

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

obor sociální a kulturní ekologie

Bc. Kateřina Lébllová

**SOCIÁLNÍ MOTIVACE K OCHRANĚ PŘÍRODY
V ČR DO ROKU 1956:
ANALÝZA VYBRANÝCH (CHRÁNĚNÝCH) ÚZEMÍ**

**Social motivations to conservation of nature in the Czech Republic
until 1956: the analysis of selected (protected) areas**

Vedoucí práce: PhDr. Ivan Rynda

Odborný konzultant: Ing. Radek Trnka, Ph.D.

Praha, září 2012

Počet normostran: 260

Formální prohlášení

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a s použitím literatury uvedené v seznamu literatury. Práce nebyla použita k získání stejného ani jiného titulu.“

„Souhlasím s tím, že tato diplomová práce může být zveřejněna v elektronické knihovně Fakulty humanitních studií UK v Praze a může být využita i jako studijní text.“

V Praze dne 14. září 2012

.....

Kateřina Lébllová

Poděkování

Na tomto místě děkuji vedoucímu diplomové práce, PhDr. Ivanovi Ryndovi za odborné vedení a věcné připomínky k práci. Dále bych chtěla poděkovat Ing. Radkovi Trnkovi, Ph.D. za ochotnou pomoc a přínosné konzultace.

Poděkování dále patří všem osloveným správám chráněných území, zaměstnancům AOPK, pracovníkům krajských i okresních úřadů a dalším odborníkům, kteří většinou velmi ochotně reagovali na mé dotazy. Bohužel zde není místo pro jmenovité poděkování všem, za ostatní tedy zmíním alespoň pana profesora Dr. Antonína Palusku či RNDr. Petra Rojíka, Ph.D., který si i přes značnou zaneprázdněnost našel chvíli na osobní setkání.

Děkuji také kamarádům a spolužákům Irče, Veronice a zejména Ondrovi za pomoc při shromažďování materiálů i rady při psaní některých částí práce.

V neposlední řadě patří dík i mé rodině, přátelům a známým, kteří mi drželi palce a měli se mnou trpělivost.

Obsah

Abstrakt.....	13
Zkratky.....	17
1. ÚVOD.....	19
2. TEORETICKÁ ČÁST	22
2.1. Počátky ochrany přírody	22
2.2. Středověká nařízení	23
2.3. Rozvoj ochrany v novověku.....	24
2.4. Romantické tendence konce 18. a počátku 19. století	25
2.5. Skutečný začátek novodobé ochrany přírody v 19. století a její vývoj ve století 20. do roku 1956 (a o něco dále) podle subjektů iniciujících ochranu	26
2.5.1. Vývoj ochrany přírody a krajiny iniciované vlivnými jednotlivci v 19. století	27
2.5.2. Ochrana iniciovaná vlivnými jednotlivci za První republiky	28
2.5.3. Ochrana iniciovaná vlivnými jednotlivci za protektorátu	29
2.5.4. Období po II světové válce a období socialismu.....	29
2.5.5. Vývoj ochrany přírody a krajiny iniciované státem v 19. století	29
2.5.6. Předválečné mezinárodní i domácí snahy	31
2.5.7. Stát za První republiky	31
2.5.8. První pozemková reforma	33
2.5.9. Státní ochrana přírody za protektorátu	34
2.5.10. Státní ochrana přírody po druhé světové válce	34
2.5.11. Státní ochrana přírody v období socialismu	34
2.5.12. Ochrana přírody iniciovaná skupinami – okrašlovacími spolky na počátku 20. století	37
2.5.13. Růst významu (okrašlovacích) spolků před první světovou válkou	39
2.5.14. Další zájmové spolky	40
2.5.15. Období první republiky	41
2.5.16. Poválečný rozmach	41
2.5.17. Pozemková reforma	41
2.5.18. Klub československých turistů a ochrana přírody	42
2.5.19. Spolky v období protektorátu	43
2.5.20. Spolky v období 1946–1948	43
2.5.21. Spolky v období totality	43

2.6.	Exkurz: Ochrana přírody jako	45
2.7.	Pojem motivace (k ochraně přírody)	48
3.	EMPIRICKÁ ČÁST	51
3.1.	Metodologie a postup výzkumu	51
3.1.1.	Metoda	51
3.1.2.	Související výzkumy	54
3.1.3.	Postup	55
3.1.4.	Výsledná podoba práce	58
3.1.5.	Omezení a nedostatky práce	58
3.2.	Motivace k ochraně přírody	60
3.2.1.	Karlovarský kraj	61
3.2.2.	Plzeňský kraj	82
3.2.3.	Jihočeský kraj	92
3.2.4.	Vysočina	105
3.2.5.	Jihomoravský kraj	113
3.2.6.	Zlínský kraj	122
3.2.7.	Moravskoslezský kraj	128
3.2.8.	Olomoucký kraj	137
3.2.9.	Pardubický kraj	146
3.2.10.	Královéhradecký kraj	154
3.2.11.	Liberecký kraj	170
3.2.12.	Ústecký kraj	183
3.2.13.	Středočeský kraj	189
3.2.14.	Praha	211
3.3.	Výsledky	218
3.3.1.	Výzkum motivací	219
3.3.2.	Iniciátoři ochrany přírody a předmět ochrany	223
3.3.3.	Shrnutí	227
3.3.4.	Diskuse výsledků	228
4.	ZÁVĚR	232
	ZDROJE	237
	Literatura	237
	Internet	253

PŘÍLOHY (SEZNAM PŘÍLOH).....	264
Textové přílohy	264
Příloha 1: Komorní hůrka	264
Příloha 2: Šemnická skála.....	265
Příloha 3: Svatošské skály	266
Příloha 4: Rotava	266
Příloha 5: Šternberská obora v Březině	269
Příloha 6: Americká zahrada.....	269
Příloha 7: Zábělá.....	271
Příloha 8: Černé a Čertovo jezero („Na Jezerní stěně“)	272
Příloha 9: Rokytská slat' (Weitfällerská slat') a další šumavské slatě.....	275
Příloha 10: Chejlava („buková rezervace“ u Žďáru–Ždírcu)	275
Příloha 11: Příšovská homolka	277
Příloha 12: Žofínský prales.....	278
Příloha 13: Boubínský prales	279
Příloha 14: Jindřichohradecké rybníky	281
Příloha 15: Krvavý rybník	282
Příloha 16: Chýnovská jeskyně.....	283
Příloha 17: Černická obora	285
Příloha 18: Rukávečská obora (Staré sáhy)	286
Příloha 19: Řežabinec a Řežabinecké tůně a vodňanské rybníky.....	286
Příloha 20: Velký a malý Tisý	287
Příloha 21: Zaječí skok	289
Příloha 22: Žákova hora.....	289
Příloha 23: V Klučí (Bývalé PR Kloc a PR Loučky)	290
Příloha 24: Mohelenská hadcová step	291
Příloha 25: Dářko.....	293
Příloha 26: U Bezděkova	294
Příloha 27: Pernovka (Vodičkova louka).....	295
Příloha 28: Šibeničník.....	295
Příloha 29: Květnice	296
Příloha 30: Moravský kras: Vývěr Punkvy (Moravský kras střed)	299
Příloha 31: Stepní stráň u Komořan.....	302

Příloha 32: Exkurz: Bítov – „rezervace pod vodou“	303
Příloha 33: Exkurz: Napoleonovy duby – příklad ochrany stromů v ČR za první republiky	303
Příloha 34: Javorina	304
Příloha 35: Razula	305
Příloha 36: Zubří	305
Příloha 37: Pod Juráškou.....	306
Příloha 38: Strabišov–Ouleha	307
Příloha 39: Mionší.....	308
Příloha 40: Mazák	310
Příloha 41: Národní přírodní památka Šipka („Národní park Štramberk–Kotouč“)	311
Příloha 42: Praděd.....	313
Příloha 43: Salajka (Bumbálka)	316
Příloha 44: Travný potok	316
Příloha 45: Šerák–Keprník (Koprník).....	317
Příloha 46: Novozámecký areál a Třesín	318
Příloha 47: Zbrašovské aragonitové jeskyně	321
Příloha 48: Špraněk.....	322
Příloha 49: Rejvíz.....	323
Příloha 50: Bučina pod Františkovou Myslivnou	324
Příloha 51: Buky u Vysokého Chvojna.....	324
Příloha 52: Polom.....	325
Příloha 53: Nedošínský háj	326
Příloha 54: Habrov	326
Příloha 55: Boršov	328
Příloha 56: Lichnice – Kaňkovy hory	328
Příloha 57: Labský důl (Strmá stráž, Na svahu, Gehänge).....	329
Příloha 58: Babiččino údolí.....	330
Příloha 59: Adršpašsko–Teplické skály.....	332
Příloha 60: Prachovské skály	333
Příloha 61: Radvanické araukarity	336
Příloha 62: Zámělský borek	337
Příloha 63: Exkurz: Krkonoše – zájem o pohoří jako celek	338
Příloha 64: Orchidejová louka pod Šerlichem	340

Příloha 65: Čertova zed'	341
Příloha 66: Panská skála	343
Příloha 67: Peklo.....	343
Příloha 68: Novozámecký rybník	344
Příloha 69: Velký a Malý Bezděz	345
Příloha 70: Břehyně–Pecopala (Dokesko).....	347
Příloha 71: Český ráj.....	348
Příloha 72: Jizerské hory.....	349
Příloha 73: České Švýcarsko	350
Příloha 74: Vrkoč.....	352
Příloha 75: Ptačí rezervace u Ústí.....	352
Příloha 76: Myslivna (u Libochovic).....	353
Příloha 77: Medník	355
Příloha 78: Bílichovské údolí	356
Příloha 79: Žehušická obora	357
Příloha 80: Český kras	358
Příloha 81: Hrabanovská černava a další Labské rezervace („Polabské kyselky“)	359
Příloha 82: Kamajka (Kamajek)	361
Příloha 83: Kopeč	362
Příloha 84: Karlické údolí.....	364
Příloha 85: Kuchyně (Kuchynka)	364
Příloha 86: Týřov	365
Příloha 87: Kokořínský důl.....	368
Příloha 88: Hadce u Želivky (Kralovické serpentiny)	369
Příloha 89: Žehuňský rybník, obora Kněžičky a Žehuňská obora.....	370
Příloha 90: Roztocký háj – Tiché údolí	373
Příloha 91: Exkurz: Střední Brdy.....	374
Příloha 92: Přírodní park Třemšín a okolí – předběžný výsledek více než sedmdesátiletého úsilí o ochranu Brd	375
Příloha 93: Barrandovské skály	378
Příloha 94: Klánovický les (Vidrholec).....	379
Příloha 95: Divoká Šárka.....	380
Tabulkové přílohy	382
Tab. 1: Souhrnná tabulka zkoumaných lokalit a zjištěných informací.....	382

Mapové přílohy	388
Mapa 1: Mapa ČR s přibližnou lokalizací zkoumaných území	388
Obrazové přílohy.....	390
Obr. 1: Kladská	390
Obr. 2: Komorní hůrka.....	390
Obr. 3: Šemnická skála	391
Obr. 4: Chýnovská jeskyně	392
Obr. 5: Bítov	393
Obr. 6: Napoleonovy duby.....	394
Obr. 7: Zubří	394
Obr. 8: Mionší	395
Obr. 9: Prachovské skály (restaurace).....	396
Obr. 10: Radvanické araukarity	396
Obr. 11: Panská skála.....	397
Obr. 12: Vrkoč	397
Obr. 13: Střelnice v Brdech (1927).....	398
Volné přílohy (vyhlašovací dokumentace, turistické časopisy)	399
Projekt diplomové práce (DP) oboru sociální a kulturní ekologie	403

Abstrakt

Předložená diplomní práce se zabývá tématem sociálních nebo psycho–sociálních motivací k ochraně přírody. Na základě analýzy téměř sta vybraných zvláště chráněných území a několika dalších vhodných lokalit, které již nejsou nebo nikdy nebyly státem chráněny, se snaží odhalit, jaké motivace hrály nebo dosud hrají největší roli v ochraně přírody na území České republiky. Lokality byly vybrány na základě prostorového rozmístění v rámci ČR (početně alespoň srovnatelné zastoupení v každém kraji). Mapováno je období od počátků ustavování ochrany přírody jako cílevědomé činnosti (cca 1800) do roku 1956, kdy byl schválen první zákon na ochranu přírody v tehdejší ČSSR.

Cílem práce je nejen kategorizovat rozpoznané motivace a určit jejich významnost, ale také určit nejčastější iniciátory a předmět ochrany, jejich vzájemný vztah a naplnění původního záměru. Na základě výsledků práce je následně možné stanovit předpoklady pro oživení občanských aktivit směřujících k ochraně přírody, zájmu o lokální dění a převzetí odpovědnosti za stav životního prostředí (přírody) alespoň v blízkém okolí bydliště. Výzkum by měl například odkrýt, jaký objekt má největší šanci na ochranu, jací aktéři v ochraně nejčastěji vystupují, či zda je pro ochranu přírody důležité vzdělání.

Klíčová slova

Ochrana přírody, chráněné území, motivace, spolky, odborníci, turistika, počátky ochrany přírody, historie ochrany přírody

Abstract

The main focus of this thesis is to discover psycho-social motivations leading to nature preservation. During the research almost a hundred of (protected) areas were selected and subsequently analysed to determine what variety of psychological/social motivations are decisive for preserving the nature in the Czech Republic. The localities were selected in the way that each region of the Czech Republic is being represented.

The work explores a period since the beginning of purposeful preservation activities (circa 1800) until 1956 when the first Law on Protection of Nature was adopted by a socialist government.

The objective is to categorize revealed motivations and to determine their significance as well as to find the most common initiators and scopes of environmental protection. Based on the results we shall be able to define tactics for the encouragement of civic and private activities. This revival could subsequently lead to a further protection of nature, to enhance interest in local events and to take responsibility for the condition of the environment. This research acknowledges what kind of environmental objects will most likely be protected in the future, what initiators are most often involved or whether education is of great importance.

Key words

Nature conservation, protected area, motivation, club, society, experts, tourism, beginnings of nature conservation, history of nature conservation

Zkratky

AOPK – Agentura ochrany přírody a krajiny
c. k. – císařský královský
ČSOP – Český svaz ochránců přírody
ČSR – Československá republika
ČSS – Česká speleologická společnost
EVL – Evropsky významná lokalita
CHKO – Chráněná krajinná oblast
KČT – Klub českých (československých) turistů
KND – Krása našeho domova
LČR – Lesy České republiky, s. p.
LHP – Lesní hospodářské plány
MěÚ – Městský úřad
MK – Ministerstvo kultury
MŠANO – Ministerstvo školství a národní osvěty
MŠAO/MŠO – Ministerstvo školství a osvěty
MŠVU – Ministerstvo školství, věd a umění
MZe – Ministerstvo zemědělství
MŽP – Ministerstvo životního prostředí
NP – Národní park
NPP – Národní přírodní památka
NPR – Národní přírodní rezervace
PO – Ptačí oblast
PP – Přírodní památka
PR – Přírodní rezervace
PS – Památný strom
ROH – Revoluční odborové hnutí
SPÚ – Státní památkový (někdy pozemkový) úřad – odvoditelné
ÚSOP (DRÚSOP) – Ústřední seznam ochrany přírody
(V)ZCHÚ – (Velkoplošně) zvláště chráněné území

1. ÚVOD

Ve své diplomové práci jsem se rozhodla věnovat tématu sociálních nebo psychosociálních (dále jen „sociálních“) motivací k ochraně přírody. Toto téma jsem si vybrala především z důvodu jeho multidisciplinarity – prolínají se v něm poznatky z historie, sociologie, psychologie i přírodních věd a práce tak striktně nesleduje pouze jednu stranu problému. Dalšími důvody pro výběr byla i relativní novost pohledu, kterou výzkum nabízí a také možné uplatnění v připravované publikaci Agentury ochrany přírody a krajiny ČR, která by měla završit řadu děl věnovaných jednotlivým velkoplošným zvláště chráněným územím (dále ZCHÚ).

Pod pojmem sociální motivace nebo prostě jen motivace k jednání si každý z nás něco představí – už význam slova, odvozený z latinského „*movere*“, tedy *hýbat*, naznačuje, že se jedná o jakési hnací síly, puzení, které nutí člověka jednat, aby naplnil své potřeby ať již v podobě seberealizace, přesvědčení či hodnot. Motivace můžeme jednoduše vnímat jako odpověď na otázku „*proč*“ (někdo nějak jedná). Stejně tak jsou i motivace k ochraně přírody odpovědí na otázku: *Proč se někdo rozhodl přírodu (území, druh) chránit?*

Cílem práce je tedy odhalit motivace aktérů k ochraně přírody na základě „rekonstrukce příběhů“ počátků ochrany u jednotlivých vybraných zvláště chráněných území a dalších vhodných oblastí. Jejich analýzou je odhalena řada neustále se opakujících důvodů/skupin důvodů–motivací, které jsou následně arbitrárně rozříděny do několika kategorií. Kategorie následně umožňují provést jednoduchou statistiku vypovídající o převažujících motivacích k ochraně přírody, případně nalézt možné souvislosti s dalšími jevy. Zjistíme tak, zda je pro ochranu přírody zásadní vztah jedince k místu původu, jeho vzdělání, estetická hodnota potenciálně chráněného objektu či pouze jeho vědecká význačnost. Dále můžeme sledovat, zda se cíl původní motivace naplňuje nebo zda postupně začíná převládat jiný, společensky aktuálnější nebo významnější cíl.

Výzkum je ohraničen prostorově územím České republiky a časově horní hranicí roku 1956 (první zákon o ochraně přírody), dolní hranice souvisí s počátky cílené ochrany na našem území, tedy kolem roku 1800. Toto časové období zachycuje éru vývoje a rozmachu ochrany přírody jako veřejného zájmu, jako „disciplíny“ i osobní zodpovědnosti. Konečný rok 1956 není v práci hranicí vyhlášení státní ochrany přírody ve vybraném území, ale zahájení ochranných aktivit. Jak totiž uvidíme dále, od prvních úvah ke skutečné (státní) ochraně přírody může uběhnout i několik desetiletí. Tento rok je také

pomyslnou hranicí, kdy stát téměř beze zbytku převzal veškeré ochranné (i jiné veřejné a spolkové) aktivity a stal se hlavním aktérem veškerého dění v zemi.

Pro hlubší vhled do problematiky je výzkum doplněn informacemi o iniciátorech a předmětu ochrany. Tyto kategorie podstatně obohacují představu o procesu ochrany přírody než samotné údaje o motivacích, které s činiteli i předměty ochrany úzce souvisí. Práce se tedy také snaží odpovědět na otázky, kdo má ve společnosti v ochraně přírody hlavní roli, zda a jak moc je pro ochranu přírody rozhodný vliv jednotlivců a skupin a nakolik jejich zaměření a vzdělání určuje, jaký předmět ochrany pro ně bude prioritní.

Důvody (motivace), jsou z dostupných materiálů „vyčteny“ tak, jak je zachytili přítomní svědci, soudobí ochranáři či samotní aktéři, nebo jsou z nich logicky vyvozeny. Hlavními zdroji jsou tedy především písemné historické záznamy o založení chráněných území, dobové zprávy v odborných a tematických časopisech i souhrnné publikace o ochraně přírody.

Vzhledem k rozsahu výzkumu (práce mapuje téměř 100 lokalit), zvolené kvalitativní metodě, komplexnosti tématu a přizpůsobení požadavkům připravované publikace, v jejíž závěrečné kapitole mají být získané poznatky použity, má diplomová práce poněkud nestandardní charakter. Velké množství relevantních informací, které byly pro výzkum použity, je umístěno v textových přílohách, kde jsou v případě potřeby dohledatelné.¹ V některých bodech si také práce dovoluje porušit obvyklé formátování a pro větší přehlednost, ale i úspornost (ekonomickou i ekologickou) je v ní použita různá velikost písma či řádkování.

Vedlejší částí průzkumu je i stručná analýza posunů předmětu ochrany zkoumaných území – tedy jejich případná změna pozorovaná při porovnání vyhlášovacích dokumentace a současného stavu.

Hlavním přínosem práce přitom má být zjištění, zda je možné a jak motivovat jednotlivce v současnosti k převzetí osobní zodpovědnosti za stav životního prostředí, potažmo přírody alespoň v jejich nejbližším okolí. Výzkum by měl nastínit, v jakých podmínkách a za jakých předpokladů lze vzbudit i u laické veřejnosti zájem o ochranu přírody a přimět ji k samostatnému jednání. Na rozdíl od mnoha publikovaných prací nabízejících podrobně zmapovaný vývoj ochranné legislativy či chronologické přehledy vyhlásování chráněných území tedy tato práce není pouhou historicko–popisnou sondou nebo „jen“ přehledem vývoje právních zásad.

---

¹ Seznam všech příloh je součástí obsahu, je tedy běžným způsobem číslovaný i řazený.

Diplomová práce je členěna klasickým způsobem – obsahuje tedy úvod, teoretickou část, empirickou část a závěr. Teoretická část stručně shrnuje historii ochrany přírody a krajiny v ČR cca do roku 1956, rešerše je členěna s ohledem na aktéry ochrany přírody tak, aby poskytovala východiska a ukotvení následující části empirické. Dalším nezbytným bodem je stručný teoretický výklad týkající se motivací. Empirická část obsahuje rozbor použité metody a postupu práce a hlavní, výzkumnou část obsahující základní informace o vybraném území, počátcích jeho ochrany a odhalených motivací. V této kapitole jsou území rozdělena do podkapitol dle krajů, v nichž jsou řazena chronologicky podle (dohledaných) počátků ochranných aktivit. Následují kapitoly „Výsledky“, a „Diskuse výsledků“, které prezentují získaná data a jejich souvislosti a rozebírají předpokládané nedostatky i možnosti závěrů. Práce je ukončena obecnějším závěrem, za nímž následuje seznam použité literatury a dalších zdrojů a textové i obrazové přílohy.

2. TEORETICKÁ ČÁST

Teoretická část práce vytváří základ pro následný výzkum a zakotvuje téma do obecných okolností. Je v ní nastíněn stručný vývoj ochrany přírody do roku 1956, dále se věnuje fenoménu ochrany přírody v několika jeho podobách a pojmu motivace. Vývoj ochrany přírody je od kapitoly 2.5 (2.5.1) dělen podle subjektů iniciujících ochranu, pro každý subjekt zvlášť je řazen chronologicky.

2.1. Počátky ochrany přírody

Člověk je nedílnou součástí přírody, která ho nejen obklopuje, poskytuje mu obživu a upokojení základních potřeb, od nichž se odvíjejí jeho motivace, ale také determinuje možnosti jeho existence. A právě tyto limity byly na prahu rozvoje schopností přírodu ovlivnit, změnit i zničit – v zájmu rozšíření možností člověka, jeho pohodlí a bezpečí. Přestože se negativní důsledky tohoto působení naplno projeví až v době průmyslové revoluce, jejich kořeny sahají až do dob počátků trvalých sídel – tedy zhruba do doby neolitické revoluce.²

S postupným rozvojem techniky se drancování přírodních zdrojů, nešetrné využívání statků a služeb přírody a bezbřehá honba za momentálním užitek stále stupňuje až ústí v první ekologické katastrofy dané nezvratnými změnami prostředí.³ Toto chápání přírody jako nevyčerpatelné zásobárny zdrojů bylo umožněno silnou orientací na přítomnost a neznalostí přírodních souvislostí.

Spolu s viditelnými změnami přírody a novými (ekologickými) problémy se logicky objevuje nutnost přírodu také chránit. Přestože prvky ochranného chování jsou rozpoznatelné již v tradicích přírodních národů i pravěkých kmenů, podle názoru některých autorů (např. Čeřovský 1964 či nepřímo Maršáková 1984) se nedají považovat za počátky vědomé ochrany přírody, neboť pramení spíše z neznalosti přírodních zákonitostí, nejistoty a náboženského kultu.

Podle Jana Čeřovského lze za skutečné počátky ochrany přírody označit až období, kdy se tyto aktivity projevují jako „*hnutí s určitým formulovaným, byť i zpočátku velmi omezeným programem*“ (Čeřovský 1964: 5). Dalším velmi důležitým rysem je pak přiznání veřejného (prospěšného) charakteru tohoto hnutí. Samotné (ochranářské) jednání je podle mnoha autorů umožněno pouze splněním několika předpokladů, kterými jsou především

---

² U nás se například výrazný pokles plochy lesů a změna jejich druhové skladby začaly projevovat kolem 4. st. př.n.l. (Friedl, Ziegler 2004).

³ Například intenzivní pastva vedoucí k erozi a doprovázená požáry vyprahlé země způsobila plošné a trvale odlesnění velké části Řecka. Počátky destrukce krajiny se datují k 1. tis. př. n. l.

dosažený stupeň přírodovědného poznání, organizace či jistý stupeň politicko–hospodářského vývoje společnosti, na něž navazuje veřejná osvěta a následná akce (např. Čeřovský 1964, podobně Friedl, Ziegler 2004).

Nicméně je velmi důležité i zajímavé připomenout alespoň některá z řady konkrétních, cílevědomých nařízení, která se začínala v evropských zemích objevovat již od raného středověku a byla často zásadní pro pozdější ochranu přírody (v dnešním slova smyslu). Jednalo se zde především o panovnická opatření k ochraně lesů a zvěře (tedy feudálního majetku).⁴

2.2. Středověká nařízení

Jak jsem již uvedla výše, středověká nařízení nemůžeme ještě plně považovat za ochranu přírody, neboť nebyla založena na dostatečném přírodovědném poznání a/nebo ve většině případů neměla veřejně prospěšný charakter. Jejich tradice má však svou nezastupitelnou roli v pozdější ochraně přírody a krajiny i významnou pozici v evropském kontextu.

Tyto právní normy vznikají již ve 12 – 14. století. Kolem roku 1189 byla vydána Statuta Konrádova českého knížete Konráda Oty (*iura Conradi* nebo *iura ducis Ottonis*)⁵ a v roce 1360 Kniha Rožmberská; obě zmiňují ochranu lesů, i když jen v podobě opatření proti krádeži dřeva.

Prvky, které již připomínají skutečnou ochranu přírody, potom pocházejí z doby panování císaře Karla IV a jsou zachyceny v návrhu známého zákoníku *Maiestas Carolina*, konkrétně v kapitolách 46. – 59., které obsahují propracovaný systém feudální správy lesů a stanovují přísné tresty při jeho porušení (reflektuje již špatný stav lesů v některých oblastech), pro odpor šlechty však návrh nikdy nenabyl platnosti⁶ (Patzelt a kol. 2008).

Dalším uváděným zákonem je například dekret krále Zikmunda z roku 1436 o ochraně zvěře v královských lesích.

Důvody k ochraně přírody byly v této době převážně osobní (ochrana vlastního majetku) či estetické, ovšem objevují se již také pokusy o vědecké odůvodnění ochrany

---

⁴ Ze světa můžeme uvést příklad polského Bělověžského pralesa (údajně chráněn od 13. st.) či ještě staršího anglického *New Forest* Viléma Dobyvatele. Podobné případy jsou známé i z dalších evropských zemí (Čeřovský 1964).

⁵ Norma upravuje především vztah panovníka a šlechty, soudnictví a dědické právo, zmiňuje též „ochranu“ lesů.

⁶ Přesto byla některá z navrhovaných opatření prováděna v praxi (Friedl, Ziegler 2004).

zejména krajiny a jejího vzhledu. Cílem zde byla ovšem především ochrana proti pytláctví či krádežím dřeva.

2.3. Rozvoj ochrany v novověku

Ve století šestnáctém již došlo k vyjádření nutnosti udržovat vyrovnanou těžbu a vydání několika přesných instrukcí k těžebním postupům pro jednotlivá panství. Pokračující pustošení lesů však vedlo k vydávání dalších nařízení i v následujících stoletích.

Císař Karel VI. sepsal v roce 1733 reskript zabývající se příčinami nedostatku dřeva. Z roku 1739 pochází doklady (lesní řády) o ochraně lesů děčínského panství. Řádné hospodaření v lesích a zákaz pastvy a těžby po část roku zde nařídil majitel pozemků hrabě Jan Josef Thun. Stejně jako na několika dalších panstvích se jednalo zejména o opatření vycházející z myslivosti, která měla ovšem svůj význam i z hlediska ochrany přírody.

O něco později, v roce 1752, již byla formulována myšlenka „udržitelného výnosu“ lesníkem von Carlowitzem, působícím mimo jiné na území českých zemí, která v sobě obsahovala nejen aspekt ekonomický, ale i aspekt odpovědnosti vůči budoucím generacím (Rynda 2000).

Velmi významným krokem bylo vydání závazných *Lesních řádů pro Čechy a pro Moravu* (1754) a *pro Slezsko* (1756) císařovnou Marií Terezií. Tyto řády již ukládají řadu povinností, mimo jiné zalesňování vykáčených ploch, nakládání s jednotlivými typy dřeva, či zákaz pastvy v mladých lesích. Zavádění těchto prvních „lesních plánů“ souviselo se snahou o zmírnění drancování zdrojů dřeva a dosažení trvalého výnosu – především pomocí dělení lesa tzv. *lánovou soustavou*.⁷ Tento systém dělení u nás začal zavádět v roce 1804 J. Cotta, význačný lesník své doby, ředitel lesnické akademie v Tharandu a zastánce smíšených lesů. Dalším významným představitelem tohoto období byl nepochybně německý lesnický praktik i teoretik Georg Ludwig Hartig (Jiří Ludvík Hartig), který se zasloužil o šíření znalostí o pěstování a ochraně lesů, taxaci, těžbě i dopravě dříví (Nožička 1957: 2010). Společně se Schmidtem založil tzv. *soustavu staťovou*,⁸ která se stala základem dalších způsobů hospodářské úpravy lesa (např. soustav tříd věkových) (Vašíček

---

⁷ Pomocí lánové soustavy se dosahovalo rovnoměrnosti a trvalosti výnosu z lesa jeho rozdělením na tolik plošně stejných pasek, kolik je roků obmýtí. Tato geometrická lánová soustava umožňovala již v první polovině 18. století dosáhnout v lese řádného hospodaření, chránící les před přetěžením (Vančura 2006).

⁸ „Soustava staťová se používala ve variantách plošné, hmotové nebo kombinace obou. Těžba se nepřidělovala již jednotlivým rokům obmýtí, ale věkovým periodám 20 – 30letým. Tyto těžby (plošné, hmotové nebo kombinace obou) přidělené jednotlivým periodám doby obmýtní byly stejné, čímž se předpokládalo, že princip nepřetržitosti a vyrovnanosti je zajištěn.“ (Vašíček 2006: 8)

2006). Hartig v roce 1808 rovněž formuloval známou „definici“ trvalého výnosu – podle něj „výše těžby dřeva musí být v lesním hospodářství regulována tak, aby na příští generace zůstal aspoň takový podíl, jaký si přisvojují generace současné“ (Mikeska, Vacek 2012: Web1). Tímto výrokem charakterizoval novou tendenci ve vnímání lesa, které začíná hodnotit i jeho jiné funkce než produkční.

2.4. Romantické tendence konce 18. a počátku 19. století

Z hlediska vývoje ochranných snah se české země držely evropských tendencí, česká šlechta například jako jedna z prvních odpověděla na výzvu Alexandra von Humboldt určenou evropské šlechtě, v níž německý přírodovědec již v roce 1816 informuje vlivné vrstvy mocně se rozvíjející průmyslové epochy, ale především duchovní elitu světadílu, že evropské přírodní dědictví je vážně ohroženo. Humboldt osvěceni varuje před možnými následky nastávající doby, které by mohly výrazně pozměnit podobu současné přírody (Rynda 2002). Humboldt také jako první v roce 1807 použil výraz „*monument de la nature*“ jako předchůdce naší „přírodní památky“.⁹

Následný rozmach ochrany přírody je stále tažen především vzdělanou a vlivnou elitou. V roce 1838 je na našem území vyhlášena hrabětem Buquoyem první „klasická“ lesní rezervace v Novohradských horách, kterou za nedlouho následují další soukromé rezervace. Od roku 1795 byly vždy na dobu 20 až 40 let zaváděny tzv. stati (viz staťová soustava výše), z níž vznikaly stejnověké kmenoviny. Kamerální taxační soustava z roku 1788 byla převzata i do předpisů pro státní lesy z roku 1856.

Roku 1852 pak vzniká velmi pokrokový Císařský patent č. 250, který je platným lesním zákonem v podstatě až do roku 1960 (již od roku 1819 je ve státních lesích nařízeno hospodaření podle lesních hospodářských plánů) (Friedl, Ziegler 2004).

V sousedním Německu se pozornost zaměřuje především na geologické památky a staré stromy, koncem 19. století nastává „rozmach“ tzv. *Baumbücher* – soupisů starých stromů. Jedna taková kniha vyšla na přelomu století v Berlíně, jejím autorem byl známý propagátor úřední ochrany přírody Hugo Conwentz, který později sehrál svou roli i v české ochraně přírody (ovlivnil například J. S. Procházku) (Čeřovský 1964).

Tento relativně výrazný nárůst zájmu o přírodu a její ochranu je motivován, nebo přinejmenším umocněn rousseauovskými ideály, které poprvé v historii vedou ke vzniku skutečně masového hnutí. Romantismus volá po návratu k přírodě, objevování jejich krás a

---

⁹ Pojmenování může odrážet i původní tendenci zaměřovat se v ochraně na jednotlivé fenomény oproti pozdější snaze o ochranu celků (Maršáková 1984).

svobodě a stává se do jisté míry i kritikou industrializace a rozvíjejícího se kapitalismu. Nový postoj, přestože utopický a vzdálený dnešní ochraně přírody, umožňuje přehodnocení vztahu člověka a přírody a pokládá skutečný základový kámen následným snahám. V této době je základní motivací ochrany památek jejich estetická hodnota – krása či pozoruhodnost (proti kapitalistickému drancování) (Čeřovský 1964).

Jen pro úplnost je nutné zmínit fakt, že tato počínající ochrana přírody se rovnala ochraně přírodních památek (byla zaměřena na jednotlivé útvary spíše než celek, což trvalo ještě nějakou dobu), které byly Conwentzem definovány jako výtvořiny přírody vznikající bez přispění člověka, které vynikají složením, tvarem či mohutností, jako i přirozená krajina¹⁰ s typickými společenstvy a jednotlivé vzácné druhy (Čeřovský 1964).

2.5. Skutečný začátek novodobé ochrany přírody v 19. století a její vývoj ve století 20. do roku 1956 (a o něco dále) podle subjektů iniciujících ochranu

Všichni autoři, kteří se zabývají studiem počátků a vývoje ochrany přírody a krajiny se shodují na tom, že základem dlouhodobé tradice územní ochrany je vyhlášení rezervací v Novohradských horách v první polovině 19. století. Tyto rezervace jsou jedny z nejstarších v Evropě – mluvíme samozřejmě o Žofínském pralese a Hojně vodě, které založil 28. 8. 1838 na svém panství hrabě Buquoy – a které můžeme vnímat i jako odpověď na předchozí výzvu Alexandra von Humboldt. Odehrálo se to pouze 26 let po vzniku prvního soukromého chráněného území v Evropě na ostrově Vilm v Německu (Ptáček 2005).

Po celé 19. i počátek 20. století je podle Čeřovského charakteristické zaměření na dva úkoly – na zřizování a udržování chráněných území a na ochranu jednotlivých druhů mimo tato území (Čeřovský 1964). Tato ochrana je přitom až hluboko do 20. století zásluhou především české šlechty, která zřizuje na svých panstvích rezervace či vydává nařízení o ochraně druhů¹¹ buď ze své vlastní vůle, či na radu dalších subjektů, které měly potřebné znalosti, ne však již nezbytné pravomoci.

Dynamický rozvoj čelal ochranu přírody se vznikem československého státu. Po řadě prvorepublikových návrhů byl konečně roku 1956 přijat zákon č. 40/1956 Sb., o státní ochraně přírody, který např. umožňoval vyvlastnění ve veřejném zájmu, jeho koncepce založená na územní ochraně však postupně zastarala. Nejvýznamnějším novodobým

---

¹⁰ Již Conwentz zdůrazňuje, že tato krajina nemusí být nedotčená a druhy nemusí být striktně původní, mezi památky však nezařazuje vysázené aleje či parky (Čeřovský 1964).

¹¹ Ochrana medvědů na Českokrumlovsku či bobrů nařízená Schwarzenbergem v 18. století (Čeřovský 1964).

mezníkem bylo nakonec přijetí zákona ČNR č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny (Čihař 1998, Buček 2010).

Historii a vývoj ochrany přírody a krajiny můžeme v podstatě od počátku vnímat ve třech samostatných, ale nikoliv navzájem izolovaných rovinách. Tyto tři historické ochrannářské „subjekty“, totiž stát, skupiny (zejména v podobě okrašlovacích spolků) a jednotlivci v podobě majitelů pozemků (v pořadí nikoliv podle významnosti), fungovaly a vyvíjeli své ochrannářské úsilí a uskutečňovali své vize částečně nezávisle, částečně se snahou o ovlivnění či podmanění jeden druhého (viz Ptáček 2005).

Ochrana přírody a krajiny v podobě územní ochrany se v počátku utvářela především jako vyhlašování (nestátních) lesních rezervací a byla motivována především snahou zachovat zbytky původních pralesních ekosystémů v horských oblastech, které nebyly dosud dotčeny (nebo alespoň ne v takové míře) lesním hospodářstvím, které se s rozvojem průmyslu stávalo intenzivnější (Průša 1990).

2.5.1. Vývoj ochrany přírody a krajiny iniciované vlivnými jednotlivci v 19. století

Ochrannářské tendence se u jednotlivců objevovaly již dříve, ovšem až v první polovině 19. století, s přicházejícím romantismem, probuzením zájmu o ochranu přírody a krajiny a spolu s podniknutím prvních kroků v podobě založení dvou prvních přírodních rezervací na panství hraběte Jiřího I. Františka Augusta Buquoye, se odstartovala skutečná éra dobrovolných ochránců přírody. Tito osvícení laikové pocházeli většinou z řad šlechty nebo bohatších velkostatkářů či jiných majitelů půdy, kteří se rozhodli vzdát jednoduchého výnosu z lesních pozemků a zřídit na nich lesní rezervaci – „krasoles“. (Rynda 2002, Ptáček 2005) Tyto *krasolesy* nebyly brány jako přísná rezervace a většinou nebylo vynakládáno větší úsilí na zachování jejich přirozené obnovy. Záměrná ochrana porostu přišla v podstatě až v příštím století (Průša 1999). Podmínky v rezervacích tedy závisely výhradně na nařízeních a představách majitele půdy.

Podobně jako hrabě Buquoy – vyhlásil na svém panství na území Boubínského pralesa rezervaci rovněž kníže Jan Adolf II. Schwarzenberg v roce 1858, či kníže Edmund Clary – Aldringen, který se zasloužil o ochranu soutěsek Kamenice v Českém Švýcarsku – Edmundovy (Tiché) a Divoké.

Na počátku 20. století pokračovala snaha osvícených majitelů panství chránit vzácné přírodní lokality či území. Tak vznikaly další přírodní rezervace, například jesenické rezervace Šerák a Keprník založené knížetem Liechtensteinem, pralesní rezervace

v Labském dolu zřízená hrabětem Harrachem či rezervace Studený vrch nedaleko České kamenice (Ptáček 2005).

Jako další můžeme jmenovat lesy pod Velkou Javořinou (dnes NPR¹² Javořina), kde tehdejší majitelé páni Liechtensteinové vyhlásili ochranný režim podobný dnešnímu a dali tak základ soudobým plánům péče a podmínkám v rezervacích.

Až do počátků První republiky byli vlivní jednotlivci, především z řad pozemkové šlechty, v podstatě jedinými iniciátory (realizátory) územní ochrany přírody.¹³

2.5.2. Ochrana iniciovaná vlivnými jednotlivci za První republiky

V období první republiky pokračuje vyhlásování soukromých rezervací (praales Třístoličník, Žákova hora), do soukromých snah o ochranu přírody a krajiny již ovšem vlastníkům půdy zásadním způsobem zasáhla pozemková reforma z let 1919–1935, jejímž základem byl zábor velkého pozemkového majetku dle zákona 215/1919 Sb. z. a n., o zabránění velkého majetku pozemkového (tzv. záborový zákon), a která připravila o pozemky mnohé majitele nejstarších chráněných lokalit. Tak tomu bylo například u Hohenzollernů, kteří ochraňovali Černé a Čertovo jezero od roku 1911. Jiné majitele naproti tomu k ochraně motivovala, jelikož zákon umožňoval mimo jiné „propuštění“ zabraného majetku v případě, že by zábor znamenal ohrožení přírodních, historických či uměleckých památek nebo ploch chránících historickou památku a její okolí (Pekárek, Průchová 2003). Proto bylo možné vyloučit vlastněné území ze záboru v případě, že byl vlastník ochoten přijmout vyhlášení územní ochrany a podřídit se podmínkám stanoveným státem. Takto se podařilo svá území uchránit například svobodnému pánu Konstantinu Nádhernému, na jehož území tak vznikla rezervace Adršpašské a Teplické skály (Ptáček 2005).

Můžeme tedy říci, že s rostoucí angažovaností státu v ochraně přírody a krajiny soukromých aktivit ubývá, či spíše se s přerozdělením půdy drobí mezi jednotlivé nové vlastníky a význam šlechty jakožto individuálních nositelů nového přístupu k půdě se postupně vytrácí. Podíl má na tom samozřejmě skutečnost, že jsou velké územní celky spravované jedním majitelem rozdrobeny a zakládání rezervací dostává právní status.

---

¹² Národní přírodní rezervace, dále NPR.

¹³ Z rezervací v tomto období vznikly např. Černická obora (1880), Buky u Vysokého Chvojna (1884), Šerák-Keprník (1903), Labský důl (1904), Javorina (1909) a další (Buček 2010).

Významnou roli stále hrají odborníci, především z řad botaniků, kteří se snaží význam ochrany území prosazovat pomocí článků, návrhů ochrany i osobním jednáním (jak s majiteli, tak státními složkami).¹⁴

2.5.3. Ochrana iniciovaná vlivnými jednotlivci za protektorátu

V období protektorátu a pozdější poválečné obnovy nebyly z pochopitelných důvodů ze strany soukromých osob projevovány žádné zásadní snahy o ochranu přírody. Ochrana přírody společně s památkovou péčí přechází zcela do rukou Ministerstva školství a národní osvěty (Ptáček 2005, Pešout 2011).

2.5.4. Období po II světové válce a období socialismu

Po skončení války a prvotním urovnání jejích nejhrošších následků se už soukromí vlastníci do ochrany přírody a krajiny v podstatě nezapojovali. To se ovšem tak úplně netýká odborníků – jednotlivců z řad přírodovědců i laiků, kteří již s ochranou přírody měli zkušenosti z dřívější doby (často spolupracovali s okrašlovacími spolky). I tak bylo prosazování ochranných zájmů velmi zdoluhavé.¹⁵ Změny politických poměrů, které přinesl tzv. Vítězný únor 1948, to ovšem ztížily i jim – zejména co se týče velkých vlastníků pozemků, jimž byla půda vyvlastněna. Stát přebíral kontrolu nad naprostou většinou společenských aktivit, ochrana přírody a krajiny bohužel nebyla výjimkou. Tak byla nejspíše do řad obyvatel českých zemí zaseta apatie projevující se nejen v ochraně přírody a krajiny, ale i v ostatních oblastech veřejné sféry.

2.5.5. Vývoj ochrany přírody a krajiny iniciované státem v 19. století

První snahy o zákonnou ochranu přírody se v jednotlivých zemích a později i v mezinárodním měřítku začaly objevovat na poli ochrany ptactva. První zákonná opatření týkající se tohoto předmětu, konkrétně chytání ptáků, byla přijata na území dnešní Itálie v roce 1819 a ve Vatikánu v roce 1826. První nařízení, které mluví výslovně o ochraně

---

¹⁴ Jedním z nejznámějších tvůrců rozsáhlých návrhů na ochranu přírody byl profesor Alois Zlatník, který se zabýval ochranou pralesovitých území. Postupně vypracoval návrh na ochranu území v Podkarpatské Rusi (1932), návrhy rezervací v Moravskoslezských Beskydech (1937), v zemi Moravskoslezské (1940-46), v Krkonoších a Jizerských horách, Orlických horách a v Podorličí a návrh sítě lesních rezervací na Slovensku. Žádný z těchto návrhů však bohužel nebyl zcela přijat. Koncepti navrhované ochrany se Zlatníkovi podařilo po desetiletích úsilí realizovat jen na území Masarykova lesa, Školního lesního podniku Mendelovy univerzity v Brně, kde vznikly výzkumné rezervace (1959) (Buček 2010).

¹⁵ Jako příklad můžeme uvést návrh sítě chráněných území pro země Moravskoslezské, který předložil v roce 1947 významný znalec přírody, profesor J. Šmarda. Z jeho navrhovaných 81 úplných rezervací byla po půl století vyhlášena jen polovina. Některé z ostatních byly zničeny, zapomenuty, nebo na svou ochranu stále ještě čekají (Buček 2010).

ptactva zemědělsky užitečného, však přijalo Hessensko v roce 1837. V roce 1870 u nás vešel v platnost Zemský zákon na ochranu ptactva (Košťál 2008). Ochranné snahy se začínají objevovat i ve správních aktech státních úřadů a v obecně závazných právních normách – mezi ně patří například tzv. *Prügelpatent* z roku 1854, který byl léta používán pro ochranu přírodních památek (Patzelt a kol. 2008).

Jako počátek mezinárodních snah o ochranu přírody se obvykle udává rok 1895, kdy se v Paříži konala první mezinárodní konference zaměřená na ochranu ptactva, nebo rok 1902, v němž byla podepsána první mezinárodní úmluva věnovaná témuž cíli. V té době však další významnější aktivity státu v oblasti ochrany přírody a krajiny na našem území v podstatě neexistovaly a nezvýšily se ani s příchodem nadcházejícího 20. století (Ptáček 2005).

Dobové doklady ochranných snah z počátku 20. století

Roku 1907 se pracovník bibliotéky Národního musea v Praze František Khol dovolává v *Časopise Musea království Českého* ochrany památek nejen kulturních, historických a předhistorických, ale i přírodních, do nichž zařazuje „*každé původní, tj. kulturními vlivy nedotčené přírodní těleso, nebo jen původní charakteristický krajinný nebo životní stav v přírodě, jenž budí význačný zájem buď vědecký, estetický, všeobecný anebo také vlastenecký*“ (Khol 1907 in Polívka 1908: 24). Přitom doporučuje jako systém ochrany ten, kterého se v té době domáhají v Německu – v ní je požadován soupis všech památek a jejich přesné mapování, dále poučení vlastníků i široké veřejnosti o významu a důležitosti přírodních památek. Nakonec považuje za nutné zřídit instituci konzervátorů, kteří by vedli ochranu přírodních památek a pečovali o ně stejně, jako je tomu dosud u památek kulturních. Považuje také za nezbytné, ochranu přírodních památek uzákonit, přestože dodává, že nemálo je jistě možné vykonávat i cestou dobrovolnou. Nakonec ještě zmiňuje ochranu tradic a lidového života, i kdyby neměly uměleckou hodnotu. Tato ochrana by podle něj měla být lehko proveditelná a mohly by při ní být využity stávající instituce na rozdíl od ochrany přírodních památek, pro něž je třeba zavést instituce nové (Khol 1907 in Polívka 1908).

Tento osvícený „knihovník“ vystihl ve svém nedlouhém článku nejen potřebu tehdejší doby zavést státní ochranu přírody, ale definoval i charakter přírodní památky, nastínil ochranu krajinného rázu, jejíž specifikace je dodnes problematická (stejně jako je předmětem diskusí sám pojem krajinný ráz) a rovněž zmínil prospěšnost ochrany venkovského života a zvyklostí, které se dnes znovu a znovu dovoláváme. Co se týče

ochrany přírodních památek, vyslovil další důležitou myšlenku: že stojí za to chránit „těleso nebo stav, který budí zájem“, čímž zdůraznil význam antropocentrismu a subjektivity a také řekněme citového pohnutí při rozhodování o ochraně.

Vnímání ochrany přírody

Na počátku 20. století byla ochrana přírody zcela podřízena památkové péči. Na samotné přírodní památky se nahlíželo jako na „*přírodní /živý a neživý/ objekt, jenž bud' pro svoji cenu estetickou /cenu krásy, rázovitosti/ bud' historickou nebo vědeckou /stáří, památnosti, ojedinělosti, rozměrnosti/ zasluhuje ochrany před změnou nebo úplnou zkázou nebo vyhubením; sem spadají i výtvořy ruky lidské, jež se bud' přirozeným způsobem /stářím/ přiblížily produktům přírody /např. zříceniny budov/, bud' jsou podstatnou složkou přírodního obrazu, jejíž změna by měla vliv i na celek krajinný*“ (Čeřovský 1964: 22).

2.5.6. Předválečné mezinárodní i domácí snahy

Rakousko–Uhersko bylo jedním ze 17 států, které se účastnily Mezinárodní konference o ochraně přírody konané v Bernu v roce 1913 a které přijaly iniciativu švýcarského přírodovědce Paula Sarasina zřídit konzultativní komisi pro mezinárodní ochranu přírody se sídlem v Basileji. Komise byla v roce 1914 skutečně 14 státy ustavena, avšak vzhledem k vypuknutí první světové války nikdy nezačala fungovat (Ptáček 2005).

V roce 1914 se konal V. Sjezd přírodopyců a lékařů, který se stal vůbec prvním přírodovědným sjezdem v českých zemích, na němž byla (jakožto řádný bod programu) diskutována ochrana přírodních památek. Tento Sjezd byl významný nejen díky ustanovení Komise pro ochranu přírodních památek s úřední autorizací, ale také z hlediska jakési legitimizace „ochranářství“ a ospravedlnění celého hnutí (ANONYM (KND)¹⁶ 1914, Velenovský 1914, Procházka 1917).

2.5.7. Stát za První republiky

V období první republiky došlo v ochraně přírody k zásadním změnám, které se týkaly přesunutí ochrany veškerých památek, včetně přírodních, pod působnost nově vytvořeného ministerstva školství a národní osvěty (MŠANO).

Hned na počátku vznikl zákon č. 82/1918 Sb., o prozatímní ochraně lesů, jímž byla uložena výše zmíněná povinnost hospodařit podle lesních plánů (státní lesy), tento zákon byl po deseti letech nahrazen zákonem č. 37/1928 Sb., o zatímní ochraně lesů (Friedl, Ziegler 2004).

---

¹⁶ Časopis Krása našeho domova.

V této době se také ochrana přírody naplno dostává do středu pozornosti přírodovědců, kteří jednají v jejím zájmu jako soukromé subjekty (publikování odborných článků, intervence u majitelů půdy), i jako „zástupci“ různých organizací či státní ochrany přírody.

Přestože je původ ochranných snah stále spatřován v lidském smyslu pro krásu a lásce k domovině, stále silněji se o slovo hlásí také vědecké argumenty a racionálně podložená snaha o zachování původních stanovišť. Začínají také vznikat první „návody“ na odbornou ochranu přírody či kritiky dosavadních postupů (například meliorací, regulací koryt atd.) (Hlavinka 1923). V této době je již brán zřetel na nutnost ochrany krajinného rázu i „významných krajinných prvků“. Objevují se hlasy volající po záchraně mezí, keřů, cest, typických polních porostů, smíšených lesů či drobného ptactva nejen jako estetické, ale také plně funkční složce prostředí.

Jako doklad snah o uzákonění ochrany přírody lze uvést několik významných návrhů *zákona na ochranu (přírodních) památek* z roku 1922. První návrh byl předložený Národnímu shromáždění poslancem J. V. Stejskalem a dalšími – pro záporný postoj MŠANO však neprošel, mimo jiné proto, že ministerstvo odmítalo oddělit ochranu přírodních památek od památek kulturních a historických. Dalším byla osnova (proti)návrhu *zákona na ochranu památek* vypracovaná J. S. Procházkou a Janem Emlerem (na žádost ministerstva) předložená na sklonku roku 1922. Bohužel ani tato osnova nebyla přijata s nadšením a následovaly po ní další (minimálně tři) verze, z nichž nakonec, pod narůstající hrozbou II. světové války, neuspěla žádná (Veselý 1984).

Konzervátoři státní ochrany přírody

Teprve se rodící státní ochrana přírody neměla na počátku První republiky dostatečné odborné zajištění, proto byla po této stránce zabezpečována především dobrovolníky, výše zmíněnými „konzervátory“ pro ochranu přírody, kteří ji vykonávali v terénu. Císařští královští (dále c. k.) konzervátoři, kteří leckdy pocházeli z okrašlovacího hnutí, jež v té době mělo již svou čtyři desetiletí dlouhou tradici, se stali nejvyššími představiteli státní ochrany přírody. Jejich hlavní činností bylo vyhledávání přírodních památek v obvodu jejich působnosti, kontrola stávajících chráněných částí přírody a vyhledávání a vyhledávání nových.

První konzervátoři byli jmenováni ministerstvem v roce 1919. Generálním konzervátorem se stal Rudolf Maximovič (1886–1963), který v roce 1922 nastoupil jako vůbec první odborný pracovník pro oblast ochrany přírody na Státní památkový úřad a stal

se až do roku 1948 nejvyšším představitelem státní ochrany přírody. Systematicky řídil ostatní konzervátory pod hlavičkou MŠANO, přičemž kladl velký důraz na pralesní rezervace jakožto národní dědictví. Díky Maximovičovi byly zpracovány i návrhy prvních zákonů na ochranu přírody, které mimo jiné obsahovaly i zřízení přísných (bezzásahových) rezervací. Ani jeden z pěti návrhů však nebyl parlamentem přijat. Podařilo se mu ovšem připravit alespoň tzv. *silvestrovský výnos*, jež 31. 12. 1933 vydalo právě tehdejší Ministerstvo školství a národní osvěty. Jednalo se o první oficiální soupis přírodních památek, kde byla zdůrazněna jejich hodnota pro výchovu mládeže i význam pro stát a doporučována jejich návštěva.¹⁷ Na seznamu 108 rezervací (české země) převažovaly pralesovité lokality a významné geologické útvary (Vrška, Hort 2008).

Činnost odboru ochrany přírody byla v té době zaměřena zejména na zřízení státních rezervací – počet chráněných území se z původních 15 evidovaných Ministerstvem školství v roce 1918 rozrostl za dvacet let na 142 přírodních rezervací, z nichž je většina chráněna dosud.

2.5.8. První pozemková reforma

Významnou událostí, kterou jsme již zmiňovali výše v oblasti soukromé sféry ochrany přírody, byla 1. Pozemková reforma z let 1919 a 1920, která se týkala asi 4 milionů ha půdy. V rámci této reformy byla půda zabírána velkým majitelům (šlechtě, církvi, velkostatkářům) a přerozdělována drobným a středním rolníkům a znamenala zvrát v dosavadní ochraně přírody. O rozdělení zabraného majetku velkostatkářů bylo rozhodnuto tzv. přidělovým zákonem z 30. 1. 1920 – na základě tohoto zákona vznikla řada (státních i soukromých) rezervací, například Černé a Čertovo jezero (1922), které však již bylo chráněno 11 let rodem Hohenzollernů. V této souvislosti je třeba zmínit význam Svazu okrašlovacího a ochranného, který inicioval vyhlášení státní ochrany nad celou řadou rezervací na bývalých šlechtických panstvích.

Prvním mezinárodním závazkem, který náš stát v oblasti přírody přijal, byla mezinárodní konvence z roku 1902 o ochraně užitečného ptactva, ke které Republika československá (dále ČSR) přistoupila v roce 1922. O přijetí této úmluvy se zasloužil také Svaz okrašlovacích spolků dlouhodobými a vytrvalými intervencemi na Ministerstvu zahraničí (Ptáček 2005).

---

¹⁷ Nejednalo se o legislativní dokument zřizující rezervace (přestože některé byly zřízeny nebo za chráněné považovány od data vydání výnosu), ale spíše o informativní dokument sloužící školám (Buček 2010).

2.5.9. Státní ochrana přírody za protektorátu

Až do začátku války byly vyhlašovány další rezervace a ochrana přírody v podstatě vzkvétala, místy se objevovaly i velmi pokrokové a propracované návrhy týkající se různých oblastí ochrany, nicméně iniciativa stále narážela na nedostatečné právní zajištění.

V období protektorátu, kdy celá země podléhala nadvládě nacistického Německa, byla ochrana přírody převedena pod působnost Ministerstva zemědělství a lesnictví stejně, jako tomu bylo v Německu a zároveň s tím byla zavedena funkce „pověřenců“ pro ochranu přírody, většinou obsazovaná Němci. Přes podmínky, které nastolila situace okupovaného státu a druhé světové války, se čeští ochránáři nevzdávali a snažili se své zájmy i nadále prosazovat. Přesto byla v tomto období vyhlášena jen dvě malá chráněná území v jižních Čechách a celá ochránářská agenda byla silně potlačována (Maršáková 1984). Vůdčí osobností i nadále zůstával Rudolf Maximovič.

2.5.10. Státní ochrana přírody po druhé světové válce

Po druhé světové válce, v období, kdy se země zvedala z utrpených ran, začínaly platit Benešovy dekrety a zemi opustily bezmála tři miliony osob, především německé národnosti, byla ochrana přírody převedena zpět pod Ministerstvo školství (později ministerstvo kultury) a bylo jmenováno 107 konzervátorů Ministerstva školství a osvěty pro ochranu přírody a krajiny. Nedlouho po osvobození země proniklo i k nám moderní nahlížení na ochranu přírody a začala se tedy prosazovat myšlenka, že přírodu chráníme především pro člověka, jako zdroj uspokojení všech jeho potřeb a nezastupitelnou část životního prostředí. Hlavním propagátorem tohoto nového přístupu se stal Dr. Jaroslav Veselý (Maršáková 1984).

Nicméně celkové poměry doby narušily podmínky pro vytvoření právního základu ochrany přírody a krajiny a odsunuly je o několik let do budoucnosti. Společnost, poznamenaná hrůzami války změnila i svůj romantický pohled na přírodu. Do ochrany přírody se promítl všeobecný antropocentrismus a tedy přesvědčení, že je přírodu nutné chránit především proto, aby současné možnosti (rozvoje) zůstaly zachovány.

2.5.11. Státní ochrana přírody v období socialismu

Zcela samostatnou a neopominutelnou kapitolou nejen v dějinách ochrany přírody má samozřejmě období komunistické vlády – nebo řekněme socialismu. V tomto období stát usiloval o co nejširší možnou kontrolu všech oblastí dění a fungování společnosti. Zvláště pak se snažil získat dohled nad skupinovými aktivitami ve společnosti, mezi něž

ochrana přírody se svými okrašlovacími spolky nepochybně patřila. Nejen převzetí iniciativy státem však znamenalo pomyslný konec rozkvětu dobrovolné ochrany přírody. Čtyřicet let totalitního režimu se na našem životním prostředí podepsalo i vinou prudkého nárůstu průmyslové výroby, snahy o plnění „pětiletok“, masivního hnojení, meliorací a v neposlední řadě i kolektivizace majetku, která se pro ochranu přírody stala horší verzí záborů půdy za první republiky – na ochranu již nemyslela. Fakt, že stav životního prostředí byl v tomto období kritický, nemůže vést k závěrům, že z právního hlediska úprava ochrany přírody neexistovala. Zásadním dokumentem se stal první skutečný zákon na ochranu přírody a krajiny. Po přijetí zákona Slovenské národní rady č. 1/1955 Zb. SNR, o štátnej ochrane prírody, platného pro Slovensko, přijalo pro české kraje Československa jeho Národní shromáždění československý zákon č. 40/1956 Sb., o státní ochraně přírody, který se stal základem systému velkoplošných a maloplošných chráněných území (již roku 1955 byla zřízena i první chráněná krajinná oblast, CHKO Český ráj). O dva roky později došlo k naplnění snah o založení institucionální základny státní ochrany přírody v podobě vytvoření Státního ústavu památkové péče a ochrany přírody v Praze,¹⁸ který byl zanedlouho následován i krajskými středisky. Postupně se také začala prosazovat myšlenka nutnosti chránit přírodu jako celek.

Ve druhé polovině 80. let byla ochrana ŽP a hospodaření s přírodními zdroji upravena zhruba 170 právními předpisy, většinou novelami či původními zněními předpisů ze 70. let. Až do konce 80. let u nás však neexistoval žádný ústřední státní orgán, který by se o životní prostředí systémově staral a ochrana ŽP byla chápána spíše jako ochrana prostředí pracujícího socialistického lidu (např. Kružíková 2009, částečně Gajdošíková 2009 či Maršáková 1984).

Během komunistické éry přesto existovala funkční „struktura okresních aktivů“ - ze zápalu jednotlivců – zpravodajů, konzervátorů a strážců také vznikly některé dodnes fungující organizace typu Českého svazu ochránců přírody (ČSOP) či Hnutí Brontosaurus, které byly tolerovány nebo po převodu pod oficiální struktury dokonce i podporovány (Ptáček 2005: 9). Tak či tak přinesly desítky let systematického potlačování občanské iniciativy na úkor státních zájmů značný posun ve vnímání ochrany přírody a stavu životního prostředí a jejich vzájemný vztah se společenským děním, jakož i role státu a občana v ochraně. Občané jaksi odvykli starostem o své okolí s vnucovanou představou, že

---

¹⁸ *Státní ústav památkové péče a ochrany přírody (SÚPPOP)* byl ustaven zákonem č. 22/1958 Sb., o kulturních památkách, v roce 1958.

se o ochranu prostředí stejně jako o řadu jiných oblastí postará protektivní stát (Ptáček 2005).

Kombinace konečně prosazeného zakotvení ochrany přírody a krajiny v zákoně spolu s potlačováním osobní iniciativy a státním přebráním do té doby soukromých oblastí aktivit zapříčinily, že se po bezmála 50 letech přesunula ochrana přírody ze soukromé sféry, jež, dá se říci, do té doby převládala a v níž se ochrana dočkala všech zásadních vývojových změn a pokroků, do oblasti státu. Uzákonění ochrany tedy (bohužel) nakonec nevyznělo jako vyvrcholení občanských snah, ale jako další rozšíření státního paternalismu – často na úkor jednotlivých občanů, kteří o ochranu přírody ztratili z velké části zájem spolu se ztrátou přirozeného vztahu ke svému okolí. Nelze proto říci, že dopad uzákonění ochrany přírody na její stav lze hodnotit jednoznačně kladně.

Stav životního prostředí za totalitního režimu (a po něm)

Československo bylo koncem 80. let jedním ze států s nejpoškozenějším životním prostředím a přírodními zdroji na světě. Situaci v některých částech republiky bylo možno považovat za krizovou, znečištění ovzduší, vod a půdy a narušená ekologická stabilita byly bohužel všední realitou kompenzovanou přinejlepším platbami typu severočeského „pohřebného“, které výmluvně vystihuje, že zdraví všech obyvatel bylo skutečně ohroženo. Jednou z nejpostiženějších složek životního prostředí bylo ovzduší, podle sledovaných parametrů (SO₂, NO_x, pevné částice), jsme byli na jednom z prvních míst na světě v množství produkovaných emisí na jednotku plochy. Po roce 1990 jsme se dokonce dostali na první místo v Evropě. Nejznečištěnějšími oblastmi bylo Podkrušnohoří, Praha, Ostravsko a okolí průmyslových závodů. Na vině byl hlavně těžký průmysl (výroba oceli), těžba uranu, chemický průmysl či mechanizované zemědělství a později doprava. Extrémně narušené prostředí bylo hlavně v osmi okresech,¹⁹ kde byl očekávaný průměrný věk dožití osob narozených mezi lety 1980–1981 o více než 1,5 roku kratší než průměr v republice a o 2 roky nižší než ve 22 okresech s nejvyšší úrovní stavu životního prostředí (Moldan 1990). Podobně alarmující byl i stav vod, zhoršovaný především nedostatečným čištěním povrchových vod; většina velkých měst měla jen nedostatečné čistírny odpadních vod nebo je postrádala vůbec. Co se týče hospodaření v krajině, potažmo vztahu k ní, převládala živelnost, orientace na krátkodobé hospodářské cíle a zisk a nedostatek zájmu o krajinu jako svébytný celek s vlastní vnitřní hodnotou. Obrovské plochy území byly devastovány, rekultivace měla zcela odlišný význam (pokud už byla nějaká provedena) a

---

¹⁹ Chomutov, Kladno, Most, Plzeň-město, Sokolov, Ostrava, Teplice, Ústí nad Labem

prioritou byla produktivní zemědělská půda, která ovšem byla intenzivním velkoplošným využíváním degradována – přes 50 % bylo ohroženo erozí. Výrazně byla narušena biodiverzita a ekologická stabilita.

Ke všemu tomuto byl režim slepý, alespoň v počáteční fázi, nedokázal připustit, že by „kapitalistické zlo“ mohlo provázet i jej. V dalších obdobích, kdy již nebylo možné poškozování ŽP popírat, byly informace o jeho skutečném stavu zatajovány a zájem soukromých iniciativ potlačován. Od poloviny 70. let se střetává probuzený (právní) zájem o problematiku ŽP s hospodářským úpadkem režimu a v důsledku toho neschopností investovat do ochrany jakékoliv finanční prostředky i energii.

Nakonec se stav prostředí nedal dále tajit a souhrou náhod a osobní iniciativy se rozsáhlá analýza zpracovaná v roce 1983 Ekologickou sekcí Čs. biologické společnosti při ČSAV „Stav a vývoj životního prostředí v Československu“ určená pro předsedu vlády dostala na Západ, kde vzbudila značný zájem a byla prezentována Hlasem Ameriky a Svobodnou Evropou a stala se rovněž základem dokumentů Charty 77. Nakonec se koncem 80. let veřejnost začala proti stavu životního prostředí veřejně bouřit²⁰ (Moldan 1999, Kružíková 2009).

2.5.12. Ochrana přírody iniciovaná skupinami – okrašlovacími spolky na počátku 20. století

V 60. letech 19. století se objevil ještě jeden autonomní subjekt, který nepatří ani mezi individuální aktivity vlivných jednotlivců na jedné, ani ke státní moci na druhé straně. Přitom je z hlediska ochrany přírody zcela neopominutelný a v jistou dobu v ní hrál dokonce hlavní roli. Tímto subjektem je bezpochyby spolková činnost v podobě tzv. okrašlovacích spolků.

První společenství tohoto typu vzniklo na našem území v roce 1861 v Kutné hoře a po něm následoval vcelku dynamický rozvoj podobných spolků v dalších českých městech, ale i na Moravě a ve Slezsku. Do roku 1880 jich bylo založeno 28, v roce 1904 jich fungovalo již na 237. V tomto roce byl také založen Svaz českých okrašlovacích spolků v Čechách na Moravě a ve Slezsku.²¹ Tento svaz zastřešoval rozsáhlou spolkovou činnost, která se v pozdějších dobách stala stěžejní formou dobrovolné ochrany přírody a památek (Ptáček 2004, Ptáček 2005).

---

²⁰ Významným projevem nespokojenosti byly například rozsáhlé demonstrace v Teplicích v říjnu a na začátku listopadu 1989. Utajování informací o skutečném stavu životního prostředí nakonec vedlo k tomu, že lidé dokonce jeho negativní vliv na své zdraví přeceňovali (Moldan 1999).

²¹ Založen na popud Dr. J. U. Jarníka 30. 10. 1904, postupně byl rozšířen i na Moravu a Slezsko a jeho název byl změněn na Svaz okrašlovacích spolků v Čechách, na Moravě a ve Slezsku (ČSOP Vlašim 2002).

Stanovy spolků a organizace Svazu

Okrašlovací spolky podléhaly stanovám, které, stejně jako povolení činnosti samotné, podléhaly schválení c. k. místodržitelství. Rovněž členové byli vybíráni a mohli mít i hodnost „čestného“ či „zakládajícího“ člena s ohledem na vykonané zásluhy. Čestným členem tak mohl být například ten, „*kdož pro zásluhy o spolek po návrhu výboru valnou hromadou byvše zvolen, hodnost tu přijal*“ (Šikula, 2009–2011: Web2). Do společné kasy se platil každoročně členský poplatek, který byl například v Německém Brodě 1 zlatý a mohl být nahrazen přírodními plodinami, zahradnickými nástroji apod.

Nejvyšším orgánem svazu byl ústřední výbor, ve kterém byli zastoupeni také nečlenové Svazu (virilní a kooptovaní) – toto uskupení umožňovalo členství důležitým odborným institucím a úřadům ve výboru a efektivní přenášení informací (oběma směry), rovněž zajišťovalo možnost využití znalostí a schopností vynikajících odborníků mimo jiné proto, aby okrašlovací činnost nepřinášela jen užitek estetický, ale plnila i jiné funkce – například ochrannou, jejíž význam s časem sílil (Ptáček 2004, Ptáček 2005).

Svaz přitom jednotlivým členským spolkům vypomáhal jak poradensky, tak materiálně, např. přerozdělováním sazenic přebývajících ve státních školkách.

Organizovanost jednotlivých spolků spojených v jedné organizaci díky Svazu byla překvapující, po sedmi letech činnosti dosáhla zhruba 90% a na této míře se také udržela až do zániku organizace samotné. V čele hnutí stál starosta, který byl váženou osobností – na tomto místě se po dobu fungování Svazu (47 let) vystřídal pouze 5 mužů.

Činnost spolků a jejich význam pro ochranu přírody

Činnosti spolků byly rozmanité, ochrana přírody se k nim přiřadila jaksi přirozeně, jako součást snah o zvelebování intravilánů i okolí měst. Pro příklad můžeme jmenovat zakládání, obnovu a údržbu parků, výsadbu zeleně, pořádání kulturních akcí, skupování pozemků pro zřízení rezervací a další.

Posledně zmíněná aktivita je pro ochranu přírody na našem území zásadní a v době, kdy neexistovala řádná právní úprava ochrany přírody – a zakládání rezervací bylo v rukou soukromých subjektů – majitelů půdy, to byla jedna z mála možností jak některé cenné přírodní oblasti zachovat.

Svaz zcela předběhl svou dobu, když osvíceně do svých upravených stanov z roku 1909 přímo zakotvil ochranu přírodních i kulturních památek, čímž všechny své členy k této činnosti zavázal. Zaměřil se mimo jiné na ochranu krajinného rázu, druhovou ochranu, pokusil se o pořízení soupisu přírodních památek a památných stromů a

dlouhodobě věnoval své úsilí prosazování zákonné ochrany přírody a památek (Růžička, Ptáček, Hušková, 2004).

Svaz usiloval o ochranu vytipovaných památek především prostřednictvím osobních intervencí, dohod a návrhů. Velké množství dnes chráněných a ceněných památek bylo na začátku minulého století pod dozorem aktivních spolků.²² Tam, kde nebyla jiná možnost, se Svaz pokoušel vybrané pozemky a památky vykoupit, získat do svého vlastnictví a tím jim ochranu zaručit (např. Mohelenská hadcová step).

Během téměř půl století své existence se Svaz také zasazoval o vytvoření zákonné ochrany přírody, sám podával návrhy zákonů na ochranu (poprvé v roce 1911) a snažil se o jejich přijetí na patřičných místech, vždy však, bohužel, neúspěšně (ČSOP Vlašim 2002).

Krása našeho domova

Po celou dobu existence Svazu vycházel časopis *Krása našeho domova*, který nejen propojoval všechny jednotlivé spolky, ale zároveň byl bohatým zdrojem informací o všech oblastech, o něž se spolky zajímaly. Tento časopis byl ve své době považován za jedno z předních periodik zaměřených na ochranu přírody a okrašlování domoviny.

2.5.13. Růst významu (okrašlovacích) spolků před první světovou válkou

Počátek 20. století znamenal rychlý nárůst počtu okrašlovacích spolků a s tím spojený rozvoj jejich činnosti i pole zájmu. Za devět let existence Svazu přibýlo dalších 165 spolků, takže v roce 1913 jich na našem území existovalo již 402²³ a jejich počet, snad i zásluhou nových stanov, stále narůstal. Téměř každé větší město již mělo svůj spolek a jejich zakládání se stalo jakýmsi obecným trendem doby, kdy mnohé obce zjišťovaly potřebu založit svůj spolek po vzoru okolních, pokrokovějších sousedů, na něž se mnohdy i výslovně odvolávaly.²⁴ Členství ve Spolcích bylo zároveň i otázkou společenského postavení a prestiže (Vlasatá 2011). Obyvatelé městeček si náhle začali tíživěji uvědomovat nedostatky svých bydlišť, jako například v Miličíně: „*Potřeba, aby měl Miličín okrašlovací spolek, jevila se zde již dávno, ale nebylo osob, které by na sebe úkol ten vzítí chtěly...*“ (Kraupner in Pešout 2000: Web3).

---

²² Jedná se např. o ochranu Kamajku u Čáslavi (později vyhlášen první geologickou rezervací u nás), ochranu Moravského Krasu (návrh na vznik národního parku 1922), ochranu Adršpašských, Teplických a Hvězdeckých skal (návrh na vznik národního parku 1923), Karlštejska, Starého bělidla v Babiččině údolí apod. (ČSOP Vlašim 2002).

²³ Téměř všechny spolky (367) byly sdružené ve Svazu okrašlovacích spolků v Čechách, na Moravě a ve Slezsku (Jedlička-Brodský 1914).

²⁴ Např. Šíkula 2011, Pešout 2000.

„...A nyní přicházím s dalším návrhem – aby se z nás hudebníků utvořil okrašlovací spolek miličínský, který by zde odstranil, co milé naše horské městečko znešvaruje a znečišťuje.... Podívejme se na náměstí, jak vypadá, nedlážděné, na svahu samá strouha vymletá od vod, které po každém prudším lijáku zde jej zpustoší a odnášejí z něj půdu.... Dále je tu – uprostřed města – u kostela starý hřbitov, na kterém se od r. 1837 nepohřbívá. Hřbitov ten v blízkosti školy nepřipomíná dnes, kde tu leží naši předkové. Zdivo kolem hřbitova pobourané, vrata pohozena u zdi a na trávníku hřbitovním pasou se kozy, husy, slepice, a kluci si tam hrají špačka, odtud házejí kamení na vysokou věž, střelují se do ciferníku hodin, závodí, kdo výš dohodí, vytloukají skleněná okénka věžní.... Miličín nemá ani kanalisace ani rigolů. Po každém dešti voda proplachuje město a odnáší zem a písek do podměstí, kde pod kovárnou Píškovou vítá nás velická louž – jako malý rybník – naplněna těmito splašky i močůvkou po dešti ze dvora vytékající...“ (Kraupner, Č. 1944 in Pešout 2000: Web3).

2.5.14. Další zájmové spolky

V tomto neobyčejně kulturním a komunikativním společenském prostředí, které se zde vytvořilo na krátkou dobu před první světovou válkou, vznikají kromě okrašlovacích spolků i spolky zaměřené na jiné oblasti i spolky, jejichž zájmem byla mimo jiné rovněž ochrana a poznávání přírody. Takovými spolky byla např. roku 1906 založená Krajská musejní společnost v Litovli, jež byla majitelkou Mladečských jeskyní a přírodní památky Třesín, nebo Česká botanická společnost (1912) (Ptáček 2005).

Dalším výrazným společenským útvarem byl například Klub českých turistů (dále KČT) založený již v roce 1888²⁵ v období romantického objevování a obdivu přírody. Zaslouhou tohoto velice aktivního spolku vznikla hustá síť značených turistických tras a ubytoven, členství bylo rovněž prestižní záležitostí. Klub českých turistů (dále KČT) pořádal rozmanité akce a výpravy – po českých zemích i v zahraničí, pouštěl se i do jiných smělých projektů, mezi nimiž je asi nejznámější výstavba rozhledny a lanové dráhy na Petřín, pro niž se Klub rozhodl roku 1890 při příležitosti Jubilejní výstavy chystané na pražském Výstavišti pro rok 1891.

---

²⁵ KČT vznikl vlastně spoluprací dvou organizací – tělovýchovné organizace SOKOL, která sama nebyla schopná zvládnout pořádat i turistické akce a setkání, ale iniciovala vznik turistického klubu a někteří její členové se stali zakladateli KČT (např. Dr. Kurz) a Národní jednoty severočeské, která usilovala o zachování českého života v severních Čechách. Samotný Klub byl založen 11. června 1888 v Praze. Za předsedu si ustavující sjezd nové turistické organizace zvolil známého cestovatele, milovníka přírody a demokratického veřejného činitele Vojtu Náprstka, který však ve funkci kvůli pracovní vytíženosti setrval jen půl roku (KČT 2005-2011).

2.5.15. Období první republiky

Přelomem v činnosti Svazu byla, stejně jako i pro ostatní společenské dění, válka, která změnila nejen materiální podmínky téměř všech obyvatel země, ale způsobila i značný posun v myšlení a názorech. Poklidný život většiny mladých mužů v zemi byl vystřídán nucenými pobyty v cizině, v primitivních válečných podmínkách. Tato zkušenost obohatila společnost nejen o zážitek válečných hrůz, ale rovněž o pocit sebeuvědomění, samostatnosti a zvětšila – či obnovila také vztah k přírodě, do níž mnozí po válce začali utíkat. Po válce tedy nastal nový, bouřlivější rozvoj turistiky, který souvisel také s rozvojem automobilismu či nových sportů a dalších aktivit (lyžování, jeskyňáření), turistika se stala všeobecnou módou.

2.5.16. Poválečný rozmach

V tomto období tedy došlo k velkému rozmachu okrašlovacích spolků i dalších zájmových klubů, Svaz rozšířil svou činnost i na Slovensko a hned v roce 1919 vydal pamětní spis, který jménem svých 30 000 členů zaslal několika ministerstvům a v němž podával podrobný popis současné činnosti i navrhovaných počinů do budoucnosti.²⁶

2.5.17. Pozemková reforma

Jak již bylo zmíněno výše, v letech 1919–1920 probíhala v naší zemi pozemková reforma, která byla doprovázena řadou negativních jevů, které pocítili hlavně soukromníci – vlastníci velkých pozemků. Tato reforma však paradoxně (či spíše zcela logicky) znamenala silný impulz pro okrašlovací spolky a řadu dalších spolků, které v daném období relativně masově vznikaly.²⁷

Vzájemná spolupráce okrašlovacích spolků a dalších (státních) orgánů

Spolky, přestože s odlišným zaměřením, spolu často spolupracovaly, vzájemně si vyměňovaly poznatky a zkušenosti, pořádaly společné akce.

Spolky se rovněž snažily navazovat pracovní vztahy s orgány nově vzniklé samostatné republiky. V této oblasti však dosáhly jen dílčích úspěchů. V lednu 1919 přijal

---

²⁶ Mimo jiné v nich požadoval „vydání příslušných zákonů, zahrnutí ochrany přírody do školních osnov, zřízení samostatné státní ochrany přírody a větších i menších chráněných území“ (Ptáček 2004: 12). Tento přípis následně vedl k pořádání stromových dnů na školách i ve vojenských posádkách, výsledkem bylo několik tisíc vysázených „stromů republiky“, v rámci velkých vodohospodářských projektů se mělo začít přihlížet také k estetickému působení stavby v krajině, ředitelství pošt a telefonů zase projevilo snahu o ochranu alejí (Ptáček 2004, Ptáček 2005).

²⁷ Takovými novými spolky byla například v roce 1928 Česká společnost ornitologická a o čtyři roky později Moravský ornitologický spolek.

delegaci Svazu okrašlovacích spolků prezident T. G. Masaryk a přislíbil odůvodněné žádosti spolků podporovat. Očekávaná podpora však nebyla nijak výrazná a skutečností zůstává, že c. k. rakouské úřady podporovaly činnost okrašlovacích spolků výrazněji než úřady prvorepublikové.

Problémy prosazování ochrany přírody

Spolkové snahy o oddělení ochrany přírody od ochrany ostatních památek či její ukotvení v právu zůstávaly stále nenaplněné. Opakovaně bylo také požadováno zřízení některých chráněných území, provedení soupisu památek či ochrana konkrétních druhů. Oblastí, která také nadále zůstávala v rukou dobrovolných spolků, byla, dnešními slovy řečeno, „ekologická výchova“ – tedy vzdělávání a osvěta na poli ochrany přírody. Rovněž bylo usilováno o zavedení této výchovy na školy všech stupňů.

Za hlavní problémy ochrany přírody byla valnou hromadou Svazu označena „*všeobecná zvlčilost a hrubý materialismus, který je zcela nešetrný k přírodě a pozemková reforma*“ (Ptáček 2004: 12).

Další ranou bylo období hospodářské krize, která ovlivnila i fungování Svazu, který se však snažil svou činnost za každou cenu udržet.

V roce 1931 bylo z iniciativy Svazu okrašlovacích spolků a Klubu českých turistů založeno Pracovní souručenství *Československá liga pro ochranu přírody* (Ptáček 2005). Toto uskupení mělo „suplovat“ neschopnost československého státu.

2.5.18. Klub československých turistů a ochrana přírody

V období první republiky již byl v KČT také zakotven důraz na ochranu přírody, vedení klubu mělo pro tuto oblast i svého referenta. Klub usiloval o komplexní pochopení ekologických problémů, podporoval snahy o zřizování národních parků a přírodních rezervací a sám některé rezervace také na svém majetku zřizoval – např. v Zádielské dolině ve Slovenském krasu nebo v lesním komplexu u Bezdězu (Klub československých turistů v roce 1938 vlastnil 570 ha přírodních a kulturních památek, včetně lesů v okolí Macochy). Později, hlavně ve spolupráci se skauty, se začínají objevovat i prvky soustavné práce a cílená výchova instruktorů mládeže.

V 20. a 30. letech napřed prošlo vedení Klubu jistou krizí, snad spojenou s celkovým a hlavně politickým ovzduším doby a narůstající polarizací ve společnosti. Nicméně zájem o ochranu přírody neustále narůstal, protože se v té době již začaly objevovat příznaky nepříznivého vlivu postupující industrializace a bezohledného využívání přírody k hospodářskému prospěchu jednotlivců i organizací.

Během druhé sv. války byla činnost Klubu silně omezena, byl znemožněn přístup do mnoha (pohraničních) oblastí a objevily se i majetkové spory, protože však organizačně nebyl KČT zrušen, stal se útočištěm členů rozpuštěných organizací (Sokol, Junák) (KČT 2005–2011).

2.5.19. Spolky v období protektorátu

Svaz československých spolků pro okrašlování o ochranu domoviny v Praze v období protektorátu ztratil několik spolků a jeho činnost byla silně omezena. Fungování jednotlivých spolků však zůstalo zachováno a bylo zaměřeno především na práci osvětově výchovnou a dále vykupování pozemků s přírodními památkami a zřizování rezervací. Relativně nově byla zmíněna důležitost neosázet každou „neplodnou stráň“, protože právě tato území mohou být nesmírně cenná. V ohledu zřizování rezervací byl aktivní zejména Svaz na ochranu přírody a domoviny v Brně – podílel se na vzniku zhruba 30 rezervací.

Významným počinem bylo především vykoupení Mohelenské hadcové stepi v roce 1944 z prostředků získaných veřejnou sbírkou – loterií uspořádanou k 40. výročí založení Svazu (cena 43 ha rezervace byla 113 000 korun) (Ptáček 2004, stručněji Ptáček 2005).

2.5.20. Spolky v období 1946–1948

V krátkém období obnovené demokratické republiky se Svaz soustředil především na obnovu spolkové činnosti a konečné prosazení zákonné ochrany přírody (1946 byl podán podrobný návrh zákona na ochranu přírody a krajiny, na ochranu ptactva (Walter Černý) i návrh na zřízení vědeckého ústavu zabývajícího se oběma oblastmi), avšak i tentokrát neúspěšně.

V tomto období je již činnost svazu naplno obrácena k promyšlené ochraně přírody (nejen bezplánovitému vysazování rostlin a stromů) a ke snaze o zachování rázu obcí i okolní krajiny. Ve formách práce převládá odborná a poradní činnost a spolky se stávají významnými kontrolními orgány (hlavně ve větších městech) (Ptáček 2004, stručněji Ptáček 2005).

2.5.21. Spolky v období totality

Ihned po únoru 1948 začal postupný proces rozpadu tradiční struktury občanské společnosti a s ní i spolkového života. První ranou bylo bezpochyby zabavení majetku většiny fungujících organizací. Svaz měl sice snahu zapojit se do nové reality, dokonce nabádal spolky k vytvoření vlastních pětiletých a spolupráci s národními výbory, ovšem již v listopadu roku 1948 ohlásilo úplnou likvidaci přes 20 spolků a činnost dalších

ochabovala. Dr. Tuček považuje za příčiny tohoto úpadku především nezáměr mládeže, nedostatek financí a přílišnou vyčerpávanost členů jinými pracovními povinnostmi. Smutnou skutečností bylo, že obecná povaha nových poměrů vyvolávala dojem nepotřebnosti okrašlovacích spolků a rozhodně jim ubrala značnou část bývalého vlivu a možností.

Oficiální likvidaci Svazu okrašlovacích spolků pak znamenal zákon o dobrovolných organizacích a shromážděních č. 68 Sb. ze dne 12. 7. 1951, který měl „zjednodušit“ spolkový život a převést jej do několika uznaných masových organizací (ROH–Revoluční odborové hnutí, Sokol...). Přes dlouhodobý tlak na jednotlivé spolky usilující o jejich likvidaci se ještě na poslední valné hromadě Svazu ke sdružení hlásilo 118 spolků.

Nedlouho po zániku Svazu postupně ukončily svou činnost i samostatné spolky nebo ji alespoň přesunuly pod jiné fungující organizace (Ptáček 2004, Ptáček 2005).

Zkušeni ochranáři, kteří vzešli z předchozí doby, však ve své práci nezdídka pokračovali na obecní úrovni jako zpravodajové ochrany přírody komunikující s okresními konzervátory. Obě zmíněné funkce byly dobrovolné a neplacené.

Dobrovolné ochranné organizace začaly svou činnost obnovovat až kolem roku 1958, kdy vznikla sekce ochrany přírody Společnosti Národního musea v Praze, pozdější TIS²⁸ – Nezávislé sdružení přátel přírody. Později se sekce natolik rozrostla, že vytvořila samostatný sbor, jehož částí byla i Ústřední exkursní skupina a Krasová sekce, později samostatná Česká speleologická společnost – ČSS (Ptáček 2005).

---

²⁸ Největší ochranná organizace Československa TIS — Svaz pro ochranu přírody a krajiny vznikla v roce 1969 (osamostatnění). Jejím zakladatelem byl Otakar Leiský, významný český zoolog a především ochranář známý založením Hucul Clubu pro záchranu huculských koní. TIS měl svého času přes 16 000 členů, ale jeho činnost byla později kvůli nedostatečnému ukotvení vedoucí úlohy KSČM ve stanovách a uměle vyvolaných nesrovnalostech s Hucul Clubem ukončena (Kouřil 2007).

2.6. Exkurz: Ochrana přírody jako...

Ochrany přírody je pojem všeobecně známý a hojně skloňovaný, jeho použití však může mít několik významů, navzájem nezaměnitelných, které vyvstávají podle kontextu nebo odlišují podoby ochrany na základě rozmanitých kritérií (například způsob, kterým je prováděna či předmět ochrany).

Ochrana přírody tak ve svém základě a nejširším významu může být viděna jako činnost/péče, která vede ke *snížení tlaku na přírodu* a vede k uchování rozmanitosti druhů, jejich přirozeného prostředí, krajinného rázu i estetických kvalit, o něco konkrétněji pak jako cílevědomá činnost, či spíše „*způsob managementu přírodních zdrojů (ovzduší, vody, půdy, minerálních zdrojů) a živých systémů včetně člověka, aby byla dosažena nejvyšší udržitelná kvalita života*“²⁹ (IUCN, 1973). Tato definice již souvisí se strategií trvale udržitelného rozvoje a je tedy přiznaně antropocentrická.

Dále je ochrana přírody také multidisciplinárním *vědním oborem*, který byl jako samostatný ustanoven až na počátku 19. století, a který využívá poznatků z biologie a dalších oborů k získání podkladů pro praktickou ochranu biologické rozmanitosti.

Rovněž můžeme ochranu přírody vnímat jako *soziologii* či *soziologii*³⁰ – tedy vědu o ochraně přírody – aplikovanou interdisciplinární nauku, jejímž předmětem je ochrana přírodního prostředí člověka a metodou vědecké poznání přírody a aplikované vědy. Název pochází z řeckých slov *sózó* (chráním) *oikos* (dům, obydlí) a *logos* (slovo, věda).

Z hlediska předmětu ochrany rozlišujeme ochranu *územní a druhovou* – tyto kategorie tvoří významnou složku zákona o ochraně přírody č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny, který hovoří o ochraně obecné a zvláštní, pro něž vždy rozlišuje ještě dvě výše zmíněné typy ochrany. Existence tohoto zákona dokládá další povahu ochrany přírody v současném světě – *legislativní ukotvení* v systému práva ČR a s ním spojené zákazy a povinnosti.

V rámci druhové ochrany (ochrany biodiverzity), která je historicky starší a je zaměřena na udržení natolik početných populací rostlin či živočichů, aby byly schopné dlouhodobě samostatné existence, rozlišujeme ochranu *in-situ* a *ex-situ*. Ochrana druhů prvního typu souvisí s ochranou na stanovišti, tedy s ochranou územní, druhý typ většinou

---

²⁹ „...such a way of the management of natural resources (air, water, soil, mineral resources) and living systems including man, which will ensure the achievement of the highest sustainable quality of life“ (Valné shromáždění IUCN, 1973)

³⁰ Termín *soziologie* navrhl ruský vědec L. K. Šapošnikov (*1915 – †1979), kdežto termín *sozologie* navrhl polský vědec W. Goetel (*1889 – †1972).

označuje ochranu v lidské péči, když je riziko ponechání druhu na přirozeném stanovišti příliš vysoké.

Naposledy se zmíním o dvou typech přístupu k ochraně přírody, které jsou charakteristické především pro anglicky mluvící země, jejich hlavní rysy jsou však obecně vysledovatelné nejen ve zbytku světa, ale i v jiných oblastech (ochrana památek, knihovnictví). Jde o rozdíl mezi *conservation* a *preservation*. „Konzervační“ přístup doznal svého rozmachu na počátku 20. století, kdy také vzniklo „konzervační hnutí“.³¹ Ve středu jeho zájmu byla zejména ochrana přírodních zdrojů před jejich krátkozrakým drancováním (pečlivým managementem a předcházením poškození a ztráty) a jejich uchování pro budoucí generace (Rome 2003). Druhý přístup je zaměřen na ochranu před poškozením či zničením přírody zachováním podmínek existence druhů. Jeho kořeny sahají do období romantismu, které divokou a nekulturní krajinu opěvovalo jako příležitost k útěku od civilizace a národní hrdost, na rozdíl od převládajícího amerického názoru, že je takové krajina neúčinná. Spolu s industrializací a urbanizací vyvrcholily úvahy o divočině ochrannými kampaněmi v 60. letech 20. století a vydáním Zahniserova „*Wilderness Act*“ (1964)³² (Rome 2003).

Základní rozdíl obou přístupů je v tom, že „*preservation*“ prosazuje zejména administrativně – právní ochranu, zatímco „*conservation*“³³ usiluje o aktivní péči a management. V ochraně přírody je tedy třeba rozlišit její administrativně – právní zajištění, rámec a prostředky a dále způsob ochrany, který může klást větší důraz na určitý *stav* (stávající, cílový; aktivní management) nebo na samovolné přírodní *procesy* (bezzásahový režim). Problém není ani zdaleka triviální, protože jde jednak o to, že se procesy odehrávají v určitých strukturách, jednak o to, jak velkou rozlohu bezzásahových území si z hlediska statků a služeb ekosystémů (naplňování lidských potřeb) může společnost dovolit – nebo naopak jakou minimální rozlohu musí např. v rámci péče o biodiverzitu zvolit. Jistá analogie existuje např. v ochraně památek v podobě tzv. puristického a konzervačního přístupu (nověji kreativního a konzervačního). Pro účely této práce však není třeba oba přístupy rozlišovat.

---

³¹ Významným znalcem hnutí byl Samuel P. Hays, autor knihy *Conservation and the Gospel of Efficiency: The Progressive Conservation Movement, 1890-1920*, v knize shrnuje dějiny „konzervačního hnutí“ a kriticky hodnotí jeho přístupy včetně přesvědčení o demokratickém charakteru hnutí.

³² Americký zákon o ochraně přírody na federální půdě, v němž je definována divočina a vyhlášeno za chráněné na 36 000 km² území. Zákon rovněž dává vzniknout státnímu systému ochrany přírody (*National Wilderness Preservation System*).

³³ Například Směrnice o stanovištích v rámci soustavy NATURA 2000 zastává *conservation* přístup.

Stručným nástinem podob ochrany přírody jsme si ukázali možnosti jejího chápání a proměny významu podle doby i konkrétní situace. Víme, že její vnímání je do jisté míry antropocentrické,³⁴ vychází z dosažené úrovně lidského poznání a reaguje na potřeby, hodnoty a přesvědčení společnosti. Jako možnost lidské jednání je tedy ochrana přírody *projevem úmyslu/záměru*, který je výsledkem řady psychických procesů známých jako motivace. Právě tento pohled na ochranu přírody, potažmo motivace, které k ní vedou, je předmětem této práce.

---

³⁴ Kromě antropocentrického přístupu k přírodě je samozřejmě vhodné uvést také přístup eko- a biocentrický kladoucí větší důraz na hodnotu životního prostředí a biodiverzity samu o sobě a tedy (rovný) nárok na život každého organismu – oba přístupy s odlišnou mírou zaměření na existenci jednotlivých organismů (ekocentrismus nadřazuje život jako celek, nikoli život jedince). Nicméně ochrana přírody chápána jako činnost/péče musí nezbytně vycházet z lidského poznání a přesvědčení o správnosti postupu jednání.

2.7. Pojem motivace (k ochraně přírody)

Termín motivace nemá v psychologii zcela jednotný obsah, různé směry i jednotliví autoři jej definují odlišně. Někdy je považována více za regulativní nástroj chování a usměrňovač energie, který dává chování smysl (Nuttin 1987), Zimbardo zdůrazňuje její nepozorovatelnost a závislost na vnějších projevech chování (Zimbardo 1983), další autoři se zaměřují na interakci osoby a situace (Schmalt, Heckhausen (1990) (Nakonečný 1997). Dnes se s pojmem motivace asi nejčastěji setkáváme v souvislosti s dosahováním vyšších výsledků ať v práci či ve škole a sebezdokonalováním (např. Clegg 2005, Herzberg, Mausner, Snyderman 2009 či Adair 2009). Přesto se chápání motivace jako „procesu naplňování potřeb“ ve východiscích všech směrů velmi přibližuje a lze z něj snad extrahovat jakousi podstatu, plně dostačující účelu této práce.

Termín motivace je odvozený z latinského slovesa moveo (inf. movere) znamenajícího pohybovat/hýbat. V přeneseném významu tedy motivace vyjadřuje existenci určitých hybných sil neboli „pohnutek, podnětujících k určité činnosti, vedoucích k určitému cíli“ (Petráčková, Kraus 2000: 511). Oněm hybným silám říkáme motivy – pro vyvinutí úsilí a uskutečnění jednání musí být tyto motivy pro jedince významné a vedoucí k uspokojení.

Motiv můžeme zjednodušeně chápat jako „psychologický důvod“ chování, jeho smysl a hodnotu, který je zároveň odpovědí, na základní/nejdůležitější úkol psychologie – vysvětlit, proč se lidé chovají tak, jak se chovají, v tomto případě co bylo cílem lidského chování a jaký mělo smysl (Nakonečný 1997). Motivory mají vnitřní charakter a vyvolávají motivační proces, který se projevuje jako touha či potřeba (jednat a potřebu uspokojit). Obdobné, avšak vnější povahy jsou stimuly (hybné síly vyvolané vnější situací, např. činy ostatních lidí) (Závišová 2010).

Rozlišením na vnitřní a vnější příčiny jednání, tedy motivy a stimuly můžeme motivaci rozdělit na vnitřní a vnější. Vnitřní motivace (intrinsická), tedy ta spuštěná našimi osobními emočními prožitky, je považována za silnější a účinnější a vede k uspokojení vlastních, často vyšších potřeb člověka (Moos 2008). Vnější motivace (extrinsická) závisí na zprostředkovaných motivech a často vede k uspokojení jen základních potřeb, zjednodušeně se dá říci, že je založena na principu odměny či trestu. S pojmem potřeb je motivace úzce spojená, spolu s motivy jsou pro motivaci jako proces klíčové. Potřeba se dá pro naše účely v souhrnu chápat jako „výchozí motivační stav, který se vývojem zpředměťňuje“, motivy naproti tomu „vyjadřují obsah dovršující reakce (uspokojení)“

(Nakonečný 1997: 29). Dále se v této práci pojmu potřeby věnovat nebudu, neboť je vzhledem k předmětu zkoumání v podstatě jednotný, a to zachovat danou lokalitu/předmět ochrany v co možná nezměněném stavu.

Motivace (i motiv) je tedy hypotetický konstrukt, kterým se snažíme zdůvodnit naše jednání – popsat pozorovatelná fakta o lidském chování.

Celý motivační proces má několik navazujících fází počínajících nejasným záměrem, který se stává potřebou a následně přechází do konkrétního jednání, jehož vyvrcholením má být uspokojení potřeby (i v podobě „dobrého pocitu“). Strukturu motivace nastínil mimo jiné behaviorista R. B. Cattell, který nastiňuje, že vychází z osobnosti, tedy „Já“ a je formována motivačním stavem (intenzita) a situací, ústí k určitému chování, které má vést k dosažení stanoveného cíle (Cattell 1957: 444). Tento cíl má být podle humanisticky orientovaných psychologů prostředkem seberealizace, jiné směry zdůrazňují více například tendenci udržování vnitřní rovnováhy.

Vztah motivací a motivů je podle Nakonečného zhruba takový, že motivace vyjadřují dynamiku „interakce mezi motivovaným subjektem a motivující situací“ (založených potřebami), „pojem motivu pak její výsledek“ (Nakonečný 1997: 6).

Motivace má podle Moose 5 základních zdrojů, které ji vytvářejí a formují její charakter (resp. předurčují vznik motivačního procesu). Jsou jimi potřeby, návyky, zájmy, hodnoty a ideály (Moose 2008). Tyto jednotlivé aspekty se přitom odlišují nejen kulturně a společensky, ale také subjektivně.

Abychom pochopili podstatu motivace a její souvislost s chováním jednotlivců, musíme se zaměřit na (kognitivní) stimuly jedinců usilujících o dosažení vytyčeného cíle. Tento kognitivní přístup se zaměřuje především na výzkum struktury lidských zkušeností (poznatků, dovedností), které jsou pro každého jedince specifické a souvisí s jeho plány, cíli, hodnotami, strachy a dalšími aspekty. Přesto je, pro mnoho psychologů, stále obtížné spojit motivaci s konkrétním pozorovatelným projevem chování. Úspěšnost nástrojů vytvořených pro „měření“ individuálních pohnutek a zjišťování přítomnosti konkrétních motivů je stále značně omezená a účinná možnost předvídat, jak se daná motivace projeví, zatím v podstatě neexistuje. Nejednotnost projevů (jakožto pozorovatelných reakcí na existující motivy), kterou ukázaly také interdisciplinární výzkumy, souvisí podle mnoha autorů především s tím, že motivace nemohou být pochopeny bez kulturního, intra- i interpersonálního prostředí, v němž se jedinec nachází a zejména pak bez vztahu k sebepojetí – motivace se projevují jako pochopení sebe sama (Sorrentino, Higgins, (eds.) 1990).

Vnímáme-li tedy ochranu přírody v rovině konkrétního lidského jednání, je nezbytně výsledkem motivačního procesu ovlivněného povahou jeho zdrojů, prostředím i povahou jednotlivce. Uvidíme, že motivace k ochraně přírody pramení ze všech 5 výše zmíněných typů zdrojů, často z vícera současně. Přes všechny výše nastíněné (i nesčetné další) pohledy na problematiku motivací, pro naše potřeby ji bude stačit vnímat jako způsob, jak odpovědět na otázku Proč?

Na závěr můžeme shrnout „definici“, odpovídající mnoha autorům různého zaměření, totiž, že „výchozí bodem motivací je určitý vnitřní stav osobnosti...směřující v určité situaci prostřednictvím určitého chování k dalšímu vnitřnímu stavu, uspokojení“ (Nakonečný 1997: 8).

Jak ukáže následující text, v ochraně přírody budou také odlišitelné vnitřní i vnější motivace k jednání, jejichž odhalení, potažmo nastíněním motivů (či stimulů), snad budeme schopni odpovědět na zástupné otázky jako: proč lidé podnikali/jí kroky k ochraně přírody či zda je k tomu vedly vlastní pohnutky nebo spíše tlak dané situace? Uvidíme však také, že rozlišení motivací na vnitřní a vnější v otázce ochrany přírody nestačí, neboť je, a v historii ještě výrazněji byla, spíše otázkou motivací vnitřních. Pro naše potřeby bylo tedy upuštěno od tohoto základního dělení a byly vytvořeny vlastní zástupné kategorie motivací pro jednání.

3. EMPIRICKÁ ČÁST

Empirická část práce je věnována metodologii a následně samotnému výzkumu sociálních motivací.

3.1. Metodologie a postup výzkumu

3.1.1. Metoda

Jak je patrné již z úvodu práce, hlavním výzkumným problémem jsou psychosociální motivace vedoucí k ochraně přírody v českých zemích od počátku jejího cílevědomého prosazování. Práce si dává za cíl nastínit okolnosti vzniku vybraných chráněných území a jejich analýzou s přihlédnutím k charakteru hlavních činitelů – iniciátorů ochrany určit konkrétní motivace, případně jejich skupiny. Získané poznatky mohou následně vést k vytvoření nových hypotéz týkajících se ochrany přírody či dokonce v praxi napomoci účinnějšímu prosazování této ochrany.

Vzhledem k předem daným omezením vyplývajícím z historicko–sociální povahy práce i z reálných možností výzkumu samotného bylo nutné zvolit organizačně a technicky méně náročné metody výzkumu. Přitom však lze předpokládat, že dosažené výsledky na dobře zvoleném časoprostorovém vzorku se nebudou příliš lišit od důkladného výzkumu založeného na celoplošném zkoumání území českých zemí v plném časovém rozsahu studiem primárních pramenů.

Prvním krokem vypracované metody je tedy sběr dostupných (historických) dokumentů podle určitého časoprostorového klíče, přičemž byly využity především písemné zdroje primárního i sekundárního typu. Získané relevantní dokumenty pro každou oblast jsou následně analyzovány s využitím postupů historického výzkumu se zaměřením na obecný popis situace v území a dále specificky na odhalování primárních psychosociálních motivací. Výsledky jsou dále interpretovány s cílem podrobného metodicky jednotného popisu motivací, které jsou nakonec kategorizovány podle objevených společných charakteristických znaků.

Metoda spadá do oblasti kvalitativního výzkumu a vedle historické metodologie se inspiruje tradiční metodou hermeneutiky. Východiskem a metodologickou inspirací řešení je tedy zejména Diltheyova (potažmo Gadamerova) *kategorie porozumění* a nutná interpretace. Hermeneutiku můžeme použít jako kvalitativní metodu humanitních oborů, jež usiluje o porozumění podstatnému obsahu v původních kontextech a o interpretaci podstatného v nových reáliích a srovnáních, ale i v různých významových rovinách, což vyhovuje „otevřenému“ podobě výzkumu. Práce si tedy nepředepisuje žádné hypotézy a snaží se

na problém nahlížet ve větší šíři i hloubce, nejprve tak, jak byl vnímán tehdejšími subjekty a postupně tak, jak můžeme na základě časového odstupu, zkušenosti s výsledky ochrany a komparace jednotlivých prostředí rozumět celému procesu dnes.

Tento metodický přístup, popsáný podrobněji dále, utvářel, při zachování základních „tvrdých“, přírodovědných dat, jež zde však mají spíše pomocný popisný charakter, výslednou poněkud netypickou podobu práce, která může znamenat její jistá omezení. Vědeckovýzkumnou přidanou hodnotou je detailnější znalost motivací ochrany přírody a jejich typologie, jež může mít samozřejmě i užitnou aplikační hodnotu pro praktickou ochranu přírody.

3.1.1.1. Analýza (historických) dokumentů

Historický je v této práci převážně orientován na výzkum dokumentů, proto se jedná v podstatě o odnož analýzy dokumentů, resp. o jejich obsahovou analýzu. Během procesu zkoumání je více uplatněn popis historických událostí, které jsou následně analyzovány. Jelikož je jeho cílem vysvětlit minulé události a odpovědět na položené otázky, je nezbytné použití interpretace: „*Historický výzkum je interpretativní, protože jeho záměrem je odhalit a přiblížit komplexní nuance, osobnosti, kulturu, názory, jež ovlivňovaly minulost a mají vliv na současnost.*“ (Hendl 2005: 135)

V tomto konkrétním případě jde o výzkum procesu (utváření ochrany přírody) v delším časovém období, který mapuje více než 100 let.

Interpretace získaných dat se provádí ve 4 úrovních jako interpretace *pragmatická* (zachycení vývoje), *podmínek* (časový a věcný kontext), *psychologická* (postoje aktérů) a interpretace *idejí* (ideologie či diskurz doby) (Hendl 2005). Dostupné materiály spolu s povědomím o obecném kontextu doby většinou poskytly dostatek informací pro pokrytí všech těchto rovin.

3.1.1.2. Hermeneutika

Hermeneutika v dnešním pojetí vychází především z díla F. Schleiermachera (ale také Humboldta či Herdera) a později W. Diltheye. Samotný termín pochází z řeckého slovesa *hermeneuein* (vyprávět, oznamovat, tlumočit, ale i vykládat či rozkládat, volněji objasňovat, interpretovat) a slov příbuzných: *hermeneus*, *hermeneia* (*subst.*), *hermeneutiké* (*adj.*).

Hermeneutika je ve své nejznámější podobě uměním a teorií interpretace, která usiluje o šíření poselství sdělení v co možná nejméně pozměněné podobě. *Chápe poznání jako reflektované porozumění – soustředí se tedy především na výklad textů (původně*

biblického textu, dnes jakéhokoliv předmětu zájmu), na základě souvislostí, v nichž vznikaly (Kořínková 1998). Podle Hrocha má dnes tento termín zhruba 6 způsobů použití jako relativně diferencovaný význam, vždy však v souvislosti rozuměním či interpretací (Hroch 1997).

Moderní Schleiermacherovou hermeneutikou byli výrazně ovlivněni další filosofové, kteří usilovali o její ustanovení jako metody filologických věd. Nejvýraznější postavou této éry byl Wilhelm Christian Ludwig Dilthey (1833–1911), německý filosof, který se zabýval metodologií duchovních věd. Dilthey odmítal omezení na metody a postupy přírodních věd a v roce 1900 vyslovil ideu, že by hermeneutika měla obsahovat obecná pravidla výkladu a jako taková být základem metodiky duchovních (neexaktních) věd. Porozumění „textu“ se má přitom dosáhnout vcítěním interpreta do kontextu vzniku zkoumaného díla a tedy jakýmsi druhotným prožíváním autorových pohnutek, nebo-li tzv. *psychologickou interpretací* (Schleiermacher či Dilthey, ne toliko u Heideggera) (Hroch 1997).

Hermeneutika na konci 19. a v průběhu 20. století ovlivnila mnohé myslitele, mimo jiné i dílo *Hanse–Georga Gadamera a Martina Heideggera*, který ji považoval za centrální *metodu* fenomenologie.³⁵ V souvislosti s povahou této práce stojí za zmínku i Johann Gustav Droysen (1808–1884), německý historik prosazující svébytnost metodologie historických věd. Historická metoda má podle něj pracovat s *rozuměním* (diferencované od pouhého vysvětlení i poznávání) jehož základním předmětem jsou *mravní síly* uplatňující se v dějinném *lidském světě* (jakožto protikladu ke světu přírodnímu). U Droysena se již projevuje pokus o zracionalnění (metody) rozumění díky působení „logického mechanismu“. Lidská podstata totiž podle Droysena zapříčiňuje tendenci psychického života jedince projevovat se jako „smyslově vnímatelný“ (v podobě vnějších životních projevů). Při vnímání se pak tyto projevy promítají do nitra vnímajícího a umožňují mu „náhled“ na vnitřní procesy vnímaného (Hroch 1997).

George Gadamer se následně ve 20. století stává předním představitelem novodobé hermeneutiky a pokračovatelem Diltheyova úsilí (čerpal z Heideggera, Platóna či Husserla). Hlavní kategorií, s níž pracuje je *porozumění* (podobně jako Droysen), které je pro něj samým ontologickým základem lidského života. Text je pro něj odpovědí na otázku, spoluprací autora a interpreta a hermeneutika procesem odkrýváním nevyřčeného.

---

³⁵ Fenomenologie v moderním pojetí se v podstatě, přestože se vyvíjela samostatně, přiblížila východiskům diltheyovské hermeneutiky a to především důrazem na subjektivní interpretaci smyslové zkušenosti. Fenomenologie, tak jak ji podává zakladatel tohoto způsobu myšlení Edmund Husserl, spočívá v přirozeném způsobu myšlení, který chápe věci tak, jak se nám samy nabízejí. Poznání tedy závisí na naší přímočaré zkušenosti, ideálně oproštěné od dosavadních tezí o existenci světa (Đurđović 2010).

Nezbytnou součástí porozumění jsou přitom předsudky založené na dosavadní zkušenosti. Tyto předsudky jsou tedy vlastně nedílným charakterem i omezením každého hermeneutického výkladu (Kořínková 1998).

Postup interpretace se tedy původně týká jazykového, textového materiálu a interpretace, ale později stále více také textem zprostředkované reality. Až do středověku tak hermeneutika rozlišovala čtyři druhy významu: doslovný, alegorický, morální a symbolický (anagogický). Počínaje F. Schleiermacherem a dále W. Diltheyem až po H.–G. Gadamera a zejména M. Heideggera začíná hermeneutika klást důraz na vztah poznávajícího subjektu k textu (nebo k předmětu poznání). „...porozumět znamená být ve vztahu zároveň s „věcí samou“, jež se projevuje skrze tradici a s nějakou tradicí, odkud ta „věc“ může ke mně mluvit“ (Gadamer 1994: 48). Po reflexi počátečního předporozumění se člověk pohybuje v hermeneutickém kruhu, v němž „...**rozhodující** ... není dostat se z kruhu ven, ale správným způsobem dovnitř“ (Heidegger 1996: 153).

Pro účely výzkumu nebyla v této práci hermeneutická metoda striktně dodržována, stala se však důležitou metodologickou inspirací především díky několikrát již zmiňované kategorii porozumění, resp. porozumění v různých kontextech a rovinách.

3.1.2. Související výzkumy

Na území České republiky není v době psaní práce známý žádný podobný výzkum zabývající se motivacemi k ochraně přírody. V cizině se důležitosti motivací v ochraně přírody zabývá např. Albert W. Musschenga, jehož článek *Identity–Neutral and Identity–Constitutive Reasons for Preserving Nature* byl publikován v roce 2004. Článek se zabývá především teorií hodnoty a rozdíly mezi řekněme „subjektivními“ a „objektivními“³⁶ důvody k ochraně přírody. Vzhledem k lokálnímu a historickému zaměření této práce však závěry článku nemají pro následující text vysokou relevanci.

Za příbuzné nebo doplňující práce k tématu motivací k ochraně přírody můžeme dále považovat například výzkumy zabývající se formováním vztahu člověka k přírodě (přehledové studie Chawla 1998; Tanner 1998 in Kulhavý 2008) či rozmanité výzkumy poukazující (byť nepřímou) na hodnotu přírody.

---

³⁶ Tyto dvě kategorie v podstatě kopírují pojmy amerického filosofa Thomase Nagela *agent-neutral* a *agent-relative* (pro důvody k jednání), který je používá ve své pozdější práci o etice. Lze je také patrně chápat jako motivace vnitřní a vnější.

3.1.3. Postup

3.1.3.1. Výzkumný problém

Proces získávání dat a jejich interpretace započal stanovením výzkumného problému a několika zástupných výzkumných otázek (stanoveny spíše ilustrativně). Základním výzkumným problémem byly, již deklarované, motivace k ochraně přírody. Nejobecnější otázkou je tedy samozřejmě: „*Jaké byly psychosociální motivace ochrany přírody a krajiny v českých zemích od jejich víceméně vědomých počátků do vzniku prvního zákona o ochraně?*“, další otázky (výzkumné snahy) jsou poté zaměřeny na *četnost jednotlivých typů motivací*, případně jejich *hybné síly*, *hlavní aktéry ochrany přírody a předmět ochrany*. Tyto posledně zmíněné mají doplňkový charakter a jejich význam byl odhalen až v průběhu výzkumu.

3.1.3.2. Zjištění potenciálního absolutního výběru

Před zahájením samotného sběru dat byl zjištěn potenciální „absolutní“ výběr – tedy počet chráněných území na území České republiky (včetně již neexistujících) vyhlášených do roku 1956. Údaj je však z pohledu výzkumu spíše orientační, neboť nezahrnuje území vyhlášená po roce 1956, ale chráněná již dříve ani území, která byla chráněna, ale nebyla nikdy vyhlášena, která jsem se rozhodla do výzkumu rovněž zahrnout (fakticita vyhlášení nemá na motivace k ochraně vliv). Posloužil však jako základní seznam pro pozdější výběr.

Tento seznam³⁷ obsahoval 318 položek včetně CHKO Český ráj vyhlášeného roku 1955. Výzkum zpracovává odhadem 70–80 z nich (bez nevyhlášených ZCHÚ a těch, vyhlášených oficiálně až po roce 1956), tedy až 25 %.

Následujícím krokem bylo požádání současných správ zmíněných ZCHÚ z předchozího výběru o upřesnění seznamu (doplnění dalších, dříve chráněných území apod.) a případné poskytnutí základních informací o počátcích jejich ochrany. Tato komunikace byla zajištěna elektronicky a v období od ledna do dubna 2012 bylo výzkumníci přijato zhruba 70 emailů reagujících na žádost.³⁸ Relevantní informace byly zpracovány.

---

³⁷Počítáno dle Ústředního seznamu ochrany přírody dostupného na: <http://drusop.nature.cz> (staženo v průběhu prosince 2011).

³⁸ Odpověděly všechny správy, k některým chráněným územím se následně vyjádřily další subjekty (odborníci, místní obyvatelé apod.). Je ovšem nutné podotknout, že informací vztahujících se k předmětu výzkumu měly správy, mimo jiné v důsledku jejich průběžných transformací, překvapivě málo. „Archivní“ dokumentace podle zjištěných informací téměř chybí (zejména na krajských úřadech).

Vzhledem k množství ZCHÚ v absolutním výběru nebylo jejich kompletní zpracování možné.

3.1.3.3. Sběr dat a kritéria výběru dokumentů

Sběr dat probíhal nereaktivním způsobem jako vyhledávání (psaných) dokumentů. Zkoumanými dokumenty byly především historické písemné materiály, doplňkově pak videozáznamy, soudobé materiály, osobní sdělení apod. Cílem bylo shromáždění takového množství dokumentů, které pokrývají dané téma v co největší šíři, dostatečné pro zodpovězení výzkumných otázek.

Kritérii výběru dokumentů byla především jejich *relevantnost* z hlediska tématu. Předmětem zájmu byly tedy především historické zprávy o zřizování chráněných území, návrhů na jejich zřízení, ochraně druhů či v menší míře ochraně přírody obecně.

Dalšími kritérii výběru bylo primární časoprostorové a „předmětné“ ohraničení tématu a následně i nezanedbatelné omezení způsobené dostupností vhodných materiálů jak faktickou tak danou (finančními a časovými) možnostmi výzkumnice.

Časové vymezení bylo „zdola“ ohraničeno zakládáním prvních doložených chráněných území, resp. výsledovatelnými známkami cílené ochranné činnosti – nejprve byl tento limit stanoven na rok 1838 (doba založení rezervace v Novohradských horách), později posunut o něco hlouběji do minulosti (počátek 19. st). Horní hranicí byl určen rok 1956 (vznik zákona č. 40/1956 Sb. o státní *ochraně přírody*), přičemž tento rok nebyl limitující pro (oficiální) založení chráněné oblasti, ale pro počátek doložených ochranných snah (jakékoliv úrovně).

Prostorově je celý výzkum vztažen k území České republiky, výběr jednotlivých analyzovaných chráněných území byl proveden tak, aby byl každý současný kraj reprezentován alespoň pěti.³⁹ K tomuto umělému omezení bylo nutné přistoupit především z hlediska redukce značného objemu dat a nevhodnosti dělení dle jiných jednotek (okresů, historických celků). V rámci kraje pak bylo upřednostňováno rovnoměrné rozložení ochranných aktivit z různého období a rozmanitost předmětů ochrany. Zde se projevila omezení daná výrazně nerovnoměrnou dostupností dat.

Uvedenými volbami bylo přes všechna omezení zajištěno poměrně rovnoměrné a reprezentativní pokrytí ochrany přírody od jejich spontánních počátků až k přijetí prvního

---

³⁹ Toto se plně nezdařilo u dvou krajů – Prahy, která je specifickým krajem a jejíž území je z větší části zastavěno (ochrana splývá s ochranou ve Středočeském kraji) a Ústeckého kraje, kde některá vybraná území nakonec spadla pod kraj Liberecký, s nímž byla ochrana do velké míry společně organizována českolipským Exkursionsklubem.

zákona a tedy „systemizaci motivace ochrany“ na celém území českých zemí. Výsledky tedy mohou mít vysokou vypovídací hodnotu pro proces utváření ochrany jako celek.

Předmětem výzkumu byla tedy jak skutečně založená chráněná území (všech kategorií dle platného zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny) a to i dnes již neexistující (především), tak i území navrhovaná k ochraně (a nevyhlášená) a území, na nichž byl prováděn management podobný ochrannému, aniž by přitom šlo o navrhovaná nebo existující chráněná území.

3.1.3.4. Kritika pramenů

Nejvhodnější zdroj dat k našemu účelu se ukázaly být články v historických časopisech, především starších číslech *Krása našeho domova* a *Ochrany přírody*, zajímavé údaje poskytly také historické průvodce, vyhlášky ochrany a jiné úřední dokumenty a samozřejmě monografie chráněných území (pokud byly dostupné).

Převážně jde tedy o dokumenty nižší výzkumné hodnoty (z hlediska objektivitu, úplnosti i pravdivosti), které často obsahují jistou míru subjektivního pohledu pisatele. Oproti úředním listinám však poskytují právě i popis okolností vzniku ochranných akcí, pohnutky k této činnosti apod., na něž je práce zaměřena. Vzhledem k tomu, že jde většinou o materiály odborného charakteru (psané vědci nebo vzdělanou veřejností) a zkoumaný problém má psychologický charakter, lze prameny považovat za dostatečně věrohodné.

3.1.3.5. Analýza dat

Analýza dat spolu s úpravou výzkumných otázek i rozsahu zkoumaného předmětu probíhala soustavně, během sběru materiálů vypracováváním práce. Analýza probíhala jako rozbor údajů (i skrytých) vztahujících se k okolnostem vyhlášení/ustanovení ochrany v jednotlivých vybraných územích. Tento rozbor probíhal na základě logického vyvozování souvislostí mezi jednotlivými aspekty procesu ochrany a/nebo prostředí.

Během práce postupně vyvstalo několik opakujících se vzorců vztahů, které umožnily kategorizaci motivací a skupin motivací, které byly klíčové pro vznik ochrany území v ČR. Jedním z kritérií pro kategorizaci bylo rozdělení na vnitřní a vnější motivace, přičemž každá z těchto skupin obsahovala další subkategorie s větší vypovídací hodnotou. Kategorie byly vytvářeny na základě poznatků získaných v průběhu práce (např. motivace estetické, vlastenecké, vnější–existenciální apod.).

Jednotlivé kategorie byly posléze na základě podobnosti rozřazeny do skupin podléhajících jisté míře zobecnění. Tyto skupiny ve výsledku umožňují stanovit

převládající motivace, situace vedoucí k vyhlášení ochrany i jejich souvislost s předmětem ochrany.

3.1.4. Výsledná podoba práce

Vzhledem k výraznému objemu zpracovávaných dat, snaze o zasazení procesu vzniku ochrany u jednotlivých území do širšího kontextu historicko–regionálních souvislostí, doplnění o přírodní charakteristiku soudobých ZCHÚ i souvislostí s vznikající knihou o historii ochrany přírody, kterou připravuje Agentura pro ochranu přírody a krajiny ČR, získala celá výsledná práce poněkud nestandardní charakter.

Kvůli značné rozsáhlosti výzkumné části práce byla část získaných informací, z nichž byly vyvozovány motivace a které nastiňují historický vývoj ustavování ochrany i další doplňující informace, přesunuta do příloh (Textová příloha 1–95), kde slouží jako zdroj doplňkových, především popisných přírodovědných poznatků o jednotlivých územích. Výzkumná část diplomové práce se omezuje na stručnou základní charakteristiku území a údaje bezprostředně související s předpokládanými motivacemi k ochraně. Území jsou přitom řazena podle příslušnosti ke krajům⁴⁰ od nejstarších po nejmladší zkoumaná,⁴¹ pořadí krajů je stanoveno arbitrárně a nemá hlubší význam. Pro snazší orientaci je v přílohách umístěna mapka ČR s vyznačenými kraji a zkoumanými územími (Mapová příloha 1).

3.1.5. Omezení a nedostatky práce

Téma, zvolená metoda i zdroje práce s sebou přinášejí jistá omezení, s nimiž je nutné při hodnocení výsledků počítat. Další omezení představují finanční, časové i vzdělanostní možnosti výzkumnice. Ve stručnosti zde shrnuji alespoň základní objevené nedostatky.

Samotné *téma*, které předpokládá historické zkoumání, předurčuje k výzkumu historických, především psaných dokumentů, které ve většině případů není možné ověřit ani doplnit. Jeho šíře (jak do zvoleného časového období, tak do množství případů) by při zevrubném výzkumu vyžadovala spolupráci skupiny výzkumníků, delší časové období i větší objem vstupních dat/dokumentů (množstvím i druhem). Výběr ZCHÚ by pak mohl být úplný. Dalším problémem je samozřejmě i nejednoznačná příslušnost k vědeckému oboru, předpokládá totiž minimálně dílčí poznatky z historie, psychologie, sociologie a ekologie/ochrany přírody.

---

⁴⁰ V případě, že území náleží k více krajům, je přiřazeno k tomu, do něhož spadá jeho největší část.

⁴¹ Řazeno dle stáří prvních zjištěných snah o ochranu, v případě nejasností dle vyhlášení oficiální ochrany.

Zvolená *metoda*, vybraná jako nejvhodnější k danému účelu, je omezena minimálně předpokladem jisté míry subjektivity ve zkoumání a tedy vznikem prostoru pro možné odchylné závěry různých subjektů. Na místě je zmínit i Gadamerovu kategorii *předsudků*, které každé takové zkoumání doprovázejí a determinují/omezují výzkumníka jeho vlastní dosavadní zkušeností (Hroch 1997). Přesnějších výsledků by bylo dosaženo zapojením dalších metod, například systematictějšími osobními rozhovory, zapojením statistických metod či pomocných věd historických.

Omezení *zdrojů* je dáno jak jejich charakterem, tak dostupností. Kvůli proveditelnosti práce bylo nutné využít jen některých dostupných typů zdrojů, které jsou veřejně přístupné, a které blízko souvisí se zvoleným tématem. Získání podrobnějších a přesnějších informací by vyžadovalo doplnění tyto zdroje o úřední záznamy, dokumenty z různých typů archivů (ústřední, oblastní, ochrany přírody, ale i archivy obcí či rodů), vyhledání pamětníků apod. Samotný charakter používaných zdrojů orientovaný na ochranu přírody (a články s často výraznými rysy vlastenectví) navíc předpokládá osobní zájem autorů článků, zaujetí některými konkrétními tématy a charakteristické názory, což může rovněž ovlivnit získané poznatky. Ve zkoumaných materiálech například výrazně dominují některé oblasti, jako jsou střední Čechy či body veřejného zájmu (Krkonoše), nerovnoměrně jsou témata rozmístěna i v průběhu času (s ohledem na „popularitu“ v různých obdobích).

Výsledek je tak metodologicky zakotven někde mezi rozsáhlým plošným historickým výzkumem a multi-případovou studií.

3.2. Motivace k ochraně přírody

Následující část je hlavní, výzkumnou částí diplomové práce. Obsahuje základní charakteristiky jednotlivých vybraných území jako je rozloha, kategorie, datum vyhlášení státní ochrany či předmět ochrany. V případě výraznějšího rozdílu v původním a současném předmětu ochrany jsou vždy uvedeny oba. Některé zvolené oblasti dnes nejsou, nebo ani nikdy nebyly oficiálně státem chráněny, ale objevily se u nich znaky jiného typu ochrany, jistého ochranného managementu nebo úsilí o ochranu. Tyto lokality jsou do výzkumu zahrnuty, neboť se u nich projevují obdobné motivace k výjimečnému nakládání jako u klasických ZCHÚ a zároveň doplňují práci o další informace a odrážejí dobové snahy, jež jsou vedle motivací hlavním předmětem zájmu.

Na základě studovaných materiálů jsou v kapitole shrnuté základní informace o počátcích ochrany lokality a vyvozené motivace pro tuto ochranu. Jednotlivé kapitoly a podkapitoly se mohou mírně lišit rozsahem i formou podle hloubky a kvality získaných informací.

Další informace, které napomohly motivace odkrýt, přírodní charakter území a další zajímavosti související s oblastí jsou součástí Textových příloh – zde je také většina relevantních odkazů na literaturu a ostatní zdroje.⁴² Jako vysvětlení některých výrazů, doplnění informací či odkazů slouží poznámky pod čarou – ty, u nichž není uveden pramen, jsou poznámkami autorky textu.

S odkrýváním motivací pro ochranu přírody začneme v Karlovarském kraji, pokračovat budeme ostatními kraji proti směru hodinových ručiček tak, že skončíme Středočeským krajem a Prahou. Tento postup nijak nesouvisí s vývojem ochrany přírody – naopak, Karlovarský kraj, který je zde na prvním místě, ze současného pohledu v ochraně přírody tak trochu „zaostává“ (přestože tomu tak nebylo vždy). Území jsou v *rámci kraje* řazena podle stáří ochrany (nejstarších doložených zmínek či vyhlášení státní ochrany). V případě zjištění více používaných názvů či historických pojmenování rezervací jsou tato jména uvedena v závorce.

Součástí kapitoly o motivacích k ochraně přírody v Karlovarském kraji jsou i dvě případové studie, které práci uvádějí a nastiňují charakter výzkumu.

---

⁴² Charakteristiky oblastí, jakož i další informace o přírodovědných rysech oblasti či historii využití území jsou ve většině případů převzaty z veřejně dostupné webové prezentace *Ochrana přírody a krajiny v České republice* připravené autorským kolektivem AOPK ČR (Patzelt a kol. 2008): http://www.cittadella.cz/europarc/index.php?p=seznam&site=default_cz (viz příslušné ZCHÚ), plánů péče o jednotlivá ZCHÚ či stránek AOPK ČR (www.ochranaprirody.cz/). Předmět ochrany, rozloha, kategorie ochrany a překryvy s dalšími způsoby ochrany je čerpán z Ústředního seznamu ochrany přírody AOPK (<http://drusop.nature.cz/>), původní předmět a některé historické údaje pocházejí z vyhlášovacích listin (jsou-li dostupné).

3.2.1. Karlovarský kraj

Případové studie Kladské rašeliny a Velké jeřábí jezero

Tyto dvě případové studie byly zpracovány obdobným způsobem jako ostatní ZCHÚ, avšak podrobněji a jejich cílem bylo ještě více zmapovat i celkovou situaci v oblasti. Jelikož je z důvodu množství informací tvořících základ práce značná část údajů o ostatních územích součástí příloh, jsou tyto dvě případové studie zároveň ukázkou rozsahu a typu zpracovávaných informací, které byly zdrojem pro následnou analýzu, a také struktury práce. Tyto dvě rezervace tedy již neodkazují k textovým přílohám obsahujícím doplňkové informace.

Přestože tedy hlavní část u ostatních rezervací obsahuje jen stručné informace o počátcích ochrany přírody, s nimiž motivace souvisí nejvíce, s ostatními informacemi v příloze vytváří nástin „příběhu“ ustavování ochrany, který byl zjištěn na základě získaných materiálů.

3.2.1.1. Případová studie Kladské rašeliny (Glatzfilz)

Charakteristika oblasti

Jde o soubor pěti samostatných rašelinišť v okolí osady Kladská s významnou vodohospodářskou funkcí, vyhlášený jako chráněné území již v roce 1933. V průběhu vývoje rašelinišť se zde vytvořila charakteristická rostlinná a živočišná společenstva s řadou vzácných a ohrožených druhů. Při okraji části Tajga je vedena naučná stezka „Kladská“.

V lednu roku 2005 bylo dohodou mezi Správou ochrany přírody, Správou CHKO Slavkovský les a státním podnikem Lesy ČR, LZ Kladská, vytvořeno v části Tajga bezzásahové území, tj. ponechání vybraných částí lesa samovolnému vývoji bez zásahu člověka.

Rozloha (ha): 264.6

Kategorie ZCHÚ: NPR

Vyhlášena: 31. 12. 1933

Další ochrana (překryv): EVL⁴³ Kladské rašeliny, CHKO Slavkovský les

---

⁴³ Evropsky významná lokalita.

Jednotlivé části NPR Kladské rašeliny:

Husí les – katastrální území Mariánské Lázně, výměra 14,93 ha, nadmořská výška 800–810 m. n. m.

Malé vrchoviště s lesními porosty, zejména rašelinnými smrčinami. Ve středu malá část blatkového boru se světlinami. V okrajích fragmenty přechodových rašelinišť.

Lysina – katastrální území Lázně Kynžvart, výměra 42,90 ha, nadmořská výška 922–955 m. n. m.

Vrchovištní rašeliniště s lesními porosty – rašelinné smrčiny s jádry borovice bažinné. Kolem kanálů vegetace přechodových rašelinišť. Zajímavý výskyt obojživelníků (na všech částech).

Malé rašeliniště – katastrální území Prameny, výměra 7,11 ha, nadmořská výška 823–827 m. n. m.

Nevelké vrchoviště s lesními porosty, zejména blatkovými bory. Na velmi malém úseku kyselá buková smrčina. Vtroušena je bříza pýřitá.

Paterák – katastrální území Lázně Kynžvart, Prameny, Vranov u Rovné, výměra 93,30 ha, nadmořská výška 816–836 m. n. m.

Vrchovištní rašeliniště s lesními porosty – blatkové bory či rašelinné smrčiny. Zajímavostí jsou olšové porosty v západní části a světliny s vegetací rašelinných bultů. Jako v ostatních částech je významný výskyt tetřeva hlušce a předpokládá se výskyt vzácných druhů z evertebrat.

Tajga – katastrální území Mariánské Lázně, Prameny, výměra 133,39 ha, nadmořská výška 797–836 m. n. m.

Rozsáhlé vrchovištní rašeliniště s lesními porosty typu blatkových borů, dále se zde nacházejí porosty smrčin a v okrajových částech typické glejové a pseudoglejové porosty (jedlové smrčiny).

Předmět ochrany dnes

Rozsáhlé vrchovištní rašeliniště v plochem úžlabí s fytoecologickým významem (Blatka, rašelinné smrčiny, podmáčené smrčiny, vegetace vrchovištních bultů a šlenků, přechodové rašeliniště) a výskytem typických druhů rostlin a zvláště chráněných druhů. Chráněny jsou také geologické jevy (tvorba rašeliny) a důležitý je význam ochranný pro přírodní zdroje léčivých a minerálních vod v okolí Mariánských lázní.

Původní předmět ochrany

Rašeliny (vrchoviště) s typickou květenou.

Geologie

Podloží Tajgy, Husího lesa a Malého rašeliniště je tvořeno středně zrnitou až hrubozrnnou muskovitickou krušnohorskou žulou typu Kladská, Lysiny pak lithno–topazovou hrubozrnnou krušnohorskou žulou typu Jelení. Z hornin se hojně vyskytují grafitické břidlice a rohovce, kontaktní rohovce, amfibolity a kvarcity.

Vegetace

Většina plochy vrchovišť je pokryta blatkovými bory pralesovitého charakteru s dominantní borovicí blatkou (*Pinus rotundata*) a podmáčenými smrčinami s převládajícím smrkem ztepilým (*Picea abies*). V části Lysina je borovice blatka nahrazena borovicí bažinnou (*Pinus × pseudopumilio*). Vzácně bývá přimíšena bříza pýřitá (*Betula pubescens*) a olše lepkavá (*Alnus glutinosa*).

V podrostu převládají četné druhy mechorostů, zejména rašeliničků. Bohatě je zastoupen rašelinič prostřední (*Sphagnum magellanicum*), rašelinič červený (*Sphagnum rubellum*) a rašelinič Russowův (*Sphagnum russowii*).

Dominantními druhy bylinného patra v blatkových porostech jsou suchopýr pochvatý (*Eriophorum vaginatum*), keříčky brusnice borůvky (*Vaccinium myrtillus*), vřesu obecného (*Calluna vulgaris*), brusnice brusinky (*Vaccinium vitis–idaea*), šichy černé (*Empetrum nigrum*) a klikvy bahenní (*Oxycoccus palustris*). Z ostatních rostlinných druhů je hojná vlochyně bahenní (*Vaccinium uliginosum*) a kyhanka sivolistá (*Andromeda polifolia*). Na chudých rašelinných půdách se specifickým způsobem života přizpůsobila drobná masožravá rostlina rosnatka okrouhlolistá (*Drosera rotundifolia*). V rašelinných smrčinách se počátkem května objevují bílé až narůžovělé květy sedmikvítku evropského (*Trientalis europaea*).

Fauna

Rozsáhlé a málo přístupné prostory Kladských rašelinišť se staly domovem i mnohých živočišných druhů.

Bezobratlí

Nejvýznamnějším zjištěným druhem bezobratlých v území je perleťovec severní (*Boloria aquilonaris*).

Z hmyzu jsou hojně zastoupeni zástupci řádu brouci (*Coleoptera*): střevlík zlatolesklý (*Carabus auronitens*), střevlík lesní (*Carabus silvestris*), střevlík fialový (*Carabus violaceus*), střevlíček obecný (*Pterostichus vulgaris*), hrobařík černý

(*Nicrophorus humator*), potápník vroubený (*Dytiscus marginalis*), kovařík páskovaný (*Athous vittatus*) nebo tesařík obecný (*Leptura rubra*). Z řádu motýli (*Lepidoptera*) je častý lišaj borový (*Sphinx pinastri*), žluťásek borůvkový (*Colias paleano*), perleťovec mokřadní (*Boloria aquilonaris*) a modrásek černolemý (*Plebejus argus*).

Obojživelníci a plazi

Vlhké prostředí přitahuje některé zástupce obojživelníků a plazů: ropuchu obecnou (*Bufo bufo*), skokana hnědého (*Rana temporaria*), čolka horského (*Triturus alpestris*); ještěrku živorodou (*Zootoca vivipara*), užovku obojkovou (*Natrix natrix*) a zmiji obecnou (*Vipera berus*).

Ptáci

Na rašeliništi a v jeho blízkém okolí přetrvává populace tetřeva hlušce (*Tetrao urogallus*). Pravidelně tu hnízdí čáp černý (*Ciconia nigra*), datel černý (*Dryocopus martius*), datlík tříprstý (*Picoides tridactylus*) a strakapoud velký (*Dendrocopus major*). Z ostatních druhů lze zahlédnout v oblasti Kladské ořešníka kropenatého (*Nucifraga caryocatactes*), křivku obecnou (*Loxia curvirostra*), čečetku zimní (*Carduelis flammea*), čížka lesního (*Carduelis spinus*), pěvušku modrou (*Prunella modularis*), pěnkavu obecnou (*Fringilla coelebs*), kukačku obecnou (*Coccyus canorus*), šoupálka dlouhoprstého (*Certhia familiaris*), hýla obecného (*Pyrrhula pyrrhula*), konipase horského (*Motacilla cinerea*), střízlíka obecného (*Troglodytes troglodytes*), skřivana lesního (*Lullula arborea*) a strnada obecného (*Emberiza citrinella*). V bezprostředním okolí části Tajga, byli v hnízdním období zjištěni kos horský (*Turdus torquatus*) a vodouš kropenatý (*Tringa ochropus*).

Savci

Ze savců je hojná populace jelena lesního (*Cervus elaphus*), jelena siky (*Cervus nippon*) a prasete divokého (*Sus scrofa*). Od roku 1996 se v nepřehledných zákoutích usídlila naše největší kočkovitá šelma rys ostrovid (*Lynx lynx*). Menší a drobné savce zastupuje veverka obecná (*Sciurus vulgaris*), norník rudý (*Clethrionomys glareolus*), rejsek malý (*Sorex minutus*) a rejsek obecný (*Sorex araneus*).

Problémy s vymezením chráněného území a ztracená část rezervace

Již podle výnosu MŠANO č. 143.547/33–V (silvestrovský výnos) má rezervace Kladské rašeliny 5 částí, které jsou v dokumentu pojmenovány Německy (Glatzfilz, Birkfilz, Zangfilz, Gänsenwaldfilz a Schachtwiesfilz). U těchto částí je však uvedena pouze rozloha, nikoliv parcelní vymezení. Proto jistou dobu panovala nejistota ohledně jejich přesného umístění.

Podle zprávy o průzkumu rašelin z roku 1983 ovšem existoval v archivu ÚSOP (Ústřední seznam ochrany přírody) v Praze německy psaný přípis Schönburského lesního úřadu z 11. 9. 1933, pravděpodobně adresovaný Památkovému úřadu, v němž již byla uvedena i parcelní čísla.

Při prověření rašelin v září roku 1962 však byly revidovány jen čtyři části – Lysina, Tajga, Paterák a Malé rašeliniště – v porovnání s informacemi z roku 1933 šlo o části (ve stejném pořadí) Glatzfilz, Birkfilz, Zangfilz a Schchtwiesfilz. Tyto části byly také od té doby považovány za součást SPR Kladské rašeliny a tak s nimi bylo i nakládáno.

Pátá část nebyla minimálně od roku 1962 za rezervaci považována, podle informací lesní zprávy z roku 1933 Husímu lesu odpovídá úsek od severního konce Tajgy mezi Dlouhou stokou a silnicí Kladská–Prameny. Při mapování Natura 2000 zde byl zjištěn porost blatky, rovněž v mapě uložené ve Státním oblastním archivu ve Žluticích bylo u stejné parcely nalezeno označení Gansewald.

Podle všech nalezených důkazů bylo tedy potvrzeno, že se jedná o pátou, „ztracenou“ část rezervace, která byla ihned CHKO Slavkovský les navržena na ochranu (po domluvě s vlastníkem LČR⁴⁴ LZ Kladská, který neměl námítky). Kolem roku 2003 pak bylo navrženo přehlášení rezervace a v posledním platném Plánu péče (na období 2004 – 2013) je již zpracována i pátá část, pracovníě označovaná Husí les. Dnes je již právoplatnou součástí NPR (Melichar a kol. 2002).

Původ jména Kladská

Jméno Glatzen (čili něco jako Plešatá, Holá) dostalo území s příchodem německých osadníků patrně někdy v 18. století. Později bylo usuzováno, že došlo k počestění jména na dnešní Kladskou. Po válce sice ve většině případů došlo k úpravě německého názvu na český, Dr. Jaroslav Gotthard⁴⁵ z Mariánských Lázní však dokázal v případě Kladské opak. Podle jeho výzkumu je původní název místa slovanský a je odvozen od slov „klásti, kladu, kladení“. Z něj pak bylo odvozeno jméno místního vrchu jako Kladský. Dlouhou dobu se pak používalo pro oblast neutrální označení „Kladské“. Tento historický název pak osídlenci přijali (nikoliv naopak), jak potvrzuje několik německých odvozenin míst v okolí (Klader Berg, Klader Brunnen, Klader Wiesse, atd.) Pozdější „Glatzen“ je tedy už jen výsledné poněmčení jména.

---

⁴⁴ Lesy České republiky, dále LČR.

⁴⁵ Dlouho patřil mezi zakázané autory, takže přestože na chyby v odvozování českých názvů upozorňoval již v roce 1948, jeho dílo vyšlo až po roce 1989.

Špatné odvozování původu jména se později projevilo například v chybném převodu názvu kopce Glatzberg (dříve Kladský vrch) na Lysinu (překlad), nikoliv tedy zpět na Kladský vrch (Gotthard 1948, (1995)).

Stručná historie oblasti (jako celku) a rašelinných porostů

Od středověku

Ve středověku bylo v pohraničních hvozdech mýcení lesů a výstavba nových osad z bezpečnostních důvodů zakázáno. Původní název oblasti byl podle historika Urbana (1902) Chodský les (Chodenwald), který fungoval jako hraniční val ve směru k Bavorsku a Chebsku a byl panovníkovou rezervací, kterou bylo zakázáno mýtit, vypalovat a osídlovat. Lesy tedy byly údajně nekonečné a hluboké. Ani později se do těchto zapadlých a špatně obhospodařovatelných končin lidé příliš nehrnuli (s výjimkou „důlní horečky“). Proto zde zůstaly zachované poměrně hluboké, neprostupné lesy. Kolem 14. století začíná v oblasti převládat hornictví, hraniční rezervace je postupně nahrazena „rezervací“ hornickou.

Malé vytržení nastalo až v 16. století, kdy byl zbudován Pluhovský rybník (dnes Kladský) a Dlouhá stoka k zásobování důlního díla v Horním Slavkově. Činnost v lesích pak opět na dlouhou dobu ustala. Až později zde byla zbudována hájenka a parní pila. S příchodem německých osadníků dostalo území i jméno Glatzen.

Regionální souvislosti a výstavba Mariánských lázní v 18. století

Historie zdejších lesů také souvisí s klášteřem v Teplé, jemuž lesy částečně náležely již od dob vladyky Hroznaty (12. st.). Zbylá část lesů náležela panství Kynžvart (Matternichovo panství). Od počátku 17. století se začalo přicházet na léčivé účinky zdejších vod a oblast začala více vcházet ve známost (nejstarší známý léčený byl Jáchym Libštejnský z Kolowrat v roce 1609). Když chtěl tepelský klášter nechat v roce 1767 na místě pramenů vystavět lázně (dnešní Mariánské lázně), a to hlavně z iniciativy nového opata Kryštofa vod Trautmannsdorf, zasáhl proti tomuto rozhodnutí „po právu“ Slavkovský purkmistr (stavba již byla téměř dokončena). Již dříve slavkovský úřad několikrát zakročil proti snaze těžít zde z minerálních pramenů nedostatkovou sůl. Důvod jeho zakročení je zajímavý – purkmistr se totiž ohradil z důvodu dodržení lesní rezervace,⁴⁶ která zde musela již dříve existovat, a přikázal stavbu zastavit. Budov byla

---

⁴⁶ Podle dochovaných materiálů nešlo o rezervaci přírodní, ale rezervování lesů pro cínové doly (snad někdy od 14. st.). Dohled nad „rezervací“ měl v době odkoupení Horní úřad ve Slavkově. Taková rezervace sice sloužila komerčním účelům, nicméně bylo v ní zakázáno mýtit i s ní volně disponovat nebo v ní stavět (mimo účely cínových dolů). Tato rezervace tedy paradoxně zdejší lesy také chránila a jejich nedotknutelnost byla téměř dokonalá. Ještě v 18. století, kdy těžba cínu v oblasti téměř zanikla, lesní rezervace přetrvávala a některé oblasti tak zůstávaly stále neobydlené (<http://www.hamelika.cz/historie.htm>).

tedy rozebrána a materiál použit pro stavbu jiných budov. Opat se však svého plánu nevzdal a v roce 1786 využil vlivu svého známého u dvora a rezervaci vykoupil za 11 000 zlatých a odstoupení Kladských lesů. Tak se kladské lesy dostaly do správy panství Kladská (Švandrlík 1986).

Podoba lesů v 18. století

Z téže doby (kolem roku 1780) máme několikero dochovaných popisů oblasti (hlavně pro účely tepelského kláštera), které dokladují stav lesa. Jedním z nich je popis klášterního lékaře Johanna Josefa Nehra, který dostal v roce 1779 za úkol věnovat péči kyselkám. Ve své knize (1813) popisuje zdejší krajinu jako pustou, obklopenou strmými vrchy a temnými lesy. Zmiňuje se také o tom, že zde všechno vzbuzuje strach, nevoli a odpor (vodopády, bažiny, pahorky, pařezy i vývratě...). Podle Nehra ve zdejších lesích není vidět téměř nic, co by udělaly lidské ruce a přebývat by zde mohli jen pytláci a lupiči.

Lesy v 19. století

Oživení oblasti se začalo výrazněji projevovat až v 19. století spolu s růstem zájmu o turistiku a ukončováním těžby. Lesy začaly být postupně nabízeny k odprodeji soukromníkům. Tak byla v roce 1865 nabídnuta i oblast Kladských lesů (cca 7272 jiter = 0,6 ha⁴⁷) v odhadní ceně tehdejších 660 000 zlatých. Zájem nejdříve projeví bratři Tanzerové ze Sangerbergu, ale cena byla pro ně příliš vysoká. Dalším zájemcem se stal tehdejší starosta Mariánských Lázní Dr. August Lorenz Herzig, jemuž to však nedovolila městská rada pro střet zájmů. Tak nakonec Kladskou získal vlivný Otto z Waldenburgu.⁴⁸

Vznik osady Kladská a příchod Schönburg – Waldenburgů

Koncem 19. století pobýval v nedalekých lázních Kynžvart kníže Otto Friedrich Schönburg – Waldenburg, který přijel lovit do zdejších lesů. Zdejší krajina, podobná nejvíce ruské tajze, se mu zalíbila natolik, že hned roku 1873, koupil od c. k. montánní správy v Horním Slavkově rozlehlé zalesněné území (6.000 hektarů) za šest set tisíc zlatých. Téhož roku navštívil kníže v pořadí pátou Světovou výstavu ve Vídni, kde se mu v expozici švýcarských kantonů natolik zalíbil areál typických domků (navržené švýcarským architektem Jacquesem Grosem z Curychu), že jej celý koupil. Po skončení výstavy nechal domy rozebrat a převézt na Kladskou (tedy do lesa) a tam je znovu sestavit pod odborným dohledem švýcarského stavitele.

---

⁴⁷ Nabídka obsahuje soupis polesí spadající pod nabízenou oblast: Krudum, Heid, Rysy a Pastýřská louka, takže nové panství zahrnovalo dost rozsáhlou oblast kolem Kladské. Území mělo později celkově přes 6 000 ha a bylo rozděleno na čtyři revíry: Kladský, Sangerberský, Perlsberský a Vranovský.

⁴⁸ Později v sedmdesátých letech přikoupil kníže statek Žitnou a koncem 19. století i statek Krásnou Lípu.

Obzvláště si pak zamiloval místo poblíž pily, a tak na náhorní plošině u břehu rybníka začal v roce 1875 s výstavbou lesního zámečku Kladské (Glatzen) – rovněž ve stylu švýcarské lovecké chaty.⁴⁹

Od vlastnictví Schönburg – Waldenburgů do dnešní doby

V oblasti bylo vždy hospodařeno konzervativně s ohledem na udržování poměrně vysokého stavu zvěře pro lovecké aktivity. Ve 30. letech 20. století pak bylo toto hospodaření oficiálně stvrzeno vyhlášením rezervace.

Původnost porostů blatky je považována za nepochybnou, u smrku byl patrně původní genofond již v 19. století „obohacen“ o cizí sadební materiál. Existenci rašelinných porostů i rašelinišť samých ohrožovalo již historické budování odvodňovacích kanálů, nejhorším zásahem pak bylo vystřílení příkopů trhaninou v 50. letech při rušení rozsáhlého vojenského cvičkového prostoru. Dodnes je jejich vliv příčinou špatné obnovy blatky, umocňuje ho navíc vysoký stav zvěře i zhoršená plodnost borovice (s ohledem na vysoký věk).

Co se týče Malého rašeliniště, zřejmě pro jeho nevelkou rozlohu je výrazně pozměněn jeho vodní režim a dochází k expanzi smrku, kvůli čemuž bylo již v 60. letech zvažováno jeho vynětí z ochrany. Zůstává zde však stále kvalitní mechové a bylinné patro.

Přes jistý omyl s neuvažováním Husího lesa za součást rezervace, byl vždy kategorizován jako les ochranný a prakticky se v něm tedy nehospodařilo, proto v něm není stav výrazně horší oproti zbytku rezervace.

Vzhled Slavkovského lesa na konci 40. let 20. století

Podle dochované zmínky z roku 1948 jsou lesy na území Císařského lesa (dnes Slavkovského), kam spadá i území Kladské, převážně pokryty „*krásným starým lesem, racionálně vysázeným jako smíšený porost smrku a buku, zpestřený místy i exotickými dřevinami, zejména v okolí mysliven a loveckého zámečku Kladská*“ (Gotthard 1948 (1995): Web4). Stejný autor hovoří také o velké půvabnosti rybníků na Kladské, z roku 1948 je pak v zápisech řídícího učitele Česala z Kynžvartu zmíněno několik vzácných rostlin z okolí Kladské (Česal 1948 (1955)).

I tyto stručné zmínky místních vzdělanců potvrzují relativně šetrné hospodaření v místních lesích a snahu zpříjemnit pro návštěvníky okolí zámečku několika zajímavými dřevinami.

---

⁴⁹ Kromě ní tu vyrostl také rentovní úřad, fořtovna, sruby pro úředníky, hostinec U tokajického tetřeva a stavení pro kočího a další personál. Hostinec kníže pronajímal vyhlášeným kulinářským expertům a tomu odpovídaly i ceny, ovšem s výjimkou výčepu pro kočí.

Romantika místa a známé osobnosti

Celá úhledná osada vystavěná na odlehlém místě obklopená hlubokými lesy s rašeliništi měla vzbuzovat dojem romantického a idylického místa, jaksi odtrženého od reálného světa (s rozvíjející se průmyslovou érou a spěchem). Pro splnění tohoto záměru měla Kladská všechny předpoklady – odlehlost, hluboké lesy a malebnost domků jsem již zmiňovala, ale byla tu i další „uměle“ vytvořená pravidla a lákadla. Kníže nechal například v areálu vybudovat hostinec s vynikající kuchyní, zakázal po soukromé cestě z Mariánských lázní průjezd automobilů – do Kladské směly pouze kočáry a okolí záměčku upravil pro výlety (v blízkosti byly např. vysázeny exotické dřeviny).

Za nedlouhou existenci vesnice do Kladské zavítalo mnoho hostů zvučných jmen, českých i zahraničních. Jmenovat můžeme například prezidenta T. G. Masaryka, anglického krále Eduarda VII., bulharského krále Ferdinanda či francouzského ministerského předsedu Georgea Clemenceaua. Na návštěvě tu byl i první kosmonaut světa Jurij Gagarin. Častými návštěvníky tu pak byli především hosté Mariánských lázní.

Lov a myslivost za prince Sigismunda Schönburg – Waldenburga

Kladská byla vždy úzce spojena s myslivectvím a lovem, což byl také jeden z hlavních důvodů, proč se kníže pro koupi pozemků rozhodl. Největšího rozkvětu v této oblasti pak zaznamenala za prince Sigismunda Schönburg – Waldenburga (1866–1936), třetího syna Knížete Otta. Ten se stal dědicem Kladské naprosto nečekaně poté, co nešťastnou náhodou zemřeli v témže roce oba jeho starší bratři. Sigismund zdědil po svém otci lásku ke krásným věcem a napětí, tedy k přírodě a lovu.

Z Kladské se za jeho správy stalo vyhlášené výletní a lovecké letovisko a byla zde zbudována druhá největší obora v Čechách, v níž žilo svého na 1000 kusů vysoké. Zvěř totiž Sigismund miloval nade vše a dával jí přednost před pěstováním dřevin, což mu bylo často vytýkáno odborníky i vlastními lesníky. Říká se, že právě odlišný přístup k lesu byl jedním z důvodů, proč neměl kníže dobré vztahy se svým sousedem, knížetem Matternichem. Na Kladské se totiž zvěř hýčkala a chránila od všeho vyrušování, zatímco na sousedním panství se lesy pěstovaly na dřevo a zvěř zde byla bez rozmyslu pronásledována a střílena.

Princův osamělý život v lesích

Princ vedl relativně osamělý život, dlouhá léta žil jako starý mládenec a když si nakonec v 53 letech vzal o deset let mladší neurozenou zpěvačku a herečku Emilii Friederike Handschke, rodina i přátelé se s ním přestali stýkat téměř úplně. Sigmunda toto

„vyloučení“ nezdrtilo, ale ještě více jej připoutalo ke Kladské, kterou již téměř neopouštěl a většinu času trávil ve zdejších lesích.

Legenda o bílém jelenu a smrti knížete Sigmunda

Kníže Sigmund zemřel nečekaně roku 1936 ve svých 70 letech. K jeho smrti se váže stará legenda, která ji spojuje s výskytem bílého jelena ve zdejší oboře. Mezi lesníky koluje pověra, že kdo toto vzácné zvíře střelí, do roka zemře. To se také mělo stát osudným knížeti, který zřejmě toužil po výjimečné trofeji. Hlava statného zvířete s parohy pak byla dlouhá léta pověšena nad schodištěm v zámečku, kde visela až do požáru roku 1963. Pak byla několikrát přemístěna na různá místa v zámečku až se během 70. let ztratila docela.

Pravou příčinnou smrti knížete bylo podle lékařů slabé srdce, které jej trápilo celý život, patrně šlo o vrozenou vadu srdeční chlopně. Přáním knížete bylo, aby byl pohřben na Kladské, ve svých milovaných lesích.

Ochrana přírody

Lesy, které měly ve vlastnictví vlivné a bohaté šlechtické rody, zejména pak ty lovecké, jejichž primárním posláním nebyla produkce dřeva, často požívaly jistý stupeň „ochrany“. Nešlo o nijak cílenou ochranu v dnešním slova smyslu, pouze jakési přirozené hospodaření, které mělo udržet les krásný a příhodný pro zvěř.

Sigmundův přístup – počátky ochrany přírody?

Dnes je v mnoha spisech princ Sigmund považován za milovníka přírody. Toto označení není doložitelné žádnými přímými materiály v podobě knížecích nařízení či výroků, dle kastelána zámku Kynžvart je spíše tradované a odvozované zpětně z jeho činů. Samotný titul „milovník přírody“ je pak patrně vyložitelný mnoha způsoby, můžeme se ovšem pokusit nalézt mezi dochovanými údaji takové, které by toto tvrzení podporovaly.

Je známo, že kníže neměl rád hluk a patrně byl také skeptický k motorovým prostředkům. Údajně jej velice trápil hluk parní pily (později vyhořela) a zakázáno bylo také přijíždět na Kladskou po přímé soukromé cestě automobily, prý aby nebyla rušena zvěř (bylo možné absolvovat zdlouhavou objížďku přes Sangerberg, kterou byl nucen použít i sám prezident T. G. Masaryk v roce 1927). O princovi se dále traduje, že měl ke zvěři ve svých lesích takovou úctu, že o každém kuse, který byl myslivci plánovaný k odstřelu, musel znát všechny podrobnosti, na základě kterých uděloval povolení.

Sigmund také roku 1907 daroval Schwarzenbergům dva pojmenované medvědy, kteří se na dlouhá léta stali vyhlášenou atrakcí hradního příkopu zámku v Českém Krumlově (zemřeli roku 1930 a 1935). Přes výrazné upřednostňování zvěře před porosty

byl patrně les udržován v relativně dobrém stavu (s ohledem na přezvěření) a na Kladskou si také princ přivezl několik okrasných rostlin (sběr cizokrajných rostlin byl tehdy mezi šlechtou běžný). Zajímavostí je, že mezi nimi bylo i několik rostlinek bolševníku velkolepého (*Heracleum mantegazzianum*) – tyto rostlinky nikdo nesměl poškozovat a byly přísně chráněny, kníže se s nimi jako svou chloubou nechal dokonce fotit (viz Obr. 1).

Následná ochrana

Čtyři roky před smrtí knížete, v roce 1932, byla lesním úřadem Kaiserwald–Glatzen nahlášena oficiální ochrana Kladské. Respektive při zjišťování chráněných území k silvestrovskému výnosu byla tato oblast nahlášena již jako chráněná. Stalo se tak se souhlasem, ne-li vyloženě na přání majitele panství.

Za nedlouho poté byla ochrana stvrzena výnosem MŠANO z 31. 12. 1933, režim hospodaření se patrně příliš nezměnil – lesy v oblasti nebyly velkoplošně káceny. V seznamu „silvestrovských“ rezervací (Maximovič 1933) je poznámka o tom, že je rezervace chráněna po dohodě s majitelem, nadšeným ochráncem přírody.

Následná osudy Kladské po smrti majitele panství byly v rukách státu a později spíše zmítané válečnými a poválečnými událostmi, o nichž jsem se stručně zmiňovala výše. Až nedávno, po roce 2000 se Kladské rašeliny dočkaly kompletní ochrany v rozloze, kterou měly ve 30. letech určenou majitelem.

Motivace k ochraně

Jelikož jsou záznamy o ochraně přírody v oblasti Karlovarského kraje velmi sporé, často ztracené či snad odvezené za hranice spolu s odsunutým obyvatelstvem, musíme se pokusit motivace k ochraně zdejší přírody odvozovat z informací o činech zdejších obyvatel a jejich povaze.

Kníže Sigmund podle všeho nebyl žádný opravdový cílevědomý ochránce přírody, o své lásce k ní by nás však svými činy patrně přesvědčil. Byl spíše samotář, ať již svou povahou, tak následným vyloučením z kruhu přátel i rodiny, a tak byla jeho záliba v lesích, zejména pak ve vysoké zvěři ještě umocněna. Přes jistou neobratnost v počínání i mnoha sporných činech (z pohledu dnešní ochrany přírody), se ke svému panství choval šetrně a se zájmem. Kdo mu ochranu lokality doporučil (pokud nebyla jeho vlastní iniciativou), dnes nevíme, mohla to být jeho lesní správa, některý z četných hostů, mezi nimiž byli nepochybně i odborníci z mnoha přírodovědných oborů či v kraji působící Horský spolek. Důležité je, že kníže tento krok učinil, dle poznámky v seznamu rezervací z roku 1933 i velmi ochotně.

Z jeho života bychom mohli usuzovat, že příčinou ochrany byly motivace osobní – kníže na Kladské strávil celý život, dále motivace skutečně ochranářské, kníže si patrně přál, aby jeho lesy plné milované zvěře zůstaly stejné i nadále, a snad také motivace, které bychom mohli označit za veřejný zájem. Kladská se za několik let „vlády“ Schönburg – Waldenburgů stala vyhledávaným turistickým místem, místem klidu, romantiky a vytržení ze zrychlující se reality.

3.2.1.2. Případová studie – Velké jeřábí jezero (Grosse Kranichsee)

Charakteristika oblasti

Národní přírodní rezervace Velké jeřábí jezero se rozkládá na ploše 29,9 ha v nadmořské výšce 921–938 m na katastrálním území obce Přebuz. Jedná se o typické horské rašeliniště (vrchoviště), částečně porostlé borovicí bažinnou a vtroušeným smrkem. Bezlesé plochy tvoří volné porosty rašelíníku s četnými tůnkami. Je to jedno z velmi cenných rašelinišť Krušných hor, nejen co do bohatosti rostlinných a živočišných druhů, ale i co do celkového stavu a ukázek všech vývojových fází vrchovištního rozvodnicového rašeliniště. Samotné rašeliniště je tvořeno dvěma ložisky rašeliny. Severní část rezervace překračuje hranice do SRN, jižní ložisko je menší a bylo v minulosti narušeno těžbou. Celková výměra samotných rašelinných ploch je udávána cca 36 ha. Jejich mocnost se pohybuje mezi 170 cm.

Rozloha (ha): 26.9

Kategorie ZCHÚ: NPR

Vyhlášena: 04. 02. 1938, sdělení ministerstva zemědělství ČSR

Další ochrana (překryv): EVL Krušnohorské plató (+ Naturschutzgebiet „Großer Kranichsee“ v SRN)

Předmět ochrany

Botanicko–rašelinářská rezervace.

Geologie

Podloží budují středně zrnité muskoviticko–biotické žuly krušnohorského typu, ve východní části pak vystupuje biotitická žula. Tyto horniny jsou překryty zvětralinovým pláštěm charakteru žulového eluvia, proměnlivé mocnosti 1–2 metry.

Flora

U vodních ploch a v těsné blízkosti zarůstajících tůňek se vyskytují charakteristické druhy srpnatka splývavá (*Drepanocladus fluitans*) a rašeliník bodlavý (*Sphagnum cuspidatum*). Tyto mechorosty se rozrůstají v mohutné polštáře, zaplňující vodní prostor a později umožňující nástup další vývojové fázi rašeliniště, např. osidlování ostřicí bažinnou (*Carex limosa*). Podél břehů rašelinných jezírek se v podobě prstenců a ostrůvků objevuje hmyzožravá rostlina rosnatka okrouhloлистá (*Drosera rotundifolia*), rosnatka anglická (*Drosera anglica*) a kříženec rosnatka obvejčitá (*Drosera* × *obovata*). Pestrost společenstva na smaragdovém polštáři rašeliníku (*Sphagnum* sp.) zvýrazňují červené plody klikvy bahenní (*Oxyccocus palustris*) a růžovobílé květy kyhanky sivolisté (*Andromeda polifolia*). Místy je hojný výskyt játrovky svojnice nadmuté (*Gymnocolea inflata*). Na otevřené rašeliništní ploše, mezi keři borovice bažinné (*Pinus xpseudopumilio*) a na okrajích rašeliniště, se mezi rašeliníkem prostředním (*Sphagnum magellanicum*) a rašeliníkem nejměkčím (*Sphagnum molluscum*) setkáváme (s mimo již zmiňovanými druhy) se suchopýrem úzkolistým (*Eriophorum angustifolium*) a ostřicí chudokvětou (*Carex pauciflora*). Při snížení vlhkosti (pokles hladiny spodní vody, odrůstání vrcholu bultu vlivu spodní vody) jsou bulty přerůstány ploníkem tuhým (*Polytrichum strictum*), dutohlávkami rodu *Cladonia*, vřesem obecným (*Calluna vulgaris*) a suchopýrem pochvatým (*Eriophorum vaginatum*).

Fauna

Z větších savců je přítomen jelen lesní (*Cervus elaphus*), srnec obecný (*Capreolus capreolus*) a prase divoké (*Sus scrofa*). Z menších savců pak rejsek malý (*Sorex minutus*), rejsek obecný (*Sorex araneus*) a hraboš mokřadní (*Microtus agrestis*). Velké jeřábí jezero poskytuje díky vyššímu procentu zastoupení smrku (oproti blízké NPR Velký močál) poněkud příznivější hnízdní podmínky pro některé druhy ptáků (pěnkava, drozd, kos, čečotka), spatřit zde můžeme i datlíka tříprstého (*Picoides tridactylus*). Ze vzácných druhů byla v širší oblasti NPR Velký močál a NPR Velké jeřábí jezero zjištěna i významná populace tetřeva hlušce (*Tetrao urogalus*) a tetřívka obecného (*Tetrao tetrix*).

Klima

Klima v oblasti je typické pro vrcholové partie Krušných hor, které díky své poloze tvoří zónu častých změn počasí, které je převážně ovlivňováno západním prouděním. Roční úhrny srážek zde přesahují i 1 000 mm a charakterizují oblast jako humidní až

perhumidní (nadměrně vlhkou). Dle dalších autorů až 1200 mm (Schreiter 2001). Perhumidní ráz podnebí zesilují četné horizontální srážky, mlhy a námrazy (na Fichtelbergu je mlha až 294 dní v roce). Průměrná roční teplota kolísá mezi 4–6 °C, oblast v okolí Klínovce je ještě o dva stupně chladnější (Melichar, Krása 2009).

Historie oblasti

Oblast provázela osud společný mnoha lokalitám Krušných hor, spojený především s intenzivním vlivem těžební činnosti ať již jakéhokoliv materiálu. Kvůli těžbě rašeliny byly v oblasti stavěny odvodňovací příkopy a přivaděče (Přebuzský kanál), které byly, spolu se samotnou těžbou a rozšiřováním nepůvodního smrku, hlavní hrozbou rašelinišť. Kvůli těžbě cínu pak vznikaly poměrně velké doly a nádrže. Jeřábí jezero tedy není ve skutečnosti vodní plocha, jak by napověděl název, jedná se spíše o zbytky „nádrže“ vytvořené pro potřeby těžby cínu (která v okolí Přebuzi probíhala přibližně od 16. až do 50. let 20. století).

V 19. století se k dosavadnímu vlivu přidává také rostoucí turistika, která na mnoha místech neměla jen pozitivní dopad. Kolem roku 1900 (1910) dali členové Krušnohorského spolku (Erzgebirgsverein⁵⁰) postavit na jezeře stezku s vyhlídkovou věží. Tato stavba dnes již dávno neexistuje (zničena v poválečných letech, její zbytky odstraněny v roce 1960), nicméně dokládá turistický zájem o lokalitu.

Za druhé světové války byla těžba na ploše mezi Velkým jeřábím jezerem a Velkým močálem obnovena. Na území zabaveném Německem tak vznikl zhruba na 1km² až 180 m hluboký důl na cín, který nacisté potřebovali v radiotechnice a letectví (Tůma 2011).

Výzkumy oblasti

Výzkumy této lokality a přilehlých, neméně cenných stanovišť sahají hluboko do 19. století. Jmenovat můžeme za ostatní především německé přírodovědce, jako jsou Röhl, Naumann, Schiemenz, Hempel, Hiebsch či Dörfelt, na české straně nejsou záznamy takto pečlivě zachovány. Lokality se však na počátku 20. století nepochybně věnovali později zmiňovaný Seifert či W. Flössner.

---

⁵⁰ Jedná se o jeden z nejstarších horských a turistických klubů v Německu. Byl založen v roce 1878 na popud Ernsta Köhlera, prvního prezidenta klubu. V prvních padesáti letech svého působení postavil v Krušných horách kolem 25 rozhleden a hostinců a značně zvýšil turistický ruch v oblasti.
(<http://de.wikipedia.org/wiki/Erzgebirgsverein>)

Ochrana území

Německá iniciativa

Osudy rezervace byly nedělitelně spjaté s aktivitami na německé straně (na níž leží větší část rezervace). První doklady o ochranných činnostech pocházejí z roku 1908, kdy byla oblast 9,77 hektarového jezera vyňata z běžného lesnického využití. Toto rozhodnutí bylo stvrzeno 19. 2. 1911 nařízením královské saské lesnické komise (königlich-sächsischen Forstverwaltung). V únoru 1912 byla lokalita vyhlášena za rezervaci úředně (Královským ministerstvem financí). Po panské ochraně následovala roku 1938 i „vyšší“ ochrana úřadem pro ochranu přírody v Drážďanech (Naturschutzbehörde in Dresden) a jezero se toho roku dostalo i do soupisu přírodních památek jako 4. chráněné území v Sasku.

Na vyhlásování ochrany se významně podíleli i členové saského spolku pro ochranu domoviny („Sächsischer Heimatschutz“), kteří iniciovali většinu ochranných aktivit v počátcích ochrany přírody v Sasku. V jedné výzvě z roku 1908 navrhuje spolek několik lokalit určených k ochraně, mezi nimi i Velké jeřábí jezero. Aktivity spolku přesahovaly i státní hranice (asi dvě třetiny navrhovaných rašelinišť ležely v Čechách) a přibližně ve stejnou dobu byla tedy ochranná opatření zaváděna i v Čechách. Od roku 1925 byla oblast pod dohledem přírodovědce W. Flössnera.

V ochraně byl zapojený také Krušnohorský spolek, resp. jeho místní odbor. Ten nechal v roce 1910 postavit poblíž hranic již zmíněnou turistickou (kulatinovou) stezku s vyhlídkovou věží (Krätzig 2012).

České začátky – šlechta a spolky

Roku 1920 byla s lesní správou velkostatku Erwina von Nostitze na české straně uzavřena dohoda (s německými ochranáři), že bude Velké jeřábí jezero považováno za rezervaci a stejně tak o něj bude i pečováno.

České začátky – stát

Lokalita vzbudila ve 30. letech zájem komise pro ochranu přírody při I. odboru Masarykovy Akademie práce. Nevíme, jestli to bylo na upozornění Krušnohorského spolku, ale tato komise v roce 1938 požádala o ochranu území Ministerstvo zemědělství, které ji téhož roku vyhlásilo za rezervaci úplnou pod německým názvem „Grosse Kranichsee“. Podle mnoha zdrojů však bylo území státem chráněno již od roku 1933 (např. Ondráček 2008), vyhlásovací dokumentace uložená na Agentuře ochrany přírody a krajiny (dále AOPK) pochází z roku 1938, v seznamu silvestrovských rezervací stejnojmenná rezervace chybí, nejbližší rezervace v Jindřichovickém velkostatku je (kromě rašeliniště

Haar) ještě rezervace Buchschacht zřízená B. Nostitzem v roce 1931 nacházející se údajně u Neudorfu (Nová ves) – polohou však tato rezervace Jeřábímu jezeru neodpovídá.

Poválečný vývoj

Po II. světové válce se opět začala formovat různá sdružení ochranářů a přátel přírody a domoviny zasazující se o ochranu cenných biotopů. Již roku 1953 vedlo poznání jedinečnosti rašelinných stanovišť i horského smrkového lesa v Krušných horách k úsilí o rozšíření stávajících a ustanovení nových rezervací. Významně se na těchto iniciativách podílel zejména Siegfried Seifert, ředitel bývalé stanice mladých přírodovědců v Sokolově. K rozšíření oblasti došlo na německé straně po roce 1954 (po přijetí nového zákona o ochraně přírody, přesněji v roce 1957). Česká část rezervace má od roku 1938 stále stejnou rozlohu. Výstavba nové vyhlídky byla zamítnuta kvůli ochraně porostu a zachování klidu v rezervaci. V 70. letech hrozilo rašeliništi vytěžení, ovšem pravděpodobně jen na německé straně, i tam se ovšem zničení památky podařilo zabránit (Krätzig 2012).

Motivace k ochraně

Motivací k ochraně byla v tomto případě především snaha o zachování cenných biotopů „pravých“ rašelinišť s jejich typickou květenou i zvířenou. Rašeliniště jsou stanoviště cenná jaksi „sama o sobě“, již pro poměrnou vzácnost a dynamiku vývoje, což je již dlouhou dobu známo, a v příhraničních lokalitách patřila mezi relativně vysoce ohrožené (těžbou, odvodňováním, zalesňováním). Nejistota jejich zachování i tajuplná krása poznamenaná pohnutou historií Krušných hor motivovala k ochraně nejprve spolky pro ochranu domoviny snažící se o popularizaci a zpřístupňování okolí svého působení. Důkazem jedinečného kouzla oblasti nám může být i fakt, že byla mezi prvními lokalitami navrhovanými k ochraně saským spolkem pro ochranu domoviny, a to hned v prvním roce jeho fungování. Zkráceně může říci, že motivací bylo uvědomění si vzácnosti jako takové, nutnost rychlého jednání a ne zcela neodborné uvědomění si cennosti lokality.

3.2.1.3. Komorní hůrka

Rozloha (ha): 7.0816

Kategorie ZCHÚ: NPP (národní přírodní památka)

Vyhlášena: 31. 12. 1933, výnosem MŠANO, navrhována za 1. Republiky

Předmět ochrany

Ochrana geologické památky, vyhaslé nejmladší sopky v Čechách (včetně pozůstatků geologického výzkumu konaného na popud Goetha).

Počátky ochrany sopky

Sopka byla již dlouhou dobu dosti známá a sloužila především jako živoucí „laboratoř“ rozvíjející se vědy. Jako taková i jako zajímavost daná svou dynamikou a výjimečností vůči okolí byla navrhována k ochraně již za první republiky a jisté ochrany také skutečně požívala již od roku 1919 (dle zřizovacího výnosu). Umožnilo to město Františkovy Lázně, které uznávalo významnost tohoto geologického útvaru. Roku 1933 se dostala do soupisu chráněných území (silvestrovský výnos) jako rezervace částečná a až roku 1951 pak jako úplná. Přes relativně dlouhou „ochranu“ však pokračovalo narušování památky až do 60. let, kdy byla jakákoliv hospodářská činnost v území ukončena. Podrobnosti o charakteru sopky, počátky jejího výzkumu a další zajímavosti viz Příloha 1, dobový snímek viz Obr. 2.

Motivace k ochraně

Dle Ladislava Kamaráda, autora monografie o Komorní hůrce, spočívá její hlavní cena v jedinečnosti a jakosti vulkanického útvaru, zároveň však vyzdvihuje její hodnotu coby památníku vědeckého zápolení. Domnívám se, že s jeho názorem nelze nesouhlasit a ze získaných informací tyto motivace vyplývají i jako původní (přiznané městem).

Sopky patří mezi útvary, podobně jako rašeliniště, lužní lesy apod., které si jaksí zaslouží ochranu již jen pro svou existenci, výjimečnost a charakteristické prostředí, které vytvářejí. Tato sopka se navíc stala skutečně symbolem vědeckých výzkumů a debat, které na dlouhou dobu zaujaly nejen přírodovědce. Motivací k ochraně tedy byla jak sopka samotná jako jedinečný útvar, tak i úcta k odkazu velkých badatelů. Nutnost ochrany byla navíc podpořena přímým ohrožením a postupujícím ničením památky.

3.2.1.4. Šemnická skála

Rozloha (ha): 8.4051

Kategorie ZCHÚ: PP

Vyhlášena: 15. 09. 1933, vyhláškou MŠANO

Další ochrana (překryv): EVL a PO Doupovské hory, CHKO Slavkovský les

Předmět ochrany (dnes)

Znělcová kupa s neobvykle utvářenými skalisky a dalšími geomorfologickými jevy, na níž se vytvořila na skalních útvarech cenná bylinná společenstva skalních štěrbin a drolin.

Původní předmět ochrany

Zachování smíšeného, především autochtonního lesa. Zejména však chráněna jako hnízdiště výra velkého (*Bubo bubo*). Z tohoto důvodu byl upraven hospodářský režim v lesích, zakázáno značení turistických cest, čižba, slézání skal a jakékoliv poškozování hnízd.

Počátky ochrany území

Zhruba od 20. let 20. století je tato lokalita známá pro výskyt výra velkého řazeného státem mezi chráněné druhy – zejména kvůli němu byla následně vyhlášena ochrana a upravena návštěvnost lokality (jen vyznačené cesty, zákaz turistického značení a slézání skal). V důsledku ochrany této sovy byla vyhlášena i ochrana okolních porostů a to jako parciální rezervace na části s hospodařením výběrným způsobem (již dříve prováděno), zbytek platil za ochranný les – hospodářsky se zpracovávalo jen dřevo z polomů, vývrátů a souší (Vyhláška MŠANO, 1933). Více o charakteru oblasti, místní legendě, názvu i historii lokality viz Příloha 2, dobové vyobrazení viz Obr. 3.

Motivace k ochraně

Jelikož bylo toto území součástí velkostatku Olšová vrata, který podléhal záboru (zákon č. 215/1919 Sb. z. a n., o zabránění velkého majetku pozemkového), vyhláškou o ochraně mu na základě § 20 přidělového zákona (zákon č. 81/1920 Sb. z. a n.) pozemky zůstaly nadále ve správě. Velkostatek pravděpodobně o tuto úpravu požádal sám v květnu roku 1932. V tomto případě jde tedy o motivace na základě vnějších stimulů založené na snaze zachránit rozlohu svých pozemků.

Není ani vyloučeno, že ochranu inicioval majitel velkostatku, podle dochovaných zmínek pravděpodobně Eugen Czernin (1892–1955), jehož rod již několik let vlastnil Velichov (pravděpodobně tedy i velkostatek Olšová vrata).

Podle získaných údajů (viz Příloha 2) tedy mohla být ochrana motivována snahou udržet co největší rozlohu pozemků velkostatku. Pravděpodobně ovšem (i vzhledem k tomu, že Černínům nebyla ochrana přírody cizí) můžeme za další motivaci ochrany této památky považovat ochranu výra velkého (chráněného státem), který byl již v té době v lokalitě značně rušen rostoucí návštěvností, horolezci a vybírači hnízd – byl zde tedy již jistý tlak na ochranu lokality před vnějšími vlivy.

Ochrana výra velkého – významného druhu, by byla patrně uskutečněna i bez hrozby zabavení majetku, ta ovšem, stejně jako v mnoha případech proces ochrany urychlila, stejně jako připravovaný silvestrovský výnos spojený s mapováním chráněných území.

3.2.1.5. Svatošské skály (Jan Svatoš)

Rozloha (ha): 2,0103

Kategorie ZCHÚ: NPP

Další ochrana (překryv): EVL Kaňon Ohře, CHKO Slavkovský les

Vyhlášena: 31. 12. 1933, výnosem MŠANO

Předmět ochrany (dnes)

Geomorfologicky ojedinělé žulové skalní útvary s fragmenty reliktních borů a s výskytem vzácných či ohrožených druhů rostlin a živočichů. Nejvýznamnějším druhem je vřesovec pleťový (*Erica carnea*).

Původní předmět ochrany

Údolí řeky Ohře za účelem ochrany vzácných druhů květeny a ptactva.

Ochrana území

Je zajímavé na začátek zmínit, že ochrana tohoto území nebyla, na rozdíl od mnoha jiných oblastí, tlačena jeho bezprostředním ohrožením. Vzhledem k předmětu ochrany v podstatě skalám ani jejich obyvatelům nehrozilo/í vážné nebezpečí. Již v minulosti šlo, díky turistické frekventovanosti, především o udržení pořádku a zmírnění obecných dopadů vysoké návštěvnosti (nepořádek, hluk apod.). Právě tato návštěvnost však zároveň zajistila „ochranu“ před jiným využitím – především nešetrným lesním hospodařením.

Dalším faktorem, který nepochybně k myšlence na ochranu přispěl, byla spjatost se známými jmény – návštěvníky oblasti. Na tuto samovolnou ochranu přirozeně navázala žádost města Lokte o státní ochranu roku 1933. Od tohoto roku již také není do okolního porostu nijak lesnický zasahováno a to i díky vylišení území jako primární „bezlesí“. Úpravy jsou dnes spíše estetické. Jediná výraznější ochrana se projevuje v regulaci horolezectví (AOPK ČR: Plán péče o NPP, 2006). Více o charakteru oblasti, místní legendě, původu názvu i historii lokality viz Příloha 3.

Motivace k ochraně

Území nebylo v době svého vyhlášení nijak bezprostředně ohrožené a dokonce se v něm nevyskytovaly ani výrazně vzácné druhy (je hnízdištěm výra, který však v předmětu ochrany není, ani nebyl zmiňován). Motivace tedy podle dostupných informací (podrobněji Příloha 3) pramenila především ze snahy o získání oficiálního statutu výjimečnosti navštěvovaného a vysoce zajímavého místa (posílení turistického ruchu), jako zajištění ochrany do budoucnosti i jako prostředek umožňující regulaci rušivých turistických aktivit.

3.2.1.6. Rotava

Rozloha (ha): 0.4

Kategorie ZCHÚ: PP

Vyhlášena: 11. 07. 1953, výnosem MŠO

Předmět ochrany dnes

Ukázka sloupcovitého rozpadu čediče (navrženo rozšíření chráněného území i na západní svah suku, kde se nacházejí výrazné skalní výchozy tvořené z čedičových sloupů a na zvláště chráněné druhy).

Původní předmět ochrany

Ochrana a zachování izolovaného čedičového suku s odkrytou lomovou stěnou s ukázkou sloupcové odlučnosti.

Ochrana přírody

Mimo včasné ukončené těžby byla nařízením majitelů panství, Nostitzů, následně velmi citlivě zarovnána louka pod stěnou a upravena do podoby jakési zatravněné terasy ohraničené vzrostlými, cíleně vysázenými stromy, které dnes určují hranici chráněného

území. Samotný lom byl pouze uklizen a ponechán v nezměněném stavu. Z dnešního hlediska jde o zcela vzorně rekultivované, či spíše renaturované území (Rojík 2009).

Jak jsem již zmínila výše, území nebylo až do 30. let nijak hojně navštěvováno, také jeho odlehlost od větších měst a blízkost jiných zajímavostí patrně napomohly jeho uchování a státní ochrana tedy nebyla ani zapotřebí.

Oficiální ochrana lokality byla oficiálně vyhlášena až v roce 1953 a týkala se vlastně jen čedičových varhan, zájem o botanickou hodnotu území (která by sama stačila na vyhlášení rezervace) se připojil až v 60. letech. Přes relativně hodně malou rozlohu ZCHÚ se většina ochrannářských dokumentů zabývá nejen vymezenou částí, ale celou plochou bezlesí včetně přilehlé Skalky. Také některé druhy připisované památce se již vyskytují spíše mimo ni (kapradinka skalní). Na tomto příkladu je tedy patrný rozpor mezi striktně vymezenými oficiálními hranicemi ZCHÚ, potřebami ochrany i podvědomím vnímáním rozsahu památky. Více o charakteru oblasti, názvu, výzkumech i historii lokality viz Příloha 4.

Motivace k ochraně

Vzhledem k mizivým průzkumům lokality v době vyhlášení památky lze usuzovat zejména na estetické motivace ochrany lokality (i Rojík 2009), které vedly patrně i k péči Nosticovských lesů. Podobné čedičové útvary byly již známé a chráněné na jiných místech republiky a tak nebylo nad vyhlášením ochrany maličké a hospodářsky nevyužívané lokality třeba zvláště přemýšlet. Ochrana mohla navíc přilákat do oblasti více turistů a zároveň zajistit nástroj proti případným budoucím zásahům (např. znovuotevření lomu, o kterém se uvažovalo např. na konci 60. let).

3.2.2. Plzeňský kraj

3.2.2.1. Šternberská obora v Březině

Rozloha (ha): 150

Kategorie: nikdy nebyla vyhlášena ochrana

Založena: 1810, od počátku 20. století považována za rezervaci

Hlavní zajímavosti hodné ochrany: starověké smíšené porosty, cizokrajné druhy

Vnímání obory a její spontánní ochrana

Po smrti Jáchyma ze Šternberka, který si nechal zámeček v Březině postavit, zdědil panství po bezdětném bratrovi hrabě Kašpar Maria ze Šternberka. Ten poblíž oblíbeného sídla zbudoval rozsáhlou zahradu a oboru (1810) s mnoha zajímavými cizokrajnými druhy.

Hrabě se až konce svého života o oboru se zahradou pečlivě staral, zvláštní pozornost věnoval především starým bukům (v oboře kolem 300–400 let). Pod jedním z nejstarších („Goethův buk“) měl své oblíbené místo, které bylo pěkně upraveno a na kterém rozmýšlel nad svými díly. Dalším dokladem jeho starostlivosti o stromové velikány je dochovaný rozkaz zahradníkovi Pěničkovvi udělený v době, kdy začal churavět obzvláště starý buk v zámeckém parku: hrabě si přál, aby zahradník učinil vše, aby strom zachránil. Zahradník nakonec svůj úkol splnil (Maloch 1934a).

Les ve Šternberské oboře byl i po Šternberkově smrti zachován relativně bez zásahu a již kolem roku 1927 byl bývalým lesmistrem R. Holým označen za lesní rezervaci a podle toho se v něm i hospodařilo, přestože jeho krása utrpěla, stejně jako četné šternberské sbírky. Lokalita však zcela v zapomnění neupadla, o její osudy se zajímal například plzeňský botanik Maloch, který také vyzval Památkový úřad, aby držel zámecký park pod dohledem (více o oboře a její ochraně viz Příloha 5).

Motivace k ochraně

Březina s okolním parkem i oborou je kulturním místem plným historie, dokladem nových přístupů i krásnou přírodní lokalitou. Za důvod její spontánní „ochrany“ lze z lesnického pohledu považovat krásné vzrostlé lesní porosty s množstvím zvěře, které již hodnotou přesáhly pouhou cenu vytěženého dřeva. Šířeji a trochu nadneseně lze na základě použitých materiálů za motiv k ochraně označit také duch místa opečovávaného s láskou již více než století a poctu bývalému majiteli, osvícenému hraběti Šternberkovi, který kariéru vyměnil za klid a oddanost svým zálibám.

3.2.2.2. Americká zahrada

Rozloha (ha): 1.89

Kategorie ZCHÚ: NPP

Vyhlášena: 17. 12. 1970, výnosem MK, 1842 – již od vzniku „chráněná“ majiteli

Předmět ochrany

Arboretum se vzácnými druhy cizích dřevin, zejména dřevin amerického původu.

Počátek ochrany lokality

Americká zahrada byla jako NPP vyhlášena až roku 1969, ale chráněná a hýčkaná byla podle slov pana Kadery ze správy CHKO Český les již od svého založení coby arboreta zhruba roku 1842 (Kadera, osobní emailová korespondence 2012).

Vzhledem k tomu, že se jedná o zcela uměle vybudovanou památku, ochrana/zvelebování byla již vzhledem k její povaze jakousi přirozenou součástí jejího vzniku a vývoje. Významné ohrožení jí po celou dobu existence nehrozilo. O ochraně se dá tedy s nadsázkou hovořit již od doby jejího vzniku coby arboreta, následná státní ochrana jen potvrzuje její přírodovědnou hodnotu i hodnotu historickou a kulturní, kterou získala postupem času.

Významným důvodem k vyhlášení ochrany byla také role zahrady pro vědu a výzkum, kdy se stala prvním místem, kde se pěstovala řada exotů – například *Pseudotsuga menziesii* apod. (více informací o charakteru lokality, jejích výzkumech, významu arboreta a vztahu Černínů k přírodě viz Příloha 6).

Motivace k ochraně

Vzhledem k umělé povaze této památky a významným zakladatelům z řad přírodovědné obce⁵¹ a získaným informacím se dá předpokládat jejich kladný vztah k přírodě a převážně vědecké motivace jejího založení i ochrany.

Co se týče motivací samotných Černínů, byl jejich vztah k přírodě směsí tradiční péče o panství, lásky k vlasti, přírodovědného vzdělání a romantické záliby v přírodních krásách. Přestože se o deklarované ochraně od samého počátku nedá mluvit, je tato přírodní památka spíše ukázkou nadšeného tvořivého přístupu ke krajině s důrazem na estetiku a silný emocionální prožitek. Je dobrou ukázkou toho, že ochrana přírody nemusí

---

⁵¹ Obora vznikla na žádost majitele Evžena Černína, realizaci prováděl zahradník Karel Zahn ve spolupráci s lesmistrem Baselem a slavným českým botanikem prof. Ladislavem Čelakovským (Lišková a kol. 2002).

mít vždy čistě konzervativní charakter uchování stavu, a že ochrany může nabýt i „umělá“ přírodní památka.

3.2.2.3. Zábělá

Rozloha (ha): 31.9332

Kategorie ZCHÚ: PR

Vyhlášena: 28. 12. 1969, výnosem MK, od 19. stol. jako rekreační les

Další ochrana (překryv): EVL Plzeň – Zábělá

Předmět ochrany

Zachování přirozeného reliktního boru a smíšeného lesního porostu habrové doubravy s bohatou hájovou vegetací.

Počátky ochrany území a nástin jejího vývoje do zřízení státní rezervace

Přestože státem byla této lokalitě ochrana přisouzena až na konci 60. let 20. století, chráněna byla různými způsoby již mnohem dříve – takže se vlastně řadí mezi nejstarší chráněné lesy v republice a počátky ochrany jsou dokonce nedohledatelné. Vývoj porostu patrně nebyl již od konce 17. století přerušen velkoplošnou holosečí a od poloviny 19. století byl les udržován jako rekreační (jen na malých plochách byl ovlivněn umělou obnovou).

V lesním plánu z roku 1877⁵² je již les označován přídavkem „park“ – v té době ještě pro ochranu nebylo používáno pojmu „rezervace“, ovšem zajímavé je možné spojení s americkým národním parkem Yellowstone, který v té době již 5 let existoval (Berkovec 2009).

Prvotní ochranu lesu zajistil jeho správce, v tomto případě Velkostatek královského města Plzně, s cílem uchránit poslední rozmanité a krásné části přírody před zprůmyslněnou lesní výrobou (Berkovec 2009).

Jeho vyjmutí z běžného hospodaření souviselo v poslední třetině 19. století také s rekreační funkcí, jejíž důležitost se stále zvyšovala. Zřízení lesní restaurace následně umožnilo pořádání studentských majálesů a dalších kulturních akcí. V roce 1955 je v mapách les označován jako rezervace („R“), o rok později se Holovský o porostu zmiňuje jako o „městské rezervaci“ (Berkovec 2009).

---

⁵² V mapách je k tomuto roku vepsán věk stromů 196 let, v popisu porostů je uveden věk 150 – 200 let, střední věk 175 (Berkovec 2009).

V roce 1961 patrně poprvé padl návrh na státní ochranu lesa a to z úst ředitele Lesního závodu Plzeň, který informoval o existenci rezervace (lesa) Krajské středisko památkové péče a ochrany přírody v Plzni. Návrh byl nakonec projednán a bylo doporučeno zřízení 14–ti hektarové rezervace, k němuž došlo až v roce 1970. Ochrana se navíc netýkala lesa, ale skalnaté ostrožny a sutí o rozloze 6,6 ha. Záměna prý vznikla na základě žádosti Západočeských státních lesů, které nechtěly o produktivní část lesa přijít. V 80. letech tedy byly podány nové návrhy na rozšíření rezervace. Části rezervace zahrnující zájmové původně navrhované území byly nakonec vyhlášeny až v 90. letech (Berkovec 2009). Podrobnější vývoj ochrany přírody a další zajímavosti viz Příloha 7.

Motivace k ochraně

Kvůli zdoluhavému procesu ochrany se v jednotlivých „iniciačních vlnách“ patrně měnily, spolu s iniciátory a stavem lesa, i motivy ochrany. Původní motivace zůstává vzhledem k nejasnému počátku ochrany skrytá, jednalo se však určitě o ochranu vlastníkem/správcem lesa, patrně z důvodu dobré známosti porostu, jeho zachovalosti a krásy.

Z dalších dostupných materiálů vyplývají motivace následující: při první jasně doložené zmínce o ochraně (výjimečné povaze hospodaření) v podobě označení „park“ z roku 1877 se snad dá dokonce hovořit o inspiraci v počínající světové ochraně přírody, jak se domnívá i Berkovec (2009). Snad i spolu s rostoucím rekreačním významem a „tradiční“ ochranou této lokality.

V následujících letech je jakýsi ochranný režim v podobě „bezzásahovosti“ udržován prioritním turistickým významem, kterému patrně vděčíme za vznik městského parku. Následně je podán první skutečný návrh na ochranu (1961) podaný místním znalcem a lesníkem motivovaný snahou o zachování starověkého dubového pralesa.

3.2.2.4. Černé a Čertovo jezero („Na Jezerní stěně“)

Rozloha (ha): 208.4572

Kategorie ZCHÚ: NPR

Vyhlášena: 31. 12. 1933, výnosem MŠANO, 1911 rozhodnutím vlastníka

Další ochrana (překryv): EVL, CHKO, PO Šumava

Předmět ochrany dnes

Přírozená lesní společenstva horských smrčín, kyselých bučin, ledovcových karů, sutí a balvanitých polí a stojatých oligotrofních vod ledovcových jezer; vzácné a ohrožené druhy rostlin a živočichů, zejména populace kriticky ohroženého druhu rostliny šídlatky jezerní, včetně jejího biotopu; typy přírodních stanovišť a druhy, pro které byla jinými právními předpisy vyhlášena EVL Šumava a které se nacházejí na území národní přírodní rezervace.

Původní předmět ochrany

Úplná pralesovitá rezervace vysokých poloh vynikající geologicky, geomorfologicky a květenou skalní, horských niv, lesů i jezera (šídlatka), porosty pralesovitého charakteru.

Počátky ochrany přírody

Tato jezera patří k nejvýznamnějším a nejstarším chráněným lokalitám u nás. Nedávno oslavila 100 let své ochrany (pokud nepočítáme umírněné hospodaření v 2. pol. 19. století). Svou nedostupností si zřejmě lokalita uchovala nedotčený a divoký ráz obdivovaný až do dnešních dnů početnými návštěvníky.

Traduje se, že ochrana byla vyhlášena již v roce 1911 Vilémem L. Hohenzollernem–Sigmaringen – o této akci ovšem neexistuje žádný doklad ani jiná korespondence. Ochranu dosvědčují pouze starší porostní mapy, kde je území značeno jako rezervace.

K ochraně došlo údajně po intervenci německého botanika Huga Conwentze⁵³ – zakladatele dnešního pojetí ochrany přírody, který už dříve doporučoval ochranu tohoto území (nevíme v jakém roce). Můžeme se domnívat, že se návrhu tohoto slavného vědce (s hojnými mezinárodními styky) nedalo příliš odolat. Naopak vyhlášení rezervace i za cenu

---

⁵³ Hugo Conwentz byl význačný německý botanik, který se u nás zasadil o změnu vnímání ochrany přírody, aktivně se zapojoval především do ochrany Šumavy, pokrokové názory měl i v oblasti výstavby a dalších oblastí vlivu člověka na přírodu. 1904 zpracoval podklady péče o přírodní památky. Zaměřoval se zejména na ochranu jezer a ledovcových karů se vzácnou faunou a flórou (www.multilingualarchive.com).

ušlého zisku (nehledě na nepřístupnost terénu) znamenalo pro knížete jisté zvýšení společenské prestiže – vlastnit rezervaci se dalo považovat i za důkaz majetnosti a pokrokovosti.

V roce 1933 se území stalo součástí výnosu tehdejšího Ministerstva školství a národní osvěty č. j. 143.547/33–V ze dne 31. 12. 1933, který (mimo jiné) stanovil podle tehdejších norem principy ochrany MŠANO.⁵⁴ Více o ochraně přírody, charakteru rezervace a další informace viz Příloha 8.

Motivace k ochraně

Prvotní motivy k ochraně této oblasti, odrážející se již v dávné snaze o zmírnění dopadů lesního hospodaření a šetrnějšího využití území, měly dle dostupných materiálů souvislost hlavně se snahou o zachování/obnovení zdravého, produktivního lesa a zamezení bezhlavému drancování.

Později se k těmto (zčásti emocionálně laděným) motivacím přidaly důvody přírodovědné ztělesněné osobou profesora Conwentze. Ty již zcela nepochybně spadají do sféry racionálních motivací – snaha zachovat cenné ekosystémy pro jejich přírodní i studijní/vědeckou hodnotu. Motivace majitele panství Hohenzollerna zůstávají poněkud nejasné, můžeme hádat na snahu o posílení cestovního ruchu, vyjádření souhlasu s názory přírodovědců a zvýšení osobní prestiže.

Že byla rezervace chráněna nejen z hlediska svých přírodovědných hodnot, ale i estetických jasně vidíme například v článku Dr. Hilitzera z roku 1930, který hovoří o „malebné scenerii a velmi výhodném a rozmanitém stanovišti pro horskou květenu“ (Hilitzer 1930: 131). I z celého jeho, spíše vědeckého, článku můžeme cítit obdiv, úctu a zájem, vlastní této generaci přírodovědců, kteří svým zájmem jaksí přesahovali rámec běžného vědeckého bádání.

---

⁵⁴ „Normální učební osnovy pro obecné (ludové) školy ... ukládají, aby žactvo bylo vychovááno k lásce k přírodě, k chápání její zákonitosti a krásy, k probouzení lásky k domácímu kraji, k národu a naší vlasti – Československé republice, k poučování o památkách přírodních a kulturních a k pěstování smyslu pro jejich ochranu. Podobně i podle učebních osnov pro střední školy... přírodopisné vyučování nesmí býti v rozporu s ochranou přírody a mravními zásadami, které hlásá.

Ministerstvo školství a národní osvěty připomínajíc tato ustanovení uveřejňuje k informaci profesorských a učitelských sborů a za účelem prohloubení a doplnění přírodopisného a zeměpisného vyučování účelnými a se zřetelem k ochraně přírodních památek připravenými vycházkami (školními výlety) tento seznam chráněných území (rezervací), dosud zřízených buď dohodou s majiteli, po příp. na základě ustanovení § 11 zákona ze dne 16. dubna 1919, č. 215 Sb. z. a n. (zákona záborového) a § 20 zákona ze dne 30. ledna 1919, č. 81 Sb. z. a n. (zákona přidělového) za součinnosti Státního pozemkového úřadu.“ (text k Silvestrovskému výnosu z prosince 1933: MŠANO, č.j. 143/547 V)

3.2.2.5. Rokytská slat' (Weitfällerská slat') a další šumavské slatě

Rozloha (ha): 104

Kategorie ZCHÚ: NP–klidové území, I. zóna NP

Vyhlášena: 31. 12. 1933, výnosem MŠANO, 1923 rozhodnutím vlastníka

Další ochrana (překryv): NP, EVL, CHKO, PO Šumava

Původní předmět ochrany

Největší šumavské vrchoviště, svahovité a klečí porostlé.

Počátky ochrany

Tato oblast je dnes velmi přísně chráněna jako centrální zóna Národního parku Šumava, jehož význam ani charakter zde není prostor rozebírat. O ochranu lokality se však již ve 20. letech zasloužil majitel panství Jan Nepomuk II. Schwarzenberg (1860–1938), jehož dědeček vyhlášoval ochranu nad Boubínským pralesem.

Schwarzenbergové byli odnepaměti dobrými hospodáři a o svůj majetek se dobře starali, jeho zabrání první pozemkovou reformou tedy těžce nesli – zřejmě i tato skutečnost byla důvodem, proč náhle v lednu roku 1923 nechal Jan Nepomuk vyhlásit hned několik rezervací a to konkrétně Rokytskou slat', **Jezerní slat'** (Seelacken) a **Plešné jezero**. Tím si zajistil zachování alespoň některých pozemků a zároveň ochránil milované lesy. Více o Janu Nepomukovi a charakteru oblasti viz Příloha 9.

Motivace k ochraně

Motivace k ochraně se zdají být v tomto případě (a v případě obou dalších zmíněných rezervací) zřejmé. Přestože byl podle zkoumaných materiálů vztah knížete k majetku vřelý, byl dobrý a zkušený hospodář a zajímal se i správu přírodních a kulturních památek, k vyhlášení rezervací jej, pravděpodobně skutečně přiměla až pozemková reforma. Zmíněné oblasti patrně nebyly intenzivně hospodářsky využívány (ani hojně navštěvovány) ani před vyhlášením ochrany, která u nich zřejmě nebyla považována za nezbytnou. Jakmile se však objevila jako možnost záchrany rodového majetku, byla pro majitele panství, který hodnotu lesů a rašelinišť uznával, logickou cestou.

3.2.2.6. Chejlava („buková rezervace“ u Žďáru–Ždírcem)

Rozloha (ha): 25.9

Kategorie ZCHÚ: NPR

Vyhlášena: 31. 12. 1933, výnosem MŠANO, 1925 velkostatkem Zelená Hora

Další ochrana (překryv): EVL Chejlava

Předmět ochrany

154 roky starý porost buku, smrku s jedlí a klenem, lokalita vzácných lišejníků. (Starý smíšený listnatý porost s bohatou hájovou květenou v podrostu. Zachovalá a druhově bohatá bučina).

Počátky ochrany přírody

První nalezená zmínka o ochraně porostu nad Ždírcem u Blovic pochází z roku 1925, kdy Státní pozemkový úřad odpovídá na dopis F. Malocha.⁵⁵ Botanik se totiž velmi zajímal o osudy území – zda bude předmětem záboru a jak s ním bude v tom případě naloženo. SPÚ⁵⁶ mu odpověděl, že les není předmětem přidělového zákona, jelikož jej velkostatek chrání jako rezervaci a kácení v něm nebude ani v budoucnu dovoleno. Od toho roku je také území považováno chráněné silvestrovským výnosem (podrobnější informace o ochraně a další údaje viz Příloha 10).

Motivace k ochraně

Nejjasněji jsou v tomto případě v dochovaných materiálech čitelné motivace prof. F. Malocha. Původní motivace majitelů velkostatku k ochraně již nejsou zcela jasné, v té době však již na mnoha panstvích probíhalo na starším, zejména bukovém porostu výrazně šetrnější hospodaření (tyto části pak byly nazývány rezervace), možná je prevence proti záboru půdy.

Profesor Maloch, jako znalec květeny Plzeňska a místní patriot, měl samozřejmě k pralesovitému porostu velmi blízko. Pokládal jej za obraz nedochovaných šumavských lesů, který by měl být uchován pro budoucí generace k výzkumu i jako doklad o vzhledu původních místních pralesů. K tomu přispělo i objevení několika vzácných rostlin, zejména lišejníků. Proto se jeho, později kritizovanému, trochu idealistickému přístupu nemůžeme divit.

---

⁵⁵ František Maloch (1862-1940) byl botanik a učitel, autor rozsáhlých herbářů a znalec flóry Plzeňska (<http://cs.wikipedia.org>).

⁵⁶ Státní pozemkový či památkový úřad, dále z textu pochopitelné.

Zde na tomto příkladu vidíme jasně i to, že ochrana přírody byla vždy, nebo alespoň velmi často do jisté míry spojena také s osobním zaujetím a vztahem k danému místu a tedy, že hodnota území mohla být pro jednotlivé ochranáře značně odlišná.

3.2.2.7. Příšovská homolka

Rozloha (ha): 0.4762

Kategorie ZCHÚ: PP

Vyhlášena: 31. 12. 1933, výnosem MŠANO, od 1909 snahy

Předmět ochrany

Sopka doby třetihorní, vyznívající v době diluvia.

Počátky ochrany

Počáteční snahy o ochrany sopky se objevily až po jejím částečném odtěžení a tedy odhalení jejího charakteru a hodnoty. O její ochranu usiloval již několik let před vyhlášením státní ochrany Kroužek přátel starožitností pro Plzeň a okolí. Ten již od roku 1909 vyvíjel na Plzeňsku činnost směřující k ochraně a propagaci přírodních i historických památek (založen a veden Ladislavem Lábkem, historikem a muzeologem).

Homole však v té době sloužila pro těžbu sopečného tufu coby zemědělského hnojiva (snad až do 30. let). Výše zmiňovaní a bezesporu i další ochranáři se snažili těžbu zastavit a geologické památce připsat status ochrany. Nakonec byla památka zachráněna dohodou s majitelem Dr. Vladislavem Wopršálkem z Plzně. Tato dohoda byla učiněna na základě přídělového zákona (jak napovídá dopis MŠANO čj. 33.464/33–V/1) – pravděpodobně by tedy byl bez přistoupení na ochranu pozemek zestátněn. Další informace o charakteru, výzkumech a historii lokality viz Příloha 11.

Motivace k ochraně

Motivace byla i v tomto případě podle zjištěných informací vědecká, nebo jinými slovy – neměla zcela laický základ a nebyla jí jen estetická zajímavost vršku se sopečnými tufy a patrným lávovým vrstvením. Sama skalka je relativně nevelká a nenápadná a spíše tedy upoutala pozornost geologa, jakým byl Purkyně (sopku zkoumal), než běžného návštěvníka. A právě z vědeckých výzkumných prací se patrně o významu útvaru dozvěděl i Kroužek přátel starožitností, který se o ochranu homolky (jakožto ochranu lokální

zajímavosti) následně zasadil. Podkladem pro ochranu byl tedy vědecký doklad významnosti podpořený lokálním zájmem.

3.2.3. Jihočeský kraj

3.2.3.1. Žofínský prales

Rozloha (ha): 102.7117

Kategorie ZCHÚ: NPR

Vyhlášena: 28. 08. 1838, rozhodnutím hraběte Jiřího Buquoye

Další ochrana (překryv): EVL Žofínský prales – Pivonické skály a PO Novohradské hory

Předmět ochrany

Dochovaný zbytek původního pralesovitého lesního porostu ponechaného samovolnému vývoji, který je ukázkou horských smíšených jedlo–bučin typických pro oblast Novohradských hor, dále fragmenty přípotočních podmáčených smrčín a rašelinných smrčín a společenstva montánních lesních pramenišť.

Počátek ochrany

Romantický příběh vyhlášení této rezervace je dobře znám a byl již několikrát pečlivě zpracován mnoha autory (pro příklad uvádím bakalářskou práci své spolužačky a kamarádky Veroniky Tvardkové (Tvardková 2009), velké příznivkyně hraběte Buquoye).

Hrabě zdědil relativně rozsáhlý majetek a s ním i panství Nové Hradky s tehdy ještě nedostaveným zámekem po svém strýci Janu Nepomuckém v roce 1803. Mladý hrabě s mnoha zájmy se panství ujal se vši zodpovědností. Široký záběr jeho vědomostí odráží i jeho názor na přírodovědné zkoumání: *„Pozorování je nutné provádět pospolu, rozumem, fantasií i citem, tedy zároveň filosoficky a básnicky a nelze přitom vytvářet jednostranné soudy o některých jejích částech – duch má přistupovat k přírodě jako k celku...“* (Štys, Sassmann 2006).

Tento všestranný muž podnikl roku 1838 cestu do několika svých revírů – tzv. Horního lesa, kde objevil zákoutí, díky nimž se jeho teoretické uvažování o přírodě změnilo v rozhodnutí tuto krásu uchovat v současném stavu i pro budoucí generace. Nutno podotknout, že ani v první polovině 19. století nešlo o prales „nedotčený lidskou rukou“, jak dokládají některé historické prameny (Landa, Polák 2006). Ještě téhož dne však vydal rezoluci,⁵⁷ kterou vylučuje z běžného hospodaření lesy v revíru Lužnice o výměře 300 jiter (cca 172 ha).⁵⁸

---

⁵⁷ Služební příkaz č. 660-F VII ze dne 28. 8. 1838.

⁵⁸ Viz „Andreska 2006“ - jiné prameny ovšem uvádějí mnohem méně, např. Polák, Landa 2006; Vrška, Hort 2008 či Maximovič 1933 jen 38 ha. Jisté nepřesnosti mohou vzniknout přepočítáváním jiter – ovšem jen

Překlad hraběcího příkazu a další informace o charakteru oblasti, historických záznamech, překážkách ochrany či osobnosti hraběte viz Příloha 12.

Souběžně s tímto vyhlásil hrabě Buquoy i ochranu dalšího nedaleko ležícího pralesa Hojná Voda v katastru Staré Hutě. Stromy v obou oblastech se stářím pohybovaly mezi 150–300 lety a šlo o smíšené jedlobukové porosty s příměsí listnatých stromů.

Motivace k ochraně

Příběh vyhlášení této rezervace je velmi dobře znám a je často citovaným příběhem. Společně s pralesem **Hojná voda** byl Žofínský prales nejen první chráněnou oblastí v Čechách, ale i v celé pevninské Evropě (polemizuje se i o světovém prvenství, ovšem záleží na parametrech ochrany). O jeho ochranu se zasloužil především osvícený hrabě Jiří Buquoy, přestože citlivý hospodářský přístup je na tomto území doložen již minimálně od přelomu 18. a 19. století. Podrobnosti o charakteristice rezervace, vývoji a průběhu ustanovování její ochrany a další zajímavosti viz Příloha 1.

Ze získaných informací a především dochovaného hraběcího příkazu k ochraně (taktéž viz Příloha 1) jasně vyplývá Buquoyova osvícená láska k přírodě, jejíž projev (v podobě ustanovení ochrany) předběhl svou dobu téměř o staletí a ostře kontrastoval s tehdejšími převládajícími, spíše „kořistnickými“ způsoby hospodaření. Jeho ochránářský počín pramenil z touhy uchovat krásné lesy vzbuzující obdiv jako odkaz dalším generacím a pravděpodobně nebyl poháněn toliko vědeckými poznatky (přestože mu jeho renesanční charakter dozajista napomohl vidět věci, které ještě zůstávaly ostatním skryté), jako spíše romantickou povahou a předvídavostí.

Hrabě se vzdal na dané rozloze lesa jakéhokoliv hospodářského užitku, aby jej ve stejném stavu viděli „praví přátelé přírody“ ještě po staletí.

---

v rozmezí cca 150-175 ha, tato odchylka pravděpodobně vznikla neurčitostí hranic i změnami rozlohy samotného chráněného území např. po změně vlastníka či katastrofách.

3.2.3.2. Boubínský prales

Rozloha (ha): 685.8713

Kategorie ZCHÚ: NPR

Vyhlášena: 01. 01. 1970 (oficiálně dle ÚSOP), 31. 12. 1933, výnosem MŠANO, v r. 1858 zřízeno rozhodnutím vlastníka

Další ochrana (překryv): EVL, CHKO, PO Šumava

Předmět ochrany

Přírozené lesní porosty 5. a 8. vegetačního stupně v masivu Boubína s výskytem vzácných a ohrožených druhů rostlin a živočichů tvořené především kyselými, klenovými a jeřábovými smrčínami, kyselými, svěžimi a vlhkými bukovými smrčínami a klenosmrkovými, svěžimi a vlhkými smrkovými bučinami mající z části charakter původního pralesa. Předmětem ochrany jsou rovněž typy přírodních stanovišť a druhy, pro které byla jiným právním předpisem vyhlášena evropsky významná lokalita Šumava a které se nacházejí na území národní přírodní rezervace.

Původní předmět ochrany

Původně byla předmětem ochrany jedinečná scenérie přírodního lesa v jedinečné rozloze, která měla charakter soukromé rezervace pro lov a odpočinek šlechty. Rezervace byla v polovině 19. století deklarována jako rezervace veskrze lesnická, sloužící jako srovnávací plocha pro plochy jiné i jinak obhospodařované.

Počátky ochrany území

O ochranu tohoto pralesa se snažil lesmistr John, vedoucí lesní správy na schwarzenberském panství u knížete Jana Adolfa II. Schwarzenberga. Lesník se několik let věnoval pozorování vývoje stromů a zpětnou aplikací svých zjištění. O výsledcích, jakož i nutnosti ochrany lesa knížete pravidelně informoval.

Nakonec, po několikaletém úsilí a působení na knížecí kancelář (a po přimluvě vratislavského zemského lesmistra von Pannewitze⁵⁹), kníže Schwarzenberg přeci jen přistoupil k ochraně pralesa, a to údajně „až“ roku 1858. Rozhodl, že lesy v oddíle 31b,

---

⁵⁹ Lesmistr Julius von Pannewitz píše 30.5.1860 z Vratislavi knížeti dopis, že děkuje za dovození provedení návštěvy pralesa a prosí, aby mu byla dána na ukázkou kresba, znázorňující rozměry stromů v jednom jitru (jedna trvalá výzkumná plocha). Má se tedy za to, že podpurným prvkem ochrany byl právě zahájený průzkum založený Johnem, na jehož pokračování sice knížecí kancelář neměla zájem, ale zřejmě jej považovala za přijatelný krok pro posílení dobré pověsti. Poněkud vlažný vztah vrchnosti k lesu ukazuje Mgr. Pavel Hubený ze správy CHKO Šumava i na jejím chování po vichřici a následně kůrovcové kalamitě roku 1870, kdy z původních 144 ha nedotčeného pralesa zbylo jen kolem 47 ha (dodnes nedotčených) – v ostatních plochách se kácelo, takže byla zničena většina pralesa včetně Johnových výzkumných ploch.

34b a 35a v zátoňském revíru mají zůstat trvalými rezervacemi a být vyloučeny z hospodaření. K vyhlášení rezervace přispěla pravděpodobně i skutečnost, že se na tomto území nacházela neoplocená knížecí lovecká obora,⁶⁰ kterou bylo záhodno ponechat pokud možno v nedotčeném stavu (Hubený 2012, osobní emailová korespondence). Podrobnosti o ochraně pralesa, lesmistru Johnovi či historické nejasnosti viz Příloha 13.

Motivace k ochraně

Na rozdíl od předchozího Žofína, kde byl pro ochranu zcela zásadní vliv samotného vlastníka, zde převažuje iniciativa jaksi „zespoda“ od zaměstnance, lesmistra Johna. Přestože se tedy vyhlášení rezervace a mnohé zásluhy přičítají knížeti, můžeme se jen dohadovat, zda by byla ochrana vyhlášena i nebýt zásahu Johna. Dle dochovaných záznamů jsou tedy zásadní motivace lesmistrový, patrné jak z jeho argumentů pro ochranu, tak výpovědí jeho spolupracovníků.

Motivace tedy nejspíše vycházela z velmi dobré znalosti lesa, který lesníkovi svou krásou přirostl k srdci, a který byl v okolní krajině naprosto jedinečný svou rozlohou i vzhledem a stál za zachování pro příští generace. Jeho zájem byl navíc silně podpořen nesmírnou zvědavostí a pragmatičtější touhou pochopit fungování přírody a být i schopen její procesy pozitivně regulovat.

3.2.3.3. Jindřichohradecké rybníky

Vymezení oblasti

V širším slova smyslu jsou Jindřichohradecké rybníky všechny spadající pod okres Jindřichův Hradec, přičemž nejznámější a největší z nich nalezneme na Třeboňsku. Z historického hlediska však rybníky, o nichž bude nadále řeč, leží v těsnější blízkosti samotného města Jindřichova Hradce a historicky spadaly pod velkostatek Jindřichohradecký. Přesnější vymezení se mi nepodařilo nelézt, pro naše účely a sledování počátků ochrany přírody však snad není nezbytné.

Dnes v této oblasti existují maloplošná chráněná území, velkoplošně chráněny nejsou.

Kategorie: není velkoplošně chráněno

Vyhlášení: v této podobě nebylo nikdy vyhlášeno, ochrana na počátku 20. st.

---

⁶⁰ V roce 1750 zřídil kníže Schwarzenberg v Zátóni lovecký zámeček, který později doplnil dřevěným loveckým zámečkem na jižním svahu Boubína (v polovině 19. stol.) (Koutecký 2003).

Ochrana oblasti

Z rybníků v okolí Jindřichova Hradce jsou zcela chráněny dva – a to ve společné rezervaci **Krvavý** (o němž píše ještě dále) a **Kačležský rybník**, další rybníky v okolí jsou chráněny většinou z části. Již na počátku 20. století se však ochrana vztahovala na celé jindřichohradecké rybníkářství jakožto ochranné území pro sumce (*Silurus glanis L.*).⁶¹ Tato rezervace vznikla jako zcela soukromá, patrně z iniciativy jindřichohradecké rybníční správy, která si uvědomovala cennost výskytu mizející ryby, bezesporu však se svolením, či dokonce na žádost majitele velkostatku hraběte Czernína (Černína). Nicméně tato skutečnost nemůže být již dnes nejspíše nijak potvrzena⁶² a to mimo jiné kvůli téměř naprosté neznámosti existence této rezervace.

Více o problematice ochrany a význačnosti rezervace viz Příloha 14.

Motivace k ochraně

Motivace původního majitele velkostatků hraběte Černína k ochraně sumců již není v dochovaných materiálech možné dohledat, pravděpodobně však byly projevem souhlasu s jeho rybníční správou, která se o sumce starala vzorně a řekněme „s láskou“. Šlo zde o velmi pokrokové a osvícené skloubení ochrany mizejícího a přitom hospodářsky využívaného druhu s ekonomikou. Rybníční správa si byla vědoma ztráty, kterou by bylo vyhubení tvora, který zde možná přežívá jako relikv již několik tisíc let, a který se může stát nejen ziskem, ale i „vlajkovým“ živočichem oblasti a vizitkou dobrého hospodaření.

---

⁶¹ K roku 1923 nacházelo se ve vodách nerozděleného velkostatku jindřichohradeckého na 110 sumců – dle sdělení st. rybníčního správce p. J. Komárka (Záleský 1924a).

⁶² Následně se o popudu k ochraně nic nepodařilo zjistit ani Milošovi Zaleskému, který tuto skutečnost výslovně zmiňuje (Záleský 1924a).

3.2.3.4. Krvavý rybník

Rozloha (ha): 383.5454

Kategorie ZCHÚ: PR

Vyhlášena: 29. 11. 1994, vyhláškou okresního úřadu Jindřichův Hradec; již kolem 1917 rozhodnutím majitele

Další ochrana (překryv): EVL Krvavý a Kačležský rybník

Předmět ochrany dnes

Zachování ekosystému tvořících mimořádně příznivé podmínky pro hnízdění a shromažďování ptactva. Zanedbatelný není ani botanický a krajinnotvorný význam tohoto území.

Původní předmět ochrany

Racek chechtavý a jeho hnízdiště.

Počátky ochrany lokality

Jako přírodní rezervace byl Krvavý rybník vyhlášen vlastně nedávno – v roce 1993 (platnost 1994) jako Přírodní rezervace (dále PR) Krvavý a Kačležský rybník. Jeho ochrana a ochrana vodních společenstev v okolí však započala bezmála o 80 let dříve a byla příkladem rozvíjející se dobrovolné ochrany založené na úmluvě s majitelem.

Tehdejší vlastník (jméno nezjištěno) využíval rybník jako potěrový a plůdkový a hnízdící početné kolonie racka chechtavého mu proto činily značné škody. Žádal tedy o svolení k odstřelu (jelikož pták byl chráněn zákonem jako zemědělsky užitečný). Osvícený úřední znalec (jméno rovněž nezjištěno) se však vyslovil rozhodně proti a poradil majiteli, aby rybník používal na větší násadu, které již rackové neuškodí. Jeho zásluhou tedy vznikla již před rokem 1917 jakási dobrovolná rezervace (Procházka 1917).

Více o následných komplikacích ochrany, střetu s ekonomikou či prvních výzkumech viz Příloha 15.

Motivace k ochraně

Ochrana v tomto případě podle zkoumaných materiálů nevzešla od samotného majitele rybníku, ale od osvíceného úředníka. Jeho motivací mohla být jak láska k přírodě, tak úřednická rutina podléhající zákonům a pravidlům, které nařizovaly racka považovat za užitečného a tak ho i chránit.

Tak jako tak zřejmě úředník mohl výjimku v odstřelu povolit, což neudělal, namísto toho se rozhodl ptáka ochránit, čímž otevřel cestu dalším aktivitám a za dlouhou dobu i vyhlášení státní rezervace.

3.2.3.5. Chýnovská jeskyně

Rozloha (ha): 2.9897

Kategorie ZCHÚ: NPP

Vyhlášena: 25. 04. 1949, vyhláškou Ministerstvem školství, věd a umění (dále MŠVU), chráněna od objevu majiteli (1865)

Další ochrana (překryv): EVL Chýnovská jeskyně

Předmět ochrany

Podzemní a povrchové krasové jevy tvořené v hrubozrnných a dolomitických krystalických vápencích a nekrasových horninách moldanubika, zahrnující komplex Chýnovské jeskyně, včetně přirozených výplní jeskyní; vzácné minerální formy, zejména fialová odrůda tremolitu hexagonit; přírodní společenstva jeskyní, včetně vzácných a ohrožených druhů živočichů, zejména populace a biotop silně ohroženého druhu živočicha netopýra řasnatého; typy přírodních stanovišť a druhy, pro které byla jiným právním předpisem vyhlášena evropsky významná lokalita Chýnovská jeskyně a které se nacházejí na území národní přírodní památky.

Počátky ochrany lokality

Pozemek nad jeskyní byl v době objevení jeskyně v majetku selské rodiny Rothbarů (v roce 1948 již třetí generace). Ta se aktivně podílela na většině zpřístupňovacích a objevných pracích (od roku 1865), finančně i fyzicky, což svědčí o jejich zájmu a lásce k přírodě a historickým památkám. Tak vznikl postupně široký vchod, mřížové dveře i kamenné schody.

Největší potenciální nebezpečí, které by jeskyni hrozilo – totiž těžba krystalického vápence, byla ihned po jejím objevení majiteli zastavena. Správcovství jeskyně náleželo již od jejího objevu majitelům – přecházelo od děda Václava Rothbauera na jeho potomky. Ti všichni se zasadili o zpřístupnění a údržbu jeskyně, tak, že její další ochrana nebyla až do období okupace nutná. Tehdy začalo agresivní lámání vápence ohrožující stabilitu jeskynních prostor a objevila se nutnost státního zásahu. Ten nakonec dostavil v podobě

pomoci MŠANO a následného vyhlášení ochranného pásma ve 40. letech. Podrobnosti o vývoji ochrany, objevu a zpřístupňování jeskyní viz Příloha 16. Dobová kresba viz Obr. 4.

Motivace k ochraně

Podle dostupných údajů bychom za právoplatné první ochránce lokality měli považovat majitele pozemků a jejich pomocníky a přátele, kteří se zasadili nejen o zpřístupnění první jeskyně v ČR, ale také o její údržbu a ochranu (pokud nebudeme polemizovat o tom, že každé zpřístupnění je jeskyni spíše ke škodě).

Jejich motivací byla patrně skutečně zmiňovaná láska k přírodě a historickým památkám a snad i fakt, že šlo o jeskyně, které v sobě vždy nesly nádech tajemna a dobrodružství. Dalším motivem mohla být touha po zpřístupnění památky pro veřejnost (o finanční motivaci nemůže být řeč vzhledem k tomu, jak nákladné bylo samotné zpřístupnění). Motivace majitelů tedy může obecně shrnout spíše pod skupinu motivací emocionálních – estetika a lokální zájem, či hrdost na vlastnictví památky.

K výše zmíněným se jistě velmi brzy přidaly motivace vědecké – zejména spojené s výzkumem a uchováním místa s výskytem vzácných minerálů. Patrně nejpozději se v tomto případě přidala ochrana druhová.

3.2.3.6. Černická obora

Rozloha (ha): 6.6532

Kategorie ZCHÚ: PP

Vyhlášena: SPÚ, 10. 06. 1926, na části 1880 rozhodnutím vlastníka

Předmět ochrany

Přestárly porost borovice, smrku a jedle s podrostem buku a habru.

Počátky ochrany lokality

Přírodní památkou byla Černická obora vyhlášena ve vlně vyhlašování rezervací v roce 1933 (na výměře 11,51 ha) pro zachování starověkých, převážně dubo–habrových porostů. Již o sedm let dříve byla ovšem její ochrana vyhlášena Státním pozemkovým úřadem (Černická rezervace) – jako důsledek pozemkové reformy a tedy získání přírodně cenných pozemků vhodných ke zřízení rezervace. Dnes je chráněna hlavně z entomologického hlediska.

Skutečné počátky ochrany obory sahají až do roku ca 1880, kdy zde byla na části obory zřízena rezervace (jedna z nejstarších u nás). Na svém panství ji nechal zřídit kníže Paar, jehož rod vlastnil zdejší statky již od roku 1715. Šlo o velmi podnikavého a pokrokového vlastníka, jež nechal například v Zářečí zřídit továrnu na kachlová kamna. Rezervace byla iniciativou samotného knížete, který se rozhodl ponechat v části obory netknutý přestárlý porost – pro klid a nerušené živobytí lovné zvěře se beztak obory nikdy výrazněji neobhospodařovaly, nebylo tedy nijak obtížné, přikázat svým lesníkům, aby zde staré stromy ponechávali vlastnímu osudu. Oficiální zabezpečení pak přišlo zmíněného roku 1926. Další informace o oboře (historie, charakteristika) či návrh na ochranu K. Klostermanna viz Příloha 17.

Motivace k ochraně

Podle dochovaných zpráv bylo motivací knížete k první ochraně této obory zachování lesa budoucím generacím i jeho obliba ve starých stromech a lovné zvěři. Již z charakteru území, které sloužilo jako obora, jasně vyplývá jeho hlavní funkce a s ní spojený způsob hospodaření.

Můžeme však také předpokládat, že ochrana této rezervace, stejně jako ostatních takto starých, soukromých rezervací, nebyla ochranou v dnešním slova smyslu (většinou zde bývalo odstraňováno uhynulé dřevo) a měnila se podle doby i majitele, a proto bylo (zejména přírodovědci) pomýšleno na posílení o právní podporu.

Zajímavostí je Klostermanova zmínka o užitečnosti ochrany této lokality. Jeho motivace⁶³ je již z krátkého odstavce v knize *Kulturní naléhavost* zřetelně patrná – byl velkým milovníkem přírody a toužil po „starých časech“ s nedotknutými lesy plnými zvěře a ptáků. Jeho romantické povaze neseděla ukvapenost doby s ničením mezí, vysazováním monokultur a hřmotnými návštěvníky přírody. Toužil po místě klidu a krásy, kde by se příroda mohla rozvinout v plné síle.

---

⁶³ Klostermann se jinak o ochranu patrně nezasazoval, jeho motivace jsou uvedeny jen pro zajímavost a jako důkaz zájmu o přírodu v rozmanitých kruzích společnosti.

3.2.3.7. Rukávečská obora (Staré sáhy)

Rozloha (ha): 3

Kategorie ZCHÚ: PP

Vyhlášena: 06. 08. 1929, výnosem MŠANO

Další ochrana (překryv): PO Údolí Otavy a Vltavy

Předmět ochrany

Fragment původního porostu acidofilních bikových bučin.

Počátky ochrany lokality

Přírodní památkou bylo toto 3 hektarové území vyhlášeno v roce 1929 (nejstarší v okrese Písek), místní lesníci jej dnes běžně nazývají „pralesem“. Tuto rezervaci nechali vyhlásit majitelé polesí – Schwarzenbergové. Důležitým faktorem k vyhlášení rezervace mohla být, kromě zachovalých porostů, i pozemková reforma, která rod připravila o množství pozemků.

V následujících letech příliš nevešlo ve známost, přestože uchovávalo jeden z mála původních bukových porostů této oblasti. Charakter lesa nebyl do 40. let také příliš zdokumentován (Klika 1943).

V roce 1943 pak navrhl J. Klika, který zde provedl botanický průzkum, rozšíření rezervace. Další informace o charakteru lokality a jejím využití v minulosti viz Příloha 18.

Motivace k ochraně lokality

Přesné záznamy o vyhlášení památky nemáme, vyjma toho, že způsoby její ochrany byly různé – nelze tedy po celou dobu počítat s rezervací úplnou. Podle informací, které máme k dispozici lze předpokládat, že se jedná o podobný druh rezervace, jaký se objevuje například u planinské a chyninské rezervace u Třemšína – tedy pouze o úpravu podmínek hospodaření tak, aby byl zachován původní charakter porostu. Takovéto úpravy většinou vznikaly z popudu samotné správy lesů (v tomto případě schwarzenberské ředitelství lesů v Orlíku nad Vltavou).

Jelikož víme, že ani Schwarzenbergům nebyla ochrana přírody cizí, byl pravděpodobně les zachován na přání/se souhlasem majitele panství Karla VI Schwarzenberga (teprve 18–ti letého).

Vzhledem k nedostatku materiálů však není jisté, jestli byla rezervace vyhlášena před nebo po zabavení pozemků (v roce 1929 se Schwarzenbergům zabavoval lesní majetek). V druhém případě by šlo o vyhlášení rezervace státem na vhodném, zabaveném pozemku.

Motivace pak zde již byla několikrát nepřímo zmíněna a shodovala by se u všech výše zmíněných subjektů – šlo o ochranu velmi kvalitního věkovitého porostu buku, který byl v oblasti unikátní – tedy patrně i nápadný natolik, že byla jeho ochrana nasnadě. Důvody k tomu byla pravděpodobně jak estetické, tak snaha o zanechání ukázky původního porostu budoucím generacím i posílení klidového režimu obory.

3.2.3.8. Řežabinec a Řežabinecké tůň (Vodňanské rybníky)

Rozloha (ha): 110.6675

Kategorie ZCHÚ: NPR

Vyhlášena: 19. 11. 1949, vyhláškou MŠVU

Další ochrana (překryv): EVL, PO Řežabinec

Předmět ochrany

Rybník s bohatou vegetací a avifaunou a opuštěné zatopené pískovny (obojživelníci).

Ochrana lokality

Úřední ochrany se rybníku nakonec dostalo v podstatě za nedlouho po vyslovení Dykova přání – v roce 1949. Jestli byl Dyk hlavním iniciátorem, nevíme, dá se předpokládat, že podobné názory sdílelo více ornitologů. Je také možné, že hlavní slovo měli opět výše zmínění botanici (nepodařilo se mi ověřit, v jakém roce navrhli ochranu). Můžeme se ale s jistotou domnívat, že výše zmíněné rozsáhlé vědecké zkoumání dalo úřední ochraně odborný základ.

V 50. letech byl po dalších výzkumech rybník Řežabinec shledán rovněž nejvhodnějším pro zřízení hydrobiologické rezervace jako základní podmínky zachování do té doby chráněné vegetace a ptactva (podmíněny kyselou vodní reakcí). Tento návrh vznikl v reakci na prováděné hnojení měnící stav vody a tedy ohrožení na ní vázaných společenstev (Šrámek–Hušek, Lhotský, Růžička 1952).

Využití lokality v minulosti, jejich výzkumech a jejich výsledcích viz Příloha 19.

Motivace k ochraně lokality

Motivace k ochraně této lokality byla u Dr. Dyka celkem jasná a dá se říci, že by byla nejspíše shodná s motivacemi ostatních přírodovědců–ornitologů. Racek byl již dlouhou dobu považován za velmi užitečný druh ptactva, jeho lokality bylo obvyklé chránit, nebo alespoň „neměnit“, zejména v případě, že nešlo o plůdkové rybníky a racek

tedy neškodil rybí osádce. Nemuselo tedy jít již o čistě osobní úsilí o ochranu nedoceneného či významně ohroženého druhu, sám Dyk hovoří o „přirozené rezervaci“ – chápáno jak ve smyslu příhodného, chráněného stanoviště, tak v tom, že, ač nevyhlášená, jistá „ochrana“ zde patrně fungovala. Vzhledem k jejímu předmětu pak bylo státní stvrzení přirozeným krokem.

Další, také vědecký, zájem motivoval spíše výskyt vzácných mokřadních společenstev. Dle Bureše a kol. (2007) byla rezervace vyhlášena hlavně k ochraně vodních rostlin, vyhlášovacím předpis ovšem jasně hovoří také o ochraně ptactva, regulaci jeho odstřelu, klidu v době hnízdění, zákazu sběru vajec apod.

V případě této lokality zůstává tedy trochu nejasný prvotní zájem/předmět navrhované ochrany. Jak rostliny, tak ptactvo nakonec ve vyhlášce mají své místo a motivace k ochraně se dá shrnout jako snaha (odborníků) o zachování současného stavu lokality s podmínkami pro výskyt vzácných druhů.

3.2.3.9. Velký a malý Tisý

Rozloha (ha): 615.5391

Kategorie ZCHÚ: NPR

Vyhlášena: 17. 06. 1957, výnosem MŠK

Další ochrana (překryv): EVL Velký a malý Tisý, CHKO Třeboňsko, PO Třeboňsko

Předmět ochrany

Jedna z nejvýznamnějších ornitologických rezervací ČR, soustava rybníků, luk, lesíků a polí.

Počátky ochrany

Význam velkého Tisého se začal výrazně rýsovat již ve výsledcích výzkumných prací ze 40. let. Tento rybník totiž hostil, v porovnání s ostatními v republice, nebývalý počet ptačích „skvostů“. Již v první zprávě zveřejněné v časopise Ochrana přírody (1951) tedy Dr. Hanzák formuluje podmínky pro zřízení rezervace „krajinařské, ornitologické a hydrobiologické“. Ještě v tomto roce započínají relativně zdlouhavá jednání s majiteli pozemků, rybáři a myslivci, která se táhnou celých 6 let. Důležitou roli již hraje mediální propagace a přednášková činnost.

Další výzkum přinášející nové a nové doklady výjimečnosti této lokality a neutuchající tlak ze strany vědců vedly nakonec Ministerstva školství a kultury k vyhlášení

rezervace v červnu 1957 (Hora a kol. 2009). Další informace o lokalitě, historii rybníků a jejich výzkumech viz Příloha 20.

Motivace k ochraně

Zásadní zásluhu na vyhlášení rezervace má zcela nepochybně dr. Jan Hanzák, zakladatel a dlouholetý správce terénní stanice, který se svými kolegy také klíčovým způsobem přispěl ke zmapování života ptáků v rezervaci. Jeho úsilí o ochranu nebylo motivované přímým ohrožením lokality, spíše skutečným poznáním jejího přírodního bohatství a snahou o jeho uchování do budoucna. Hlavní význam v tomto rozhodnutí sehráli především ptáci a další mokřadní fauna, hodnotu však spatřoval i v celkové podobě lokality, v jejím harmonickém rozložení a pestrosti.

3.2.4. Vysočina

3.2.4.1. Zaječí skok

Rozloha (ha): 1,5

Kategorie ZCHÚ: PR

Vyhlášena: 31. 12. 1933, výnosem MŠANO, 1924 rozhodnutím majitele

Další ochrana (překryv): EVL Zaječí skok

Předmět ochrany

Strmé skály nad řekou Jihlavou s arkticko–alpinskými relikty (*Woodsia ilvensis*) i typy teplomilnějšími.

Počátky ochrany lokality

Lokalita byla známá již od poloviny 19. století botanikům, zkoumal ji například Pokorný (1852), který již uvádí výskyt vzácné kapradinky skalní.

Tuto oblast nechal vyhlásit majitel pozemků jako soukromou rezervaci již v roce 1924 (první na českomoravské vrchovině). Plukovník Leopold Kosovský, statkář v Horním Hosově u Jihlavy, dle Josefa Ambrože (botanika, organizátora ochrany přírody a profesora jihlavského gymnázia) „majitel vzácného porozumění pro přírodu“ se na radu již zmíněného Ambrože a Přírodovědeckého klubu v Jihlavě uvolil „ponechati skály i s okolím v dosavadním stavu a jest ochoten zakročiti proti možnému jich porušení“ (Ambrož 1924: 124). Další informace o lokalitě a místní legendě viz Příloha 21.

Motivace k ochraně

Ochrana lokality, přestože umožněná chápavým majitelem–statkářem, nebyla jím iniciována. Navrhnul ji Josef Ambrož spolu s Přírodovědeckým klubem z důvodu její geologické i turistické, především pak ale botanické hodnoty (podle uvedeného výčtu druhů není skutečně divu).

Ochrana byla tedy podle dostupných materiálů motivována zejména snahou o zachování takto botanicky pozoruhodné lokality s množstvím zajímavých druhů. Vedlejší motivací byl patrně i lokální zájem iniciátorů, mohla jím být i lákavost vyhlášení první rezervace v oblasti či osobní známost s majitelem, která by vyhlášení usnadnila, tyto posledně jmenované jsou však pouze dohady.

3.2.4.2. Žákova hora

Rozloha (ha): 38.1

Kategorie ZCHÚ: NPR

Vyhlášena: 31. 12. 1933, výnosem MŠANO, 1929 rozhodnutím majitele

Další ochrana (překryv): EVL Žákova hora, CHKO Žďárské vrchy

Předmět ochrany

Ochrana přirozených ekosystémů smíšených lesů, charakteristických pro vyšší polohy Žďárských vrchů.

Počátky ochrany

Přes historické zásahy se kolem Žákovy hory zachovaly zbytky původního pralesovitého porostu, které se staly hodnotným útočištěm mnoha druhů. To si patrně uvědomoval i předválečný majitel panství hrabě Zdenko Radslav Kinský, který podnikl zásadní krok k ochraně už v roce 1929 – toho roku také proběhla vlastně poslední úprava hranic pralesovité oblasti a lesmistr Bakesch ze Žďáru nad S. pořídil soupis stromů (Vrška, Hort 2002).

Své přání chránit lesy na svazích hory zdůvodnil hrabě Kinský takto: „...*aby tato část byla ponechána v původním stavu, aby byl patrný pro budoucnost charakter starých porostů*“ (Průša 1985 in Vrška 2009: 37 nebo Web5).

Díky štědrosti a osvědčenosti majitele vznikla možná nejvýznamnější lesní rezervace na Českomoravské vrchovině. Zásahu jeho rodiny (jeho, manželky a syna Radslava) dnes připomíná pamětní deska odhalená roku 2009 u příležitosti 80. výročí zahájení ochrany pralesa na Žákově hoře.

Původní rezervace byla vyhlášena na rozloze pouhých 11 ha (ochrana stvrzena státem roku 1933), poté byla rozšířena na 17 (dnešní rozloha je kolem 39 ha).

Více o charakteru rezervace a jejím využití v minulosti viz Příloha 22.

Motivace k ochraně

Motivace k ochraně je v případě tohoto pralesního zbytku v dochovaných dokumentech výjimečně jasně vyslovená (jako to bývá u ochrany iniciované majitelem území). Je jí zkrátka přání uchovat budoucím generacím ukázkou původních starých porostů. Takovéto „vzdělávací“ rezervace vznikaly na více místech republiky a sloužily jako studijní materiál pro lesníky i vědce i jako doklad šetrného hospodaření minulých generací.

3.2.4.3. V Klučí (Bývalé PR Kloc a PR Loučky)

Rozloha (ha): 25.06

Kategorie ZCHÚ: PR

Vyhlášena: 15. 05. 1997, nařízením okresního úřadu v Jihlavě, 1933 obě bývalé rezervace výnosem MŠANO, na „Staffelsteinu“ již 1929

Další ochrana (překryv): EVL Velký Špičák

Předmět ochrany dnes

Zachování přirozeného bukového porostu pralesovitého charakteru typického pro Českomoravskou vrchovinu a ochrana ohrožených rostlinných a živočišných druhů vázaných na toto prostředí.

Původní předmět ochrany (Loučky)

Smíšený les stáří 100 – 150 let (smrk, borovice, buk, lípa, klen a jilm), refugium vzácných plžů s ulitou, rezervace úplná.

Počátky ochrany lokality

Přestože současná rezervace má základ až v nedávné době, její dvě předchůdkyně (Kloc a Loučky) měly za sebou již dlouhou historii – oblast byla lesníky chráněna již dávno díky své veliké druhové pestrosti. Spojením obou rezervací a přehlášením mezilehlého porostu vznikla rezervace větší, umožňující snazší přiblížení přírodě blízkému vývoji lesa.

První snahy o ochranu pocházejí snad již ze začátku 20. století. Rezervace na Staffelsteinu – Loučky (pojmenována snad podle zajímavého rulového mrazového srubu, který je ovšem dnes již mimo rezervaci) je uvedena v soupisu rezervací úplných z roku 1933, kde se praví, že byla vyhlášena roku 1929 městskou radou jihlavskou na popud Přírodovědeckého klubu v Jihlavě (veden J. Ambrožem).

Kloc (Klotz) pak byl podle Švarce vyhlášen taktéž roku 1933 (Švarc in Slavinger 2009) a někdy byl pro něj používán i název „U Rajnyše“ (podle hájenky). Na jeho vyhlášení se podílel zoolog a malíř H. Canon.

Více o ochraně jednotlivých částí rezervace, jejich výzkumech a využití viz Příloha 23.

Motivace k ochraně

Motivace k ochraně obou rezervací byla podle zkoumaných dokumentů podobná, proto je zde nebudu striktně rozlišovat. Obě byly navrženy přírodovědci k ochraně smíšeného lesa s výskytem vzácných druhů (spíše živočišných). Obě byly následně vyhlášeny zástupci státní správy (města Jihlavy). O ochranných aktivitách Josefa Ambrože a „jeho“ Přírodovědného klubu víme již z jiných míst (Zaječí skok), podílel se na ochraně a odhalování přírodního bohatství po celé Vysočině. Jeho motivace, stejně jako i Canonovy byly tedy vedené rozpoznáním hodnoty dochovaných zbytků pralesovitěho porostu i vzácných druhů, které chtěl zachránit pro budoucnost ve stejném stavu. V Canonově případě (v Ambrožově patrně také) se pak téměř určitě, s ohledem na jeho profesi malíře, zohlednilo i umělecké cítění a schopnost pozorovat přírodu.

3.2.4.4. Mohelenská hadcová step

Rozloha (ha): 48.1

Kategorie ZCHÚ: NPR

Vyhlášena: 31. 12. 1933, výnosem MŠANO, od 1914 snahy

Další ochrana (překryv): EVL Údolí Jihlavy

Předmět ochrany

Skalnatá step pustinná a travnatá step pastvinná s teplomilnou a suchomilnou květenou na hadci (např. podmrška Marantova).

Počátky ochrany lokality

Nejstarší známé snahy o ochranu této lokality se pojí se jménem profesora Josefa Podpěry, který roku 1914 vyslovil v článku „Ochrana přírodních památek v českých zemích“ požadavek chránit toto území pro přirozený charakter vegetace.

První praktický krok od tohoto návrhu byl učiněn v roce 1924 MŠANO po zveřejnění článku oznamujícího výsadbu akátů na mohelenské stepi tamním okrašlovacím spolkem. Kvůli značným průtahům v jednání a následným potížím s nejasnou nájemní smlouvou (nájemce se pozemků nechtěl vzdát) se však ministerstvu podařilo step získat až roku 1931 a v roce 1933 na ni vyhlásit ochranné pásmo (Knotek 2006).

Více o zdlouhavých jednáních a potížích s ochranou, využití lokality a její přírodovědné charakteristice viz Příloha 24.

Motivace k ochraně

Takto specifická lokalita, ceněná sice hned od počátku svého „objevení“ přírodovědci, nebyla nejspíše považována lidmi z obce za zvláště bohatou ani krásnou. Proto se jí také místní spolek pokoušel několikrát „okrášlit“ tehdy velmi oblíbenými akáty a pro přísnou ochranu neměl zvláštního pochopení.

Podle dochovaných dokumentů jsou tedy motivy k ochraně již od počátku ryze přírodovědecké, nebo řekněme odborné. Hodnotu území objevil a jako hodnou ochrany prvně popsal známý prof. Josef Podpěra, který sám své motivace charakterizoval jako vědecké, v tomto případě se snahou uchovat přirozená rostlinná společenstva ve specifické lokalitě. Motiv ochrany se v průběhu „boje o rezervaci“ již v podstatě neměnil, jen byl posílen přímým ohrožením lokality v podobě dolu i „akátumilovných okrašlovačů“.

3.2.4.5. Dářko

Rozloha (ha): 68.6234

Kategorie ZCHÚ: NPR

Vyhlášena: 31. 12. 1933, výnosem MŠANO

Další ochrana (překryv): EVL Dářská rašeliniště, CHKO Žďárské vrchy

Předmět ochrany dnes

Přirozené rašelinné ekosystémy přechodového vrchoviště, představované především blatkovými bory a rašelinnými smrčinami a ekosystémy minerotrofních ostřicových a bezkolencových luk s fragmenty smilkových trávníků přecházejících do opukových strání se společenstvy širokolistých suchých trávníků s bohatým výskytem vzácných a ohrožených druhů rostlin a živočichů. Předmětem ochrany jsou rovněž typy přírodních stanovišť a druhy, pro které byla jiným právním předpisem vyhlášena Evropsky významná lokalita Dářská rašeliniště a které se nacházejí na území NPR.

Původní předmět ochrany

Rašelinné území s typickou květenou a porosty *Pinus uliginosa*, *uncinata*.⁶⁴

Počátky ochrany území

Tyto rašelinné lesy nechal, spolu se zbytky pralesa na Žákově hoře, za rezervaci (Velké Dářko) vyhlásit v roce 1933 Zdenko Radslav Kinský, otec současného majitele.

---

⁶⁴ Resp. *Pinus rotundata*.

Můžeme tedy předpokládat stejné motivace i průběh ustavování ochrany jako u Žákovy hory vyhlášené v témže roce.

O využití území v minulosti, osobě majitele panství Radslavu Kinském a charakteru rezervace více v Příloze 25.

Motivace k ochraně

Jak vidíme na příkladu Žákovy hory i stručném povídání o vztahu hraběte k lesu (Příloha 25), postoj Z. D. Kinského nebyl čistě racionální a neosobní. Svě panství a zvláště pak žďárské lesy miloval, a snažil se jej v současné podobě uchovat pro další generace. Zásahu na ochraně tedy můžeme přisuzovat osvícenému smýšlení majitele s výrazným citem pro přírodní krásy a schopností citlivě hospodařit. Podpořením vyhlášení ochrany mohl být také chystaný Silvestrovský výnos a s ním spojené mapování chráněných území, které vedlo patrně některé majitele pozemků k přihlášení se k ochraně.

3.2.4.6. U Bezděkova

Rozloha (ha): 0.7657

Kategorie ZCHÚ: PP

Vyhlášena: 10. 12. 1953 (7. 9.), výnosem MK

Další ochrana (překryv): EVL Stepní stráně u Komořan

Předmět ochrany

Lokalita šafránu bělokvětého.

Počátek ochrany

Již ve 30. letech si výskytu vzácného druhu v lokalitě povšiml botanik V. Krist, který jej popsal v článku v časopise *Příroda*. Později výskyt druhu pravděpodobně připomenul místní konzervátor. Už přítomnost relativně výrazného a vzácného druhu šafránu by byla pravděpodobně pro ministerstvo dostatečnou motivací ke zřízení rezervace. Nicméně vyskytují se zde i další významné druhy, které by možná (i když pravděpodobně později) ochranu lokality zajistily i bez výskytu šafránu. K vyhlášení ochrany byl nutný písemný souhlas majitele pozemku, v tomto případě p. Miroslava Rohlíka z Nového Města na Moravě, který poté musel snášet jistá omezení, v podstatě stejná jako paní Vodičková v následujícím případě.

O počátečním zájmu o lokalitu a jejím charakteru viz Příloha 26.

Motivace k ochraně

Motivace k ochraně je v případě nálezu (a rozpoznání) takto významného druhu, navíc na neobvyklém místě jeho výskytu dost jednoznačná. Jde zkrátka o zachování stanoviště v takovém stavu, aby bylo umožněno budoucí přežití vzácného druhu, v tomto případě šafránu. Budeme-li za prvního iniciátora ochrany považovat RNDr. Vladimíra Krista,⁶⁵ bude hrát jistou roli i lokální zájem (byl rodák z nedalekého Zubří) a tedy, dobrá znalost lokality. Jelikož Krist studoval Přírodovědeckou fakultu Masarykovy univerzity (se zaměřením na botaniku), cennost svého nálezu si nepochybně uvědomoval.

3.2.4.7. Pernovka (Vodičkova louka)

Rozloha (ha): 1.4168

Kategorie ZCHÚ: PP

Vyhlášena: 27. 2. 1954, výnosem MK

Další ochrana (překryv): CHKO Žďárské vrchy

Předmět ochrany

Rašelinná loučka s typickou vegetací.

Ochrana přírody

První souhrnné hodnocení této lokality nám poskytl Miroslav Smejkal z univerzity v Brně (dnešní MU) ve své dizertační práci roku 1953. Dá se předpokládat, že především na základě tohoto odborného posudku se začali přírodovědci a ochranáři o území více zajímat a zanedlouho přistoupilo ministerstvo k vyhlášení rezervace (již koncem roku 1953, dokončeno v následujícím roce). K vyhlášení území byl ještě zapotřebí souhlas majitelky pozemku, kterou v té době byla pí. Josefa Vodičková z Nového Města na Moravě – proto se také Pernovce hlavně na přelomu 40. a 50. let (a někdy dodnes) říkalo

---

⁶⁵ Narodil se v Zubří roku 1905. Po maturitě na reálném gymnáziu ve Valašském Meziříčí v r. 1925 se zapsal na přírodovědeckou fakultu Masarykovy univerzity, kde se do středu jeho zájmů dostala botanika. Již od 2. ročníku, od r. 1926, působil u prof. Podpěry jako demonstrátor. V ústavu prof. Podpěry zastával pedagogické funkce a chystal docentskou habilitaci. Habilitační spis *Halofytní vegetace jihozápadního Slovenska a severní části Malé Uherské nížiny* (publikován 1940) patří k vrcholům jeho publikační činnosti. Další snahy V. Krista přerušila okupace Československa a následné uzavření vysokých škol. S okupací ČSR se Krist nemohl smířit, připojil se k důstojníkům pracujícím v odboji: Dr. F. Gregorovi, F. Weissovi, členu zpravodajské služby a Dr. L. Máčelovi. Skupina se scházela i v budově botanického ústavu, avšak gestapo ji časem odhalilo. Vladimír Krist byl 20. listopadu 1941 zatčen, vyslýchán v Kounicových kolejích a odvečen do koncentračního tábora v Mauthausenu, kde 27. března 1942 podlehl útrapám. Po skončení války bilancovala i Masarykova univerzita míru svých nejvyšších ztrát a vzdala různými akcemi poctu těm, kteří obětovali život. V r. 1946 byl RNDr. Vladimíru Kristovi udělen čestný titul docenta pro obor systematické botaniky in memoriam (<http://www.ms-cbs.cz/osobnosti/krist-vladimir/>).

„Vodičkova louka“. Majitelka na ochranu přistoupila a zavázala se tak dodržovat podmínky, které pro ni znamenaly určitá omezení (zákaz pastvy, odvodňování, zalesňování, či sběru přírodnin...).

Více o lokalitě, jejím průzkumu, využití i ochraně založené na dohodě s vlastníky nemovitostí viz Příloha 27.

Motivace k ochraně

Motivací k ochraně této nevelké lokality byla zejména její přírodovědná hodnota typického biotopu s příslušnou květenou oceněná znalcem (studentem). Vzhledem k tomu, že podle dochovaných materiálů vzbudil zájem o lokalitu místní rodák, je přidruženou motivací i lokální zájem a komplexnější ocenění lokality (hydrologický význam).

Co se ohrožení týče, až na hrozbu zarůstáním nebyla lokalita nijak ničena a majitelka louky zřejmě na ochranu přistoupila ochotně.

3.2.5. Jihomoravský kraj

3.2.5.1. Šibeničnick

Rozloha (ha): 3.8864

Kategorie ZCHÚ: PR

Vyhlášena: 10. 05. 1946, vyhláškou okresní správní komise v Mikulově, ca 1912 obcí

Další ochrana (překryv): CHKO, PO Pálava

Předmět ochrany

Přirozená a polopřirozená stepní a lesostepní společenstva na vystupujícím útesu jurského vápence s výskytem vzácných a ohrožených druhů rostlin a živočichů.

Počátky ochrany lokality

Počátky ochrany tohoto nevelkého území sahají do roku 1912, kdy zde významný botanik a profesor, několikrát v této práci zmiňovaný, Josef Podpěra, objevil na západním svahu kopce nenápadný, avšak velice vzácný ovsíř stepní (*Helictotrichon desertorum*) – glaciální relikv, který má v naší republice západní hranici rozšíření (České středohoří) a patří mezi silně ohrožené druhy (C2).⁶⁶

Podpěra na nález upozornil obec Mikulov a v září, dva měsíce po objevu, bylo sepsáno usnesení o vedení ochrany lokality v patrnosti. Toto usnesení bylo obcí respektované až do roku 1927, kdy byla ochrana „zajištěna“ státem. V počátcích ochrany obcí samozřejmě nemůže být řeč o „úplné“ ochraně a ani nadále se lidské zásahy lokalitě nevyhnuly (jak vidíme v kapitole o využití území), ochrana vrchu, potažmo rostlin však již byla v podvědomí místních obyvatel.

Více o pozdější ochraně lokality, jejím přírodním charakteru a využití v minulosti viz Příloha 28.

Motivace k ochraně

Za motivaci k ochraně v tomto případě můžeme podle dostupných materiálů jednoznačně považovat nález zmíněných vzácných druhů rostlin (zejména stepní květeny), které vedly k prvotnímu usnesení i mnoha následným opatřením. První kroky byly učiněny

---

⁶⁶ Někdy je za rok nálezu ovsíře považován až rok 1928 (jako například u Rigasové (Rigasová 2007), nicméně existuje článek profesora Podpěry z roku 1912 otištěný v Österreichische botanische Zeitschrift: *Über das Vorkommen des Avenastrum desertorum (Less.) Podp. in Mähren* (Wien, 62: 249-252), který tento názor vyvrací a naopak dokládá dřívější objev rostliny vedoucí mimo jiné k „předstátní“ ochraně této lokality.

známým botanikem a ochránce přírody, šlo tedy o záležitost především odbornou, motivovanou snahou uchovat příznivé podmínky pro výskyt ohroženého druhu.

3.2.5.2. Květnice

Rozloha (ha): 129.8643

Kategorie ZCHÚ: PP

Vyhlášena: 08. 04. 1950, vyhláškou MŠVU, 1928 výnosem pozemkového úřadu

Další ochrana (překryv): EVL Květnice

Předmět ochrany dnes

Vápencový vrch s jeskyněmi, lesostepní a stepní společenstva.

Původní předmět ochrany (předpisem nestanoven, dle Lacina 2009)

Chráněna především pro výskyt řady teplomilných druhů rostlin i živočichů na severní hranici svých dílčích či dokonce celkových areálů i pro izolované výskyty dealpinských druhů.

Počátky ochrany lokality

Pro svou zřejmou jedinečnost a výraznost i relativně brzy odhalené přírodní bohatství se o lokalitu začali záhy zajímat i ochránáři a „přátelé přírody“, kteří se jí snažili ochránit.

Zprávy o ochraně pocházejí již z období 1. republiky, kdy bylo v roce 1928 území vyhlášeno za rezervaci (výnosem pozemkového úřadu č.j.20:857/28–1). Toto prvotní vyhlášení (přestože na 20 ha šlo o rezervaci úplnou) však nebylo patrně příliš respektováno, jelikož Jan Šmarda poté ještě několikrát navrhoval ministerstvu nové vyhlášení rezervace (min. 1932 a 1940).

Nakonec bylo území vyhlášeno/přehlášeno až po válce roku 1950 jako státní rezervace. Následné zásahy byly zprávu minimální, od 80. let o aktivní ochranu usiloval, a snažil se ji provádět, ČSOP pod vedením Jiřího Šmardy z Podhoráckého muzea, který současně vykonával funkci konzervátora ochrany přírody (Lacina 2009).

Další zajímavosti o lokalitě, jejích charakteru, využití v minulosti, zájmu, sporech o zpřístupnění či nedaleké zaniklé rezervaci Čebínce viz Příloha 29.

Motivace o ochraně

Z dostupných materiálů není jisté, jestli se profesor Jan Šmarda zasazoval již o původní vyhlášení rezervace, o její pozdější osudy se však vážně zajímal a snažil se o její přísnější ochranu. Snad především kvůli narůstajícímu turistickému tlaku a ničení geologických útvarů i vegetace. Jeho motivace však nemůžeme považovat jen za čistě racionální a přírodovědné, přestože bohatý výskyt vzácných druhů rostlin jej musel uchvátit, byl také velkým obdivovatelem přírodních krás a k Moravě měl velmi osobní vřelý vztah, který dokazují profesorovo četné ochrannářské aktivity. Z předmětů ochrany byla původně pozornost soustředěna zejména na rostlinstvo, později se přidala ochrana krasových útvarů.

Úplně původní motivací k ochraně (přestože byla patrně ochrana přírodovědci již tenkrát navrhována) pak mohl být hrozící zábor, který klášter připravil o více než 1698 ha (později některé pozemky vráceny) (Čacková 2009). Při zběžném pátrání se však nepodařilo zjistit, zda konkrétně tyto pozemky do plánovaného záboru náležely (mohlo jít i o „prevenci“).

Za zmínku však jistě stojí i to, že o lokalitu se již min od konce 19. st. zajímali jak botanici, tak jiní vzdělanci a milovníci přírodních krás (Příloha 29). Její ochrana tedy nebyla ničím překvapivým a roli v ní, stejně jako ve většině dalších sehrála i estetická přitažlivost a rekreační využití.

3.2.5.3. Moravský kras: Vývěr Punkvy (Moravský kras střed)

Rozloha (ha): 556.4634

Kategorie ZCHÚ: NPR

Vyhlášena: 31. 12. 1933, výnosem MŠANO, 1930 MŠANO

Další ochrana (překryv): EVL, CHKO Moravský kras

Předmět ochrany

Podzemní krasové jevy vytvořené v devonských vápencích, geomorfologicky cenný povrch území, zejména údolí Punkvy, Pustý a Suchý žleb a propast Macocha s výraznou klimatickou a vegetační inverzí, i dochovaná přirozená a přírodě blízká rostlinná a živočišná společenstva vázaná na toto specifické prostředí.

Počátky ochrany lokality

Jelikož jde na tomto území především o ochranu geologických jeskynních útvarů, celkem dlouhou dobu zde nebyla nutnost ochrany pocítována. Hrozbou jeskyním se staly vlastně až snahy o jejich průzkum a zpřístupnění. Následná ochrana také měla poněkud specifictější charakter.

Na konci 19. století se začala pomalu rozmáhat amatérská speleologie a s ní nové poznatky i problémy. Zároveň byly uskutečněny první snahy o „obecnou“ ochranu jeskyní, zejména jako estetických a jedinečných míst.

První návrhy na konkrétní ochranu tohoto pozoruhodného území spadají již do doby počátků samostatného Československa. Tehdy byl podán návrh na vyhlášení Národního parku (1918), který se však bohužel nesetkal s úspěchem (Pleva 1973 in Štefka 2006). Nevíme, kdo tehdy za návrhem stál, možná šlo o aktivitu samotného ministerstva (reagujícího na návrhy přírodovědců a spolků⁶⁷). Speleologové a místní okrašlovací spolky se pak o ochranu určitě zasazovali o několik let později, a to v roce 1922.

První skutečná ochrana se zde prosadila „až“ ve 30. letech 20. století a měla podobu vyhlášení rezervace Moravský kras střed (1930). Ta byla patrně vyhlášena na základě odborného posudku.

Vzhledem k značnému významu lokality je zde obsažený popis ochrany lokality skutečně jen nástinem, další četné informace o ochraně, výzkumech, jeskyňářství či osobnostech, jejichž jména jsou s Krasem úzce spjata a které více objasňují hybné síly v ochraně, viz Příloha 30.

Motivace k ochraně

Motivací k ochraně této oblasti byla obecně, jak lze usuzovat z četných poznámek a návrhů na ochranu, jedinečnost, množství krasových útvarů a jeskyní vytvářejících také specifické stanovištní podmínky pro rostlinné i živočišné druhy. V případě jeskyní pak také patrně sehrála roli jejich obecná přitažlivost i hrozba devastace (patrně dříve než motivy vědecké). Z předchozích zjištění se nicméně zdá, že téměř veškerá opatření v ochraně měla ambivalentní charakter.

V době návrhů na ochranu krasu už jde (bohužel) nejen o jeho zachování a nástroj umožňující zakročení a regulaci zásahů do jeho vývoje, ale i o přímé ohrožení a to především v podobě rozmáhající se speleologie i nadšeneckých výprav. Velmi významnou

---

⁶⁷ V té době zde již fungovala např. Společnost pro zachování jeskynních krás v Moravském krasu, která, spolu s dalšími spolky mohla mít na návrhu podíl.

součástí motivací bylo podle zjištění také uchování neporušenosti lokality skrývající tak nedocenitelné doklady o vývoji našeho rodu i vzácná stanoviště druhů.

V širším pojetí jde samozřejmě o ochranu lokality tak jedinečné, že její zachování lze považovat za veřejný zájem. Je svědkem dlouhého historického vývoje, stála na počátku mnoha přírodovědných snah a stala se v podstatě pomníkem archeologických, speleologických i paleontologických objevů. Proto je nezpochybnitelnou součástí motivací k ochraně, vedle složky odborné i uchování odkazu starých badatelů a historie a možnost dalších výzkumů.

3.2.5.4. Stepní stráň u Komořan

Rozloha (ha): 5,2

Kategorie ZCHÚ: PR

Vyhlášena: 03. 03. 1948, vyhláškou MŠO

Další ochrana (překryv): EVL Stepní stráně u Komořan

Předmět ochrany

Lokalita stepní květeny a paleontologické naleziště.

Počátky ochrany

Tato krásná lokalita byla (vědecky) objevena 25. června 1928 Františkem Neuwirthem a botanikem Františkem Vlachem, lékárníkem z Bučovic při toulkách po kraji. Zhruba ve stejné době na lokalitě probíhalo i botanické mapování RNDr. Kudrmanem. Zmíněný Neuwirth se o lokalitu zajímal i nadále a v roce 1947 projevuje zájem o její ochranu prostřednictvím článku, který uzavírá přáním, aby tato lokalita zůstala zachována budoucím generacím („aby, co sto věků příroda budovala, nezvrtla naše doba“) nejen kvůli své vědecké hodnotě, ale také pro návštěvníky z řad přátel přírody, kteří mohou využít při výletech i blízkosti dalších krásných míst v okolí (Větrníky, Kroužek) (Neuwirth 1947: 18).

Nedlouho uveřejnění článku (1947) byla lokalita skutečně prohlášena za státní rezervaci Ministerstvem školství a osvěty (se souhlasem vlastníka pozemků – národního výboru). O ochranu se přičinili zmínění pánové a následně konzervátor Maximovič, který krásu lokality viděl na vlastní oči (1946). Více o průzkumech lokality a jejím charakteru viz Příloha 31.

Motivace k ochraně

Důvodem k ochraně této lokality je podle objevených zdrojů stejně tak její hodnota geologická (paleontologická) a botanická – o přízeň se zde živá a neživá příroda dělí rovným dílem a i jejich výzkumy zde začaly v podstatě ve stejné době. Přání obou táborů zde bylo shodné – aby byla vzácně zachovalá lokalita udržena ve stejném stavu i nadále jako pozoruhodný pamětník dávných dob, pro další výzkum i jako zajímavé turistické místo. Relativně pozdní ochrana (v porovnání s objevením lokality) patrně souvisí s tím, že těžko obhospodařovatelné a odlehlé místo nebylo dlouho nijak ohroženo.

3.2.5.5. Exkurz: Bítov – „rezervace pod vodou“

Charakteristika památky

Jedná se o dvě navrhované (dnes neexistující) památky/rezervace. První měla podobu porostu starých, neobyčejně vzrostlých borovic (*Pinus sylvestris*) na svahu pod zříceninou hradu Cornštejna. Druhá rezervace byla navrhovaná pro ochranu vzácného bramboříku (*Cyclamen europaeum*) rostoucího v lesích kolem Bítova.

Důvod nevyhlášení ochrany

Obě navrhované rezervace nemohly být vyhlášeny z důvodu zaplavení obce Vranovskou přehradou, v okolí se však vyskytuje několik jiných rezervací vyhlášených později, jejichž předmět ochrany (v případě bramboříku) odpovídá původně zamýšleným.

Tato kapitola je tedy příkladem ústupu ochrany přírody v případě existence vyššího společenského zájmu, nastiňuje ovšem také zajímavé motivace a přístup k ochraně přírody, které zůstaly dochovány bez ohledu na faktické vyhlášení rezervací. Může být také považována za předchůdce ochrany později vyhlášených rezervací v okolí.

Poloha: původní obec Bítov

Úvahy o možnosti ochrany: cca 1924

Tento exkurz relativně přesahuje stanovený rámec zadání, ovšem i události podobné níže nastíněným ovlivňovali a formovali ochrannářské úsilí v době jeho výrazného rozmachu a nastiňují smýšlení, nadšení a obdiv tehdejších přátel přírody, který nám může zpětně dopomoci pochopit často ochabující zájem o přírodu v dnešních dnech.

Bitovské borovice

Bitov, vesnice v jihomoravském Podyjí, byl v meziválečných letech jakási oáza českosti v poněmčeném okolí. Podle Jaroslava Naumana⁶⁸ (28. dubna 1881 v Praze – 4. prosince 1962 v Karlštejně) mimo této výjimečnosti Bitov údajně ukrýval dvě přírodní zajímavosti.

První z nich byly vzrostlé, podivuhodně tvarované borovice na pravém Břehu Dyje pod zříceninou hradu Coruštýna (Cornštejna). Tyto borovice byly častým námětem malířů (K. Zvěřina, R. Havelka, O. Průcha) a lákadlem oblasti dávno předtím, než se v něm zásluhou ředitele K. Zobala, počal rozvíjet turistický ruch: „*Rozvinuty v řadě poskytují pohled opět jiný, tu vyniká ještě více opravdu nápadná jejich krása, kterou se liší od družek, jimž nebylo dopřáno tolika času a samostatné volnosti jako jim...*“ (Nauman 1924: 94).

„Tradiční“ ochrana borovic

Tyto borovice byly pro svou krásu již jaksí tradičně uznávané místním obyvatelstvem, takže když byl roku 1924 kácen les na úbočí vyvýšeniny se zříceninou, byly borovice jaksí automaticky vynechány: „*Je, součástí tohoto lesa právě vykáčeného, pouze vozovou cestou oddělenou, zachránila jejich umělecká tradice a porozumění revírníka Fr. Hruzy...*“ (Nauman 1924: 94).

Nebýt blížící se osudné události, byly by snad borovice dnes již dávno přírodní památkou vyhlášenou pro jejich typický vzrůst i uměleckou hodnotu. Dobové vyobrazení borovic viz Obr. 5.

Brambořík

Druhou zajímavostí, jak jinak nežli botanicou, byl bohatý výskyt vzácné, v Čechách se téměř nevyskytující alpské fialky – bramboříku (*Cyclamen europaeum*): „*Brambořík je rostlina nesmírně ušlechtilá a krásná...*“ (Nauman 1924: 95).

---

⁶⁸ Povoláním magistrátní úředník v Praze, ale jinak básník, prozaik, fejetonista, popularizátor botaniky a nadšený alpinkář. Od roku 1946 používal pseudonym **Jaroslav Horný**. Napsal také dvě knihy o rostlinách. Mírně ochranářský akcent má jeho kniha *Naše jehličnany. Sedmdesátosm reprodukcí fotografií všech druhů chvojin, rostoucích původně v republice Československé* (Praha, J. Štenc 1925). V této populárně naučné knize popisuje všechny druhy původních jehličnatých stromů Československa a zároveň také zaznamenává na fotografiích některé památné a významné exempláře jednotlivých druhů. Nadšenou oslavou zahradničení jsou jeho *Skalky a skalničky. Hrst pokynů a rad pro pěstitele alpinek* (Praha, Vesmír) (<http://botany.cz/cs/nauman/>).

Originální návrhy na ochranu bramboříku

Již v té době uvažoval botanik Nauman o možnosti záchrany rostlin, které byly ničeny při pravidelném mýcení lesa. Pokud není možná ochrana celého území, tak navrhoval sběr hlíz a jejich rozprodání do zahrad či vysazení např. do „zdecimované květeny lesů a hájů“ v okolí Prahy, či Macochy, kde se *Cyclamen* vyskytuje, avšak řídce.⁶⁹

Více o hrozící výstavbě Vranovské přehrady i dnešním stavu obou zmíněných lokalit viz Příloha 32.

Motivace k ochraně

Motivace k ochraně byla v prvním případě zajímavá – nešlo totiž o ochranu jedinečného či mizejícího druhu, ale konkrétních exemplářů velmi nápadných svým charakteristickým vzhledem (dáno stanovištními podmínkami). Šlo také o zachování oblíbeného uměleckého námětu (svým způsobem slavného, zviditelňujícího obec).

V druhém případě bylo motivací k ochraně čistě zachování vzácného druhu rostliny, který je navíc velmi nápadný svým vzhledem, kterým je okouzlen i pisatel článku, na jehož samém závěru je zmínka o „kruté možnosti“ uskutečnění záměru stavby rozlehlé přehrady, která by zaplavila borovice i tisíce bramboříků.

3.2.5.6. Exkurz: Napoleonovy duby – ochrana přírody i historie

Charakteristika památky

Takzvané Napoleonovy duby, či Napoleonův dub u Suchohrdel nedaleko Znojma nebyly nikdy přírodní památkou v pravém slova smyslu, jelikož nikdy nestihly být vyhlášeny. Jednalo s o dva staré duby na pastvině nedaleko lesíku, z nichž jeden byl roku 1930 sražen bleskem. Duby byly významné především historicky. Dnes je na místě vysazen dub nový.

Druh: dub (*Quercus*)

Kategorie ochrany: zaniklý památný strom (1931)

Vyhlášeno: nebylo, dnes součást *Vinařské stezky* „*Po stopách Napoleona*“

Poloha: obec Suchohrdly, jih – „U Hájku“

---

⁶⁹ Nauman měl v té době již jisté zkušenosti s takovou akcí – pokoušel se brambořík vysadit na Poberounsku, což jej utvrdilo v přesvědčení, že jedinec v tomto ohledu nic nezmůže. Proto prostřednictvím svého článku vyzývá skauty, sokoly a jinou školní mládež, jež by si mohla akci přivydělat (sám botanik by ji rád vedl a pomáhal s ní). Lesní správa by proti počínu námitky neměla, pokud by šlo o sběr v území předurčených ke kácení.

Ochrana stromů

Stromy se nikdy nedočkaly oficiálního vyhlášení ochrany, přestože návrhy v historii padly a byly i vykonány zásadní kroky pro její uskutečnění. Stanoviště stromů bylo ovšem na návrší tak exponované, že byly stromy vystaveny všem povětrnostním vlivům, zejména pak bleskům, které se jim nakonec staly osudným.

První kroky k ochraně ohroženého stromu

V roce 1931 toto místo navrhoval k ochraně Stanislav Marák – pedagog, básník, redaktor, spisovatel, překladatel a vydavatel ze Znojma. K sepsání článku do Krávy našeho domova jej pravděpodobně přiměla událost z roku 1930, kdy byl jeden ze stromů sražen bleskem a podobný osud kvůli osamocenému umístění na návrší hrozil i druhému stromu.

Marák jako místní občan a zapálený pedagog si velmi dobře uvědomoval symbolický a historický význam stromů a proto se ohrazoval proti neuvědomělým pasáčkům: *„Bylo by škodou, aby oni svědkové Napoleonova pobytu u Znojma zahynuli svévolnými činy pasáků, kteří tu svými ohníčky ohrožují oba duby...“* (Marák 1931: 90).

Pedagog se tak téhož roku zasadil o získání plochy 4000 m² kolem stromů, *„aby tu pomocí přátel přírody i vlastivědy vybudoval sad s prostým obeliskem“*, který by navždy následujícím generacím připomínal, co se na tomto místě v minulosti odehrálo (Marák 1931: 90).

Více o historických souvislostech dávajících stromům zvláštní význam a jejich zániku viz Příloha 33, umělecké ztvárnění stromů viz Obr. 6.

Motivace k ochraně

Motivace k ochraně stromů byla v tomto případě velmi jasně vyjádřená samotným iniciátorem ochrany. Z přírodovědného hlediska nešlo o nijak pozoruhodné zástupce svého druhu, měly však velmi významné historické souvislosti, byly svědky jedné z nejvýznamnějších součástí místní historie. Ochrana se tedy týkala především jejich symbolické/historické hodnoty, která byla pro pedagoga tak významná, že se osobně zasadil o první kroky k ochraně stromů, které bohužel nebyly podniknuty včas. Význam nehmotné (symbolické složky) předmětu ochrany dokládá také vysazení náhradního dubu (jde o připomenutí události, nikoliv tak o strom samotný). Podpurnou hnací silou pak bylo přímé ohrožení stromů dané samotným stanovištěm i lidskými vlivy.

3.2.6. Zlínský kraj

3.2.6.1. Javorina

Rozloha (ha): 165.8702

Kategorie ZCHÚ: NPR

Vyhlášena: 31. 12. 1933, výnosem MŠANO, 1909 rozhodnutím vlastníka

Další ochrana (překryv): EVL, CHKO Bílé Karpaty

Předmět ochrany

Původní listnaté porosty v masivu Velké Javořiny tvořené především květnatými bučinami (asociace *Dentario enneaphylli–Fagetum*) a suťovými porosty (svazu *Tilio–Acerion*), mající ve své vrcholové části pralesovitý charakter.

Vyhlášení ochrany v lokalitě u Strání a další rezervace

Jan II. z Liechtensteina (Dobrotivý) v oblasti Strání v Bílých Karpatech vyhlásil roku 1909 ochranný režim podobný dnešnímu a lesy ve vrcholových částech Velké Javořiny ponechal jako lesní rezervaci bez zásahu samovolnému vývoji, podobně jako dříve na Šeráku. Učinil tak rovněž na radu lesního rady Wiehla.

V roce 1933 byla rezervace začleněna do seznamu chráněných území, uvedených ve Výnosu MŠANO ze dne 31.12.1933 č.j. 1943.547. o ochraně přírodních památek (“silvestrovský výnos”).

Dá se tedy předpokládat, že mapování „kvalitní“ přírody panství pokračovalo a kníže Liechtenstein se stal (nadneseně) hlavním ochráněm v kraji. Kromě dvou výše zmíněných rezervací vzniklo na počátku 20. století na Moravě na pozemcích patřících Liechtensteinům ještě několik lesních rezervací, které jsou dodnes chráněné (většinou tvoří jádra dnešních ZCHÚ). Jedná se například o **Vrapač** v Litovelském Pomoraví, či **Milovický les** na Pálavě.

Další informace o ochraně přírod ve Zlínském kraji, Liechtensteinském přístupu k přírodě či pozemkové reformě na jejich majetku viz Příloha 34.

Motivace k ochraně

Motivace v ochraně se v tomto případě podle zjištěných informací shoduje s motivacemi u rezervace Šerák–Keprník a patrně i dalších rezervací vyhlášených Knížetem Liechtensteinem. Zda ho k ochraně přivedla vlastní láska k přírodě a snaha o její zachování budoucím generacím, osvícená racionalita a vzdor proti drancování či důvěryhodné přesvědčování přírodovědci a lesníky, dnes již nemůžeme říct jistě.

Z dokladů o knížecím zájmu o lesnictví a myslivost i z jeho činů, které musely z velké části vycházet z jeho vlastního přesvědčení, můžeme usuzovat na směs všeho zmíněného s významným podílem vlastních zásluh knížete. Vyhledávání a ochrana vědecky cenných a vzhledově zajímavých lokalit se tedy patrně stala jakýmsi životním koníčkem knížete Jana II. řečeného Dobrotivý.

3.2.6.2. Razula

Rozloha (ha): 23.52

Kategorie ZCHÚ: NPR

Vyhlášena: 31. 12. 1933, výnosem MŠANO, 1931 majitelem velkostatku

Další ochrana (překryv): EVL, CHKO Beskydy, PO Vsacko

Předmět ochrany dnes

Předmětem ochrany v NPR je zbytek přírodního lesního porostu na stanovišti jedlových bučin, který se svojí dřevinou skladbou, strukturou a texturou blíží modelu potenciální přirozené vegetace a je dlouhodobě ponechán svému vývoji.

Původní předmět ochrany

Porost jedle a buku v polesí Podřatý ve stáří přes 170 let.

Počátky ochrany území

Z jakého důvodu byl tento pralesní zbytek ušetřen jinak dosti nešetrného hospodaření v okolních lesích, nevíme. Snad již tehdy majitele velkostatku zaujal vzrostlý statný les a hojným podrostem, možná byl záměr ponechat tento les samovolné obnově (při prosvětlování) a lovné zvěři.

Již v roce 1933 byl porost prohlášen za chráněný výnosem Ministerstva školství a národní osvěty jako částečná rezervace Razula o výměře 20,20 ha.

V tomto výnosu je však za rok zřízení rezervace považován již rok 1931, kdy je les o dané výměře ponechán jako částečná rezervace ve správě velkostatku Forestaů ve Velkých Karlovicích.

Lesní hospodářské plány (Ing. Čeněk Fránek) z roku 1935 uvádějí, že je porost přestárlá, prořídla kmenovina, stáří stromů je odhadováno kolem 171 let ponechaná jako rezervace, v níž nebude nijak hospodařeno. Les je tedy od roku 1935 považován za úplnou rezervaci s vyloučením těžby i vývozu padlého dříví (Adam, Hort, Vrška 2004).

Více o charakteru a využití území v minulosti viz Příloha 35.

Motivace k ochraně

Z dostupných materiálů o území i poměrech v okolí je pravděpodobné, že lokalita dříve sloužila jako honitba, což vysvětluje její zachovalost v oblasti, kde byla jinak velmi vysoká spotřeba dřeva.

Z použitých materiálů jako nejpravděpodobnější motiv ochrany vyplývá uchování lokality z důvodu pozemkové reformy (uchránění majetku) a/nebo zachování stanoviště pro lovnou zvěř možná je také iniciativa lesníků, kteří se již v té době snažili zdejší lesy obnovovat a chránit.

3.2.6.3. Zubří

Rozloha (ha): 0,14

Kategorie ZCHÚ: PP

Vyhlášena: 19. 02. 1948, vyhláškou MŠO

Další ochrana (překryv): EVL, CHKO Beskydy

Předmět ochrany

Lokalita šafránu Heuffelova.

Ochrana lokality

Zubří bylo vyhlášeno jako Chráněné naleziště v roce 1948 ministerstvem školství a osvěty na cca 0,13 ha. Lokalita byla za chráněnou vyhlášena se souhlasem majitele pozemku, pana J. Vlka, který o ní také několik následujících let pečoval. Předmětem ochrany byl šafrán Heuffelův (*Crocus heuffelianus*), dnes je ochrana rozšířena na zbytky nelesních stanovišť v původní potoční nivě. Jednalo se o vyhlášení 1. nelesní rezervace na území budoucí CHKO Beskydy.

Více o lokalitě a péči o ní za původních i současných majitelů viz Příloha 36, dobový snímek zahrady viz Obr. 7.

Motivace k ochraně

Důvodem k vyhlášení této specifické památky byla rostlina, která je řazena ke kriticky ohroženým druhům flóry ČR (C1). Kdo státní ochranu inicioval, opět nevíme, ale jistá ochrana, resp. vhodný způsob hospodaření byl uplatňován již původními majiteli,

kteří si evidentně vzácné a velmi pohledné rostlinky vážili a zasazovali se o její zachování. Podle dostupných materiálů tedy za jejich motivaci nemůžeme považovat až jistou finanční odměnu, která přišla s vyhlášením státní ochrany. Spíše se jednalo o „hrdost“ z vlastnictví vzácného druhu, každoroční potěšení z jeho krásy a tradiční péči o vlastní pozemky.

3.2.6.4. Pod Juráškou

Rozloha (ha): 1

Kategorie ZCHÚ: PP

Vyhlášena: 21. 01. 1952, výnosem MŠVU

Další ochrana (překryv): EVL, CHKO Beskydy

Předmět ochrany dnes

Zachování mokřadního společenstva s výskytem několika druhů vstavačovitých rostlin (*Orchidaceae*).

Původní předmět ochrany

Slatinná louka s výskytem rosnatky okrouhlolisté.

Počátky ochrany přírody

Patrně někdy na přelomu 40. a 50. let byla v lokalitě objevena populace rosnatky okrouhlolisté – tehdy na jediném známém místě v Pobečví (dnes se vyskytuje i jinde). Z tohoto důvodu byl podán návrh na ochranu lokality.

Památka byla zřízena na pozemku pana Jindřicha Žitníka, s jeho souhlasem v roce 1952 (souhlas již z konce předchozího roku). Majitel pozemku ještě v několika následujících letech zajišťoval údržbu památky, avšak v důsledku vysokého věku nebyl od poloviny 70. let schopen louku obhospodařovat, v důsledku čehož došlo k jejímu zarůstání přirozenou sukcesní řadou, což vedlo k jisté obměně společenstev.

Nevíme ovšem, na čí návrh byla rezervace zřízena, či kdo v této oblasti prováděl výzkumy v minulosti, protože dostupné spisy jsou až pozdějšího data. Dá se ovšem předpokládat, že sám majitel, coby běžný hospodář, ochranu přímo neinicioval.

Více o využití a vzhledu území v minulosti i paradoxu vzniklém vyhlášením ochrany a změně předmětu ochrany viz Příloha 37.

Motivace k ochraně

Motivací k ochraně byla v době vyhlášení rezervace v tomto případě (přesto, že se mi nepodařilo zjistit jejího objevitele) populace vzácné rostliny – přesněji řečeno, její zachování nejen z hlediska obecné vzácnosti, ale i vzácnosti specifické pro tento region. Motivace majitele, pana Žitníka, mohla být pravděpodobně (jak lze usuzovat na základě jeho péče o lokalitu) směs hrdosti na vzácnost na svém pozemku a navyklé péče o pozemky, stejně jako v předchozím případě.

3.2.6.5. Strabišov–Ouleha

Rozloha (ha): 69.6346

Kategorie ZCHÚ: NPR

Vyhlášena: 08. 05. 1953 (Oulehla), výnosem MŠANO, 14. 01. 1956 (Strabišov), výnosem MK

Další ochrana (překryv): EVL Strabišov–Ouleha

Předmět ochrany (dnes)

Předmětem zájmu ochrany přírody v lokalitě Strabišov je zcela jednoznačně výskyt řady ohrožených rostlinných druhů zejména z čeledi vstavačovitých (*Orchidaceae*), především pak nejsilnější populace vstavače trojzubého (*Orchis tridentata*) v ČR a také populace střevičnicku pantoflíčku (*Cypripedium calceolus*).

Původní předmět ochrany (AOPK)

Výslunné stráně s listnatým porostem, lokalita střevičnicku pantoflíčku.

Ochrana lokality

Botanický význam lokality byl známý již dávno, a to pravděpodobně i místním obyvatelům, kteří jsou dodnes na blízkou rezervaci náležitě hrdí – lokalita by byla na jednom z prvních míst ve statistice „počtu orchidejí na hlavu“ (Hoskovec 2007). O ničení lokality se nezmiňuje ani Zavřel (Zavřel 1958), který často k seznamu rezervací v okrese doplňuje i jejich ohrožení, především „hrabivými lidmi“.

Lokalita mezi těmi připravovanými k ochraně již před válkou, její hodnota byla nezpochybnitelná a dobře známá již na počátku století. První návrhy k její ochraně vzešly z řad botaniků, velmi pravděpodobně ze skupiny výše zmíněných odborníků. Státní ochrana však byla kvůli II. světové válce odložena až na rok 1953 (Oulehla – ochranářské

zájmy se totiž vždy více soustřeďovaly na Oulehlu známou výskytem orchidejí) a následně 1956 (Strabišov). V této době se již o přípravu vyhlášení zasloužil konzervátor Hynek Zavřel.

O dřívější ochraně nebyl nalezen záznam, v roce svého vyhlášení však byla území rezervací ve správě státních orgánů či lesní správy, nebyla tedy v soukromém vlastnictví a patrně nebyla ani nijak intenzivně využívána.

Více informací o lokalitě, jejích výzkumech, využití a počátcích ochrany přírody ve Zlínském kraji viz Příloha 38.

Motivace k ochraně

Nevíme, kdo lokalitu poprvé „objevil“ z hlediska její přírodní hodnoty, ale již dlouhou dobu před svým vyhlášením byla známá díky orchidejím, které jí také zajistily ochranu. Množství jejich druhů i hustota je vskutku pravým důvodem ochrany motivovaným jak přírodovědnou hodnotou (zachování vzácného druhu), tak estetickou. Slovy konzervátora Zavřela: *„Přírodní rezervace jsou důležité nejen pro výzkum přírody, ale mají také značný význam hospodářský a estetický...Jisté je, že rezervace stanou se v budoucnu přírodními laboratořemi, v nichž bude možno sledovat vývoj přírodních podmínek po všech stránkách. Tomuto úkolu mají přírodní rezervace sloužit především...“* (Zavřel 1958: 7, 11). Zavřel se aktivně podílel na iniciaci vyhlášení většiny rezervací v kroměřížském okrese i mnohých dalších (např. Kamenice, Kruhy u Tučap, Drážov či Zámeček u Kroměříže).

3.2.7. Moravskoslezský kraj

3.2.7.1. Exkurz: Beskydy, lesnické experimenty a smrková invaze

Jelikož se smutný osud Beskyd týká ve větší či menší míře i zbytku lesů v republice a určitým způsobem ovlivnil pozdější snahy i výsledky ochrany přírody v těchto oblastech, rozhodla jsem se tuto kapitolku uvést stručným exkurzem o vývoji beskydských lesů a lesnictví jako takového od 18. století do současnosti. Tato kapitoly by měla být rámcem a východiskem pro

Žalostného stavu beskydských lesů si všimly zdejší úřady již ve druhé polovině 18. století. Do té doby převládal především kořistnický způsob využívání a na plánovanou péči o les se nedbalo. Až nyní si úředníci uvědomili, že oblasti Beskyd hrozí vážný nedostatek dříví. Kvůli němu začalo gradovat i napětí mezi vrchností a poddanými (obyvatel přibývá, hutnictví si žádá také více topiva). Na počátku 19. století tedy úřady nařizují přísný zákaz pastvy koz v lesích, pasoucí se kozy po stanoveném datu mají být rovnou stříleny. Ohromné množství dřeva však spotřebovaly skelné i železné hutě – nezbytný uhličitan draselný, čili salajka (rovněž jméno jedné z beskydských rezervací), se získával z dřevěného popela, pro železné hutě se zase pájilo dřevo v milířích, a jelikož v Beskydech sídlily jedny z nejvýznamnějších skelných hutí, byly lesy v okolí drancovány.

Jako reakce na zvyšující se poptávku po dříví nastupuje v 19. století intenzivní hospodaření zaměřené na rychle rostoucí a dlouhé stavební dříví smrku, který je „obhospodařován“ holosečemi a následnou obnovou síjí či sadbou a to později i z cizích proveniencí (Jeseníky a Alpy). Původní součásti lesní skladby – jedle a buk se pro tento management naprosto nehodí, byly proto často z porostu vyřezávány, tato praxe bohužel přetrvávala na některých místech až do 70. – 80. let 20. století, tedy pře období komunistické vlády.

Od 30. let 20. století se pomalu začínají v lesnictví prosazovat osvětové tendence, pravděpodobně zejména kvůli mnohým zkušenostem s problémy smrkových monokultur. Tato nová lesnická vlna se naplno rozvinula v po druhé světové válce, hlavně v 50. a 60. letech, kdy naše republika patřila k evropské špičce. Mimo jiné bylo přijato velmi pokrokové rozhodnutí o ochraně horských lesů nad 900 m. n. m., tento příznivý vývoj byl ovšem zvrácen socialistickou normalizací, která znovu přijímá již odsouzenou praxi. Znovu se tedy navrácí éra smrkových polí obdělávaných těžkou technikou. Po „emisních“ 70. letech, kdy byly značné plochy lesa bez rozmyslu těženy se v posledních 20 letech

lesnictví znovu navrací k metodám zlatých 50.–60. let a v současnosti se chlubí úspěšným, přírodě blízkým hospodařením (Myslikovjan 2011).

3.2.7.2. Mionší

Rozloha (ha): 169.7

Kategorie ZCHÚ: NPR

Vyhlášena: 31. 12. 1933, výnosem MŠANO, 1895 Těšínskou komorou

Další ochrana (překryv): EVL, CHKO, PO Beskydy

Předmět ochrany

Porost buku, jedle, smrku a javoru od 130 – 270 let (s výskytem příslušných druhů fauny i flory).

Počátky ochrany oblasti

Částečná ochrana byla lesu poskytnuta již přirozeně jeho odlehlou polohou a tím nižším hospodářským využitím. První doložená státní ochrana pralesa Mionší se datuje již k roku 1922 (patrně po převzetí části lesů Těšínské komory státem a vyhlášení toulavé těžby). Úředně byla částečná rezervace „Polesí Dolní Lomná“ zřízena Výnosem Ministerstva školství a národní osvěty čj. 143.547, o ochraně přírodních památek ze dne 31. 12. 1933 na ploše 95,05 ha. Od roku 1951 je pak Mionší přísnou rezervací.

Již dříve lze ovšem na tomto území vysledovat počátky cílené ochrany. První známý odborný odhad lesů provedl na tomto území lesmistr Ruff, který poukazuje na neblahý dopad místních horalů, kteří odmítají hospodaření v lesích a spoléhají pouze na samovolnou obnovu lesa. Navrhuje zavedení pořádku v zakládání sečí a především ve vypásávání lesních ploch. V této době se také poprvé začíná používat umělá obnova lesa (takřka výhradně smrkem).

Roku 1895 byla Těšínskou komorou na návrh revírníka Antonína Haunolda za podpory revírního správce F. Ambrose na některých územích zřízena rezervace a lesy byly vyňaty z běžného hospodaření, aby zůstaly dochovány jako ukázka původních pralesů budoucím lesníkům (lesy v tratích Mionší, Polom, Tatínky a Ráztoka v Lysé, spolu s temenem Lysé). Haunold nazýval rezervace láskyplně „*Heilige Hallen*“ – „Svaté síně“ a obhospodařoval je maloplošně jako ukázkové smíšené lesy (Hort, L., Vrška, T., Adam, D. 2008: 22). Zároveň byly lesy hájeny jako tzv. „komora zvěře“.

Více o charakteru lokality, jejím využití, pojmenování či stavu za „markýze Gera“ viz Příloha 39, zde také exkurz „Beskydy, lesnické experimenty a smrková invaze“, foto torza jedné ze zdejších jedlí viz Obr. 8.

Motivace k ochraně

Budeme-li považovat již první kroky ke zlepšení stavu lesa a jeho uchování za právoplatnou ochranu (snažení lesníků), pak bude počátečních motivací několik, vzájemně spolu souvisejících. Lesníci si uvědomili značné poškození staletého lesa i jeho relativní dosavadní zachovalost. Proto se snažili dopady zdejších obyvatel na les zmírnit a následně jej zabezpečit ve stavu, v jakém byl.

Úmysl lesníka Haunolda byl pak již zcela jasně vyřčený – zachovat les pro další generace lesníků jako ukázkou původního beskydského lesa. Za jeho rozhodnutím můžeme kromě obavy o zrušení lesa a zájem o vzdělání budoucích lesníků tušit i osobní vztah a lásku k lesu, o který se staral. Tento vztah nám dokládá i jeho láskyplné pojmenování lesů.

3.2.7.3. Mazák

Rozloha (ha): 92.9082

Kategorie ZCHÚ: NPR

Vyhlášena: 31. 12. 1933, výnosem MŠANO, 1926 Ministerstvem zemědělství (dále MZe), 1922 majitelem

Další ochrana (překryv): EVL, CHKO, PO Beskydy

Předmět ochrany

Přirozená a přírodě blízká lesní společenstva na západním svahu Lysé hory, charakteristická přirozenými procesy nepřetržitého vývoje původních populací lesních dřevin s výskytem ohrožených druhů vázaných na toto ojedinělé prostředí.

Ochrana lokality

Přirozené ušetření lesa

Nevyšší polohy rezervace byly ze zcela praktických důvodů v minulosti hospodářky–lesnický využívány jen minimálně. Strmé svahy a nepřístupný terén totiž pohodlnou těžbu neumožňovaly. Proto byly v těchto partiích zachovány přírodní lesní ekosystémy. Od roku 1926 nebyly v jádrové části prováděny úmyslné mýtní zásahy, předtím již nějakou dobu probíhala patrně jen těžba výběrná a kalamitní.

Tato nedotčená lokalita zaujala také A. Zlatníka, který ji zahrnul do svých typologických ploch, (označena jako tzv. úplná rezervace), zda se však o její ochranu více zasazoval, nevíme.

Cílená ochrana

Doložené počátky cílené ochrany lokality sahají až do roku 1922, kdy byla tato oblast vyhlášena majitelem panství za rezervaci o rozloze kolem 60 ha (jinde uvedeno 112 – Maximovič 1933). Bylo to tedy ještě 4 roky před vyhlášením ochrany Ministerstvem zemědělství (1926) a více než 10 let před státní ochranou, kterou ji sliboval silvestrovský výnos. Opakované přehlašování, zpříšňování a rozšiřování ochrany potvrzuje důležitost lokality. Ta je ovšem trvale sužována vysokými stavy zvěře a působením imisí. Nutno ještě poznamenat, že je lokalita výrazně spojena se symbolem celé oblasti – Lysou horou.

Více o charakteru oblasti, jejím využití, stručné historii Lysé hory a turistice viz Příloha 40.

Motivace k ochraně

Z doložených informací víme jistě, že okolí Lysé hory bylo dlouhodobě sledované, zkoumané a obdivované. Mezi mnohými návštěvníky (jen na otevření nové chaty roku 1895 se jich sešlo na 500) byli nepochybně i odborníci a ochranáři a pod dohledem měl oblast i spolek *Beskiden verain*. O hodnotě oblasti se tedy určitě vědělo, Lysá hora s okolím byla považována za symbol oblasti a neskutečně krásné místo s romantickým výhledem do okolí.

Téměř s jistotou tedy můžeme říci, že ochranné tendence zde existovaly. Vyhlášení oblasti ve 20. letech, které je zmíněno silvestrovským výnosem v soupisu rezervací můžeme připisovat obecným snahám, zejména Beskydskému spolku (veřejný i odborný zájem – zejména estetika, turistika i zachování lesa) snad podpořeným i hrozícím zábořem panství. Ochranu oblasti zřejmě usnadnila také její poloha a špatná ekonomická využitelnost a fakt, že majitel panství, vévoda Albrecht, byl již dříve zapojen ve spolkových snahách. Celé úsilí o ochranu a zpřístupňování lokality bylo přitom doprovázeno probíhajícími národnostními střety.

3.2.7.4. Národní přírodní památka Šipka („Národní park Štramberk–Kotouč“)

Rozloha (ha): 24.6076

Kategorie ZCHÚ: NPP

Vyhlášena: 09. 01. 1960, výnosem MŠK, 1922 návrhy

Další ochrana (překryv): EVL Štramberk

Předmět ochrany

Ochrana nejstarší dosud objevené stanice člověka na našem území a zároveň naleziště vzácné reliktní květeny.

Počátky ochrany přírody

O hodnotě této lokality a nesmírném významu pokladů, které ukrývá, se vědělo již dlouho. Silným impulsem k boji o záchranu zbylé části vrchu však byla až závatně se rozvíjející těžba vápence v první polovině 20. století, která hrozila nemilosrdným odtěžením zbylé části kopce i jeho okolí. O záchranu začali usilovat jak muzejníci, tak samotní občané obce, pro něž měla lokalita i kulturní význam.

Národní sad

Jako jedním z prvních veřejných protestů proti ničení přírodní památky bylo slavnostní otevření Národního sadu roku 1922,⁷⁰ který měl zamezit dalšímu postupu těžby. V té době se již o lokalitě uvažovalo jako o Národním parku (resp. jeho vyhlášení bylo cílem). Hlavním iniciátorem tohoto projektu i dalších záchranných akcí byl MUDr. Adolf Hrstka působící nejprve jako lékař a později radní a starosta ve Štramberku. Tyto počáteční snahy, přestože nikoliv bezcenné, byly však odmítnuty samotným ministerstvem s argumentem, že veřejný zájem jiného druhu (zaměstnanost a zisk z těžby) je přednější než ochrana přírody.

Konečně státní ochrany se lokalitě dostalo až v 60. letech, kdy i jeskyni Šipce a většině kopce velmi reálně hrozilo úplné odtěžení. I přes ochranu ovšem těžba dále rezervaci ovlivňovala (viz výše). Teprve od 90. let pak na památce probíhá vhodný management.

Více o přírodní charakteristice lokality, jejím využití, těžbě, výzkumech či osobě A. Hrstky a střetu ekonomického zisku s ochranou viz Příloha 41.

---

⁷⁰ Národní sad u Kotouče byl vybudován v době vzepjatého vlastenectví krátce po založení Československé republiky. Je koncipován jako galerie v přírodě, ve které jsou představeny formou bust a pamětních desek významné osobnosti českých národních dějin a kultury, otevřen pro veřejnost byl v srpnu roku 1922 (http://www.stramberk.cz/laska_naucna_stezka/?akce=ls1).

Motivace k ochraně

Motivací doktora Hrstky, muže mnoha zájmů a aktivit, byla jeho láska k vlasti a zejména úcta k blízkému okolí a snaha o vzbuzování zvědavosti a zájmu o dějiny národa – ve svém úsilí ovšem čelil daleko „vyššímu“ zájmu. Hrstka a jeho přívrženci se snažili o uchování cenného archeologického naleziště i zajímavého přírodního stanoviště, přičemž hlavním impulsem bylo akutní ohrožení totální devastací památky. Stát jim však v té době ještě nebyl příznivě nakloněn.

3.2.7.5. Praděd

Rozloha (ha): 2031.4

Kategorie ZCHÚ: NPR

Vyhlášena: 04. 06. 1955, výnosem MK, doložené snahy od 30. let

Další ochrana (překryv): EVL Praděd, CHKO, PO Jeseníky

Předmět ochrany

Komplex přirozených a přírodě blízkých ekosystémů vázaných na geologický podklad a reliéf nejvyšších pohoří Hrubý Jeseník.

Počátky ochrany lokality

Jednoznačně doložené jsou snahy o ochranu lokality ve 30. letech 20. století. Již v roce 1917 se ovšem ve své knize *Ochranné oblasti přírodní* Procházka zmiňuje o rezervaci na Pradědu o velikosti 143 ha vyhlášené majiteli – Liechtensteiny. Rezervace byla prý zřízena z důvodu ochrany botanických zajímavostí z vrchovištní oblasti (*Juniperus nana*, *Pinus Montana* a *Salix herbacea*) (Procházka 1917).

Není jisté, zda nebyl touto oblastí myšlen Liechtensteinský prales – Šerák–Keprník, který měl při vyhlášení ovšem jinou rozlohu a Procházka se navíc zmiňuje vysloveně o Pradědu (vrcholy jsou od sebe vzdálené téměř 13 km vzdušnou čarou), je tedy možné, že jakási forma ochrany po vzoru zmíněné rezervace na Keprníku existovala již na počátku 20. století.

Doložené návrhy na ochranu ve 30. letech

Ve 30. letech zazněly „první“ veřejné návrhy na ochranu území této lokality. Tehdy s nimi přišel například profesor Josef Podpěra a konzervátor František Nábělek v článku „Nutnost ochranné oblasti pod Pradědem – Velký kotel“ (1933): „*Je nanejvýš nutno, aby*

celé území Velkého Kotlu bylo jako eminentní přírodní památka co nejúzkostlivěji chráněno...“ (Nábělek, Podpěra 1933: 152).

Hlavní hodnota lokality byla spatřována v obrovské botanické rozmanitosti vázané na specifické stanovištní podmínky. V žádosti o ochranu autoři navrhuji i ochranné podmínky, např. zákaz trhání rostlin, vyhrabávání kořenů, vysazování druhů či vedení turistických stezek.

Následná ochrana

Nakonec byl položen základ „moderní“ ochrany přírody v roce 1946, kdy byla Státním památkovým úřadem v Brně stanovena přísná ochrana a oznámením tehdejší okresní správní komise v Šumperku vyhlášeny „přísné rezervace“ Velká kotlina, Petrštyň (Petrovy kameny), Tabulové skály, Moosbruch (Rejvíz) a Liechtensteinský prales.

Následné snahy, zejména po roce 1955, se pak již zaměřovaly na velkoplošnou ochranu a směřovaly k vyhlášení CHKO Jeseníky (1969).

Více informací o přírodní charakteristice oblasti, jejím využití v minulosti, výzkumech, zpřístupňování či zajímavostech viz Příloha 42.

Motivace k ochraně

Pokud bychom za zakladatele ochrany území kolem vrcholu Praděd považovali pány z Liechtensteina, byla by jejich motivace k ochraně pravděpodobně stejná jako u ochrany Šeráku–Keprníku – tedy zájem o zachování panství vedený zkušenými radami přírodovědců, jakousi vedlejší motivací mohla být snaha o ponechání určitých, hůře dostupných poloh pro lov a chov zvěře.

V případě prokazatelných návrhů na ochranu Praděda v podání významných osobností české botaniky je motiv ještě zřetelnější. Botanická hodnota některých partií kolem vrcholu byla známá a deklarovaná již přes století a v době rozmáhajícího se průmyslu, turistiky a dalších negativních jevů ohrožujících i doposud málo exponovaná území, se potřeba chránit tyto přírodní skvosty stala naléhavou (navíc hospodářská hodnota území byla mizivá).

3.2.7.6. Salajka (Bumbálka)

Rozloha (ha): 21.86 (22,2474)

Kategorie ZCHÚ: NPR

Vyhlášena: 04. 07. 1956, výnosem MŠK, 1937 Olomouckým arcibiskupstvím

Další ochrana (překryv): EVL, CHKO Beskydy

Předmět ochrany

Jedlobukový prales poblíže Bumbálky.

Počátky ochrany lokality

V LHP (Lesních hospodářských plánech) z roku 1937 je již prof. Konšelem⁷¹ území popisováno jako rezervace a porosty jsou zde minimálně od té doby ponechávány bez zásahu. Věk porostu byl již tenkrát uváděn 151–281 let. Ve zmíněném roce bylo území prohlášeno olomouckým arcibiskupstvím, kterému patřilo, za lesní rezervaci. Oficiální stvrzení státní ochrany přišlo až téměř po dvaceti letech. Zda byla ovšem ochrana iniciovaná přímo profesorem Konšelem, území k ochraně doporučil sám arcibiskup Leopold Prečan, jehož zásluhou bylo nakonec vyhlášeno, nebo někdo jiný, nevíme.

Více informací o charakteru a využití lokality v minulosti i o zajímavém stromu jménem „Tlustá Tonka“ viz Příloha 43.

Motivace k ochraně

Přestože důkaz, že rezervaci inicioval prof. Konšel, jsem nenalezla, dá se jeho značný vliv předpokládat, neboť byl jedním z největších odborníků ve službách arcibiskupských dominií a v době vyhlášení rezervace již byl centrálním ředitelem arcibiskupského ústředního ředitelství (od roku 1921) s předpokladem značného vlivu. Od roku 1923 navíc Konšel působil jako první profesor lesní tvorby na univerzitě v Brně a nadále se angažoval i v řadě učených a odborných korporací a v historii lesnictví se proslavil jako znamenitý vědec.

V případě, že budeme tedy předpokládat profesorův vliv při vyhlášení zdejší rezervace, můžeme motivaci ohodnotit jako racionální, založenou na odborném průzkumu lokality a zaměřenou na uchování současného stavu lesa pralesovitého typu. Jedním z důvodů pak patrně byla možnost budoucího výzkumu oblasti. Jako vedlejší motivaci můžeme vidět i snahu arcibiskupských lesů vyrovnat se v osvíceném hospodaření

---

⁷¹ Prof. Josef Konšel byl kněz, kterého církev poslala na studium lesnictví do Vídně – údajně proto, aby církev dokázala spravovat svoje lesy a nebyla podváděna fořty (Štětka 2011).

některým necírkevním lesům a vyhnout se narážkám na neodbornost a dohledu „cizích“ lesníků.

3.2.7.7. Travný potok

Rozloha (ha): 18.6797

Kategorie ZCHÚ: PR

Vyhlášena: 01. 01. 1955, výnosem MK

Další ochrana (překryv): EVL, CHKO, PO Beskydy

Předmět ochrany

Ochrana smíšeného lesního porostu s přirozenou dřevinnou skladbou a strukturou na prudkém svahu v závěru Travného potoka a zajištění nerušených přírodních procesů pro lesní společenstva s ohroženými rostlinnými a živočišnými druhy.

Počátky ochrany přírody

Tato oblast zůstávala dlouho bez povšimnutí a jedinou „ochranou“ až do 50. let byl svažité terén lokality a v důsledku toho omezená, nějaký čas výběrná těžba. Oblast však naštěstí neunikla pozornosti prof. Aloise Zlatníka. Až na základě jeho typologického průzkumu v této oblasti byla v 50. letech státem vyhlášena přírodní rezervace.

Více o charakteru, využití lokality a problémech s ochranou viz Příloha 44.

Motivace k ochraně

Alois Zlatník se na ochraně, nebo přinejmenším na vymezení lesních oblastí, které by měla být chráněny, zvláště na Moravě, velmi aktivně podílel. Jeho vliv byl veliký, proto je těžké narazit na lesní rezervaci v této oblasti, u níž by jeho jméno nebylo možné zmínit.

Prof. Zlatník propagoval aktivní (dynamický) přístup k ochraně rezervací založený na vědeckých poznatcích. Jeho motivace tedy můžeme považovat za čistě profesionální, založené na odborném zjištění hodnoty porostů.

3.2.8. Olomoucký kraj

3.2.8.1. Šerák–Keprník (Koprník)

Rozloha (ha): 800.1 (1170)

Kategorie ZCHÚ: NPR

Vyhlášena: 31. 12. 1933, výnosem MSANO, 1903 vlastníkem

Další ochrana (překryv): EVL Keprník, EVL Šumárník, CHKO Jeseníky, PO Jeseníky

Předmět ochrany

Ochrana geomorfologicky výrazných vrcholových partií Hrubého Jeseníku při horní hranici lesa s dobře zachovalými, místy pralesovitými formacemi horských smrčín a horských smíšených lesů.

Ochrana přírody

Již v polovině 19. století jsou v lokalitě pozorovatelné tendence, které se dají označit za citlivý přístup k přírodě, pokud ne vyloženě ochranný. Devastování lesních porostů se zde začíná nahrazovat plánovitým hospodařením s omezením holých sečí.

Dalším zásadním krokem bylo samotné založení rezervace, kterou nechal na svém panství v Hrubém Jeseníku zříditi tehdejší majitel kníže Jan II. z Liechtensteina v roce 1903 (někde 1904–1905 – schválení ochrany). Popud k vyhlášení rezervace vzešel z řad botaniků, organizovaných v Olomouckém botanickém spolku.⁷² Zejména se pak o vyhlášení rezervace zasloužil známý botanik prof. Laus a Liechtensteinský lesmistr Julius Wiehl. Zmínění pánové se s dalšími přírodovědci vydali v září roku 1903 na obhlídku Liechtensteinského panství pátrat po nejvzácnějších přírodních částech panství – našli je mezi Šerákem a Keprníkem.

Na radu odborníků, kteří si uvědomovali hodnotu zbytku zachovalého pralesa s jeho specifickým druhovým bohatstvím, bylo následně kolem 172 ha lesa mezi vrchem Koprníkem a Vozkou zahrnuto do pralesní rezervace vyloučené z jakýchkoliv lidských zásahů.⁷³

Tento významný okamžik v ochraně jesenické přírody a založení rezervace dokumentuje dobová báseň, která byla při příležitosti vyhlášení ochrany pralesa

---

⁷² Botanický spolek (Botanischer Verein in Olmütz) vznikl roku 1898 v Olomouci. Tento německý spolek inicioval například založení olomoucké botanické zahrady, jejíž budování začalo již na jaře roku 1901 (Lebeda, Křístková 2008).

⁷³ Tyto zásahy již nějakou dobu nebyly příliš intenzivní, vzhledem k poloze území a mokřinnému terénu, takže to pro samotného majitele pravděpodobně neznamenovalo výraznou hospodářskou újmu. Například pro smrk jsou zde nepříznivé podmínky, kvůli kterým bylo v oblasti množství odumírajících exemplářů, takže byl využíván jen v menší míře pro výrobu potaše pro místní sklárny (ANONYM 1946b).

publikována v časopise *Altvater*: „*At' se v lese již nikdy neozve sekyra, zvuk pily také zmizí docela...*“ (Hányš 2009: 1).

Více informací o charakteru, vzhledu či narušení rezervace viz Příloha 45.

Motivace k ochraně

Motivací k ochraně se lze zabývat jak z hlediska botaniků, u nichž lze předpokládat odborný pohled na předmět ochrany (podobně jako u lesníka Wiehla), kteří usilovali o zachování cenného souboru biotopů, tak z hlediska knížete Liechtensteina. Jeho motivace může být těžší rozklíčovat, neboť není zcela jasné, zda přírodovědce vyzval k prozkoumání oblasti sám kníže (některé prameny to tvrdí), nebo jen následně schválil jejich stanovisko. Dá se ovšem předpokládat, že mu osud zdejší přírody a především vlastního panství, nebyl zcela lhostejný, dost možná se dokonce nechal inspirovat pozvolna se rozvíjející ochranou i dříve vyhlášenými rezervacemi. Můžeme uvažovat i o určité známce prestiže (důkaz osvíceného hospodaření) a v potaz může přijít i hledisko relativně nízké hospodářské ztráty a naopak posílení turistického ruchu.

3.2.8.2. NPP Třesín (Mladečské jeskyně) a Novozámecký areál

Rozloha (ha): 1.1793

Kategorie ZCHÚ: NPP

Vyhlášena: 31. 12. 1933, výnosem MŠANO, cca od 1911 Krajinská musejní společnost z Litovle

Další ochrana (překryv): EVL, CHKO, PO Litovelské Pomoraví

Předmět ochrany

Jeskyně, důležité i výkopy z doby diluviální.

Počátky ochrany Mladečských jeskyní

Jelikož byly po svém objevení jeskyně více než půl století volně přístupně veřejnosti, docházelo k rabování jejich krápníkové výzdoby i cenných paleontologických artefaktů. Se záchranou přišel v roce 1881 až kustod vídeňského muzea Josef Szombathy, který si při návštěvě Olomouce povšiml prodeje krápníků na tržišti. Ještě téhož roku a pak v roce následujícím provedl několikrát výpravy do Mladečských jeskyní, kde odkryl unikátní

archeologické nálezy.⁷⁴ Průzkumy přitom podporoval a do značné míry financoval sám majitel panství, kníže Jan II., po němž ve své zprávě Szombathy jeskyně pojmenoval „Fürst Johannis Höhle“.

Již na přelomu století se také pořádaly první veřejné prohlídky jeskyní organizované A. Nevrlým. Roku 1911 koupila jeskyně, jejichž popularita stoupala jak mezi vědci, tak mezi širokou veřejností, *Krajinská musejní společnost z Litovle*. Tato společnost nechala se značnými náklady upravit vnitřní prostory jeskyně, zavést osvětlení a postavit před vstupem budovu s turistickou restaurací s noclehárnou (otevřena 1918).

Oblast byla za částečnou přírodní rezervaci vyhlášena silvestrovským výnosem z roku 1933 k ochraně jeskyní i důležitých výkopů. Tento dokument nám ovšem rovněž sděluje, že je jeskyně chráněna již od roku 1924 (v opise je dokonce uvedeno 1922) a svěřena správě Krajinské musejní společnosti v Litovli, která ji již více než deset let vlastnila. Vzhledem ke značným nákladům a nadšenému úsilí členů této společnosti je více než pravděpodobné, že návrh na ochranu pochází odtud. Přesto musíme jistý, nezanedbatelný díl zásluh za zachování památky přiznat archeologovi Josefu Szombathymu, který jako první odhalil pravou hodnotu tohoto přírodního výtvaru.

Více o této národní přírodní památce, její charakteristice, objevu a výzkumech i o celém Novozámeckém areálu, jeho charakteristice, krajinářských úpravách a historii viz Příloha 46.

Motivace k ochraně

Příklad šetrného romantického přístupu krajině, který lze vidět u celého Novozámeckého areálu (Příloha 46), ukazuje osvícenost vlastníka panství, či spíše jeho krajinářských architektů, kteří svou tvorbou přírodní krásy nepopřeli, naopak je vyzdvihli a zdůraznili tak, aby byly vystaveny na odív a uchvátili každého návštěvníka. Toto sepětí člověka s přírodou trvajícím ve své vrcholné podobě jen asi tři desetiletí, bylo založeno hlavně na estetickém požitku. Krása okolní krajiny spolu s touhou obklopit se harmonickým přírodním prostředím vedla k citlivému, nestrannému přístupu – ne ještě vysloveně ochrannému, ale řekněme udržitelnému. Dokonce by se dalo uvažovat, že byla prapůvodem dnešní CHKO.

V konkrétním případě Mladečských jeskyní (NPP Třesín), jejichž hodnotu rozpoznali teprve skuteční odborníci, byl motiv ochrany nepochybně vědecký, orientovaný

---

⁷⁴ Nálezy kostí lidí, kostěné i kamenné nástroje a provrtané zvířecí zuby, i mnoho kostí zvířecích. Jeho nálezy jsou dosud uloženy ve sbírkách Přírodovědeckého muzea ve Vídni (<http://www.jeskynecr.cz/cz/jeskyně/mladecke-jeskyně/o-jeskynich/historie/>).

touhou odhalit tajemství, které tyto jeskyně ukrývají, uchovat je pro další generace a především zamezit dosavadnímu drancování. V době vyhlášení ochrany (budeme-li se řídit údajem z vyhláovací dokumentace – tedy rokem 1924), byly již několik let jeskyně ve správě „pověřené“ Musejní společnosti, která je na své náklady udržovala i „provozovala“ a nepochybně si uvědomovala jejich hodnotu. Můžeme tedy předpokládat, že následné vyhlášení ochrany tedy mělo potvrdit jejich vědeckou a zvýšit turistickou hodnotu.

3.2.8.3. Zbrašovské aragonitové jeskyně

Rozloha (ha): 7.7409

Kategorie ZCHÚ: část NPP

Vyhlášena: 28. 03. 2003, vyhláškou Ministerstva životního prostředí ČR (dále MŽP), 1925 Spolek pro udržování zbrašovských jeskyní v Hranicích

Předmět ochrany

Krasové území s komplexem Zbrašovských aragonitových jeskyní se všemi podzemními a povrchovými krasovými jevy, včetně výplně jeskyní, přírodních společenstev v jeskyních a přirozené hlubinné vývěry oxidu uhličitého.

Počátky ochrany lokality

Jelikož patronát nad jeskyněmi převzali v samého počátku nadšení amatérští speleologové, zanedlouho organizovaní ve spolcích, a z jeskyní si učinili lokální symbol, souvisely škody na jeskyních „pouze“ s jejich zpřístupňováním. Vyhnula se jim však doba romantických dobrodruhů, táborníků a vandalů a díky péči „samozvaných správců k vážnějšímu poškození nedošlo.

O celou záležitost se zajímal také generální konzervátor, tolikrát v této práci zmiňovaný R. Maximovič, který spolku nejednou poskytl cenou pomoc. O ochranu jeskyní se ale v podstatě od svého založení staral ze svého vlastního zájmu a obětavosti *Spolek pro udržování zbrašovských jeskyní* – počátek cílené, přestože amatérské, ochrany, tak můžeme vztahovat minimálně k roku 1925 (o tom, že byla dostačující, snad svědčí i dlouhá prodleva k oficiálnímu vyhlášení).

Jan Kašpar, autor článku v časopise *Ochrana přírody* z roku 1946 zmiňuje potřebu podpory Spolku od oficiálních činitelů, aby mohl naplno rozvinout své plány a výzkumy

(Kašpar 1946). Více o objevu a zpřístupňování jeskyní a jejich přírodní charakteristice viz Příloha 47.

Motivace k ochraně

Na tomto příkladu vidíme, jak dlouhá může být cesta k oficiální ochraně určité památky nebo lokality, avšak i to, že někdy taková řízená ochrana není vlastně zapotřebí, když se památka stane součástí komunitního života a symbolem dané oblasti a je k ní přistupováno s obdivem a úctou.

Za motivaci k ochraně tedy v tomto případě můžeme podle získaných informací považovat osobní nadšení, zájem a ohromení přírodním výtvozem—místním symbolem, které přerostlo v komunitní záležitost nadále udržující tradici ochrany. Památka je zajímavým příkladem zosobnění starosti o místní přírodní památku.

3.2.8.4. Špraněk

Rozloha (ha): 28.7

Kategorie ZCHÚ: NPR

Vyhlášena: 05. 04. 1949, vyhláškou MŠVU

Další ochrana (překryv): EVL Špraněk

Předmět ochrany (dnes)

Přirozené ekosystémy, vázané na přirozený krasový reliéf, reprezentované zejména lesními společenstvy (především vápnomilnými i květnatými bučinami a suťovými lesy), společenstvy vápencových skal, vápnomilných trávníků, tekoucích vod i jeskyní, s výskytem typických i vzácných a ohrožených druhů organismů a podzemní a povrchové krasové jevy; jeskynní sedimenty s výskytem paleontologických nálezů.

Původní předmět ochrany

Krasové území s jeskyněmi s bohatou výzdobou (část Javoříčského krasu).

Počátky ochrany území

Již v článku neznámého autora z konce 19. století jsou vysledovatelné doklady o ochraně krasových útvarů – autor totiž popisuje, že vchod do jeskyně zakrýval domek: „...by se více nelámaly rampouchy navštěvovateli a poněvadž jeskyně slouživala někdy za brloh tulákům a cikánům; také se tu přihodilo leckdy neštěstí, když se do ní odvážili lidé všeteční s místnostmi neseznámení...“ (Vybíral 2008: 2).

Ještě o něco dříve jsou zaznamenány „ochranné“ aktivity na poli lesnictví – v prostoru Zkamenělého zámku se už v roce 1867 nařizovalo tamní řídký porost vyjmout z běžného obhospodařování a ponechat jej přirozené sukcesi (Polášek 2011).

Od zpřístupnění jeskynního komplexu na konci 30. let můžeme předpokládat základní ochranu coby turistické lokality. Tuto ochranu zajišťovali později pravděpodobně sami zaměstnanci jeskyň a dá se předpokládat, že bychom mezi nimi našli i iniciátora oficiální ochrany. V okolních lesích se již dlouhou dobu intenzivně nehospodařilo, zásahy byly omezeny na obnovu samovolně zmlazených lokalit.

V roce 1949 pak následovala „skutečná“ státní ochrana (vyhláška MŠVU č. 48 988/49–IV/1) zaměřená především na ochranu lesního porostu (těžba omezena na těžbu kalamitní) a zákaz zakládání lomů. Byla vyhlášena MŠVU se souhlasem Severomoravského lesního družstva, národní správy v Bouzově jakožto majitele nemovitostí.

Více o charakteristice, historii využití území a objevování jeskynních komplexů viz Příloha 48.

Motivace k ochraně

Z přehledu ochrany území je patrné, že se na tomto území souběžně vyvíjela jak ochrana přirozeného lesa, tak ochrana krasových útvarů. U počátků ochrany lesa nemáme jistotu, zda nebylo nařízení, spíše než hodnotou lesních porostů, motivováno jejich nízkým výnosem (nízkou hospodářskou cenou).

Naproti tomu prvotní zmínky o ochraně krasových útvarů jsou relativně jasné. Místní obyvatelé se kromě svojí bezpečnosti snažili zachovat estetickou hodnotu jeskyní a zabránit ničení krasových útvarů. I dnes jsou zdejší pohledy považovány za nejkrásnější z krasových jeskyň v republice. V pozdější době, když jeskyně vešly více ve známost, následovaly také objevy vzácných druhů vázaných na krasové prostředí, které jsou dnes nedílnou součástí zdejší ochrany. Prvotní motivaci k ochraně bychom ovšem měli vidět v tajuplné kráse jeskyň a romantice krasové výzdoby.

3.2.8.5. Rejvíz

Rozloha (ha): 331.29

Kategorie ZCHÚ: NPR

Vyhlášena: 04. 06. 1955, výnosem MK

Další ochrana (překryv): EVL Rejvíz, CHKO Jeseníky, PO Jeseníky

Předmět ochrany

Komplex rašelinných ekosystémů se všemi druhy rostlin a živočichů na ně vázanými i jejich horninového, vodního a půdního prostředí.

Počátek ochrany oblasti

Ochrana oblasti měla své pozvolné počátky v lesohospodářském zařazení do „ochranného lesa“ zhruba ve 40. letech, přičemž na části rezervace se patrně již delší dobu běžně nehospodařilo kvůli podmáčení. Po válce začala narůstat turistická obliba lokality a s ní i nutnost její „skutečné“ ochrany, kterou navrhoval mimo jiné doktor Jan Šmarda,⁷⁵ profesor Masarykovy univerzity a následovník slavného Josefa Podpěry: *„Vzhledem k tomu, že Rejvíz byl vyhlédnut za rekreační středisko, je nutno zajistiti ochranu této jedinečné a jediné rašelinné oblasti toho druhu v zemi moravskoslezské tím, že bude vyhlášena za úplnou přírodní rezervaci...“* (Šmarda 1948: 4). Státní ochrana v tomto případě skutečně přišla za nedlouho – byla vyhlášena Ministerstvem kultury za necelých 7 let.

Více o charakteristice oblasti, výzkumech a využití lokality v minulosti viz Příloha 49.

Motivace k ochraně

Motivace k ochraně této význačné a krásné lokality byla pro citlivého a esteticky cítícího Šmardu nepochybně nejen záležitostí odbornou, ale také estetickou. Jeho vlastním zdůvodněním navrhované ochrany však byly především (kromě ochrany přírody a krajiny zejména před rostoucí návštěvností) potřeby národohospodářské – *„rašelinné území u Rejvízu zadržuje spousty dešťových vod a povolna jimi pak zásobuje Černou Opavu...“* (Šmarda 1948: 4).

To, zda byl tento racionální argument skutečnou doktorovou motivací, či jenom srozumitelnou a pádnou informací, která měla větší šanci dosáhnout u příslušných orgánů

---

⁷⁵ Jeho estetické cítění a zaujetí pro krásu přírody se projevilo mimo jiné i významnou účastí při návrzích na ochranu mnoha lokalit v Moravském krasu i jinde, ale rovněž v jeho urputném boji proti výstavbě Novomlýnských nádrží, které zničily jeho milovanou krajinu pod Pálavou (Řehořek 2004).

vyslyšení, si můžeme jen domýšlet. Možná se poučil z úsilí vynaloženého na bránění výstavby Novomlýnských nádrží a snažil se tedy předkládat důvody bližší veřejnému zájmu.

3.2.8.6. Bučina pod Františkovou Myslivnou

Rozloha (ha): 25.4856

Kategorie ZCHÚ: PR

Vyhlášena: 04. 06. 1955, výnosem MK

Další ochrana (překryv): EVL Praděd, CHKO Jeseníky, PO Jeseníky

Předmět ochrany

Zbytek původního bukového pralesa s javorem na suťovitém terénu. Subasociace *Aceri–Fagetum adenostyletosum*.

Počátek ochrany

Jak je patrné ze získaných informací o historii oblasti (Příloha 50), přirozeně se vyvíjející listnaté porosty dlouhou dobu ochranu nepotřebovaly. Jedním z důvodů přitom jistě mohl být svažité, nepřístupný terén, který znesnadňoval těžbu.

Hrozbou se lesu stalo až zřízení obory (2. pol. 19. st.), které do oblasti koncentrovalo zvěř a přineslo i nové druhy (kamzík). Zbytky původního porostu nakonec neunikly pozornosti nestora českého lesnictví Aloise Zlatníka, který je, spolu s dalšími lokalitami v Jeseníkách (např. PR Františkov a další) navrhl během 20. století k ochraně (Slezák 2012). Ta byla oblasti přiznána v roce 1955.

Více o charakteristice oblasti a její historii viz Příloha 50.

Motivace k ochraně

Vzhledem k tomu, že oblast, jako jedinečný fragment klenových bučin, k ochraně navrhoval odborník na slovo vzatý prof. RNDr. Ing. Alois Zlatník, DrSc. (9. listopadu 1902 – 30. června 1979), významná osobnost lesnické fakulty tehdejší Vysoké školy zemědělské v Brně, o jeho motivacích se dá snad jen málo pochybovat. Nezbytnost ochrany pralesa navíc posílil fakt, že se na lese již projevoval tlak způsobovaný okusem přemnožené zvěře. Profesor, jehož životní krédo bylo: „Výzkum přírody je nemožný bez ochrany přírody”,⁷⁶ se snažil upozornit na mizející pralesní porosty a s nimi i

---

⁷⁶ Např. Ledvina 2009 in <http://www.veronica.cz/?id=167&i=30>.

příležitost jejich budoucího výzkumu (Lacina 2009). Motivací byla tedy jednoduše snaha o zachování cenné a ohrožené asociace porostu a to zejména pro výzkum přirozených vývojových procesů.

3.2.9. Pardubický kraj

3.2.9.1. Buky u Vysokého Chvojna (Homole)

Rozloha (ha): 5 (28,33)

Kategorie ZCHÚ: PR

Vyhlášena: 21. 12. 1933, výnosem MŠANO, 1884 vlastníkem

Předmět ochrany

Nejstarší bukový a lipový porost Holické vysočiny s jedlemi do 320 let, chráněný od r.1884.

Počátek ochrany

Toto území bylo jako chráněná přírodní rezervace vyhlášeno již v roce 1908 (někdy uváděna rezervace Homole), ovšem o počátcích jeho ochrany můžeme mluvit ještě o více než dvacet let dříve.

V roce 1884 se totiž tehdejší majitel panství markrabě Alexander Pallavicini, c. k. komoří, lesní rada a čestný rytíř německého řádu říšského, rozhodl chránit nejstarší porost Holické vysočiny v lesích velkostatku Dašického (Seznam rezervací in Maximovič 1933 či dle výnosu MŠANO 1933).

Tehdy nový majitel velkostatku velmi rychle rozpoznal značnou přírodní hodnotu starého bukového porostu,⁷⁷ na kterou jej upozorňoval i jeho lesní personál. Proto nevelké území o rozloze 4, 38 ha vyčlenil z běžného užívání a zakázal zde těžbu (povolena byla pouze nahodilá těžba). Rozhodl se totiž, aby byl tento staletý porost zachován jako památka budoucím věkům (Simon 1943). Byl to na tu dobu velmi osvícený počín, který vedl k založení jedné z nejstarších rezervací v ČR, která byla bohužel z velké části zničena větrnou smrští roku 1929. V tom samém roce také již nebylo majiteli panství přiznáno české občanství a bylo tedy v podstatě rozhodnuto o osudu jeho majetku.

Další informace o lokalitě, Pallaviciniho aktivitách i ochraně rezervace „po Pallavicinim“ viz Příloha 51.

Motivace k ochraně

Pallaviciniho ochrana byla podle dochovaných materiálů nejspíš motivována jeho estetickým cítěním a láskou přírodě, čemuž napovídá velmi rychlé jednání i následné aktivity v podobě zřízení arboreta. Přestože mu o staletých stromech pověděl jeho lesní

---

⁷⁷ Největší jedinec (č. 109) měřil v roce 1923 kolem 38 m a průměr byl 120 cm (pokácen). Další stromy mají obvod mezi 2,5 – 3,3 m (Simon 1943).

personál, další kroky již byly řízeny samotným markrabětem, který se o vzhled svého panství skutečně staral a buky se rozhodl uchránit pro budoucí generace. Nutno poznamenat, že jako lesní rada nebyl žádný laik a své lesy znal a rozuměl jim.

3.2.9.2. Polom

Rozloha (ha): 20.2424

Kategorie ZCHÚ: PR

Vyhlášena: 31. 12. 1933, výnosem MŠANO, od 1861 *krasoles*, 1925 zřizovací elaborát

Další ochrana (překryv): CHKO Železné hory

Předmět ochrany

Fragmenty jedlobukového pralesa, prameništích jasanin a lužních olšin s výskytem vzácných rostlinných a živočišných druhů.

Počátky ochrany oblasti

Od doby vyčlenění porostů coby *krasolesa* (1861) je možné považovat ochranu území za záměrnou, patrně motivovanou estetickým požitkem z původního pralesa. Ochranu inicioval sám majitel panství kníže Vincenc Karel Auersperg a lesní plány, podle nichž se začalo hospodařit roku 1863, sestavili lesmistři Leopold Reich a Jan Fibich (Rudolf 1906–1940).

Kníže nechal porost nařízením vyloučit z pravidelné těžby „*jako památník nádherných porostů starých dob a zároveň co důkaz přímo velkolepé produktivity lesní půdy Českomoravské vysočiny*“ (Maximovič 1933: 13).

O několik let později (1875) již tuto „rezervaci“ navštívila exkurze České lesnické jednoty, která hovoří o pochůzce „silným, zralým porostem“.

Přes zásah na počátku 20. století (viz Využití území v minulosti výše) byla tato oblast tehdejšími odborníky označena jako „*vzácnost, kterou možno nalézt jen v hlubokých lesích východních Uher, Sedmihradska a Vrchoviny*“ a dále že „*silné javory a hustý podrost smrkový i jedlový činili tato místa chrámem přírody*“ (Kopecký 2008: 12). Tento porost byl tedy vyloučen z těžby vůbec, jen staré a zničené kmeny byly z lesa odstraňovány.⁷⁸

---

⁷⁸ Tak byla například roku 1905 odvezena jedle zvaná „Královna“ stará kolem 320 let, s obvodem 5,8 m a výškou 46 m (jedle uschla v roce 1903 a byla skácena). Kolo z pařezu bylo odříznuto a odvezeno na Střítežský lovecký zámeček, kde bylo uloženo s nápisem hovořícím o kráse nasavrckých porostů (Vrška, Hort 2002).

Oficiálnějším vyhlášení se rezervaci dostalo roku 1925, kdy bylo zařizovacím elaborátem vyloučeno z hospodaření 14 ha lesa. Stejnou oblast již ovšem údajně vyčlenili Auerspergové roku 1896, čímž potvrdili ochranu dekoračního lesa coby rezervace (Gutzerová 2011). Rezervace se následně objevuje taky v silvestrovském výnosu MŠANO, kdy se údajně o vyhlášení zasadil především konzervátor R. Maximovič.

Více o charakteru rezervace, jejím využití v minulosti či stavu ve 30. letech viz Příloha 52.

Motivace k ochraně

Motivace k ochraně tohoto lesa je velmi dobře patrná již v prvních krocích k následnému vyhlášení coby rezervace. Kníže ustavivší krasoles se vyjadřuje velmi jasně, že chce uchovat porost jako odkaz starých dob a také jako chloubu kraje, jako doklad jeho velkoleposti a úrodnosti. Víme také, že byl krasoles hojně využíván především jako místo procházek a výletů návštěvníků panství. I v následujících letech byly obdivovány zdravé a silné porosty i hustota lesa.

3.2.9.3. Nedošínský háj

Rozloha (ha): 30.7323

Kategorie ZCHÚ: PP

Vyhlášena: 12. 09. 1949, vyhláškou MŠVU, 1940 obcí, od 1920 snahy

Předmět ochrany (dnes)

Parkově upravený smíšený porost, ptačí hnízdiště.

Počátky ochrany lokality

Ochrana tohoto slavného historického háje byla zahájena kolem roku 1922, kdy na nedošínském panství začala probíhat pozemková reforma a objevila se tedy šance na znárodnění háje a jeho zápis mezi státní rezervace.

K pozemkovému úřadu podal „petici“ za vyvlastnění již nějakou dobu před místní reformou doktor Páta, který považoval za nutné ochránit tuto „Jiráskovu“ památku, zajímavou též botanicky (výskyt áronu plamatého) – důraz byl kladen také na to, aby háj nebyl přeměněn v klasický park, ale byl zachován v současné podobě – snad kvůli zachování genia loci, kterého toto klidné místo, s kamennou kapličkou sv. Antonína nad pramenem, rozhodně má (Klika 1922).

Odezvy se ale přání přátel přírody z nějakého důvodu od Památkového úřadu nedostávalo, proto byl háj v roce 1933 odkoupen městem Litomyšlí, které se zde samo pokusilo vyhlásit rezervaci.

Vyhlášení se však z důvodu nadcházející válečné situace nedařilo, a přestože byla v roce 1940 oblast označena za „ptačí a bylinnou rezervaci“, německá okupační správa toto prohlášení odmítla respektovat, a proto byl ihned po skončení druhé sv. války status ochrany potvrzen vyhlášením „částečné rostlinné a úplné ptačí rezervace“. Definitivní státní podpory se pak lokalitě dostalo v roce 1949 (Kladivo 2007).

Více o charakteru lokality a jejím využití v minulosti viz Příloha 53.

Motivace k ochraně

Nedošínský háj je dalším důkazem rostoucího zájmu o národní dějiny v období první republiky a následnému se upínání k historii vlasti (a vzpomínkám na lepší časy) v dobách válečných. Přes velké přírodní bohatství (samozřejmě také jeden z důvodů) byla podle informací v dostupných materiálech hnací silou k ochraně háje spíše jeho hodnota odkazu ve smyslu uchování připomínky zašlých dob studentských slavností a romantických památek. To si mezi prvními uvědomoval právě doktor Páta⁷⁹ a následně i samo město Litomyšl, které převzalo úsilí o ochranu na svá bedra a nakonec ji přivedlo ke zdárnému konci. To co k celé akci dalo impuls, pak byla vyhlídka pozemkové reformy a možnost získání, do té doby soukromých, pozemků.

3.2.9.4. Habrov

Rozloha (ha): 20.6012

Kategorie ZCHÚ: PR

Vyhlášena: 05. 11. 1948, vyhláškou MŠVU, snahy od cca 1923

Předmět ochrany

Ochrana vzácných teplomilných rostlinných společenstev (lilie zlatohlavá, dymnivka dutá, sasanka hajní aj.) v hajním dubohabrovém porostu, doplněném na okrajích doprovodnými lemy keřů, lučními enklávami i mokřadními stanovišti. Území je bohaté na výskyt různých druhů bezobratlých i obratlovců. V jižní části památkově chráněné pravěké hradiště z konce neolitického období.

---

⁷⁹ Nejspíše se jednalo o litomyšlského rodáka Josefa Pátu (1886–1942), filologa-slavistu, vynikajícího znalce bulharštiny a lužické srbštiny, který byl nakonec za protektorátu roku 1942 popraven v Praze (Chodějovský 2011).

Počátky ochrany lokality

Tato lokalita je jedna z nejstarších chráněných území Pardubického kraje a první chráněné území okresu Chrudim, vyhlášena za přírodní rezervaci již v roce 1948 se souhlasem majitelů pana Ladislava Kučery s manželkou a pana Františka Kučery s manželkou (z Topole). Majitelé sepsali Prohlášení o podmínkách ochrany s MŠVU již v září, v listopadu došlo k vyhlášení rezervace (Zřizovací dokumentace č. B-216674/48-I/2).

Neúspěšné snahy o ochranu lokality se však objevují již o čtvrt století dříve, tedy v roce 1923, kdy na její hodnotu upozornil tehdejší konzervátor ministerstva školství a osvěty a ředitel hospodyňské školy v Chrudimi, *Dr. František Dušánek*, který zaslal návrh na ochranu MŠANO. Nejasnost datace počátků snah o ochranu se objevuje při přečtení básně *Habrov* Vlastimila Báalka,⁸⁰ okresního konzervátora, básníka a publicisty, kterou lze považovat přímo za doklad historického vývoje ochrany tohoto území (v jiných zdrojích rok 1932 uvedený v básni nenalezen).

Více o přírodní charakteristice oblasti, jejím využití v minulosti, starém třešňovém sadu, ochraně území dnes, či péči o rezervaci po jejím založení viz Příloha 54, rovněž je zde uvedena jmenovaná báseň *Habrov*.

Motivace k ochraně

Motivací k ochraně byla v tomto případě snaha o zachování esteticky přitažlivého fragmentu původních porostů a stanovišť teplomilných rostlin. Vzhledem k postavě iniciátora a zjištěným údajům bylo úsilí výsledkem profesní orientace i osobního vztahu k místu. Velmi pravděpodobně se zde kromě funkce konzervátora projevila i profese učitele, který odhadl nejen přírodovědnou hodnotu území, ale i jeho hodnotu coby učební pomůcky pro studenty i místa významného pro širší okolí.

---

⁸⁰ Vlastimil Bálek (8. 3. 1914 - 13. 12. 1994), učitel a okresní konzervátor státní ochrany přírody, realizátor vlastivědné stezky „Krajem Chrudimky“, navrhovatel 12 přírodních výtvorů, jeden ze zakládajících členů Českého svazu ochránců přírody na Chrudimsku. <http://www.zelenydum.estranky.cz/clanky/o-nas-a-kontakty.html>

3.2.9.5. Boršov

Rozloha (ha): 0.318 (původní památka, nová rezervace cca 2,7 ha)

Kategorie ZCHÚ: PR

Vyhlášena: 18. 04. 1952, výnosem MŠVU

Předmět ochrany (dnes)

Hlavním předmětem ochrany je populace modráska hořcového (*Maculinea alcon*), hořce hořepníku⁸¹ (*Gentiana pneumonanthe*), hvozdíku pyšného (*Dianthus superbus*) a jejich stanoviště bezkolencové louky jakož i další druhy chráněné zákonem.

Původní předmět ochrany

Ochrana květeny.

Počátek ochrany

Lokalita nebyla v minulosti příliš známá a byla využívána běžným hospodářským způsobem, pravděpodobně pro sklizeň trávy. Až v padesátých letech si ji povšiml konzervátor J. Mandlík z Chocně, který ji také jako pozoruhodné naleziště vzácných druhů rostlin navrhl ke státní ochraně. Z té doby se také dochoval zápis, který hovoří o tom, že „*lokalita bude jistě patřiti k největším v Čechách výskytu hořce hořepníka*“ (Horák 2007: 6).

Území bylo vyhlášeno jako státní rezervace roku 1952 se souhlasem majitele pozemku Václava Boučka, rolníka z Litětín na rozloze 31,8 arů. Vlastnická práva nebyla vyhlášením nějak dotčena, úprava hospodaření se týkala především zákazu pasení, odvodňování, hnojení a úprav terénu (Výnos MŠVU 1952). Náhrada nebyla zmíněna.

Ani po vyhlášení ochrany však známost území nijak nestoupla a ani péče o něj nebyla dostatečná, takže začalo zarůstat lesem.

Více z charakteristiky oblasti, informace o jejím využití, výzkumech i pozdějších návrzích na rozšíření viz Příloha 55.

---

⁸¹ Hořec hořepník roste na střídavě vlhkých bezkolencových loukách a pastvinách, lesních světlínách a lemech, od nížin až do podhůří. Z důvodu likvidace těchto lokalit patří k mizejícím druhům naší přírody. Z hlediska ohrožení je hodnocen jako druh silně ohrožený (C2) a ve stejné kategorii je chráněn i podle zákona (§2). Hořec hořepník je rostlinou vzácnou, navíc jedině on je u nás živnou rostlinou housenek kriticky ohroženého modráska hořcového (<http://botany.cz/cs/gentiana-pneumonanthe/>) Hořec je také užíván jako diagnostický druh mokřadů v rámci Ramsarské úmluvy (Horák 2007).

Motivace k ochraně

Ochrana této lokality byla podle zjištěných údajů motivována hlavně zájmem o přežití vzácného hořce hořepníku a dalších chráněných rostlin. Nešlo přitom jen o nález vzácného druhu a jeho následnou ochranu, ale o rychle mizející charakteristické stanoviště, které bylo nutné zachovat, čehož si byl konzervátor dobře vědom.

Vzhledem k profesionalitě iniciátora ochrany ji nelze považovat za „laickou“, nicméně určitě v ní můžeme vidět konzervátorův vztah k místu svého působení.

3.2.9.6. Lichnice – Kaňkovy hory

Rozloha (ha): 343.877

Kategorie ZCHÚ: NPR

Vyhlášena: 26. 07. 1955, výnosem MK

Další ochrana (překryv): EVL Lichnice–Kaňkovy hory, CHKO Železné hory

Předmět ochrany

Smíšený porost na skalnatých svazích v okolí hradní zříceniny.

Počátky ochrany přírody

„*Tak asi vypadal biblický ráj!*“, zvolal nadšeně jeden z návštěvníků Lichnice ke konci 19. století, když hleděl na čáslavský kraj (Klaus 1898: 1). Toto zvolání nemůžeme samozřejmě považovat za počátek ochrany přírody v Lichnici, je ovšem dokladem, že krása tamní krajiny nebyla lidem již dlouho lhostejná.

Od poloviny 19. století, kdy se dá předpokládat rozvoj turistiky i romantického zájmu o zříceninu hradu, je Lichnice majetkem nadace Jana Josefa Carretto – Millesima.⁸² Nadace ovšem nestačila hrad opravovat a z této doby nejsou dochovány ani žádné zmínky o snahách chránit zdejší přírodu.

Zájem turistů o malebný kraj se romantickou zříceninou se začal výrazněji projevovat až na počátku 20. století, kdy byly podniknuty první kroky k záchraně zbytků hradu. V r. 1907 byla opravena a před úplným zřícením zachráněna vstupní hradní brána. Rozsáhlejší záchranné práce však začaly až po r. 1933 (náhodná paralela se Silvestrovským výnosem?), kdy hrad při první pozemkové reformě přešel z majetku millesimovské nadace do majetku Klubu československých turistů, který, pod vedením

---

⁸² Jan Josef Carretto hr. Millesimo – majitel vilémovského panství v letech 1756–1800, zakladatel nadace na podporu potřebných osob příbuzných šlechtických rodů, stavebník.

Ing. Friče, zabezpečoval následující opravy. Později vznikl Sbor pro záchranu hradu Lichnice, který ovšem často podnikal akce v rozporu s pokyny ústředí KČT, což přineslo dvojí, rozporuplný výsledek (Flegl 1998).

Je zřejmé, že ochrana zdejší přírody souvisela se zájmem o zříceninu hradu a nádherným výhledem na kraj, který nabízela, se záchranou hradu šla tedy patrně ruku v ruce. Ochraňování okolí hradu tedy byla v počátcích pravděpodobně zajišťována KČT a až v pozdějších letech byla vyhlášena jako státní.

Více o charakteru oblasti, dominantě kraje hradu Lichnici a sousedícím Žižkově dubu viz Příloha 56.

Motivace k ochraně

Náhle probuzená snaha o ochranu památek, především historických, pramenila na přelomu 19. a 20. století z ducha romantismu a národního uvědomění důležitosti historických artefaktů a jejich úlohy v dějinách národa. Tento zájem se přitom nevztahoval jen na kulturně historické památky jako takové ale i na místa, kde se odehrávaly významné historické události, nebo byly jinak spojené s osudy českého lidu.

Co se týče hradních zřícenin, vzrostl zájem o jejich péči po pozemkové reformě v níž ztratily majitele a samotný stát na jejich správu nestačil. Proto se jich nezřídka ujímal například KČT⁸³ a další spolky, které měly často i velmi odborné členstvo (K. Guth, V. V. Jeníček a další).

Tyto spolky (KČT) mívaly vypracované stanovy, postupy a zásady konzervace a obnovy památek – zříceninu například chápaly jako součást krajiny a snažily se zachovat její siluetu (Flegl 1998).

S ohledem na získané informace, pozdější datum vyhlášení a „pokročilejší“ státní ochranu přírody se můžeme domnívat, že impulsem k ochraně rezervace byla prvotně snaha o zachování krajinného rázu území kolem malebné hradní zříceniny. Ze stejného důvodu byly patrně omezovány zásahy do okolních porostů již od 30. let minulého století. Motivací bylo tedy nejspíše uchování estetického prožitku z krajiny kolem významné dominanty sloužící i jako důležité biocentrum (v těch dobách šlo spíše o vědomí odlišného ostrůvku v krajině).

---

⁸³ Zajistil zachování hradů jako Lipnice, Točnick, Potštejn, Střekov, Bezděz, či Helfenburg (Flegl 1998).

3.2.10. Královéhradecký kraj

3.2.10.1. Labský důl (Strmá stráň, Na svahu, Gehänge)

Rozloha (ha): 30,26 (původně 60,04, od roku 1952 cca 207)

Kategorie ZCHÚ: (S)PR

Vyhlášena: 31. 12. 1933, výnosem MŠANO, 1904 rozhodnutím vlastníka

Další ochrana (překryv): Krkonošský národní park (+ EVL, PO Krkonoše), dnes součást PR Prameny Labe

Předmět ochrany

Porost smrku s dubem pralesovitého charakteru.

Počátky ochrany lokality

Ochrana této lokality je neodmyslitelně spjata s osvícenou osobou majitele panství hraběte Harracha, který se již roku 1904 rozhodl zřídit na severním svahu Labského dolu první přírodní rezervaci v Krkonoších s názvem *Strmá stráň (Na svahu)* na rozloze 60 ha.

Harrach se rozhodl přírodu zachovat jako „*památník dob dávno minulých, názornému požitku pravých přátel přírody a vzdání se zde veškerého lesohospodářského snažení*“ (Vrška, Hort 2008; Vacek 1998: Web6).

Hrabě o ochraně rezervace ustanovil zvláštního hajného pro dozor nad plochami kosodřevin a všechen lesní personál nechal poučit o ochraně přírody.

Tento jeho počín prý vzbudil zájem o ochranu přírody v širokých kruzích. Hrabě Harrach tak možná neúmyslně vyvolal, nebo minimálně zájem o ochranu zdejší přírody.

Hrabě Harrach byl údajně silně ovlivněn výše zmíněnou knihou *Beobachtungen auf Reisen nach dem Riesengebirge*, nejsilněji jej pak zasáhly práce českého lesníka Jana Jiráska, rovněž člena expedice. Dalším podnětem pro vyhlášení rezervace byl pro něj pravděpodobně výnos o ochraně krkonošské flóry (rezervace byla zřízena nedlouho po něm), který jej utvrdil ve správnosti plánovaného počínu.

Ředitel jilemnického muzea a velký znalec života hraběte Harracha Jan Luštinec tvrdí, že: "*Chtěl dát příklad, že tu krkonošskou přírodu nelze jenom využívat, ale že je nutné ji také chránit...*" (Hoření 2011: Web7). V osobě hraběte Harracha se tedy snoubí láska k přírodě z pohledu turisty i hospodáře a řekněme důvěrou, že po poznání přírodních krás lidé nebudou dále škodit.

Více o charakteru lokality, jejím využití, majiteli panství a Harrachově smrku viz Příloha 57.

Motivace k ochraně

Přestože ušlý zisk z vynětí rezervace z běžného hospodaření patrně majiteli velkostatku nezpůsobil významnou ztrátu (vzhledem k velmi obtížné přístupnosti terénu), byl jeho počín velmi pokrokový. Hrabě byl vzdělaný a vnímavý člověk, který se zajímal i lesy z hlediska hospodářského (jako majitel pozemků) i estetického (turista), jejich hodnotu si tedy nepochybně uvědomoval. Jeho zájem dokládá i studium vědeckovýzkumných prací jakým byla kniha Královské společnosti nauk.

Své motivace ochrany lesa hrabě sám komentuje jako zachování odkazu minulých dob a jako požitek přátel přírody (myšleno patrně jako estetický i přírodovědný). Jako další je snad možné i přičíst snahu podpořit počínající ochranné aktivity v oblasti a jít v nich příkladem.

3.2.10.2. Babiččino údolí

Rozloha (ha): 334.2296

Kategorie ZCHÚ: NPP

Vyhlášena: 09. 06. 1952, vyhláškou MŠVU, 1924 dohodou s majitelem

Další ochrana (překryv): EVL Babiččino údolí – Rýzmburk

Předmět ochrany

Ochrana přírody a krajinného rázu místa kulturně významného.

Počátky ochrany lokality

Toto místo je unikátní dokonale harmonickým prolnutím přírodních a kulturních památek, jejichž nezbytná ochrana a zvelebování je zmíněna již v zakládací listině z června 1952: „...*bude se dbát jak hledisek ochrany přírody a krajiny, tak hledisek památkových, architektonických a lidových*“ (vyhláška č. 35.789/52–V–VII/5 z roku 1952).

O opodstatněnosti ochrany takto mnohostranně krásné lokality není pochyb. Proto byla také odsouhlasena a přijata všemi vlastníky území (bezmála 30 na pěti katastrálních územích) – ovšem až v roce 1952, kdy se podařilo Ratibořice znárodnit a přisoudit jim, i celému údolí příslušnou ochranu – Ministerstvo školství, věd a umění vyhlásilo Ratibořice s údolím „krajinnou a národní rezervací“ a pokusilo se objekty opravit, což se bohužel ne vždy povedlo v původním duchu.

Již v roce 1924 podalo město Česká Skalice jako místní samospráva pozemkovému úřadu žádost o znárodnění Ratibořic. Město nebylo v tomto počínu samo, bylo

podporováno, či spíše přesvědčeno místním odborem čsl. turistů, okrašlovacím odborem i dalšími spolky. Babiččino údolí se mělo stát národním parkem a zámek se sousedním dvorem útulkem zestárlých spisovatelů a novinářů.

O zachování údolí ve stávající podobě byla také Pozemkovým úřadem vydána anketa (6. 3. 1924). Všichni zúčastnění se shodli, že by území (600 ha) mělo být vyňato ze záboru a uchováno jako částečná rezervace. Značnou hnací silou pro žádost o znárodnění byla přítom (otevřeně uvedená) národnostní příslušnost majitele panství.

Žádost však nebyla kladně vyřízena a Ratibořice tehdy zůstaly knížeti Bedřichu Schaumburg–Lippe⁸⁴ (jehož rodina je vlastnila od roku 1842–3), ovšem s podmínkou udělenou oddělením pro ochranu památek MŠANO,⁸⁵ „že údolí musí zůstati veřejnosti přístupné a že ráz nebude změněn“⁸⁶ – kníže sám se zavázal, že nebude v údolí nic měnit a slib dodržel. To v podstatě zajistilo ochranu údolí až do konce druhé světové války. Potvrdila se tak přimluva ministerského předsedy Jeřábka, který upozorňoval na četné zkušenosti s lepším stavem rezervací ve správě jednotlivců (Klika 1924).

Více o charakteru lokality, jejím využití, původu názvu, Geniu loci, vývoji po roce 1945, dnešním stavu lokality a zámeckém parku viz Příloha 58.

Motivace k ochraně

Na tomto místě není snad třeba popisovat všechny možné důvody, čí spíše hodnoty, díky kterým si lokalita zaslouží ochranu, a které byly známé již dlouhou dobu. Jsou patrné z textu výše a zahrnují aspekty přírodní, kulturní, historické i „duchovní“. Na tomto místě je třeba vyzdvihnout osobu majitele pozemků – Schaumburg–Lippeho, který na panství hospodařil šetrně a po dohodě s ministerstvem dodržel stanovené podmínky a údolí zachoval v dobrém stavu až do znárodnění majetku. Jeho přístup byl, jako u mnoha majitelů panství, podle dochovaných informací šetrný a zodpovědný, na vlastním majetku mu záleželo a nebránil se jej chránit (jak předvídal ministerský předseda Jeřábek)

Naopak zajímavé byly pohnutky těch, kteří se ve 20. letech stavěli proti Lippemu – to, že měli na srdci ochranu památky celonárodního významu je jisté, svou snahu ovšem mimo jiné (i přes princovu dobrou správu majetku) zdůvodňovali národností majitele. Na

---

⁸⁴ Velkostatek požádal dle §20 přidělového zákona o ponechání „Babiččina údolí“ v celkové rozloze 396 ha (Klika 1924).

⁸⁵ Po poradní anketě proběhlo šetření na místě konzervátorem Maximovičem, byly dohodnuty podmínky a sesbírány informace, které se měly připravit pro poučení veřejnosti, která často zaměňuje rezervace za výletní místa (Klika 1924).

⁸⁶ Např. Krejčí 2008: <http://krejci.bigblogger.lidovky.cz/c/57943/Obraz-zkazy-a-zmaru.html>.

jejich motivacích vidíme tedy i převládající náladu české společnosti v meziválečných letech.

3.2.10.3. Adršpašsko–Teplické skály

Rozloha (ha): 1712.0065

Kategorie ZCHÚ: NPR

Vyhlášena: 31. 12. 1933, výnosem MŠANO, 1925 rozhodnutím vlastníka

Další ochrana (překryv): EVL Adršpašsko–teplické skály, EVL Metuje a Dřevíč, CHKO, PO Broumovsko

Předmět ochrany dnes

Geomorfologicky mimořádně významné území kryté lesními ekosystémy s ojedinělými rostlinnými a živočišnými společenstvy podhorského a horského charakteru, vytvořené v kvádrových pískovcových svrchní křídý, s přírodovědně mimořádně významnými formami pískovcového reliéfu vyskytujícími se zde především v podobě rozsáhlých skalních plošin, složitě členěných hřbetů, kaňonů, soutěsek, skalních věží a jeskyní.

Původní předmět ochrany

Skalní město křídového útvaru opuk a kvádrového pískovce.

Počátky ochrany oblasti

První záznamy o návrzích na ochranu skal se objevují již před rokem 1920. Tyto snahy se soustřeďují především v kruzích okrašlovacích spolků i místních správních úřadů a to v podobě návrhu na vznik Národního parku (podobně jako u Krkonoš) – ať již jako samostatných zmíněných skal nebo například ještě v kombinaci se **skalami Ostašskými a Hvězdeckými**.

Z dochovaných zpráv je zřejmé, že si lidé (nebo alespoň vzdělanější veřejnost) uvědomovali nejen krásu přírody, ale také vazby jednotlivých míst na různé historické události a jejich význam pro náš stát⁸⁷ – není divu, vždyť po století národního obrození a v době neustávajícího německého tlaku ožila i láska k vlasti a pocit sounáležitosti s národními dějinami i památkami, jež všechny ztělesňovaly češství: *„Tyto komplexy přerůzných skalních útvarů tvoří skutečně krásy přírodní, jež rovnají se svojí*

---

⁸⁷ Zvláště pak vzpomínali na události, které se na těchto místech udály v souvislosti s politickým soupeřením národnostních skupin a na bitvy počínaje husitskými válkami a dalšími, kdy byly skály útočištěm mnoha pronásledovaných (Pejskar 1921).

nepřekonatelnou mohutností a okrasou osvobození země a republiky, oněm přírodním krásám moravského Krasu a zasluhují býti zvány přírodním parkem.“ (Pejskar 1921: 8)

Některé přírodní zajímavosti se nacházely v pohraničních oblastech, v majetcích německých či poněmčených velkostatkářů – tak jako tyto skalní útvary. Čeští vlastenci proto cítili ještě více potřebu se o tyto skvosty hlásit a připadaly jim ještě více cenné a velice se jich dotýkalo například poněmčování místních názvů (např. zřícenina Skály na Bischofstein) jak se můžeme dočíst např. v Kráse našeho domova z roku 1922.

V jejich slovech je zato patrný obdiv k přírodním výtvorům: *„Abršpašské skalní město tvoří se skalami Teplickými labyrint mocných pilířů pískovcových, podobajících se zdaleka ohromným zbořeninám Kyklopských paláců a věží, odkudž odvozuje se i lidový název „skalního zakletého města“.* Jsou to propláknuté spousty pískovce, představující nejpodivnější a nejbizarnější útvary a podoby, dle nichž obdržely jednotlivě i svá jména...“ (Pejskar 1921: 8). Ozvěna ve skalách zase zaujala natolik Palackého, že ji zmiňuje v knize Letem českým světem.⁸⁸

Okresní správní komise v Polici nad Metují (za ředitele pana Vojtěcha Andrese) vedená vědomím povinnosti chránit české a pociťující naléhavě zásadní význam Police jakožto posledního (českého) města na národnostním rozhraní, které mělo funkci útočiště „české menšiny z Broumova i Teplicka, ovládané zuřivou výbojnou většinou německou“, považovala za svou povinnost předložit Pozemkovému úřadu osvobozené Československé republiky „skromný návrh“, aby na základě dříve zmíněného záborového i přidělového zákona z roku 1919 a 1920 všechny výše jmenované skály, či celé velkostatky, k nimž náleží, popřípadě i okolní velkostatky byly zabrány a převzaty státem a aby ze skal byl učiněn „velkolepý Národní park“ spravovaný nejbližší okresní politickou správou a ostatní pozemky byly přerozděleny českému lidu, zejména legionářům z okresu (Pejskar 1921). Pod tuto žádost se podepsali všichni členové Okresní správní komise z Police na Metují.

Poslední majitel panství svobodný pán Konstantin Nádherný (1877–1958), c. k. nadporučík v záloze, zaslal v březnu roku 1925 s odvoláním na zákon z roku 1919 (záborový zákon) státnímu Pozemkovému úřadu v Praze žádost o ponechání určitých ploch ve vlastnictví dle podmínek zmíněného zákona.

---

⁸⁸ Na místě zvaném Skalní ozvěna se již v roce 1783 pro potěšení turistů hrálo na lesní rohy a střílelo z moždíře. Zvuk výstřelu se sedminásobně vracel od stěny Křížového vrchu (<http://www.skalyadrspach.cz/skalnimesto.html>).

Na základě žádosti Státní pozemkový úřad v říjnu téhož roku rozhodl, že se „*shora uvedenému žadateli ponechávají vedle výměry, která může být podle zákona propuštěna vlastníku ze záboru za podmínek Státním pozemkovým úřadem v dohodě s Ministerstvem školství a národní osvěty v Praze stanovených*“⁸⁹ (viz rozhodnutí SPU v Praze 1. 10. 1925).

Za zakladatele rezervace se tedy považuje nadporučík Konstantin Nádherný, jehož rod vlastnil panství Adršpašské od roku 1828.

Více informací o charakteru oblasti, jeho využití v minulosti a turistické oblíbenosti viz Příloha 59.

Motivace k ochraně

O ochranu této nádherné oblasti začaly v podstatě ve stejné době usilovat jak majitel velkostatku, tak místní samospráva a spolky. Motivací ze strany okrašlovacích spolků a zejména pak zmíněné okresní komise bylo, podle dochovaných materiálů zdůraznění významu těchto skal pro český národ coby památníku všech dramatických událostí odehrávajících se na tomto zemí. Tento historicko–politický aspekt byl spolu se skutečným obdivem a uznáním krásy hlavním motivem k ochraně a úctě zdůrazňovaným ve dvacátých letech.

Co se týče majitele panství, nevíme, nakolik byla jeho žádost o ochranu motivována snahou o uchování přírodních krás a nakolik strachem ze ztráty pozemků a s tím spojenou ztrátu turisticky velmi oblíbeného místa i nemalého přivýdělnku. Je ovšem pravděpodobné, že ministerstvo po žádosti okresní komise z Police vedlo území ve větší patrnosti a o zábor by se bývalo pokusilo. Již tehdy ovšem panovalo přesvědčení, že o mnohá území je lépe postaráno, pokud jsou ponechána majitelům, než jsou-li znárodněna.

---

⁸⁹ § 1 Úprava pozemkového vlastnictví, provedená podle zákona ze dne 16. dubna 1919, č. 215 Sb., o zabrání velkého majetku pozemkového (v dalším "zákon záborový"), a podle předpisů jej provádějících (první pozemková reforma), se podrobuje revisi, pokud jde o
a) pozemkový majetek, který byl ze záboru vyloučen podle § 3, písm. a) nebo propuštěn podle § 11, věty druhé záborového zákona nebo ponechán vlastníku podle § 20 zákona ze dne 30. ledna 1920, č. 81 Sb., kterým se vydávají po rozumu § 10 záborového zákona ustanovení o přidělu zabrané půdy a upravuje se právní poměr k přidělené půdě (zákon přidělový), je-li dosud ve vlastnictví osob, u nichž byl ze záboru vyloučen nebo propuštěn (ponechán), nebo jejich dědiců...“
„Dle § 20 zákona ze dne 30. ledna 1920 Sb. z. a n. má Státní pozemkový úřad při sdělávání plánu přihlížeti k tomu, aby přidělem nebyly rušeny krásy přírodní a ráz krajinný a aby nevzaly újmy památky přírodní, historické a umělecké. Pozemkový úřad může k tomuto cíli svoliti, aby polohy, které jsou věnovány parkům...(výčet míst)... vlastníků byly ponechány vedle výměry půdy, která podle zákona, může být propuštěna dosavadnímu vlastníku ze záboru, jestliže vlastník podrobí se podmínkám stanoveným pozemkovým úřadem v dohodě se zúčastněným ministerstvem...“

3.2.10.4. Prachovské skály

Rozloha (ha): 261.9144

Kategorie ZCHÚ: PR

Vyhlášena: 31. 12. 1933, výnosem MŠANO; 01. 01. 1928 dohodou vlastníka a státu

Další ochrana (překryv): CHKO, Český ráj

Předmět ochrany

Zachování a ochrana přírodního prostředí skalního města, lesního ekosystému a volně žijících rostlin a živočichů. Je zřízena rovněž i s cílem přispívat k výchově návštěvníků k pozitivnímu vztahu k přírodě.

Počátky ochrany lokality

Již na konci 20. let 20. století, spolu s rozvojem turistiky a hrozícím narušením oblasti byla uzavřena dohoda mezi majitelem území a zástupci československého státu o ochraně hodnot Prachovských skal, jež byly následně v roce 1933 vyhlášeny první rezervací v Českém ráji.

Počátky ochrany skal však počínají o několik let dříve. Prvotním impulsem byla pravděpodobně turistická přitažlivost mýty opředených skal s bohatou historií. Ještě v polovině 19. století zavítalo do skal jen několik málo „turistů“, povětšinou hostů libuňského děkana Antonína Marka – tak skály navštěvoval kupříkladu jeho nejlepší přítel Josef Jungmann. Dalším občasným návštěvníkem byl krajský rada J. Hansgirk. Na výlety těchto pánů upomíná pojmenování místa „Kuchyně“, která byla oblíbeným cílem výletních zábav.

Pozdější turistický boom do oblasti ovšem přinesl kromě rozvoje regionu i některé problémy. Již v průvodci z roku 1906 je dochována obecná výzva návštěvníkům: „*V zájmu turistiky vyzývá se veškeré obecnstvo, aby napomenulo jednotlivce, kteří by snad řezáním do kůry stromové škodu a znešvařování v lese způsobovali nebo pohazováním papíru nečistotu šířili.*“ (Smolař 1906: 7)

Kolem roku 1928 se všeobecné povědomí o přírodních hodnotách kraje projevilo jako dohoda tehdejšího majitele a státu na ochraně celé oblasti. Na přání botaniků povolil hrabě Šlik rovněž zřízení dalších rezervací v některých částech skal (Starý Hrádek, Studená, či Hromová rokle a V oborách) sloužících k ochraně vzácných rostlin (*Polygala amara*, *Parnassia palustris* a další), v době psaní monografie (1948) je podle autora

Hlávky ještě vyhlídka na rozšíření rezervací o Černé jezírko (kvůli přesličce obrovské) a skalní bludiště mezi Babincem, Císařskou roklí a Točenicemi (Hlávka 1948).

Více o charakteru oblasti, jejím historickém využití, původu názvu, pozici v rámci „nového“ Českého ráje, osobě majitele, hraběti Šlikovi, proslavení skal, oceňování přírodních hodnot, snaze o posílení ochrany, či zdejší bájně postavě – Pelíškovi viz Příloha 60. Dobová fotografie turistické restaurace postavené v roce 1886 viz Obr. 9.

Motivace k ochraně lokality

Jakási ochrana přírody se v této lokalitě dala předpokládat již v souvislosti s pozorností, která se k ní obrátila po udělení „titulu“ *Český ráj* a postupným masovým nárůstem návštěvnosti. Lesnictví i myslivost byly v době počáteční ochrany v podstatě velmi šetrné a sami majitelé panství turismus v lokalitě podporovali.

Oblast na počátku 20. století navštívilo mnoho osobností z řad potenciálních iniciátorů ochrany (botanici, geologové, turisté a spolky), sama existence skal vedla k založení Jičínské pobočky KČT. Dá se proto předpokládat, že v oblasti již dříve fungovaly „kontrolní a ochranné“ síly, které na oblast dohlížely a zároveň zajistily, že majitelé přivykli „znárodnění“ skal českými vlastenci a nadšenými výletníky.

A jelikož byl status „národní památky“ skalám uměle přiděl ještě před jejich skutečnou ochranou a po celou dobu jejich objevování slyšíme hlasy opěvující jejich četné přírodní krásy, romantické scenérie, geologické, botanické, historické i kulturní aspekty, dá se motivace k jejich ochraně shrnout snad jen slovy krajinný ráz a veřejný zájem (s ohledem na posilování vztahu k přírodě).

3.2.10.5. Radvanické araukarity

Rozloha (ha): min. 2

Kategorie ZCHÚ: rezervace částečná, zrušena

Vyhlášena: 31. 12. 1933, výnosem MŠANO, 1929 rozhodnutím vlastníka a obce

Předmět ochrany (dnes neexistující)

Zkamenělé kmeny araukaritů (*Valchia pimiformis*) v jehličnatých lesích Jestřebských.

Ochrana lokality

Po značně zoufalých začátcích se zkamenělý les konečně dočkal oficiální ochrany v roce 1933, kdy byla vymezena oblast ochrany a stanoven zákaz poškozování a sběru zkamenělin.

Již tři roky předtím však vydal trutnovský okresní hejtman vyhlášku (č.j. 31.981/1930), podle níž hrozilo každému vandalovi až dvoutýdenní vězení nebo pokuta 10 – 5 000 korun. Osvícený hejtman (jehož podpis na vyhlášce je bohužel nečitelný) vyzdvihuje pověst Radvanic coby „domoviny zkamenělého lesa“ a oblast nazývá „přírodovědeckou znamenitostí přirozeně velkého významu“ (vyhláška 31.981/1930).

Hejtman udělil zákaz svým jménem, po předchozím zmocnění zemského úřadu na základě zákona z roku 1927 (patrně také po domluvě se statkářem Jaromírem Švorčíkem, kterému pozemky náležely). Zároveň upozorňuje na bedlivý dozor bezpečnostních orgánů. Podle soupisu rezervací Silvestrovského výnosu byla jakási ochrana lokality uplatňována ještě rok předtím.

Přes přiznanou, dokonce i státní ochranu a deklarovaný dohled nad lokalitou, byla považována spíše za veřejný zdroj „zahradní výzdoby“ nežli přírodní památku. Její drancování a rozvážení zkamenělin do všech koutů vlasti⁹⁰ pokračovalo i po 30. letech (Hloušek 2006).

Rezervace byla bohužel zrušena již roku 1965 z důvodu přílišné devastace. Poslední ranou byla pro lokalitu nedaleká zahrádkářská výstava „Krkonošova zahrada“ konaná na konci 60. let, která přiměla místní zahrádkáře vybrakovat zbytky zkamenělých stromů, které se již na svá místa nikdy nevrátily. V současné době se na území nachází již jen několik málo pozůstatků vzácných zkamenělin – příkladem je Kryštofova skála, která je součástí CHKO Broumovsko (také zničena návštěvníky).

Více o charakteru lokality objevu zkamenělin, původu jejich názvu a také jejich plenění, viz Příloha 61, fotografie zkamenělého kmene viz Obr. 10.

Motivace k ochraně

Radvanické araukarity jsou bohužel smutnou ukázkou lidské nenasytnosti, bezohlednosti a neúcty, která dokáže během několika málo let zcela zničit památku světového významu. Zbytky krásných fosilií jsou dochovány na dobových fotografiích,

---

⁹⁰ Zdejší araukarity můžeme nalézt u okolních domků, jsou z něj vystaveny pomníčky válečných obětí v Odolově, Markoušovicích nebo Slavětíně či interiér Božího hrobu v Mariánském sadu na okraji Malých Svatoňovic. Kusy kmenů zdobí také prostor před galerií minerálů a fosilií *Geosvět* v Londýnské ulici v Praze, do své „rezervace“ v Ústí si je nechal přivézt i Dr. Heinrich Lumpe.

zahrádkách místních a vzpomínkách pamětníků, nikdo však bohužel nevrátí příležitost dokázat, že jsme (byli) již jako národ schopni se o své přírodní dědictví postarat i když je v podobě jaksi movité.

Jasný důvod k ochraně zkamenělin již nastínil profesor Goeppert a lokalita se tak měla možnost stát nejstarší geologickou památkou u nás. Ochrana přírody však byla jako obor ještě příliš mladá, a tak se se první skutečné snahy objevily až po 70 letech od upozornění na výjimečnou hodnotu památky. V té době již byly motivace založené na dalších vědeckých poznacích i vědomí jedinečnosti. Araukarity měly být uchovány jako rarita pro přírodovědce i jako turistické lákadlo. Ochrana byla navíc velmi výrazně tlačena přímým ohrožením, kdy zkameněliny mizely téměř „před očima“.

3.2.10.6. Zámělský borek

Rozloha (ha): 1.5367

Kategorie ZCHÚ: PR

Vyhlášena: 28. 06. 1946, vyhláškou MŠO, návrhy od 1918

Předmět ochrany

Zachování původního porostu.

Počátky ochrany lokality

Výrazné (botanické) pestrosti lokality si nemohli nevšimnout nadšení botanikové, kteří velmi záhy objevili kouzlo tohoto ostrůvku a území začalo být minimálně od počátku 20. století známé jako „botanická lokalita“, která měla nepochybně i své ochránářské zastánce (Mikeska a kol. 2010). Některé nálezy rostlin z této lokality uvádí například Čelakovského „Podrom květen české“ a již na konci 19. století bylo místo navštěvováno studenty prof. Kopeckého i četnými botaniky.

Roku 1934 na lokalitu upozornil „příslušné úřednictvo“⁹¹ výborný znalec květeny Kostelecka a Rychnovska, pedagog, ornitolog, botanik a první konzervátor na Rychnovsku František Hrobař.⁹² Hrobař popsal kvality lokality především z hlediska jejího botanického významu (*Cirsium pannonicum*, *C. freyerianum*, *Veronica teucrium*, *Melittis melissophyllum* a další).

---

⁹¹ V článku *Pozoruhodná lokalita Zámělský borek* v Kráse našeho domova z roku 1934 (Hrobař 1934).

⁹² Hrobař byl autorem několika knih, ve dvou svazcích o starých a památných stromech navrhl k ochraně několik stovek stromů v oblasti Rychnovska n. Kněžnou, Žamberska, Králicka a Rokytnicka.

V té dobu byla část pozemku ve správě ředitelství drah v Hradci Králové a navštívilo ji již mnoho botaniků (J. Klika, J. Hadač, M. Pulchart, A. Souček a další), průzkumníků fauny i geologů. Hrobař sám popisuje množství jejích rostlinných druhů a poznamenává, že již nastíněný „drobný“ výčet je hoden pozornosti z hlediska vědeckého i ochranářského (Hrobař 1934).

Ještě dřívější ochranářský zájem projevil Svaz pro okrašlování a ochranu domoviny v Praze již roku 1918, kdy jeho předsednictvo zaslalo MŠANO pamětní spis, v němž je ochrana Zámělského borku (**stráň u Doudleb nad Orlicí**) navrhována, spolu s dalšími význačnými lokalitami, čímž je k nim alespoň obrácena pozornost.

Výše uvedené okolnosti následně vedly v letech 1945–1946 Františka Hrobaře k jednání v této záležitosti – dohodě s majitelkou pozemku a s ředitelstvím Státních drah v Hradci (po dohodě s MŠANO), konkrétně s panem Ing. Schnellerelem a Ing. Čižinským.

Ředitelství bez dlouhých okolků (dle záznamů za dva dny) a s velikým pochopením prohlásilo z vědeckých důvodů celou zájmovou oblast ve svém majetku za částečnou rezervaci se stanovenými ochrannými podmínkami (zákaz kácení, výsadby akátu, vypalování porostu, hnojení, stavba domků a chat...).

Východní část lokality, která nespadala do majetku drah (do 80 m²), náležela mlynářce ze Záměle paní Marii Krahulcové, ta byla na návrh p. Hrobaře prostřednictvím okresního národního výboru v Rychnově roku 1945 kontaktována MŠANO⁹³ a požádána o upuštění od zalesňování, odstranění akátu i s kořeny a další opatření, podobně jako tomu bylo v dohodě s drahami – tato soukromá část borku tedy byla chráněna již v roce 1945 (Hrobař 1946b).

Více o charakteru lokality, jejím využití, prvních výzkumech a důvodu ochrany viz Příloha 62.

Motivace k ochraně

Deklarovanými důvody ochrany byla (již od samého začátku) především několikrát zmiňovaná geologická a botanická hodnota oblasti, v závěru svého článku ovšem Hrobař neopomíjí zmínit i hodnotu estetickou (Hrobař 1946b). Lokality se totiž od začátku „chopili“ odborníci, a to především z řad botaniků, okrašlovací spolky tuto zkušenost převzaly, posílenou o nelibost z jejího drancování studenty gymnázia.

Proces ochrany této oblasti ukazuje možnost „jednoduchého“ a velmi rychlého vyhlášení rezervace (dřívější upozornění neberu v potaz, nešlo o skutečné jednání)

---

⁹³ Přípis číslo B-155.215/45-III/1 z 15. 11. 1945 (Hrobař 1946b).

v případě, že se u vlastníků dotčených lokalit setkáme s pochopením a ochotou obětovat něco málo pro záchranu nedocenitelné přírodní památky. Vidíme také, že i „technické kruhy“ společnosti projevují o ochranu přírody zájem, když je jim náležitě zdůvodněna, a že z ní dokonce mohou pociťovat značné uspokojení.

3.2.10.7. Exkurz: Krkonoše – zájem o velkoplošnou ochranu

Rozloha (ha): 36300

Kategorie ZCHÚ: NP

Vyhlášena: 17. 05. 1963, nařízením vlády ČSSR

Další ochrana (překryv): EVL, PO Krkonoše, PP⁹⁴ (5), PS⁹⁵ (22)

Předmět ochrany

Posláním národního parku (dále NP) je uchování a zlepšení jeho přírodního prostředí, zejména ochrana či obnova samořídících funkcí přírodních systémů, přísná ochrana volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, zachování typického vzhledu krajiny, naplňování vědeckých a výchovných cílů, jakož i využití území národního parku k ekologicky únosné turistice a rekreaci nezhoršující životní prostředí.

Počátky ochrany zdejší přírody

Díky těmto vlastnostem nemohly Krkonoše uniknout pozornosti přírodovědců, kteří také již od poslední třetiny 19. století usilují o jejich ochranu – ochrana je zde tedy v podstatě již od počátků ochranou vědeckou nebo alespoň „vzdělaneckou“.

První náznaky šetrného využití přírody

První skutečný zájem o využívání přírodního bohatství s pokorou a ohleduplností jsou vysledovatelné již v 16. století (zároveň však došlo k největšímu odlesnění) a poté výrazněji s nástupem turismu v 18. století, kdy se rozvíjí i přírodovědné spolky a vědecké společnosti a Krkonoše se stávají nejen zdrojem obživy, ale také poznání, obdivu a úcty.

První výzkumy a růst zájmu

Jednou z významných organizací byla například Česká královská společnost nauk založená v 80. letech. Z jejího podnětu byla v roce 1786 podniknuta první zevrubná přírodovědecká expedice do Krkonoš. Po ní byla v roce 1791 v Drážďanech vydána kniha

---

⁹⁴ Přírodní památka, dále PP.

⁹⁵ Památný strom, dále PS.

„*Beobachtungen auf Reisen nach dem Riesengebirge*“, která se stala základem dalšího přírodovědeckého výzkumu Krkonoš.

Nutný krok k první ochraně

V důsledku nepolevujícímu tlaku na krkonošskou přírodu, především pak zpustošených botanických lokalit byl učiněn první krok k ochraně místní přírody – v roce 1904 je vydán Výnos k ochraně krkonošské flóry c. k. místodržitelstvím.

Vzápětí vyhláší svou první krkonošskou rezervaci hrabě Harrach na **Labské stráni**.

Pokračující snahy

Sílící turistický ruch však přírodu ohrožoval i nadále a tak byla vydána další (první československá) vyhláška na ochranu krkonošské květeny v Jilemnici roku 1920. V tutéž dobu byly vyvíjeny i další snahy o ochranu krkonošské přírody vycházející z rozmanitých stran – především ovšem z řad botaniků a ochránců květeny. Například Dr. Jaromír Klika předložil kolem roku 1920 návrh na ochranu vybraných památek v Krkonoších a Jizerských horách. Šlo především o ochranu z důvodu zachování typických horských stanovišť, která z naší přírody postupně mizí – rašeliny, vlhké louky, klečové porosty podobně.

Klikova stanoviště

Tak se do návrhu z Krkonoš dostaly: údolí **Bílého Labe** (dnes například Úpská rašeliniště), v té době již částečně chráněné, které mělo být především chráněno před kácením narušujícím estetický ráz a stanoviště rostlin; **Studniční hora**⁹⁶ (dnes I. Zóna KRNAP) s roklemi bohaté horské květeny, Čertovou a Krakonošovou zahrádkou a svahy k Luční boudě s rašelinami a **Kotelní jámy** za Dvorskými boudami s horskou květenou i lučinou (nejbohatší na naší straně hor) – poslední dvě místa byla navíc pro lesní i luční hospodářství bez využití (Klika 1920–1921).

Všechny tyto lokality představují velmi významná stanoviště horské flóry, za návrhy tedy opět vidíme práci botaniků,⁹⁷ kteří měli horské oblasti velmi dobře zmapované a uvědomovali si jejich cennost.

---

⁹⁶ Jak je zmíněno na jiném místě, tato rezervace byla vyhlášena (potvrzena) výnosem správní komise v Peci pod Sněžkou roku 1946. Důvodem byl výskyt vzácných druhů ptáků (jeřábek na Studniční hoře), entomologické nálezy i předpoklad dalších objevů vzácných druhů po zevrubnějším průzkumu a to téměř ve všech oblastech přírodních oborů (Klika 1946: 94).

⁹⁷ Klika také mimo jiné ve svém návrhu jmenuje rostliny, které je nutné chránit před poškozováním a vyhubením všude – kleč, jalovec nízký, prvosenka nejmenší a koniklec horský (Klika 1920-1921).

Ochranná opatření

Klika také navrhuje relativně razantní řešení ochrany tak, že jmenované oblasti budou ochraňovány příslušnou lesní správou, která bude v případě potřeby i zabraňovat přístupu „obecenstva“, kácení stromů bez souhlasu ochranného úřadu a ročně podávat zprávy o stavu na památkový úřad.

Již zde vznikla myšlenka „lesní strážce“ v podobě pověřených osob památkového úřadu, které by měli pravomoc vybírat na místě pokuty⁹⁸ za porušování ochranných podmínek (10 korun) či hlásit těžší přestupek jako lesní pych. Zákazy a informace o chráněných místech měli být vhodným způsobem deklarovány na všemožných místech, aby s nimi návštěvníci byli co nejlépe srozuměni. Veškerá kontrola přináležející památkovému úřadu. Žádné peněžité odškodnění vlastníkům není nutné vyplácet, neboť se jedná o oblasti hospodářsky nevyužitelné (Klika 1920–1921).

Více o charakteru, využití oblasti, osobnostech spjatých s její ochranou, myšlence velkoplošné ochrany a jejím vývoji viz Příloha 63.

Motivace k ochraně

Snažit se rozklíčovat dílčí motivace k ochraně takto rozlehlého území není snadné, stejně jako zachytit alespoň kostru vývoje ochranných snah. Jelikož se však v Krkonoších jednalo již od samého počátku o aktivity skupinové až celostátní a nebylo přítele přírody, který by o ně nejevil zájem, dají se snad pojmut souhrnně – i snahy o ochranu menších území byly nepochybně těmi velkoplošnými ovlivněny.

Hlavní motivací počátečních snah by byla zcela jistě nutnost zabránit dalšímu drancování a zachovat z unikátních a mizejících stanovišť alespoň zbývající část. Významnou roli v této době hráli především botanici. Později se dostávají ke slovu i další přírodovědná odvětví a o ochranu se zasazují i spolky a státní orgány a Krkonoše se stávají celostátním tématem – ochrana se začíná stávat veřejným zájmem, národ si začíná uvědomovat celkový význam svého pohoří a také srovnávat stav doma se zahraniční ochranou přírody. Neustále přitom samozřejmě pokračují i snahy o ochranu maloplošných území, myšlenka vytvoření národního parku však nemizí ani po válce a všestranná unikátnost pohoří je již všeobecně známá – stejně tak se bohužel vynořují další problémy a neochota upustit od některých aktivit v oblasti.

Bez ohledu na dílčí ochranné snahy i úspěchy tedy shrňme motivace pro ochranu Krkonoš do tří hesel – unikátnost, ohrožení a veřejný zájem.

---

⁹⁸ Z pokuty mělo pak 50% připadnout strážci (Klika 1920-1921).

3.2.10.8. Orchidejová louka pod Šerlichem

Rozloha (ha): kolem 1 ha (odhad)

Vyhlášena: nebyla, součástí CHKO Orlické hory

Předmět navrhované ochrany

Lokalita s výskytem vzácných druhů rostlin, především z čeledi vstavačovitých.

Snahy o ochranu lokality

Ještě téhož roku, co Pulchart louku objevil, napsal o jejím bohatství článek do časopisu Ochrana přírody a jeho prostřednictvím také okamžitě požádal o zřízení přísné rezervace.

Jako důvod zmiňuje jak výskyt velmi vzácných druhů orchidejí, tak i množství esteticky výrazné květeny, která by potěšila i laické návštěvníky.

Ochrana je dle něj nutná také protože by se v lokalitě v blízké budoucnosti mohla objevit dvě ohrožení se stejnými konečnými důsledky – buď umělé zalesnění či samovolné rozšíření okolní bučiny. V každém případě by bylo pro existenci rezervace nutné les omezovat. Rezervace by byla navíc vhodně položena mimo turistických stezek, avšak nedaleko Masarykovy chaty i Šerlišského mlýna (z nichž by mohl vycházet její dozor). Nutné by bylo zajistit a přísně dodržovat zejména zákaz trhání veškerých vstavačovitých rostlin (v celých Orlických horách).

Více o této navrhované rezervaci se nepodařilo zjistit, víme s určitostí jen to, že na místě podle popisu se žádná rezervace nikdy nenacházela. Nejbližší chráněné území je významná **NPR Bukačka**. Je možné, že vydáním článku Pulchartova iniciativa skončila (přestože dříve i později se přírodou Orlických hor zabýval) a žádný jiný ochranář se jí nechal.

Co se týče nejvzácnějších dvou druhů orchidejí, které se měly stát vlajkovými druhy navrhované rezervace, prstnatec Traunsteinerův se dnes prý vyskytuje na Šumavě u Lipna, na nedávno ověřeném stanovišti na malé lokalitě v Jihlavských vrších a také úplně nejnověji je popisován z Klatovska. Jak vidíme, na původních lokalitách v Orlických horách a v **SOOSu** už jeho výskyt nebyl zaznamenán. Prstnatec hlavatý se vyskytuje hojněji, například na **Galovských loukách**, v **CHKO Beskydy**, v **Bahulských jamách** apod., ovšem i jeho výskyt je omezenější, a proto je velká škoda, že se tuto rezervaci nepodařilo vyhlásit.

Více o charakteru oblasti, jejím využití a objevení viz Příloha 64.

Motivace k ochraně

Důvody k ochraně lokality jsou zde zřejmé, sám botanik–ochranář je ve svém článku výslovně uvádí. Jsou z nich tedy relativně snadno odvoditelné i jeho motivace. Jako botanika, učitele a ochranáře jej takto bohatá lokalita nadchla jak z vědeckého, tak estetického hlediska natolik, že se okamžitě vyslovil o nutnosti její ochrany. Mimo jiné proto, že tušil její možné budoucí ohrožení a proto považoval za nezbytné ji aktivně udržovat v současném stavu. Vedlejší motivací mohla být také její příhodná poloha jak pro návštěvníky, tak pro ochranu/ochránce přírody.

3.2.11. Liberecký kraj

3.2.11.1. Čertova zed'

Rozloha (ha): 20

Kategorie ZCHÚ: NPP

Vyhlášena: 10. 11. 1948, Zemským národním výborem Praha, 1854 první opatření

Předmět ochrany

Vypreparovaná vodorovně uložená čedičová žíla v délce několika km.

Počátky snah o ochranu oblasti

Z dnešního hlediska se ochrana tohoto cenného přírodního útvaru zdá samozřejmostí, zvláště po hlubším začtení do studie, kterou mi laskavě zaslal ještě rozepsanou pan prof. Paluska.⁹⁹ V historii to měla tato památka ovšem poněkud složitější.

První kroky k ochraně skály byly podniknuty již v 19. Století,¹⁰⁰ kdy vešlo v platnost císařské nařízení (1854),¹⁰¹ jímž se těžba čediče z Čertovy zdi zapovídala.

Na tento výnos se úřady odvolávaly ještě ve 20. století, neboť žádné novější ustanovení nebylo vydáno. Kdo byl iniciátorem tohoto nařízení, se prozatím nepodařilo zjistit, ovšem velké vážnosti (dostatečné na to, aby mohli takový požadavek prosadit u dvora ve Vídni) požívali v té době geologové Franz Xaver Maximilian Zippe a po něm jeho někdejší asistent Jan Krejčí, profesori na universitě v Praze – oba Čertovu zed' prokazatelně navštívili (Paluska, Kühn 2011).

Na začátku 20. století se objevilo ochrannářské úsilí mezi sudetskými Němci – především Exkursionsklub se těšil značné autoritě a byl několikrát žádán o odborný posudek. Ukázky dochovaných dokumentů – článků a jiných textů vztahujících se ke snahám o ochranu památky viz Příloha 65.

Následovaly snahy také na české straně – o ochranu se zasazoval například Otakar Fendrych, řídící učitel ve Světlé pod Ještědem. Roku 1916 začal psát články o stavu Čertovy zdi a korespondoval také s místními úřady i dalšími vlivnými osobami. Jemu nakonec patří i zásluha za výkup příslušných pozemků, který se uskutečnil „až“ roku 1933,

---

⁹⁹ Citovaní autoři ve své studii přehledně a velmi podrobně uvádějí další informace i příklady článků a dopisů zasazujících se o ochranu geologického útvaru, proto pro bližší informace odkazují na jejich text, který by snad mł vyjít v tomto roce pod názvem Historie úsilí o záchranu Čertovy zdi.

¹⁰⁰ Tehdy šlo o snahu císařských úřadů, které hovořily o „die Teufelsmauer“ – Čertova zed'/stěna (Paluska, Kühn 2011).

¹⁰¹ Přes četné deklarace „prvenství“ v ochraně geologických útvarů, které nalézáme u mnoha dnes chráněných památek, je toto skutečně zatím nejstarší doložené nařízení prokazatelně související s ochranou přírody.

přestože byl MŠANO schválen za cenu 6000 Kč již roku 1929 a již mnohem dříve se jednalo o zastavení lámání kamene (dopis nařizující zastavení lámání viz Příloha 65).

Roku 1922 se stala ochrana dokonce mezinárodní událostí, „několikrát zasáhla německá Politická expozitura v Mimoni, Státní památkový úřad a konzervátor pro přírodní památky R. Maximovič. Přesto majitel Josef Bobek se snažil lámat čedič i nadále a podával rekurs, který Zemská politická správa v Praze zamítla...“ (Paluska, Kühn 2011: 6). MŠANO doporučovalo expozituře, aby použila k zákazu lámání čediče císařský výnos z roku 1854, neboť považovala za nutné tento geologický útvar uchovat alespoň jako fragment do vydání chystaného zákona o ochraně přírodních památek (9. 5. 1922).

Změnou k lepšímu bylo poválečné období, kdy se v roce 1948 nakonec podařilo vyhlásit Čertovu zeď národní přírodní památkou.

Více o charakteru památky, jejím pojmenování, využití v minulosti i popis mezinárodního úsilí o ochranu a ochránářské vynalézavosti viz Příloha 65.

Motivace k ochraně lokality

Dle studie profesora Antonína Palusky a RNDr. Petra Kühna byla Čertova zeď v minulosti předmětem tahanic českých a sudetoněmeckých úřadů a později obětí inkompetence těch socialistických. Hovoří také o (obvyklém) předstihu vědeckých poznatků před legislativní praxí zčásti způsobeném nedostatečnou publikací zjištěných faktů. Tuto přírodní památku označuje za náležející k pomyslné exklusivní kategorii ochrany, která je řekněme hodnotná zvláště pro úzkou skupinu lidí, avšak veřejnosti její smysl poněkud uniká.

Motivací k ochraně byla kombinace především dvou faktorů a to její vědecké hodnoty podložené výzkumy vědců zvučných jmen a jejího přímého ohrožení, které by znamenalo brzké zničení celého útvaru. V tomto území plném střetů se však k těmto racionálním důvodům přidávají ještě pohnutky emocionální zapříčiněné různými faktory, zejména národnostními spory, které se projevovaly i v ochraně přírody.

Jen zmínit se ještě můžu o tom, že jde o památku, jejíž ohrožení bylo způsobeno především potenciálním ekonomickým ziskem.

3.2.11.2. Panská skála

Rozloha (ha): 1,26

Kategorie ZCHÚ: NPP

Vyhlášena: 31. 12. 1933, vyhláškou MŠANO, 1895 dohodou s majitelem

Další ochrana (překryv): CHKO České středohoří

Předmět ochrany

Doklad sopečné činnosti, typická ukázka sloupcovitého rozpadu čediče.

Počátky ochrany lokality

Snahy místních obyvatel o ochranu této pozoruhodné geologické památky se začínají objevovat již na konci 19. století. Iniciativu projevil například českolipský Exkursionsclub – ten zaslal roku 1878 zemskému výboru žádost o ukončení těžby a ochranu této skály. Auersperg Theumner, nejvyšší zemský maršálek tehdy odpověděl (podepsal odpověď) odmítavě a jako důvod uvedl nedostatek finančních prostředků, aby mohla být skála odkoupena.

Kladné rozhodnutí bylo vydáno až o celých 17 let později (1895) – zakazovalo těžbu a útvar se tak vlastně stal, alespoň papírově, nejstarší geologickou rezervací v Čechách (jde o parametry ochrany, dříve byly „chráněny“ Barrandovy skály). Tento první zákaz ovšem nebyl lidmi příliš respektován, a tak se v oblasti těžilo i nadále.

V důsledku neustálého porušování zákazu těžby vzniklo občanské sdružení na ochranu Panské skály (neboli „kamenných varhan“) a v roce 1902 odkoupilo část lomu, čímž na několik let zabránilo rozšiřování těžby.¹⁰² Těžaři ovšem pokračovali v těžbě do hloubky (dnešní jezírko).

Celá pastvina i se skálou byla nakonec zakoupena okresním výborem v České Kamenici v letech 1912 – 1913 za 24 000Kčs. Na uhrazení této částky přispěla ministerstva, spolky i jednotlivci. Ve 20. letech se o ochranu zasloužil především prof. J. E. Hibsich, který s majiteli lomu vyjednal zastavení těžby, která ještě v omezené míře pokračovala. Těžba byla ovšem po čase opět obnovena a její definitivní zákaz se objevil až roku 1948 (někde 1945 – např. Vlačíha 2010), po kterém již rychle následovala i oficiální ochrana – výnosem MK (Ministerstva kultury, dále MK) v roce 1953 (Panská skála je však na soupisu rezervací silvestrovského výnosu).

Více z charakteristiky památky viz Příloha 66, dobová fotografie útvaru viz Obr 11.

---

¹⁰² Pokus odkoupit celý pozemek byl znemožněn požadavkem majitele na částku 160 000 korun. Proto byla pronajata jen část (<http://de.wikipedia.org>).

Motivace k ochraně

Důvodem k ochraně, která vzedmula značnou vlnu zájmu mezi místními obyvateli i přírodovědci, bylo především zamezení zániku pozoruhodného útvaru. Přestože se o jeho ochranu mnozí snažili již léta a stal se v podstatě dominantou a symbolem oblasti, dlouhou dobu se jej nedařilo chránit proti výnosné těžbě. Tyto těžkosti na druhou stranu sjednotily snahy „ochranářů“, kteří nakonec dosáhli úspěchu a zajistili zachování tohoto přírodního skvostu, dnes hojně navštěvovaného.

3.2.11.3. Peklo

Rozloha (ha): 58.1067

Kategorie ZCHÚ: NPP

Vyhlášena: 18. 11. 1967, výnosem MKI, 1895 rozhodnutím vlastníka

Předmět ochrany dnes

Komplex bažinných olšin a jasanovoolšových luh v nivě potoka s řadou cenných druhů.

Původní předmět ochrany

Geologicky cenné kaňonovité údolí Robečského potoka ve svrchně kvádrových pískovcích a komplex bažinných olšin a jasanových luhů tvořících biotop vzácných a ohrožených druhů rostlin a živočichů, včetně početné populace bledule jarní v údolní nivě.

Počátky ochrany lokality

Údolí toku Robečského potoka, tzv. Peklo, se za třicetileté, prusko–rakouské i druhé světové války stalo díky své neprostupnosti útočištěm obyvatel z okolních vesnic. V roce 1881 mu však hrozilo nebezpečí v podobě uskutečnění projektu železniční trati z České Lípy do Lovosic (dnešní trať 087), která měla celé údolí protnout. V tu dobu však zakročil sám tehdejší majitel pozemků hrabě Kinský, členové Exkursionsklubu i širší veřejnost a trasa byla na jejich nátlak přepracována do dnešní podoby (údolí tedy nad osadou Karba překlenul ocelový viadukt o výšce 24 metrů a délce 209 metrů vystavěný roku 1898).

Následně bylo území roku 1895 vyhlášeno majitelem za soukromou rezervaci a bylo využíváno (i nadále) jako oblíbené turistické místo.

„Hlavní půvab tohoto překrásného údolu jest idylická jeho osamělost a nerušené, hluboké ticho, jež jen zrána a večer hlasy zpěvného ptactva oživují. Temný hluboký proud

valí se široce a tiše jeho dnem a sem tam pod skalami ústí do něho tajemné prameny...“
(Českolipsko, praktický turistický průvodce 2000).

Více o charakteru oblasti, jejím využití v minulosti a romantizujících úpravách okolí zámku viz Příloha 67.

Motivace k ochraně

Za prvotní impulz k vyhlášení rezervace tedy můžeme považovat až ono náhlé ohrožení místa, které bylo již v tu dobu navštěvované turisty i obyvateli okolních měst pro svůj romantický ráz a do té doby jej nebylo nutné jej ochraňovat. Když se však objevilo jasné nebezpečí, velmi rychle se mobilizovaly síly motivované potřebou ochránit tuto přírodně i historicky cenou lokalitu. Tato ochrana tedy nebyla založena na vědeckém podkladě, průzkumy oblasti spolu se státní ochranou přišly až později.

3.2.11.4. Novozámecký rybník

Rozloha (ha): 368.2733

Kategorie ZCHÚ: NPR

Vyhlášena: 31. 12. 1933, vyhláškou MŠANO, počátek 20. st. majitelem

Další ochrana (překryv): EVL Jestřebsko – Dokesko, PO Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady

Předmět ochrany

Ornitologická lokalita s hojným výskytem vodních a mokřadních druhů ptáků a komplex vodních, mokřadních a lesních ekosystémů, zejména slatinných luk, rákosin, přirozených bažinných olšin a vrbin, vytvořených kolem Novozámeckého rybníka; typy přírodních stanovišť a druhy, pro které byla jiným právním předpisem vyhlášena EVL Jestřebsko – Dokesko a které se nacházejí na území NPR.

Počátky ochrany lokality

Již výpisy Exkursionsklubu z počátku 20. století obsahují poznámku, že početné kolonie racka „*těší se největší ochraně vlastníka paní kněžny Hohenlohe v plném souhlasu s ředitelem panství panem Langem nejen jako vynikající přírodní památka, ale také na základě užitkové hodnoty...*“ (Nordbömischen Exkursionsklub 1912–1916: 2).¹⁰³

---

¹⁰³ Zde si můžeme všimnout jisté paralely i rozdílů s ochranou Krvavého rybníka.

Zajímavou informací je zde poznámka, že v okolí ležící místa jsou nadobro zbavena ohrožení ponravami, resp. chrousty.

Jako hnízdiště vodního ptactva byla oblast Novozámecka vyhlášena za částečnou rezervaci již v roce 1931, v roce 1933 byly krajským civilním soudem v Praze vymezeny podmínky hospodaření a správu pro vlastníky, jimž byly podle přidělového zákona pozemky v rezervaci ponechány¹⁰⁴ - oblast se poté samozřejmě stala součástí seznamu Silvestrovského výnosu.

Roku 1953 poté i Krajský výzkumný ústav zemědělský v Zahradkách, jakožto vlastník pozemků, odsouhlasil jejich pojetí do státní přírodní rezervace a zavázal se zachovat stanovené ochranné podmínky, které dále vysloveně jmenuje. Jedná se především o zajištění klidného hnízdiště vodního ptactva a ochranu flóry.

Jak je ovšem patrné ze zmínky Exkursionsklubu, oblast požívala určité ochrany již dříve, a to patrně již od počátku 20. st. jako hnízdiště užitečných racků.

Více o charakteru lokality, jejím využití, výzkumech i historických zápisech Exkursionsklubu viz Příloha 68.

Motivace k ochraně

Oblast požívala, podle studovaných dokumentů, prokazatelně jistou ochranu již před státním vyhlášením za částečnou rezervaci. Majitelé (správa velkostatku v Nových zámcích) si o vyhlášení rezervace zažádali sami v rámci pozemkové reformy (s ohledem na snahu o ponechání pozemků ve vlastnictví) – jako motiv ochrany tuto skutečnost ovšem nemůžeme brát zcela v potaz, jelikož záznamy o soukromé ochraně lokality pocházejí ještě z doby před vydáním záborového zákona.

Důvodem k ochraně tedy bylo vodní ptactvo, konkrétně racci, kteří byli obecně (státem) považováni za přírodní památku, navíc v jistém ohledu zemědělsky velmi užitečnou. Prvotní motivací tedy bylo uchování příhodných podmínek pro hnízdění a život racků.

Až pozdější výzkumy ukázaly i další kvality oblasti spočívající hlavně v typických stanovištích s charakteristickými společenstvy, z nichž některá jsou asociace vzácná a bezprostředně ohrožená lidskou činností s nebezpečím vymizení.

---

¹⁰⁴ Podle rozhodnutí o ponechání pozemků ve vlastnictví si o ně majitelé žádali již v roce 1927 – již v té době tedy sami považovali oblast za rezervaci.

3.2.11.5. Velký a Malý Bezděz

Rozloha (ha): 28.1122

Kategorie ZCHÚ: NPR

Další ochrana (překryv): EVL Velký a Malý Bezděz, PO Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady

Vyhlášena: 31. 12. 1933, 1923 majitelem

Předmět ochrany dnes

Přirozené lesní porosty na vrcholech Velkého a Malého Bezdězu tvořené především acidofilními a květnatými bučinami, hercinskými dubohabřinami a suťovými lesy, společenstva skalní stepi, které tvoří biotop řady vzácných a ohrožených druhů rostlin a živočichů, včetně populace tesaříka alpského (*Rosalia alpina*), geomorfologicky ojedinělý útvar sestávající ze dvou vulkanických kup tvořených sodalitickým fonolitem s typickou deskovitou a sloupcovitou odlučností podmiňující tvorbu četných suťových proudů a osypů a typy přírodních stanovišť a druhů, pro které byla jiným právním předpisem vyhlášena EVL Velký a Malý Bezděz a které se nacházejí na území NPR.

Původní předmět ochrany (výnos 1933)

Bučina s příměsí dubu, modřínu a borovice kolem hradu Bezděz, ochrana glaciálního reliktu tesaříka alpského.

Počátky ochrany přírody

Ochrana přírody je v tomto území relativně úzce spojena s existencí hradu a jeho ochranou, případně návštěvností a turistickou oblibou. I z tohoto důvodu má tedy velmi dlouhou historii, bohužel doklady o ní jsou spíše útržkovité.

Jako jakou předzvěst ochrany přírody můžeme považovat specificky harmonické využití oblasti, které v kombinaci se zdejšími podmínkami vedlo až k přirozenému vytvoření „trvale udržitelného hospodaření“ v lesích kolem Bezdězu.

Ve výnose MŠANO ze dne 31. 12. 1933 je k této rezervaci poznamenáno, že je založena roku 1923 a trvale zabezpečena, „ač jako rezervace uvedena jest v hospodářských knihách a plánech již téměř před 100 lety“ (MŠANO 1933: 4).

Výše zmíněná informace dokládá, že oblast musela požívat ochranu již za pána Kristiána Vincence Arnošta z Valdštejna–Vartenberka (1794 – 1858), či snad již za jeho otce Arnošta Filipa (zakoupil hrad roku 1797), který ovšem o hrad nejevil zájem a za jeho vlastnictví se proměnil v ruinu.

U jeho syna Kristiána Vincence by byla ochrana spíše uvěřitelná, neboť relativně naslouchal hlasům prvních romantických obdivovatelů, a jak bylo zmíněno výše, započal také drobné opravy.

Doklady o podílu Valdštejnů na vzniku rezervace (i když až z onoho roku 1923) jsem nakonec našla v Maximovičově soupisu částečných rezervací z roku 1933, kde se praví, že území bylo vyloučeno z pravidelného hospodaření r. 1923 velkostatkářem A. Waldsteinem (posledním majitelem) v zájmu zachování starých buků a tím tesaříka alpského jako glaciálního reliktu. O zkoumání výskytu tohoto brouka v lokalitě se dozvídáme ve stejné publikaci. Je doloženo již z roku 1880 z Časopisu Vesmír, kde na něj upozorňuje Polák (Maximovič 1933).

Turisté hrad získávají roku 1932. Z jejich stanov mimo jiné vyplývá přirozené vedení k lásce k přírodě, můžeme tedy předpokládat, že hrad s okolím byl jimi chráněn a udržován dál. „S turistikou souvisí péče o ochranu přírodních a historických památek. Kdo touží více po styku s nedotčenou krajinou a komu více může záležeti na zachování starých dokumentů dějinných nežli turistovi... „ (Dědina 1931: 578)

Více z přírodní charakteristiky lokality, historie využití území i hradu Bezděz, K. H. Máchovi a jedna ochranná perlička viz Příloha 69.

Motivace k ochraně

Bohužel nevíme, na čí podnět se k ochraně přírody uchýlil Kristián Vincenc z Valdštejna. Dá se totiž předpokládat, že ochranu vzácného brouka neinicioval sám, ale předcházelo mu odborné doporučení. Zda to bylo doporučení zmíněného Poláka, o němž víme, že střevlíka v oblasti zkoumal, či následně Rudolfa Maximoviče, který o jeho výzkumech věděl, již nevíme. Tím méně je pak jasný důvod, proč byla oblast chráněna údajně již někdy kolem roku 1830–40.

Motivací k ochraně oblasti byl podle dostupných materiálů nejspíš skutečně především výskyt vzácného tesaříka s jeho biotopem a jeho uchování do budoucna. Prvotní iniciativu pak můžeme tušit od odborníků. Vedlejší motivací by podle doby vyhlášení mohla být i pozemková reforma, kterou snad můžeme vyloučit s ohledem na to, že majitel za několik let území v podstatě daroval KČT.

3.2.11.6. Břehyně–Pecopala (Dokesko)

Rozloha (ha): 903.5

Kategorie ZCHÚ: NPR

Další ochrana (překryv): EVL Jestřebsko – Dokesko, PO Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady

Vyhlášena: 31. 12. 1933

Předmět ochrany

Ochrana výrazné biocenózy typické pro dokeskou plošinu.

Ochrana přírody

Území je podle výnosu MŠANO z roku 1933 chráněno již o rok déle, tedy od roku 1932 a to především jako lokalita významných stanovišť, rašelinných luk a porostů vzácných rostlin. Svěřeno je do správy statku v Doksanech.

Ze stanoviska MŠANO z 15. 3. 1938 (o ponechání pozemků velkostatku) je patrné, že území dokeského velkostatku patří z přírodovědeckého hlediska k jednomu z nejvýznamnějších oblastí v republice z hlediska botanického a ornitologického. Proto bylo majiteli velkostatku uloženo, aby jej ochraňoval jako částečnou rezervaci. Po dohodě s majitelem také MŠANO na základě odborného šetření vypracovalo plán na zřízení rezervace a navrhlo ochranné podmínky – zřízení rezervace Obora Doksy–Strassdorf jako rezervace částečné pro zachování současného rozsahu lesů a okolí Břehyňského rybníka bez přisazování cizokrajných dřevin a s výběrnou těžbou, Bažinnou louku (Břehyni) jako rezervaci úplnou, bez zásahů s jistou možností jednání na základě vlastního uvážení velkostatku (kosení rákosí, zástavbu pro vlastní potřebu apod.) V několika polesích (Kummer, Břehyně–Heidemühl, Strassdorf) nařizuje hospodaření okrajovou kulisovou sečí (pro zachování smíšeného charakteru lesa) a ustanovuje je částečnou rezervací. Dále ustanovuje další částečné rezervace na území jehličnatých porostů a v severní části Kummerského pohoří pro zachování xerothermní květeny a porostů, rovněž území popelivky sibiřské (*Ligularia*) v polesí Staré splavy, Oblast Máchova jezera, pruh rašelinného borového lesa mezi „Dörrpläne a Wolfsgrund“, vše s typickými a podrobnými ochrannými podmínkami. Ministerstvo žádá podmínku nezastavitelnosti pro „každého, ať dnešního či budoucího vlastníka“ a táže se ministerstva zemědělství, zda bude možné některé nemovitosti, které jsou dosud v záboru propustit k ochraně.

Snahy o ochranu jsou pak ze stejné doby doloženy i ze strany valdštejnského panství, jemuž rybníky náležely, a které pro klid avifauny zakázalo pohyb po březích rybníků i volně v lese mimo označené stezky – bohužel s nevalným úspěchem, což bylo pravděpodobně dáno obecným přesvědčením, že majetek určený k záboru je již možné využívat bez omezení. Proto výzkumníci žádají, aby byla dosavadní opatření podpořena státní autoritou. Rovněž je doporučeno „desatero“ opatření, která by bylo dobré učinit, včetně stanovení pokut a vydání naučné brožury.

Více o charakteru lokality, jejím využití v minulosti a rozsáhlých výzkumech a aktivitách ministerstva viz Příloha 70.

Motivace k ochraně

Průzkumný počín s velmi konkrétními a důležitými poznatky byl ze strany ministerstva motivován, jednak řekněme „povinností“ úřadu, jednak obecně podporovanými výzkumy v některých (obzvláště typických) oblastech, které mají být zabrány v důsledku pozemkové reformy a je záhodné je zachovat v co možná nejlepší podobě. Dále i jako odezvu na hlasy veřejnosti, které se neustále dožadovaly konkrétních výsledků státní ochrany přírody srovnávající stav v ČSR se situací v zahraničí.

Zřejmě o něco déle (snad od roku 1932 zmíněného v silvestrovském výnosu) byla částečná ochrana oblastí zřízena samotným majitelem panství a to pro klid a ochranu vodního ptactva, které bylo v té době již často předmětem ochrany a považované za zemědělsky prospěšné. Že tato opatření neměla požadovaný účinek, je jiná věc, ostatně snahy o zpříšňování ochrany vidíme i v následujících letech, což dokládá nedostatečnou formu ochrany nebo její nedodržování z dřívějšíka a patrně také zmiňovanou snahu vyrovnat se zahraničí.

Vedlejší motivací valdštejnského velkostatku mohla být samozřejmě i snaha vyhnout se záboru, důkazy o tom jsem ale nenalezla.

3.2.11.7. Český ráj

Rozloha (ha): 18152.3

Kategorie ZCHÚ: CHKO

Vyhlášena: 01. 03. 1955, vyhláškou Ministerstva kultury

Další ochrana (překryv): EVL (8), Památné stromy (27), NPP (2), PP (12), PR (11)

Předmět ochrany

Posláním oblasti je uchování a obnova jejího přírodního prostředí, zejména ekosystémů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, a zachování typického charakteru krajiny za současného rozvíjení ekologicky optimálního systému využívání krajiny a jejich přírodních zdrojů.

Počátek ochrany

Český ráj je nejstarší chráněnou krajinnou oblastí České republiky. U zrodu ochrany byla patrně jeho dlouhodobá turistická proslulost – zejména byla oblíbená lázeňská oblast Sedmihorek na okraji Hruboskalského skalního města. Lázně přilákaly do oblasti mnoho významných turistů, učenců i umělců (J. Neruda, E. Krásnohorská...), kteří si dokázali zdejší bohatství naplno uvědomit (viz např. báseň níže), na druhou stranu sem přivedly i potenciální nebezpečí pro okolní přírodu, což se projevilo o několik desetiletí později (Weiss, Kukul 1998). Tato známost a nepřehlédnutelná jedinečnost oblasti daná její obrovskou rozmanitostí (estetická zajímavost) vedla k vytvoření jakéhosi ochranného statusu a následnému vyhlášení prvního velkoplošného chráněného území v ČR. O toto vyhlášení se postaralo ministerstvo kultury, konkrétní iniciativy jsou přes velkou popularitu území málo zřetelné. Jednou z klíčových osobností vyhlášení ochrany však byla, dnes již zesnulá Marie Maršáková, dlouholetá odborná pracovníce státní ochrany přírody, která se také významně zasloužila o organizaci nově se utvářejícího oboru ochrany přírody.

Více o charakteru lokality, historii, zájmu turistů a rozšiřování ochrany viz Příloha 71.

Motivace k ochraně

Motivace pro ochranu této oblasti je těžké jednoznačně stanovit zejména pro její rozlohu a rozmanitost – vyplývají z její výrazné estetické hodnoty dané a následného turistického zájmu (dlouhodobě jedna z nejnavštěvovanějších lokalit republiky). Další motivace jsou kulturní, historická a přírodovědná hodnota, jejímž posledním stvrzením je

již zmiňovaný geopark. Český ráj totiž nabízí stovky lokalit geologického, archeologického a kulturního významu, pro jejichž nahromadění na velmi malé ploše vytváří evropské unikum. Prvně zmíněná motivace zajistila lokalitě jistou ochranu již na přelomu 19. a 20. století. Vysoká návštěvnost však zároveň zvýšila riziko poškození ostatních hodnot a vedla tedy k vyšší nutnosti státní ochrany založené na motivacích racionálních.

3.2.11.8. Jizerské hory

Rozloha (ha): 35000

Kategorie ZCHÚ: CHKO

Další ochrana (překryv): EVL (9), PO, NPR (3), PR (13), PP (10), PS (19)

Vyhlášena: 08. 12. 1967, výnosem MKI

Předmět ochrany

Zřízením oblasti se zabezpečuje podle vědeckých poznatků a zásad zachování, zvyšování, využívání a obnova přírodního bohatství a ochrana jejího vzhledu s typickými krajinnými znaky, aby tyto hodnoty vytvářely vyvážené životní prostředí a tak sloužily k poučení, osvěžení a péči o zdraví našeho lidu; k typickým krajinným znakům oblasti náleží také místní zástavba lidového rázu.

Počátky ochrany

Již od začátku byly výzkumy i snahy o (velkoplošnou) ochranu Jizerských hor provázány s ochranou sousedních Krkonoš. Ty se začaly objevovat zhruba ve 20. letech 20. století (viz kapitola 3.2.10.7. Krkonoše). Stejně jako v případě Krkonoš byla tedy ochrana jejich částí navrhovaná již roku 1920 Dr. Klikou.

Stejně jako u Krkonoš samozřejmě souběžně (již dříve) probíhaly snahy o ochranu maloplošných území.

Po válce pokračovaly snahy o komplexní ochranu dohromady s Krkonošemi. Roku 1946 nabyly podoby žádosti Masarykovy akademie práce (viz kapitola Krkonoše), navrhovány přitom byly zejména tyto oblasti: „Velká a Malá“ Jizerská louka, již dříve považovaná za rezervaci, rašeliniště na louce „Čihadlové“ a „Kosodřevinné“ a bučiny na Bukové (ANONYM 1920–1921).

Více o charakteru lokality, jejím využití v minulosti a nejcennějších oblastech viz Příloha 72.

Motivace k ochraně

Motivace k ochraně můžeme považovat za stejné nebo alespoň velmi podobné jaké jsme zaznamenali u Krkonoš. Šlo především o ochranu (či spíše záchranu) mizejících unikátních horských stanovišť s řadou ohrožených a vzácných druhů. Stejně tak byly Jizerské hory již dlouhodobě ohrožené a zkoumané přírodovědci, zejména botaniky. Snad jen zájem veřejnosti byl v přírodě těchto hor oproti Krkonošům o něco menší.

3.2.12. Ústecký kraj

3.2.12.1. České Švýcarsko

Rozloha (ha): 7900

Kategorie ZCHÚ: NP

Vyhlášena: 01. 07. 1999, zákonem (Parlament ČR), 1887 první snahy

Další ochrana (překryv): EVL České Švýcarsko, NPP Pravčická brána, NPR Růžák, PO Labské pískovce, PS (3)

Předmět ochrany

Posláním NP je uchování a zlepšení přírodního prostředí, ochrana jedinečných geomorfologických hodnot, planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů a zachování typického vzhledu krajiny.

Počátky ochrany přírody

Již z dřívější doby, než jsou datovány pokusy o „opravdovou“ ochranu přírody, je patrné, že místní krajina své návštěvníky i obyvatele uchvátila natolik, že se snažili o její zpřístupnění a poznání spíše, než vydrancování. Tak například v Náhlíkově turistickém průvodci čteme: *"Nejhezčí partie Českého Švýcarska by asi byly dosud nenavštěvovány a nepřístupné a pro cest neznalého cizince by bylo velmi obtížné dostat se z lesních a skalních bludišť, nebýt vznešené štědrosti Jeho Jasnosti přírody – milovného pana knížete Ferdinanda Kinského, jenž dal velkými náklady všude zřídit – přičemž leckde dávali v sázku život i řemeslníci – mostky, tesaná schodiště, zábradlí a cesty"* (Náhlík 1864: Web15).

První doložené ochrannářské snahy se datují k roku 1887 (Čeřovský 2008). Byly iniciovány horskými spolky, pravděpodobně na německé straně, které v oblasti v poslední třetině 19. st. řídily téměř veškerou aktivitu.

Další ochrana se soustředila na zachování skalních úvarů ohrožených těžbou kamene a v následujících letech se dostala i do pozornosti státu (např. R. Maximovič). V roce 1933 se již všeobecné úsilí projevilo jako vyhlášení tří státních rezervací. V roce 1953 se pak objevuje první známý návrh na velkoplošnou ochranu území, který podal RNDr. Jan Čeřovský, a to v závěru své diplomové práce s názvem „Lesy v Děčínských stěnách“ a s podtitulem „Návrh na zřízení státem chráněné přírodní oblasti Děčínské stěny“.¹⁰⁵

---

¹⁰⁵ Návrh byl po letech realizován, nakonec došlo i k vyhlášení Národního parku České Švýcarsko (1999/2000), kde se Jan Čeřovský stal prvním předsedou Rady národního parku. (http://www.europarc.cz/download/conf2007/rndr_jan_cerovsky.pdf)

Více o charakteru oblasti, původu názvu, turistické popularitě a následných ochranných snahách viz Příloha 73.

Motivace k ochraně

Na tak rozlehlém území, jak je tomu v případě Národních parků je těžké určit, jaký vliv v ochraně byl zásadní a jaká motivace převažující nebo dokonce prvotní. Většinou jde o celkové, harmonické působení krajiny, často velmi rozmanité s množstvím geologických i druhových pozoruhodností. V případě Českého Švýcarska nám ovšem hodně napovídá značný turistický zájem, který zapříčinil jak známost oblasti, tak patrně první ochranné aktivity. Skrze něj byl obdiv k místní přírodě sdělován v podobě prvního průvodce, vybudovaných stezek, rozhleden, skupování lomů a zásadní roli měl i v zápisu konzervátora Maximoviče. Proto můžeme patrně i prvotní motivaci k ochraně vidět ve snaze zachovat krajinu, která se stala „veřejným zájmem“, pro další generace. Snahy pak nepochybně posílila zkušenost s těžbou vápence, která ráz krajiny poškozovala.

3.2.12.2. Vrkoč

Rozloha (ha): 1.4175

Kategorie ZCHÚ: NPP

Vyhlášena: 20. 06. 1966, usnesení Okresního národního výboru, 1895 dohodou spolku s majitelem

Další ochrana (překryv): CHKO České středohoří

Předmět ochrany dnes

Geologický jev "odlučnost čediče", nápadný skalní útvar, čedičová žíla, pronikající souvrstvím kaolinických pískovců křídového stáří a vybíhající ze svahu labského údolí, unikátní ukázka sloupcovité odlučnosti olivinického čediče ve tvaru obráceného vějíře (milíře). A dále ochrana populací ohrožených druhů rostlin a živočichů: registrovaný výskyt zvláště chráněných druhů: tařice skalní (*Aurinia saxatilis*) a mlok skvrnitý (*Salamandra salamandra*), dále zde hnízdí poštolka obecná (*Falco tinnunculus*).

Původní předmět ochrany

Vypreparovaná čedičová žíla s typickým rozpadem horniny.

Ochrana lokality

Ochrana takto esteticky zajímavého a vědecky významného útvaru byla nasnadě, a tak, přestože je datum vyhlášení oficiální ochrany až z konce 60. let minulého století, fakticky chráněn byl již o mnoho dříve.

Stejně jako následné zbudování turistické stezky byla ochrana iniciativou ústeckého Horského spolku, který ji vyjednal na soukromém pozemku dohodou s majitelem již v roce 1895 (podobně **Panská skála** a **Peklo** vyhlášené ve stejném roce). Tento spolek, stejně jako ostatní regionální turistické spolky, měl velmi dobře zmapované své okolí a snažil se jej zpřístupňovat i chránit.

Více o charakteru památky, jejím objevu a využití lokality v minulosti viz Příloha 74, historické foto viz Obr. 12.

Motivace k ochraně

Dalo by se říci, že z dnešního pohledu patří Vrkoč mezi „typické spolkové lokality“ (stejně dvě výše zmíněné), tedy lokality či útvary, jejichž ochrana byla iniciována a řízena Spolky pro ochranu a okrašlování domoviny, v těchto případech významným Exkursionsklubem.

Vrkoč nebyl, na rozdíl od Panské skály akutně ohrožen, další těžba se po zásahu pro potřebu železnice neplánovala, a proto můžeme předpokládat, že motivací k ochraně bylo jednak upozornění na blízkou a esteticky zajímavou raritu velkého významu, která je velmi hojně navštěvovaná, jednak snad i jakási prevence možného budoucího ohrožení.

3.2.12.3. Ptačí rezervace u Ústí

Rozloha (ha): cca 5–6

Kategorie ZCHÚ: (Přírodní park)

Vyhlášena: počátek výstavby 1908

Předmět ochrany

Ochrana ptactva.

Ochrana lokality

Vzhledem k umělé povaze a tomu, že byl park budován i spravován soukromníkem přímo s účelem ochrany ptactva, nelze mluvit o „klasické“ ochraně. V souvislosti s nazýváním parku „ptačí rezervací“ se ohrazuje redakce časopisu Krása našeho domova

(1925: 92) dokonce dosti razantně, že přes veškeré dobré úmysly majitel „pravých cílů ochrany přírody dosud tak zcela nepochopil“.

Ochrana samotného parku se však ukázala být nutná již několik let po jeho založení, když měla být v jeho blízkosti postavena továrna. Proti tomu u městské ústecké rady zasáhlo *Österreichischer Verein Naturschutzpark* („Rakouské sdružení přírodních parků“) a dosáhlo toho, že továrna postavena nebyla. Park se svou zvláštní atmosférou i nádherným výhledem na Polabí se totiž stal rychle oblíbeným a vyhledávaným turistickým místem, jehož existence si lidé z okolí vážili.

Roku 1925 převzal správu parku ústecký spolek pro ochranu ptactva. U vchodu byla umístěna tabule s nápisem: *„Účel tohoto parku jest chrániti ptactvo před nepohodami, zejména v zimě, skýtati jim příležitosti ke hnízdění, podporovati jejich rozmnožování a tím spolu přispěti lidstvu...“* (Rubič 1925: 92).

Více o přírodním charakteru parku, jeho vzniku a podobě viz Příloha 75.

Motivace k ochraně

Spíše než dokladem skutečné ochrany přírody je tento park ukázkou „prosté“ lásky a obdivu k přírodě pojaté spíše romanticky než vědecky jako hold jejím krásám. Jde vlastně o Lumpeho soukromé ztvárnění jeho celoživotního zájmu vybudované a spravované i k radosti široké veřejnosti. Přes možnou kritiku právě za jeho „laické“ pojetí ochrany je tento počín nádherným skutkem zasloužícím si obdiv. Jeho hlavní význam můžeme spatřovat (když ne v ochraně samé) ve snaze přiblížit veřejnosti ochranu ptactva, což se svého času nepochybně dařilo. Motiv je tedy patrně prostý a přitom zcela zásadní – skutečná láska k přírodě a ptactvu obzvláště a snaha předat tuto náklonost i širší veřejnosti.

3.2.12.4. Myslivna (u Libochovic)

Rozloha (ha): 35.41

Kategorie ZCHÚ: PR

Vyhlášena: 01. 11. 1968, výnosem MKI, snahy na přelomu století

Další ochrana (překryv): EVL Myslivna, PS Buky lesní a Duby letní v Myslivně

Předmět ochrany dnes

Ochrana velmi kvalitního zaplavovaného lužního lesa, typického pro oblast dolního Poohří, ochrana společenstev tůní s trvalou vodou (bahenní olšiny), ochrana vydatných pramenných vývěřů s usazenými limonitickými pěnovci, ochrana škály zvláště chráněných

druhů rostlin, ochrana vzácných druhů ornitofauny a ochrana dalších vzácných druhů fauny: př. suchozemský korýš *Trichoniscoides helveticus*, vřetenatka *Macrogastra ventricosa*.

Původní předmět ochrany

Souvislý komplex mokřadů, lužních lesů, a svahových pramenišť v nivě dolní Ohře.

Počátky ochrany přírody

Přes relativně pozdní vyhlášení státní ochrany, byly snahy podobné ochrannému managementu patrné již mnohem dříve – jsou doložené někdy z přelomu 19. a 20. století. Samotný způsob hospodaření tehdejšího majitele v podstatě požadavků ochrany přírody plně dostačoval.

Libochovické panství, na němž se naše sledované území nacházelo, patřilo v té době do majetku rakouského rodu Herbersteinů, konkrétně pak Johanna Herbersteina, který zdědil majetek roku 1895 od své matky, hraběnky Terezie.

Hrabě byl sám velkým milovníkem přírody, rostlin a krásných věcí, jeho hospodaření na panství tedy bylo pokrokové a velmi šetrné. Lužní lesy se snažil především udržet v dobrém stavu, o čemž svědčí například vybudování kanálu a regulace výšky hladiny v luhu.

Faktická ochrana (vyslovená) pak sahá od období pozemkové reformy. Dle RNDr. Tomáše Buriana, vedoucího oddělení životního prostředí odboru ŽP a zemědělství Ústeckého kraje se traduje, že motivací ke zřízení této rezervace, jako i mnoha jiných, byla ze strany pozemkové šlechty snaha o obejití pozemkové reformy a udržení větší rozlohy svých pozemků (Burian 2012: emailová komunikace).

Více o charakteru lokality, jejím využití, pozdějším vývoji ochrany a osobě majitele panství viz Příloha 76.

Motivace k ochraně lokality

Přestože ochrana byla na území „vyhlášena“ až v období pozemkové reformy a zábor pozemků tedy může být považován za hlavní motivaci k tomuto kroku, nemůžeme podle zjištěných informací tento moment označit za počátek ochrany vůbec (pouze „deklarované“ ochrany). Hrabě Herberstein se o svoje panství staral vzorně a s láskou a jeho přístup se patrně po vyhlášení ochrany Myslivny (vyjmutí ze záboru) výrazně nezměnil. Proto se také oblast, i přes pozdější zanedbání, dochovala do dnešní doby v tak výborném stavu.

Na tomto případě vidíme, že někdy byla ochrana území prováděna zcela spontánně (především v případě osvícených majitelů pozemků) a její vyhlášení bylo jen formalitou (která jim mohla zajistit o něco menší zábor). Také se na tomto místě můžeme zamyslet nad tím, zda byl zábor pozemků ve všech případech v souladu s ochranou přírody/lepší péčí o zestátněné pozemky.

3.2.13. Středočeský kraj

3.2.13.1. Medník

Rozloha (ha): 19.02

Kategorie ZCHÚ: NPP

Vyhlášena: 31. 12. 1933, výnosem MŠANO, 1906 zákaz trhání

Předmět ochrany

Ochrana kandíku na severovýchodním svahu Malého Medníku v Dančím vrchu a v Jezevčinách.

Počátky ochrany lokality

Ochrana květiny měla na Medníku v době vyhlášení státní ochrany již relativně dlouhou tradici, jelikož (tenkrát) hojný kandík ve značném množství sbírali lidé pro pražský trh, a tak začal v polovině 19. století nad jeho ochranou uvažovat botanik K. B. Presl. Ochrana v podobě zákazu trhání se nakonec prosadila v roce 1906, ovšem kandík byl pleněn dál a po zřízení turistické stezky ještě víc. Proto byl v lokalitě sledován místní samosprávou, lesním úřadem i Svazem pro okrašlování (a pravděpodobně i četnictvem).

Nakonec se objevily i další potíže spojené s rozrůstáním okolního porostu, proti nimž bylo zakročeno ve 20. letech a nakonec byla během 30. let vyhlášena skutečná, státní ochrana lokality.

Více informací o charakteru lokality, nálezu kandíku a vývoji ochranných snah viz Příloha 77.

Motivace k ochraně

Motivaci v tomto případě není třeba pracně hledat, je jí snaha o zachování velmi vzácného druhu, navíc na jediném místě v zemi. Tato známá skutečnost, spolu s nápadným vzhledem rostlinky (její vyobrazení zdobilo například telefonní karty), už tak budilo zájem odborníků i veřejnosti. V kombinaci s dlouhodobým ohrožením se pak z lokality stalo snad jedno z nejhlídanějších míst v republice.

3.2.13.2. Bílichovské údolí

Rozloha (ha): 8.4843

Kategorie ZCHÚ: NPP

Vyhlášena: 31. 12. 1933, výnosem MŠANO, 1929 rozhodnutím vlastníka (chráněna již přes 20 let)

Další ochrana (překryv): EVL Bílichovské údolí

Předmět ochrany dnes

Ochrana biotopu a populace kýchavice černé (*Veratrum nigrum*) ve fragmentu okroticové bučiny.

Původní předmět ochrany

Uchování kýchavice černé a porostů buku, jedle, olše, dubu, jilmu, jasanu a lípy.

Počátky ochrany lokality

Ochrana této lokality má dlouhou historii, která se dočkala státního uznání Silvestrovským výnosem MŠANO v roce 1933. Její kořeny jsou však mnohem starší. Národní přírodní památka Bílichovské údolí je dokonce nejdéle chráněnou lokalitou na Kladensku.

Posledním držitelem Bílichova z rodu hrabat a knížat Vchynských z Vchynic a Tetova byl desátý kníže Kinský, Oldřich Ferdinand. Ten roku 1929 potvrdil „knížně“ existenci a ochranu rezervace v Bílichovském údolí.

V seznamu silvestrovských rezervací je však poznámka, že rezervace trvá již přes dvacet let – toto stvrzení bylo tedy pouze formální. V době, kdy byla rezervace pravděpodobně zřízena, tedy před rokem 1909, bylo mladému hraběti teprve šestnáct let a nedá se tedy předpokládat, že by zřízení rezervace sám inicioval.

Více o charakteru lokality, jejím využití, podobnosti s PP Líska, historii statku i osobě majitele panství, O. F. Kinském viz Příloha 78.

Motivace k ochraně

Podle zjištěných informací se dá usuzovat, že ochrana Bílichovského údolí, stejně jako Studeného vrchu a Lísky byla iniciována samotným majitelem statků, hrabětem Kinským, přičemž kladný vztah k pozemkům, především lesům, lze v rodu Kinských vysledovat minimálně do poloviny 19. st.

Motivací k ochraně přitom byla většinou snaha zachovat ukázkou přírodních porostů pro návštěvníky oblasti i další generace, možný je i návrh ochrany lesníky či přírodovědci nebo zájem o botaniku (ve všech rezervacích výskyt vzácných druhů rostlin) samotným hrabětem. Neopominutelnou motivací byla nepochybně také estetická hodnota porostu a deklarace zájmu o své panství. Formální stvrzení ochrany provedené Oldřichem Ferdinandem je projevem úcty k předkům a i vyjádření souhlasu s jejich rozhodnutím.

3.2.13.3. Žehušická obora

Rozloha (ha): 264

Kategorie ZCHÚ: PP

Vyhlášena: 01. 01. 1920, výnosem Státního pozemkového úřadu

Předmět ochrany dnes

Přirozená společenstva lužních lesů a luk v inundačním území Doubravy se solitérními starými duby, na které je vázána vzácná entomofauna. Předmětem ochrany je též populace bílé jelení zvěře.

Původní předmět ochrany

Ochrana lesních porostů, ornitologických stanovišť a chovu bílých jelenů.

Ochrana lokality

Prvotním dokumentem, který zakládá ochranu tohoto území je výnos Státního pozemkového úřadu č.j. 131.056/27–I/2 z roku 1920. Výnos byl vydán na základě žádosti vlastníků pozemků Václava a Milady Stomeových v souladu s ustanovením § 20 zákona č. 81/1920 Sb., přidělového zákona. Vyhlášená ochrana se vztahovala též na bílou jelení zvěř. Můžeme jen hádat, že přistoupení k ochraně souviselo do značné míry se zabezpečením pozemků proti záboru.

Jelikož však Stomeovi¹⁰⁶ již oboru nevládní, jejich zaměstnanci odmítají o tématu poskytnout jakékoliv informace (sděleno emailem 26. 1. 2012).

Zákonná ochrana Žehušické obory byla potvrzena dne 24. 8. 1956, kdy nabyt účinnosti zákon č. 40/1956 Sb., o státní ochraně přírody, který v § 20 stanoví, že „ode dne účinnosti tohoto zákona jsou části přírody chráněné dosud státem na základě dohody s

---

¹⁰⁶ Václav Stome - lesy s.r.o.

vlastníkem (uživatel) chráněny podle tohoto zákona“. Dále pak samozřejmě došlo k přehlášení a úpravě podmínek dalšími právními normami.

Více o charakteru obory, jejím založení, vývoji za první republiky i bílých jelenech viz Příloha 79.

Motivace k ochraně

Podle dochovaných zpráv se bohužel zdá, že v tomto případě byla hlavní motivací k ochraně obory snaha o zachování rozlohy pozemků. Přemýšlet nad tím, zda by se majitelé k ochraně uchýlili i v případě, že by nehrozila pozemková reforma, by bylo pouhé spekulování. Jisté je, že minimálně přítomnost takové rarity jako je bílý jelen, si majitelé dobře uvědomovali, pravděpodobně šlo o relativně prestižní záležitost. Péče o zakoupené pozemky z hlediska ochrany přírody ovšem zcela jistě nebyla hlavním zájmem majitelů, což dokazuje stav obory za jejich správy.

3.2.13.4. Český kras

Rozloha (ha): 13200

Kategorie ZCHÚ: CHKO

Vyhlášena: 12. 04. 1972, výnosem MK, návrhy od počátku 20. st, od 20. let na ochranu krasových jevů

Další ochrana (překryv): s 38 ZCHÚ všech kategorií včetně památných stromů a EVL

Předmět ochrany

Posláním oblasti je ochrana všech hodnot krajiny, jejího vzhledu a jejích typických znaků i přírodních zdrojů a vytváření vyváženého životního prostředí; k typickým znakům krajiny náleží zejména její povrchové utváření, včetně vodních toků a ploch, rozvržení a využití lesního a zemědělského původního fondu, její vegetační kryt a volně žijící živočišstvo a ve vztahu k ní také rozmístění a urbanistická skladba sídlišť, architektonické stavby a místní zástavba lidového rázu.

Počátky ochrany oblasti

Jelikož se jedná o rozsáhlé území, které dnes zahrnuje mnoho jednotlivých ZCHÚ i kulturních a historických památek, objevují se v minulosti různé podoby návrhů na ochranu, které jsou také rozmanité jak svými iniciátory, tak rozlohou či předmětem ochrany. Ochrana Českého krasu je tak nepochybně spjata například s návrhy na ochranu

Karlštejska (například návrh z roku 1914, který byl podán na sjezdu českých přírodopýtců, lékařů a inženýrů na ochranu Velké hory – dnes součást národní přírodní rezervace Karlštejn). O jeho ochranu se zasazoval mimo jiné profesor Velenovský i další, kteří zde usilovali o vyhlášení Národního parku.

Karlštejsko je však fenoménem samo o sobě a zmiňuji se o něm i na jiném místě v této práci, zde bych se chtěla věnovat především aktivitám týkajícím se zejména krasové složky tohoto území, kterou považuji za jeho podstatu.

Z této strany se o lokalitu velmi zajímal především J. Petrbok, který prohlašuje ochranu (doslova „rezervaci“) nádherných zachovalých prehistorických valů v tomto území za bezpodmínečně nutnou z několika důvodů. Na toto téma si také, především prostřednictvím časopisu *Krásy našeho domova*, vyměňuje názory s Dr. Axamitem.

Již v roce 1920 se zmiňuje o postupující devastaci oblasti („Turské maštale“ pod Tetínem, dnes PR Tetínské skály) a varuje před možnou ztrátou takto ojedinělého dokladu tvarů devonských vápenců, což také uvádí jako hlavní důvod pro ochranu území: *„Je to již jediný zachovaný případ v Čechách ve vápenci devonském a právě proto musí být zachován...“* (Petrbok 1922: 41).

Jako další důvod k ochraně pak uvádí i scenerii západního srázu Kotýse (**NPP Kotýz**), jehož trhliny a snad i jeskyně nejsou dosud zcela prozkoumány. Tento úkaz upoutal Petrboka natolik jak geologicky, tak i krajinářsky a esteticky, že mu připadlo, že přímo *„vybízí ke znárodnění, tj. rezervaci tohoto terénu“* (Petrbok 1922: 41).

Částečnému naplnění ochranných snah se území dostalo v roce 1932 výnosem tehdejšího Státního pozemkového ústavu a ministerstva vnitra jako správce Tereziánské nadace.

Další informace o charakteru, výzkumech lokality a vývoji ochranných snah viz Příloha 80.

Motivace k ochraně

Ochranu některých význačných komplexů, jakými jsou například Krkonoše (a hory obecně), Moravský či Český kras nelze někdy dost dobře sledovat z hlediska jejich izolovaných segmentů v podobě jednotlivých maloplošných území. Jednak bylo územní dělení v minulosti často jiné než dnes, nebo (pokud existovalo), bylo často nedůsledné s proměnlivými hranicemi. Vědci a ostatní „otcové ochranáři“ navíc, stejně jako v dnešních dnech, radši prosazovali ochranu většího území, než aby byl nějaký dosud nedoceněný kout opomenut.

Petrbokovo nadšení je z popisů území jasně patrné – ani na okamžik nepochybuje o jeho hodnotě a naprostém právu a nutnosti ochrany. Sám je silně motivován svým osobním přírodovědným zaměřením, ovšem vyzdvihuje i krásu těchto útvarů v krajině, kterou ocení i pohled obyčejného (neškoleného) člověka. Zvláště nadšeně pak píše o budoucím studiu, které plánuje podniknout, a které by znamenalo také výborný demonstrační materiál pro studentstvo vysokoškolské i obecné.

3.2.13.5. Hrabanovská černava a další Labské rezervace („Polabské kyselky“)

Rozloha (ha): 51.8819

Kategorie ZCHÚ: NPP/NPR

Vyhlášena: 31. 12. 1933, výnosem MŠANO, 1930 ochrana, min. od 1921 jednání

Další ochrana (překryv): EVL Hrabanovská černava

Předmět ochrany dnes

Polabská černava na podloží sladkovodní křídly a vápnitého slatinného ložiska s mokřadními a lučními společenstvy vzácných vodních makrofyt, litorálních porostů, mírně halofilními společenstvy, společenstvy různých typů vápnitých slatinišť, společenstvy vysokých ostřic a střídavě vlhkých bezkolencových luk a rovněž širokolistých suchých trávníků a fragmenty psamofilních společenstev; vzácné a ohrožené druhy rostlin a živočichů zejména populace kriticky ohroženého druhu rostliny šášina rezavá, včetně jejího biotopu; typy přírodních stanovišť a druhů, pro které byla jiným právním předpisem vyhlášena EVL Hrabanovská černava, které se nacházejí na území národní přírodní památky.

Původní předmět ochrany

Poslední zbytek slatinných formací v Polabí s porosty šášinovými (*Schoenus*).

Počátky ochrany přírody

Již od počátku 20. století, ne-li dříve, Polabí přitahovalo pozornost přírodovědců, především pak botaniků, kteří „na důležitost zachování alespoň části tak typického a krásného území naší vlasti“ několikrát upozorňovali (Obenberger 1913: 110).

Myšlenka zbudovat v tomto území rezervaci tedy samozřejmě již na začátku století vyslovena byla. K ní se přikláněli hlavně vědci, především entomologové. Jako těžiště této unikátní krajiny byla vybrána oblast pravého břehu Labe od obce Čelákovice po Lysou,

přičemž bylo bráno v potaz i hledisko snadné dostupnosti z Prahy a všeobecná známost (na rozdíl například od neratovických luhů).

Důvodem ochrany měly být zejména významné druhy (brouci a rostliny) typické pro Polabí, které vyžadují zřízení rezervace. Obenberger proto vyzývá k co možná nejrychlejšímu zakoupení pozemků, nežli se objeví více „interesentů“ a dokud nejsou místa nepřiměřeně předražena.

Vzhledem k turistické neatraktivitě místa se však ochranné snahy mezi veřejností neuchytili, šance se objevila při pozemkové reformě, jednání však byla zdlouhavá a objevily se komplikace se střety zájmů a následným ohrožením lokality. I přes neustávající problémy s ochranným režimem byla černava od počátku 30. let považována za chráněnou.

Více o charakteru oblasti, využití území v minulosti, Labských rezervacích a vývoji ochranných snah viz Příloha 81.

Motivace k ochraně lokality

Motivace k ochraně této oblasti se zdá být jasná – opět šlo zejména o zásah přírodovědců – nejprve entomologa, později botaniků (zvláště v Čs. botanické společnosti), kteří o celou lokalitu několik let jevíli značný zájem, posílený v posledních letech ještě hrozbou likvidace těchto vzácných území.

Přitom můžeme sledovat posun v deklarovaném předmětu ochrany od hmyzu ke krajinnému rázu a pak zpět k druhům, nyní zejména rostlinným (které se staly i předmětem zřizovacího předpisu).

Vědcům se podařilo celou záležitost řekněme „medializovat“ a do snah o ochranu zapojit ministerstvo, památkový úřad i Svaz okrašlovací a ochranný. Nicméně i přes toto úsilí došlo k značnému průtahu zdržovanému samotným velkostatkem (pravděpodobně kvůli vidině ušlého ekonomického zisku i nechuti vstřícně jednat před zábořem svých pozemků).

3.2.13.6. Kamajka (Kamajek)

Rozloha (ha): 1.2016

Kategorie ZCHÚ: PP

Vyhlášena: 31. 12. 1933, výnosem MŠANO, 1922 dohodou MŠANO s majitelem

Předmět ochrany dnes

Naleziště zkamenělin mořských živočichů ze svrchní křídy (cenoman a spodní turon). Zarůstající lom je refugiem ptactva i dalších živočichů v okolní zemědělsky obhospodařované krajině.

Původní předmět ochrany

Pobřeží křídového moře se zkamenělinami.

Počátky ochrany lokality

Můžeme předpokládat, že prvotní impulz k ochraně vzešel již od samotného Friče, který se o ochranu památek zasazoval.¹⁰⁷

Dalšími, kdo se věnovali ochraně této oblasti, byl Svaz českých okrašlovacích spolků v království Českém, který se o ochranu taktéž významně zasadil.

Ochranné aktivity, které nepochybně probíhaly již od přelomu století je však relativně těžké specifikovat, doklady o nich chybí, šlo spíše o pomalý proces spadající spíše do kategorie „upozorňování“ na hodnotu památky.

Výrazný zlom nastal v okamžiku, kdy Kamajce hrozilo úplné zničení, když sousední obec Chotusice podala žádost o přidělení této lokality na základě zákona z 16. 4. 1919 č. 215 sb. z. Pozemek (č. p. 803) měl následně sloužit k lámání kamene. Jakmile se o tom v říjnu roku 1920 dozvěděl konzervátor R. Maximovič, ihned osobně intervenoval na I. Geologickém paleontologickém oddělení Českého musea v Praze, aby vydalo dobrozdání o nepopiratelné, významu této památky i dalšího podobného útvaru u Zbyslavě z hlediska geologického.

Následovalo tedy odborné ocenění památky a jednání podpořená ještě činností okrašlovacího svazu. Velkostatek v roce 1920 přiznal pozemkům ochranu a bylo požádáno o všeobecné zveřejnění tohoto faktu.

Více o charakteru lokality, jejím využití, výzkumech, nedalekém hájku i vývoji ochrany viz Příloha 82.

---

¹⁰⁷ Např. ve své rektorské přednášce zmiňuje důležitost a význam uchování historických artefaktů ať již v podobě listin či přírodních památek (in Maximovič, 1946).

Motivace k ochraně

Motivací k tomuto, řekněme, bleskovému zásahu byl podle všeho odhalený geologický a paleontologický význam lokality a zájem o budoucí objevy a poznatky o historii naší vlasti, ohrožené totálním vytěžením památky i chamtivými sběrateli. O hodnotě útvaru se vědělo již několik desetiletí, proto byla jeho záchranná akce jednoznačná a rychlá a podílelo se na ní souběžně několik subjektů.

Zajímavé je odůvodnění nepřidělení pozemků a jejich ochrany kvůli triangulačnímu bodu (viz Příloha 80), který samozřejmě zdaleka nedosahuje hodnoty samotné památky. Patrně šlo tedy o jedno z racionálních vysvětlení využívající argument veřejného zájmu k účelům ochrany přírody.

3.2.13.7. Kopeč

Rozloha (ha): 9.14

Kategorie ZCHÚ: PR

Vyhlášena: 03. 02. 1946, vyhláškou MŠO, 1924 Svazem okrašlovacích spolků zahájeny kroky na ochranu

Předmět ochrany dnes

Společenstva teplomilných trávníků a skalních výchozů s výskytem vzácných a ohrožených druhů rostlin.

Původní předmět ochrany

Botanická rezervace – step s lipnicí bádenskou (*Poa badensis*).

Počátky ochrany lokality

Roku 1924, začátkem června, požádal o ochranu Kopeče Svaz okrašlovacích spolků, resp. zažádal prostřednictvím Státního památkového úřadu v Mělníku o posudek Státního geologického ústavu, který jej zhruba za měsíc zpracoval s výsledkem, že Kopeč si „pro svůj morfologický ráz v pražském okolí jedinečný ochrany zasluhuje“ (SOAO 1924: 103). Ústav dále informuje, že stačí zachovat současný stav – tedy zákaz lámání kamene na okolních vršcích a současný lom omezovat co nejvíce. Na základě tohoto sdělení začal Státní památkový úřad okresní politické správy v Mělníku okamžitě podnikat kroky ke zjištění provozovatele lomu a zajištění ochrany oblasti. Lom by následně skutečně uzavřen v roce 1926.

Tento akt však není považovatelný za vyhlášení ochrany, lokalita je navíc cenná nejen geologicky, ale také botanicky – proto se o přísnější ochranu ještě několik následujících let pokoušeli botanici. Konečného úspěchu se dočkali až v roce 1946, kdy byla lokalita MŠANO vyhlášena za botanickou rezervaci.

Více o charakteru, využití, výzkumech, ochraně lokality a její hodnotě viz Příloha 83.

Motivace k ochraně

Přestože nakonec opět zaznamenali úspěch botanici a geologická hodnota místa nebyla v prvním státním vyhlášení ani předmětem ochrany, geologický aspekt motivace nesmíme v tomto případě opomenout, neboť byl příčinou prvního úředního dokumentu potvrzujícího přírodní hodnotu útvary a také mu zajistil prvotní ochranu. Stejně tak za prvotní dohledané iniciátory ochrany bychom měli nejspíše považovat členy okrašlovacího svazu, kteří patrně zakládali svůj zárok jak na estetické hodnotě vrchu (relativně výrazně odlišného od okolní fádní krajiny), tak na zájmu přírodovědců (geologů i botaniků), jejichž návštěvy jim jistě neunikly.

3.2.13.8. Karlické údolí

Rozloha (ha): 214.11

Kategorie ZCHÚ: PR

Vyhlášena: 09. 03. 1973, výnosem MK, 1924 žádost o ochranu

Další ochrana (překryv): EVL Karlické údolí, CHKO Český kras

Předmět ochrany dnes

Ochrana typických lesních, rostlinných i živočišných společenstev Karlštejnské pahorkatiny.

Původní předmět ochrany v návrhu Svazu

Porosty třemdavy bílé (*Dictamnus albus*).¹⁰⁸

---

¹⁰⁸ Třemdava bílá je zařazena k ohroženým druhům naší květeny (C3), ve stejné kategorii je chráněna i podle zákona (§3). Jako kriticky ohrožený druh je hodnocena v Polsku, je zde i chráněna zákonem, stejně tak v Německu, Švýcarsku a Maďarsku (<http://botany.cz/cs/dictamnus-albus/>).

Počátky ochrany

Za vůbec první náznaky ochrany v těchto lesích se dá považovat nařízení z konce 18. století, které chrání paseky před pastvou dobytka a nadměrné kácení dřeva má být hlášeno na krajském úřadě.

Přestože tato rezervace (jako mnohé další v této práci) datem vyhlášení zdánlivě nespadá do vybraného období, počátky její ochrany jsou mnohem starší – o to bezmála o padesát let. V roce 1924 totiž podal Svaz čs. spolků pro okrašlování žádost ke Státnímu památkovému úřadu (který se v této záležitosti následně obrátil na místní lesní správu), aby zakročil ve věci ničení porostů třemdavy (*Dictamnus albus*) v oblasti Karlova Týna (**Karlštejna**), především pak Karlického údolí.

Správa velkostatku a lesů na Karlově Týně následně odpověděla, že místa s porosty ohrožené rostliny opatřila zákazem vstupu s dostatečným množstvím výstražných tabulek. Varuje ovšem, že takováto ochrana nebývá dostatečná, ani když je doprovázena ochranným personálem (jemuž se napomenutí výletníci spíše vysmívají), proto nemůže ručit za výsledky.

Více informací o charakteru lokality a jejím využití v minulosti viz Příloha 84.

Motivace k ochraně

Tento prvotní náznak ochrany, jemuž byla motivací ochrana jediné rostliny, vzešel z řad okrašlovacích spolků a dle slov příslušné lesní správy, neměl patrně významný vliv na zlepšení stavu ohrožené třemdavy, nicméně vidíme na něm velmi vstřícný postoj jak památkového tak lesního úřadu.

Přestože tedy nejde o návrh na ochranu celého území, slouží tento případ jako příklad činnosti okrašlovacích spolků, které často fungovaly jako „ochranářská policie“ a urgovaly ochranu byt' jednotlivých druhů i na nejvyšších místech a úřadech. Navíc jde o první náznaky ochrany předmětu, který je součástí hlavní hodnoty oblasti dodnes.

3.2.13.9. Kuchyňka (Kuchynka)

Rozloha (ha): 21.1842

Kategorie ZCHÚ: PR

Vyhlášena: 31. 12. 1933, výnosem MŠANO

Předmět ochrany

Ochrana jednoho z posledních zbytků přirozených lesních ekosystémů Brd s charakteristickými druhy květeny a zvířeny¹⁰⁹ (částečná rezervace botanická a entomologická).

První snahy o ochranu lokality

Tato lokalita spadá pod níže rozebírané Střední Brdy a může sloužit jako konkrétnější doklad počátků snah o jejich ochranu a zároveň exemplární příklad (podobně byly snahy jiných přírodovědců zaměřeny i na ostatní význačné části Brd (a za nedlouho na celé).

Již roku 1918 prof. Josef Roubal upozorňoval na význam některých lokalit, zejména se přitom soustředil na lokality s výskytem dravých ptáků, nicméně zdůrazňoval i hodnoty ostatní. Mezi vyzdvihovaná území patřila i oblast Kuchynky u Hluboše ohrožovaná neřízeným kácením původních porostů, při němž byl plánovitě ničen starý smíšený les a dosazován smrkovými monokulturami (Roubal 1918/1919).

Přístup majitele velkostatku byl ovšem v tomto případě spíše kořistnický a tak dostala lokalita šanci až po vyvlastnění státem a následně za nového majitele. Ten vyhlášení ochrany sám patrně neinicioval, ale v roce 1933 jej podpořil (přestože následná péče nebyla dostačující).

Více o charakteru lokality, využití, výzkumech a vývoji ochrany viz Příloha 81.

Motivace k ochraně

První dochovaný záznam o volání po ochraně starého smíšeného lesa pochází již z roku 1918, dost možná byl myšlen jako „návod“, co by se mělo dít se zabraným

---

¹⁰⁹ Ve vyhlášovacím předpise a některé literatuře uvedený údaj, že se zde vyskytují fragmenty přirozeného brdského lesního ekosystému je značně diskutabilní:

Lesy původní a lesy přírodní (stupně 1. a 2.) se v rezervaci nedochovaly, stupněm 3. Les přírodě blízký byly označeny lesní porosty na stanovištích s přímým vlivem suťového stanoviště – spíše na menších plochách. Jedná se o porosty s přírodě blízkou dřevinnou skladbou bez příměsí geograficky nepůvodních dřevin a s minimální příměsí stanovištně nepůvodních dřevin oproti přirozené skladbě. Tyto porosty pocházejí z přirozené obnovy vzniklé pod původním přírodním lesem. Ostatní porosty byly zařazeny do stupně 5. Lesy nepůvodní, jedná se o polokulturní až kulturní smrkové monokultury a smrčiny s malou příměsí listnáčů (HUTUR 2009: kap. 2.5.1).

majetkem. Profesor Jan Roubal, od něhož návrh na ochranu pochází, učil toho času jako učitel v Příbrami, navíc patřil mezi přední české entomology a aktivní ochranáře. K lokalitě měl patrně navíc i osobní vztah a dobře ji znal a jeho volání nebylo podle dochovaných materiálů motivované jen snahou zachovat starý les s jeho význačnými druhy, ale i pobouřením nad bezohledným drancováním přírody a výsadbou smrkových monokultur.

Nemáme o tom jasný důkaz, ale možné je, že přestože profesor ve 30. letech pobýval na Slovensku, na Příbramsko nezapomněl a ochranu lokality se pokusil (ku příležitosti Silvestrovského výnosu) prosadit i za nového majitele. Možná jiného vědce motivoval jeho odkaz, nenalezla jsem o tom však žádný důkaz.

Hlavní původní motivace tedy v tomto případě byly vědecké i osobní, založené na poznání přírodovědných vzácností (hmyz) a rozhořčení z bezostyšného ničení lesa.

3.2.13.10. Týřov

Rozloha (ha): 420.56

Kategorie ZCHÚ: NPR

Vyhlášena: 31. 12. 1933, výnosem MŠANO, již v 19. st. chránili Fürstenberkové tisy

Další ochrana (překryv): EVL Týřov – Oupořský potok, CHKO, PO Křivoklátsko

Předmět ochrany

Ochrana význačného úseku členitého Křivoklátsko–Rokycanského pásma vyvěřelin s celou škálou pro tento útvar typických přirozených lesních porostů a rostlinných i živočišných společenstev.

Počátky ochrany lokality

O ochranu lesů na tomto území se částečně zasloužili již Fürstenberkové, kterým Křivoklátsko s hradem po dvě stě let náleželo (až do roku 1929), a u nichž je doložena ochrana tisu červeného (*Taxus baccata*). Celá oblast navíc byla chráněna přirozeně díky jednotné držbě a starosti o panské pozemky.

Od 19. století začínají na bohatství zdejší pahorkatiny upozorňovat přírodovědci rozmanitých oborů, kteří si také uvědomují nutnost jeho státní ochrany (nebo spíše zachování současného unikátního stavu). V polovině století následujícího se k nim přidávají hlasy vlastivědných spolků i pracovníků muzeí či škol.

Když nakonec Křivoklátsko přešlo v roce 1929 do vlastnictví státu, byla ochránáři v roce 1933 prosazena ochrana rezervací **Týřovské tisy** a **Oupoř**, později se k nim přidaly další rezervace, velkoplošná ochrana lesa se stále nepovažovala za nutnou

Snahy o ochranu této oblasti pokračují v podstatě do dnešní doby – ve druhé polovině 20. století vznikají návrhy na vyhlášení dalších rezervací a již od 70. let se objevují i debaty o vyhlášení NP Křivoklátsko (Plán péče o navrhovaný NP Křivoklátsko: Web8).

Více informací o charakteru lokality, jeho využití a vývoji ochrany viz Příloha 86, součástí přílohy je i stručný přehled ochrany tisu (především na Plzeňsku).

Motivace k ochraně

Tak jako u většiny rezervací na rozsáhlých územích s dlouhou historií, je těžké určit iniciátorem jedinou osobu i jediný okamžik, podobně jako například u Moravského Krasu či Krkonoš. Toto místo je navíc zdůrazněno ještě historií spjatou s nejvýznamnějšími dějinami našeho národa, území navštěvovalo mnoho osobností a každý zásah v něm byl pro jeho známost relativně bedlivě sledován. Tím že bylo území relativně dlouhé období pod jednotnou správou, nebylo v podstatě nijak výrazně ohrožováno, majitelé si jeho hodnotu patrně uvědomovali, přestože ne zcela z přírodovědného/ochranářského hlediska. Po rozmachu vědeckých průzkumů se již oblast stala spíše věcí veřejnou, zájmem širokých zájmových okruhů, než projektem jednotlivců.

Pokud budeme za ochranu považovat již Fürstenberský obdiv tisů, bude se motiv ochrany týkat pouze tohoto jednoho druhu a to snad z estetických důvodů.

V další historii ochrany není nutné pochybovat o dvou hlavních motivacích – a to snahou o zachování geologických a botanických skvostů a vyjádření úcty k historii a zachování „genia loci“ královských lesů.

3.2.13.11. Kokořínský důl

Rozloha (ha): 2096.9693

Kategorie ZCHÚ: PR

Vyhlášena: 07. 11. 1953, výnosem MK, od 1940 návrh a jednání

Další ochrana (překryv): CHKO, EVL Kokořínsko

Předmět ochrany

Hluboký kaňon v pískovcích, skalní pokličky (viz DRUSOP, vyhlášovacím předpisem nestanoven, dle plánu péče jde o ochranu společenstev, druhů a útvarů neživé přírody).

Počátky ochrany lokality

V červenci roku 1940 sepsali doktoři Miroslav Volek a Karel Hlávka (konzervátor) popis význačných geomorfologických útvarů spolu s vymezením navrhovaného chráněného území – dopis byl nejspíše určen pro účely MŠANO. Barvitě přitom vylíčili krásu území, vyzdvihující například nádheru a přírodní charakter Močidelské rokle či zdůrazňující, že Coloradské pyramidy jsou chráněné coby přírodní památka, známé a hojně navštěvované.

Vědci také přímo navrhují způsob ochrany, například doporučují nestavět v území komunikace, chaty ani jiné stavby, zakázat táboření apod. Močidelská rokle by pak měla být chráněna celá, a to z důvodu geologického a hlavně botanického: „*Tímto způsobem se dá ještě dnes zachránit a v původním stavu zachovat nejkrásnější část mšenské oblasti...*“ (Volek, Hlávka 1940: 2).

Následná jednání o ochraně však byla relativně pomalá, pokračovalo nepřiměřené hospodaření, až v roce 1946 byla vyhlášena prozatímní ochrana. Jednání o jejím rozšíření však pokračovala nadále až do roku 1953, kdy byla lokalita vyhlášena za rezervaci.

Více o charakteru lokality, jejím využití, výzkumech, charakteristických útvarech – „pokličkách“ a vývoji ochrany viz Příloha 87.

Motivace k ochraně

Prvotní impulsem k ochraně lokality byly zcela nepochybně velmi nápadné a esteticky zajímavé geomorfologické útvary, na něž se již v 19. století jezdili dívat turisté i vědci. Oblast byla za hodnou ochrany viděna patrně již mnohem dříve, než došlo ke konečné žádosti o ochranu ve 40. letech (a to nejen z vědeckého hlediska), jestli ovšem proběhly nějaké konkrétní snahy, nevíme. Nicméně ve zmíněném dopise, který se

zachoval, je jako motivace uvedena možnost zachránit v původním stavu nejkrásnější část Mšenské oblasti. K ochraně je pak doporučována jak kvůli geologickým, tak botanickým skvostům i celkové malebnosti. Později se k významu lokality přidává i kulturně historický odkaz slavných návštěvníků. Jisté je, že oblast měla kouzlo jak pro odborníky z mnoha oblastí, tak laiky, kteří ji mohli (mohou) obdivovat čistě z estetického hlediska.

3.2.13.12. Hadce u Želivky (Kralovické serpentiny)

Rozloha (ha): 33.9932

Kategorie ZCHÚ: NPP

Vyhlášena: 01. 03. 2011, vyhláškou MŽP, kolem roku 1947 navrženo k ochraně

Další ochrana (překryv): EVL Želivka

Předmět ochrany dnes

Přírodní společenstva hadcových borů a štěrbinové vegetace skal a drovin na hadcích; vzácné a ohrožené druhy rostlin a živočichů zejména populace kriticky ohrožených druhů rostlin kuřička Smejkalova, mochna Crantzova hadcová, pomněnka úzkolistá, vítod hořký krátkokřídlý, hvozdík kartouzek hadcový, včetně jejich biotopů; typy přírodních stanovišť a druhů, pro které byla jiným právním předpisem vyhlášena EVL Želivka a které se nacházejí na území národní přírodní památky.

Počátky ochrany lokality

Lokalitou se zabýval profesor botaniky Jindřich Suza,¹¹⁰ který nám ve svém článku v Ochráně přírody (Suza 1947) mimo jiné poskytuje velmi odborné líčení jejích botanických skvostů. Pro naše účely je především důležité, že tuto lokalitu zmíněný profesor navrhl k ochraně a to právě kvůli její floristické význačnosti a po vyčerpávající vědecké zdůvodnění: „...Z předeslaného patrně, že serpentínové území na Želivce u Dolních Kralovic chová řadu velmi pozoruhodných druhů rostlinných, jak ve skupině rostlin cévnatých, tak mechorostů a lišejníků. Rozdíly a osobitý ráz jejich flory i vegetace náležitě vyniknou teprve po srovnání s poměry sousedního území krystalických břidelic, tedy rul...“ (Suza 1947: 2).

---

¹¹⁰ Prof. RNDr. Jindřich Suza (1890 – 1951) se po gymnáziu rozhodl pro studium botaniky, pravděpodobně díky vlivu svého učitele J. Uličného a učitele a přítele R. Dvořáka. Od roku 1911 také sám učil a postupně se dopracoval až na Karlovu univerzitu, kde také roku 1936 získal profesuru. S Rudolfem Dvořákem se zasloužil o průzkum a ochranu Hadcové stepi u Mohelna (<http://cs.wikipedia.org>, 2012).

Na tuto lokalitu byl profesor upozorněn geologem Dr. Vladimírem Čechem, kterému byl za možnost svého pozdějšího bádání náležitě vděčný. Suza článek uzavírá tím, že uvedl pouze několik ukázek, kterými již je zcela dostatečně odůvodněna „*potřeba zákonné ochrany hadcové oblasti u Dolních Kralovic*.“ Pokud nebude možné ochránit ji celou, pak alespoň její nejdůležitější části: skalnaté úbočí na levém břehu Želivky, sesleriový porost v Sedlickém údolí a leucobryový bor nedaleko Borovské myslivny (Suza 1947: 2).

Další návrhy na ochranu pak padly v roce 1954 a později v 60. letech, jednání však přerušila výstavba dálnice a tak se lokalitě dostalo ochrany nakonec až v roce 2011.

Více o charakteru lokality, jejím využití, výzkumech a zdlouhavých jednáních viz Příloha 88.

Motivace k ochraně

Žádost o ochranu byla v tomto případě podle získaných informací (opět) motivovaná botanickou význačností oblasti (s významnou vazbou na geologii) a také studijní hodnotou území, které se k tomu nachází v nevelké vzdálenosti od Prahy. Oblast nebyla bezprostředně ohrožena, nebo alespoň o ohrožení nebyly nalezeny zmínky, unikala i pozornosti turistů a sportovců, pro skalnatý ráz se na ní dřevo již netěžilo. Proto šlo především o snahu, aby bylo území zachované do budoucna přinejmenším ve stejném stavu umožňujícím přežití všech zmiňovaných vzácných a zajímavých rostlin.

3.2.13.13. Žehuňský rybník, obora Kněžičky a Žehuňská obora

Žehuňský rybník

Rozloha (ha): 301.599

Kategorie ZCHÚ: NPP

Vyhlášena: 08. 02. 1948, vyhláškou MŠANO, již od počátku 20. století návrhy

Další ochrana (překryv): EVL Žehuňsko, PO Žehuňský rybník – Obora Kněžičky

Předmět ochrany

Přírodní společenstva litorálních rákosin eutrofních stojatých vod, navazujících hygrofilních až mezofilních luk a vápničných slatinišť; vzácné a ohrožené druhy živočichů zejména ptáků a populace kriticky ohroženého druhu živočicha vrkoče útlého, včetně jejich biotopů; vzácné a ohrožené druhy rostlin zejména populace kriticky ohrožených druhů rostlin pampelišky bavorské, pampelišky husí a pampelišky zavlažované, včetně jejich biotopů; typy přírodních stanovišť a druhů, pro které byla jiným právním předpisem

vyhlášena EVL Žehuňsko (přílohou č. 127 k nařízení vlády č. 132/2005 Sb.), a které se nacházejí na území NPP.

Kněžičky

Rozloha (ha): 89.1748

Kategorie ZCHÚ: NPR

Vyhlášena: 01. 09. 2006, vyhláškou MŽP ČR,

Další ochrana (překryv): EVL Žehuňsko, PO Žehuňský rybník – Obora Kněžičky

Předmět ochrany

Výskyt společenstva teplomilných doubrav s vysokým podílem starých stromů, teplomilných stepních a lesostepních společenstev na slínovcovém podkladě, raně sukcesních společenstev obnažených erodovaných ploch slínovců na nejprudších svazích a střídavě vlhkých, místy subhalofilních společenstev mírných terénních depresí na nepropustném podloží ve spodní části svahů a na tato společenstva vázaných vzácných a ohrožených druhů rostlin a živočichů.

Počátky ochrany oblasti

Historie ochrany celé oblasti je relativně dlouhá a sahá až k přelomu minulého století. Je na ní tedy dobře patrný vývoj přechodů z jednoho upřednostňovaného předmětu ochrany k jinému i zrcadlení soudobých ochrannářských trendů.

Nejranější dochované snahy o ochranu území souvisí s činností významných českých botaniků, kteří na základě vědeckého průzkumu zdůrazňovali výjimečnost hodnoty této lokality v přírodovědných i vlastivědných člancích.

Konkrétní dochovaný návrh na ochranu oblasti pochází například od známého prof. Podpěry z Brna. Ten již v roce 1913 navrhoval tuto oblast k ochraně jako rezervaci na říšském sjezdu pro ochranu přírody a přírodních památek ve Vídni, za předsednictví prof. H. Conwentze. Podpěra poté žádal o ochranu těchto lokalit znovu ve svém spise „Ochrana přírody“ a toto přání o několik let později opakoval ve svém článku rovněž prof. Klika (Klika 1920) i další vědci před ním i po něm.

Přirozené ochrany požívalo území za majitele R. Kinského, jehož ochranné snahy se naplnily až po válce, v roce 1948 kdy bylo území vyhlášeno za Státní přírodní rezervaci.

Více informací o charakteru oblastí, jejich využití, historii, vývoji ochrany a významu dubu šípáku viz Příloha 89.

Motivace k ochraně

Oblast chráněných území je rozmanitá a snahy o jeho ochranu dlouhé a viděné z mnoha úhlů. Prvními iniciátory ochrany byli botanici, proto se dá předpokládat, že je zaujalo především rostlinné bohatství a množství specifických stanovišť. Nedlouho poté následovalo ocenění území jako ptačího hnízdiště či zdůrazňování výskytu vzácného a nezvykle vzrostlého porostu dubu šípáku.

Majitelé se k lokalitě chovali v podstatě velmi slušně, dokonce se dá říci, že některé druhy historického obhospodařování oblasti přispěly k její charakteristické rozmanitosti (jin zásahy spíše naopak nebo byly sporné). Prvotní motivaci k ochraně tedy můžeme vidět zejména ve snaze o zachování této bohaté lokality ve stávajícím stavu pro budoucí výzkum a jako ukázkou charakteristických biotopů a také umožnění její následné ochrany a péče o ni (nástroje pro zamezení jejího poškozování).

3.2.13.14. Roztocký háj – Tiché údolí

Rozloha (ha): 111,4157

Kategorie ZCHÚ: PR

Vyhlášena: 09. 09. 1951, výnosem MŠVU

Další ochrana (překryv): EVL Kaňon Vltavy u Sedlce

Předmět ochrany

Ochrana celkového rázu krajiny, původní květeny, drobné zvířeny a lesních porostů.

Počátky ochrany oblasti

K vyhlášení tohoto území za státní rezervaci vedla především nutnost jeho zvýšené ochrany z důvodu jeho vysoké exponovanosti a hrozba zničení četnými návštěvníky z Prahy. Již od konce 19. století začalo být totiž údolí hojně navštěvováno a dodnes v něm stojí řada rekreačních vil z přelomu a první poloviny minulého století.

Z důvodu blízkosti hlavního města bylo území také velmi dobře známé jak odborné, tak ostatní veřejnosti, není tedy zcela jasné, kdo jeho ochranu inicioval, dost možná vzešla od Roztockého okrašlovacího spolku či byla státní iniciativou zástupců ministerstva školství, věd a umění, které ji výnosem¹¹¹ roku 1951 ztvdilo (po návrhu města Roztoky u Prahy).

---

¹¹¹ Výnos MŠVU č. 100 988/51 z 8. Zář 1951.

tato ochrana již byla jasně vymezená, cílevědomá a výrazně zaměřená na vzdělávání veřejnosti, která byla státem zásobena vědecko–naučnými průvodci a dalšími materiály (samozřejmě s neodmyslitelnou politickou propagandou¹¹²), které měly v návštěvnicích vzbudit „zájem o přírodní zajímavosti a krásu krajiny v těsné blízkosti hlavního města a zároveň vést k zamyšlení nad tím, jak je nutné vážit si přírody a chránit ji“ (Stejskalová, Jeslík 1975: úvod).

Více o charakteru lokality, jejím využití a průzkumech viz Příloha 90.

Motivace k ochraně

Podle nalezených materiálů se zdá, že ochrana tohoto údolí nebyla navrhovaná pro zachování jednotlivých druhů, ale spíše ohroženého celkového přírodního charakteru oblasti. Vzhledem ke své poloze totiž území nebylo vystaveno jen hospodářskému, ale čím dál tím víc i turistickému a rekreačnímu tlaku.

Šlo tedy o ochranu motivovanou veřejným zájmem, který měl zároveň podobu jak zachování údolí v co možná nejlepším stavu (i z estetického hlediska), tak podobu posílení turistického ruchu, respektive jeho uchování s ohledem na rostoucí význam rekreačních oblastí, který si zástupci státní správy jistě velmi dobře uvědomovali. Jde tedy patrně o příklad skutečně státní ochrany (území bylo obecním majetkem), o jehož ochranu nebylo nijak zvlášť bojováno, a která byla vyhlášena rychle, z iniciativy města.

Velmi významnou složkou ochrany tohoto území (součástí motivace uchování oblasti pro rekreaci) bylo v té době deklarované osvětové posílení zájmu o přírodu a funkce naučná a vzdělávací.

---

¹¹² Např. Průvodce po státní přírodní rezervaci Roztocký háj, Tiché údolí z roku 1975 byl „připsán“ 30. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou (Stejskalová, Jeslík 1975).

3.2.13.15. Exkurz: Střední Brdy

Rozloha (ha): 37 000 (odhadovaná rozloha celých Středních Brd), 33 000 v současnosti navrhovaná CHKO

Kategorie ZCHÚ: na území navrženo minimálně 24 MZCHÚ, plánuje se zřízení CHKO Brdy (2015)

Vyhlášena: kvůli existenci vojenského újezdu nebyly možné žádné kroky

Další ochrana (překryv): na území je několik přírodních parků

První snahy o ochranu Brd

Zkoumání Brd probíhala, hlavně botaniky, již od konce 19. století. Již za první republiky si hodnot středních Brd byla vědoma většina české vzdělané společnosti. V důsledku toho předložila roku 1920 skupina poslanců návrh na zřízení Národního parku Brdy. Snad z důvodu jiných neodkladných záležitostí byl však návrh odložen, nebo spíše založen tak, že se na něj již později nedostalo – snahy ochranářů však neutichly.

Na počátku roku 1924 přehlušilo přání ochránců volání po dělostřeleckém cvičišti. Cvičiště požadované úrovně bylo totiž v ČSR jen jediné a to až na Slovensku (Malacky) a Brdy byly po všech směrech (vyjma zájmu ochrany přírody) „nejvýhodnějším“ kandidátem.

Snad všechny vsi a města po obvodu plánovaného újezdu protestovaly, posílaly se petice vládě, ministr obrany F. Udržal se stal snad nejkritizovanější osobou doby...

Na základě nastalé situace byl zájem o lokalitu náhle výrazně posílen a v následujících letech nabyl podoby „veřejného boje“ za zachování Brd. Snahy na dlouhé roky přerušilo až rozhodnutí o schválení střelnice z roku 1927. Dnes je šance na vyhlášení ochrany oblasti opět velmi reálná.

Více o charakteru oblasti, jejím využití, výzkumech a vývoji ochranných snah viz Příloha 83. V Příloze 92 je pak rozebírán Přírodní park Třemšín jako předběžný výsledek dlouhodobých ochranných snah. Schematická mapka území dělostřelecké střelnice z roku 1927 viz Obr. 13. Více informací o charakteru lokality, jejím využití, výzkumu a vývoji ochranářských snah viz Příloha 91.

Motivace k ochraně lokality

Jak vidíme i z bodů odsouhlasených v prosinci 1924, motivací k takto ohromné až celostátní ochranné akci, přestože neúspěšné, bylo nesčetně a stejně široký byl i jejich obsah, nicméně zásadní a zcela hlavní bylo v celé záležitosti zejména přímé, akutní

ohrožení rozsáhlého, neprozkoumaného území – v němž, při představě jeho zničení viděla rázem i široká veřejnost netušenou hodnotu. Chválou byl opěvován hlavně klid a kouzlo neprostupných, tajemných lesů. Tato relativní izolovanost se stala zároveň velkým lákadlem i možným odsouzením těchto končin, neboť, jak poznamenali pisatelé článku „O Brdy“: *„Celá věc by dnes stála jinak, kdyby krásy Brd byly skutečně bývaly již dříve našimi turisty oceněny. Bohužel byli to právě naši pražští turisté, kterým Brdy byly terra inkognita.“* (ANONYM 1924a: 144)

Jen pro doplnění je možné uvést, že prvotní zájem i ocenění přírody Brd pocházelo opět od botaniků, které zaujal především svérázný a jedinečný charakter zdejších porostů.

3.2.14. Praha

3.2.14.1. Barrandovské skály

Rozloha (ha): 11.5712

Kategorie ZCHÚ: NPP

Vyhlášena: 01. 09. 1982, vyhláškou Národního výboru hl. m. Prahy, 1884 vlastníkem (Národní museum)

Předmět ochrany

Mezinárodně významný geologický profil od spodního siluru po nejvyšší část spodního devonu (mezinárodní stratotyp, významný geologický útvar Barrandova skála) a naleziště zkamenělin; významná společenstva teplomilné skalní stepi s výskytem chráněných a ohrožených druhů.

Počátky ochrany přírody

Barrandovské skály jsou co do historie ochrany mezi prvními v Čechách. Již roku 1884 totiž Barrandovskou skálu daroval Přírodovědeckému sboru Národního muzea do bezplatného užívání tehdejší majitel zdejších lomů Maxmilián Hergett. Tím se v podstatě skála stala nejstarší geologickou památkou u nás, i v celém bývalém Rakousku. Zda byl tento počín z vlastní iniciativy či na žádost nevíme, již v té době ovšem byla lokalita patrně velmi dobře známá, a proto je možné, že Hergett přišel s nabídkou sám. Přírodovědný sbor se však z nedostatku finančních prostředků nemohl dostatečně zasadit, a tak jen dbal v podstatě jen o udržování pamětní desky zasazené roku 1894 na stěnu skály na počest Jáchyma Barranda, francouzského učenice. Přesto se i noví majitelé zachovali velmi slušně a dohodu mezi původním majitelem a muzeem uznávali i nadále. Jinak nebyla státem památce věnována v podstatě žádná pozornost na rozdíl od cizinců – například v roce 1917 tázal se redaktora *Krásy našeho domova* slavný profesor Conwentz, jaké má ochrana památky právní podklady a jak se na ní stát podílí. Ani v roce 1931 kdy vznikl článek profesora Frantla, totiž skály ještě nebyly chráněné státem, po čemž také profesor naléhavě volá. Navrhuje ochranu nejen skal, ale i jejich okolí od útesu v lomu u kapličky až za Barrandovu skálu, kde se podle něj nachází ještě jeden zajímavý diabasový pahorek hodný ochrany. Autor vyzdvihuje unikátnost a krásu památek, které se nacházejí tak blízko Prahy a jsou dokladem „vývoje tvárnosti naší země“. Profesor také navrhuje umístit do oblasti „naučnou ceduli“ s informacemi pro veřejnost (Frantl 1931).

Více o charakteru oblasti, jejím využití, výzkumech i dochovaný úryvek článku o nutnosti ochrany viz Příloha 93.

Motivace k ochraně

Vzhledem k povaze památky byla motivace k její ochraně především vědecká. K odkrytí nesmírného paleontologického významu přitom přispělo paradoxně „ničení“ skal při jejich odtěžování. To, podpořeno velmi dobrou dostupností z hlavního města, vedlo k rychlému rozšíření povědomí o pozoruhodných skalních útvarech. Lokalita se stala jak vědecky, tak turisticky vyhledávanou a její uchování pro pozdější výzkum i jako turistický cíl se stalo otázkou veřejného zájmu. Proto se majitel lomů rozhodl vzdát zisku a památku věnoval pověřenějším. I následné orodování za vyhlášení státní ochrany se stále neslo v duchu vyzdvihování paleontologické jedinečnosti a nutnosti uchování pro budoucí výzkum.

3.2.14.2. Klánovický les (Vidrholec)

Rozloha (ha): 396.87

Kategorie ZCHÚ: PR

Vyhlášena: 01. 07. 1982, vyhláškou Národního výboru h. m. Prahy, snahy od 20. let

Další ochrany (překryv): EVL Blatov a Xaverovský háj

Předmět ochrany

Několik typů dubových lesů (habrová, lipová, bezkolencová, biková doubrava) přirozené skladby, mokřady a drobná rašeliniště s výskytem vzácných druhů rostlin a živočichů; výskyt variabilních populací bříz, lužního ekotypu habru, starých dubů a borovic.

Počátky ochrany

Při velmi „pozdním“ vyhlášení této rezervace se zmíním jen stručně o náznacích její mnohem starší ochrany. Celé území jinak již velmi dlouhou dobu plnilo především funkci výletní a rekreační a intenzivní hospodářské činnosti bylo tedy ušetřeno. O to více se na něm v současnosti projevují negativní vlivy spojené s lidskou činností (jezdeckví, motorkářské výlety, spatné lesní hospodaření).

V roce 1923 měla proběhnout parcelace lesa, respektive jeho části na pozemky pro výstavbu dělnických domků. Proti tomuto plánu se velmi důrazně ohradil obyvatel Újezdu

nad Černými lesy, pan Dr. Josef Žižka. Na zachování lesa mu natolik záleželo, že napsal rovnou Památkovému úřadu.

Památkový úřad námitky neuznal, nicméně ani poté se Žižka nevzdal a dalším dopisem přesvědčil Památkový úřad, aby celou věc nechal přešetřit.

Více o Žižkově úsilí a reakci Památkového úřadu, charakteru rezervace a jejím využití v minulosti viz Příloha 94.

Motivace k ochraně

Bez ohledu na výsledky této navrhované ochrany,¹¹³ či spíše žádosti o zachování území v současném stavu, lze z Žižkova dopisu jasně vyčíst motivace k jeho velmi pohotovému a přesvědčivému jednání. Jde navíc o iniciativu běžného občana – laika (ovšem jedná se o vzdělance), který se zajímá o své okolí.

Jako místní občan, patrně zvyklý navštěvovat zdejší les, reaguje na jeho akutní ohrožení, přičemž jeho hlavními argumenty jsou estetika a turistická návštěvnost místa. Zmínky o dostatku jiných stavebních míst či nezdravé lokalitě pro výstavbu jsou pak spíše podpůrné – Žižkův zájem se zdá být velice osobní (lokální zájem) a je zde patrná snaha jej podpořit racionální argumentací.

3.2.14.3. Divoká Šárka

Rozloha (ha): 25.346

Kategorie ZCHÚ: PR

Vyhlášena: 05. 11. 1964, vyhláškou Národního výboru hl. m. Prahy, již kolem roku 1926 Okrašlovacím hnutím

Předmět ochrany

Epigeneticky vzniklé skalní soutěsky v buližníku a význačná společenstva rostlin a živočichů.

Počátky ochrany

Divoká Šárka byla vyhlášena za rezervaci roku 1964 jako první chráněný útvar na území hlavního města Prahy. Podklady pro její vyhlášení byly vypracovány již kolem roku 1917 Spolkem pro okrašlování a ochranu domoviny, který již od svého založení započal

---

¹¹³ Pro neznalost místa nejsem z Žižkova popisu a patrně již nepoužívaných označení míst schopna odvodit, zda je v současnosti deklarovaná lokalita zastavěna či nikoliv, nehledě na značnou dobu uplynulou od tohoto prvotního záznamu o ocenění Klánovického lesa k jeho skutečné, státní ochraně.

systematicky mapovat území republiky a zpracovávat podklady pro projekty rezervací (Procházka 1917).

Ještě dřívější doklady zájmu o tuto lokalitu i z ochrannářského hlediska můžeme vysledovat do roku 1911, kdy byla Šárka mezi oblastmi, které byly doporučované k ochraně na sněmu Zemského výboru asi 25 podepsanými osobnostmi (mimo jiné v zájmu dobré pověsti naší vlasti) (Jeřábek 1911). Nicméně v tuto dobu bylo na větší ochrannářské akce ještě relativně brzy a nemáme doklady o tom, že by nějaká ochrana této oblasti již v té době reálně fungovala.

V těchto letech však bylo podnikáno mnoho akcí snažících se upozornit na význam kulturních, historických i přírodních památek, Svazem okrašlovacích spolků je například organizována „petice obyvatelů údolí Šáreckého o záchraně Šárky, úpravě cest apod.“ objevují se i první kritiky lámání kamene v okolí Džbánu, které narušuje romantický ráz Divoké Šárky (Zajoncová 2008).

Již před válkou byla patrně oblast považována za rezervaci širokou veřejností, která si přála oficiální vyhlášení, což se údajně povedlo kolem roku 1926, kdy byly uzavřeny pražské lomy. I nadále byl ovšem vyvíjen tlak (zejména okrašlovacími spolky) usilující o zpřísnění ochrany.

Více o ochranném úsilí, charakteru oblasti a jejím využití v minulosti viz Příloha 95.

Motivace k ochraně

Vidíme, že území a okolí hlavního města bylo již od přelomu století předmětem zájmu mnoha ochrannářských snah a to především ze strany okrašlovacích spolků. Zároveň jsou patrné potíže skloubit ochranu přírody s ekonomickým využitím i běžným provozem hlavního města, v němž je využit téměř každý kousíček místa. Jeho obyvatelé na druhou stranu naléhavě pociťují potřebu „přírody“ jako estetického, rekreačního i zdravotního prvku, jehož se také po právu dožadují.

V případě Prahy vidíme daleko více hromadné, veřejné snahy o ochranu i větší organizovanost spolků než v menších městech. Kromě výše zmíněných motivací se ještě často deklaruje potřeba vyrovnat se ostatním evropským zemím i z tohoto hlediska.

3.2.14.4. Exkurz: Ochrana pražského okolí

Také ochrana přírody příměstských částí, zejména pak velkých měst jako je Praha, měla od počátků první republiky své místo mezi zájmy okrašlovacích spolků i široké veřejnosti, která, více než v malých městech a na vesnicích pocítovala potřebu rekreačních a víkendových středisek v zachovalé přírodě.

Nešlo sice vždy o snahu o cílenou ochranu konkrétního území, ale v těchto raných akcích bylo zmiňováno velké množství území, která byla později vyhlášena jako samostatná ZCHÚ nebo nebyla vyhlášena vůbec. Pro mnohá z nich však byly tyto pokusy o „velkoplošnou“ ochranu prvními návrhy na ochranu vůbec, a proto se dají jejich motivace považovat za relevantní. Navíc jde o unikátní ukázkou součinnosti jednotlivých stran a schématu, které se do dnešní doby prakticky nezměnilo.

Zelený pás kolem Velké Prahy

Otázkou tzv. *zeleného pásu* kolem Velké Prahy se zabývala ve dvacátých letech například Masarykova Akademie Práce či Státní regulační komise Ministerstva zemědělství, samozřejmě postrkovaná hlasy pražských i okolních okrašlovacích spolků i ostatních propagátorů ochrany a přátel přírody.

Počátky systematické ochrany ve 20. letech

Dokladem veřejného úsilí o zachování „zeleného“ pražského okolí je například sepsání Ochranařského plánu krás uměleckých, historických i přírodních ze 7. 11. 1922 pořizený za přítomnosti zástupců MŠANO, archeologické sekce čs. akademie pro vědy, slovesnost a umění, Státního památkového úřadu, Památkového sboru při obci pražské, Svazu okrašlovacích spolků, a Klubu za starou Prahu. Porada ku příležitosti tohoto projektu shledala, že celkový soupis památek pro Prahu a okolí zatím není pořizen a musí se tak tedy učinit co nejdříve, aby byl hotový podklad pro další regulační opatření. Státní regulační komisí byl odsouhlasen postup a příslušné instituce byly vyzvány k rychlému jednání.

Stav k roku 1924

Jako další doklad zájmu o příměstskou přírodu uvádím shrnutí situace v roce 1924 zachycené v časopise *Krásy našeho domova* v redakčním článku *Ochrana přírody v okolí Pražském*.

Již v té době panovaly obavy z nedostatečně rychlého jednání v celé záležitosti, které by mohlo vést ke zničení některých zvláště cenných míst.

Vymezení oblasti

Co se týče oblasti, považované za „okolí“ Prahy, šlo o relativně rozsáhlé území, frekventované turisticky navštěvované. Zejména se jednalo o tyto lokality: přímé okolí Prahy, okolí Berounky z Berouna do Prahy, zejména okolí Karlštejna, okolí trati Smíchov–Hořovice mezi Řevnicemi a Berounem, údolí Kačáku od Tetína k Lodenicím (již v té době značně narušené vápencovými lomy), či Karlův Týn a další území, která se svou velmi vysokou návštěvností nejen těšila pozorností ochranářů, nýbrž také touto návštěvností značně trpěla, bez ohledu na své případné další průmyslové využití.

Ohrožení oblasti

Výše zmíněnými aktéry a zejména zainteresovaným Svazem Okrašlovacích spolků byla Státní regulační komise¹¹⁴ ve 20. letech 20. století upozorněna, „že okolí Prahy, jež jest jejím obyvatelstvem vyhledáváno jako výletní místo, ztrácí svůj význam a svůj dosavadní charakter“ (ANONYM 1924b: 94) – důvodem byl především rychlý růst průmyslových podniků v okolí Prahy a tím zmenšování volného, přírodního okolí města, zvláště pak si bylo stěžováno na lomy, cihelny apod.

Argumentace ochrany a její překážky

Jako hlavní důvod pro regulaci zástavby a ochranu pražského okolí zde byl uváděn mocný „veřejný zájem“, především pak zájem zdravotní, a rovněž pohledový a zejména rozhodným byl považován „jen ohled na úplnou exploataci.“ Tyto argumenty mají již podobu dosti jasných požadavků, v podstatě formulovaných naprosto novodobým způsobem.

Rovněž komise se k tomuto problému staví relativně moderně – dává za pravdu žádající straně, ovšem upozorňuje, že pozemky v osobním vlastnictví nelze od poškozování uchránit, dokud podnikatelé, žádající o příslušné povolení nezasáhnou do veřejných zařízení (spolužívání cest, vedení proudu či telefonu apod.): „pak možno klásti požadavky, jež v podstatě znamenají sice obmezení vlastnického práva, ale sledují zájem veřejný.“ Komise dále doporučuje, aby se budoucích příslušných jednání účastnil i „zástupce sboru pro ochranu přírodních a historických památek, jenž by podal vhodné návrhy v naznačeném směru...“ (ANONYM 1924b: 94).

---

¹¹⁴ Komise zaručující stavební rozvoj Prahy neměla ve skutečnosti pro ochranu širšího okolí dostatečné kompetence kvůli zákonu č. 88 z 5. 2. 1920, který přesně stanovoval její pravomoci. Kvůli naléhání veřejnosti a z hlediska „zdravotní tradice“ Pražanů navštěvovat okolí Prahy se vak rozhodla tímto problémem zabývat (ANONYM, KND 1924b).

Stagnace ochranných opatření

Přes tyto snahy o řešení ovšem stále vidíme, že se události příliš nehýbaly, již v roce 1919 byla totiž ustanovena dozorčí komise (Národním shromážděním) a Ministerstvo zemědělství mělo za úkol sledovat možnost zřízení Národního parku na území souvislého lesního porostu, tedy na panství Dobřichovickém, Zbraslav a Karlštejn. Ani po pěti letech se však otázka parku nedočkala žádného pokroku, naopak začal být vstup do lesa omezován a stále byly otevírány nové lomy na území Karlštejna. Redakce Krávy našeho domova tedy vyzývá k co nejrychlejšímu vytvoření projektu na vybudování tohoto parku a tento záměr aby byl bedlivě sledován s důrazem na veřejný zájem. Do té doby by měla být všechna zařízení obchodní povahy povolována jen se souhlasem zvláštní dozorčí komise či památkového úřadu a to pro celou širší oblast **Karlštejna**. Ta totiž měla být chráněna obzvláště, a to jako neporušitelný krajinný celek mající význam národní i rekreační.¹¹⁵

Motivace k ochraně

Na tomto příkladu památek v okolí „Velké Prahy“ vidíme překvapivou profesionalitu v jednání mezi okrašlovacími spolky a orgány státní správy a bohužel také příznačnou „profesionální neschopnost“ těchto orgánů i rozvleklost jednání.

Co se motivací k ochraně týče, šlo v tomto případě reprezentaci hlasu poučeného lidu (v podobě spolků) volající jednak po zachování výletních míst se všemi krásami i rozlehlostí, jednak si uvědomující nutnost zachovat přírodní bohatství i za cenu ušlého ekonomického zisku. „Masovost“ akce v tomto případě poněkud stírá jednotlivé motivace (vidíme i v případě dalších velkých oblastí charakteru veřejného zájmu), které jsou následně souhrnně deklarovány jako „veřejný zájem“ založen na požadavcích ochrany zdraví, rekreačních a výletních míst a míst spojených s historií národa.

---

¹¹⁵ Tato vysněná ochrana byla splněna „všem vlastencům, přátelům přírody a vědeckým kruhům“ v podobě Národní chráněné oblasti vyhlášené v březnu roku 1946 výnosem Zemského národního výboru čj. I-6a-1214/25-1946: „Nejbližší okolí hradu Karlštejna je geologicky, svými porosty a výsledným útvarem přírodním jako formou esteticky zvláště působivou a výraznou do té míry cenným celkem, že tyto vlastnosti mají i po stránce vědecké a s hlediska zájmu veřejného nárok na to, aby se staly řádnou a přesnými právními a vědeckými normami podloženou rezervací.“ Ochrana byla uskutečněna po dohodě Státního památkového úřadu a Svazu čs. spolků pro ochranu domoviny na přání „nejen odborných přírodovědeckých kruhů, ale i celého národa“ (Kopřiva 1946:111).

3.3. Výsledky

Následující část co nejpřehledněji shrnuje výsledky dosavadního zkoumání, které jsou v ní sděleny buď formou procentuálního zastoupení (převážně),¹¹⁶ tedy poměru výskytu jevu vzhledem k celkovému množství zkoumaných objektů – území (98) či jako absolutní hodnota výskytů. Do hodnocení jsou zahrnuty i exkurzy, u nichž byly motivace k ochraně rovněž patrné, i oblasti, které nikdy chráněny nebyly, ale projevíly se u nich ochranné snahy – domnívám se, že toto zahrnutí výzkum nenaruší, spíše rozšíří a doplní celkový náhled na výzkumný problém. Zjištěné motivace a další důležité a/nebo zajímavé informace jsou agregovány do několika skupin podle společných znaků. Tyto skupiny by měly co nejlépe vypovídat o podstatě ochranných snah – o typech hnacích sil, které v minulosti vedly k ochraně území. Vzhledem k tomu, že z dochovaných pramenů není téměř nikdy možné určit pouze jednu klíčovou motivaci, jsou lokality většinou součástí několika skupin zároveň. Takto je to v několika případech i u kategorie „iniciátor ochrany“. Celkový součet počtu případů tedy výrazně převyšuje počet zkoumaných lokalit.

Výsledky nejsou kategorizovány podle kraje či období vzniku ochrany (ochranných snah), takovéto dělení by vyžadovalo úplný výběr, navíc je předpoklad, že v jednotlivých krajích probíhal vývoj podobně, s ohledem na zastoupení lokálních spolků a odborníků. Statisticky se snažit přisoudit jednotlivým územím určitý typ motivace by bylo navíc nejen velmi složité až nemožné, ale také zavádějící a to jak z důvodu mnoha způsobů dělení našeho území, tak z nedostatečného a nerovnoměrného objemu získaných dat.

Výraznější změny se projevují v čase – směrem do současnosti se na celém území začal výrazněji projevovat vliv státní ochrany přírody a s ním i přechod k převážně vědeckým motivacím ochrany a zároveň úpadek soukromých ochranných aktivit. Tento jev byl dán zejména pozemkovými reformami, druhou světovou válkou a následným odsunem německého obyvatelstva a komunistickým převratem, který zásadně omezil možnost jedinců/spolků se svobodně prosazovat. To s sebou přineslo zestátnění a odosobnění ochrany přírody, které přetrvává v podstatě dodnes.

Mám tím samozřejmě na mysli sám proces ochrany, nikoli osobní nasazení a přístup pracovníků ochrany přírody ať už ve státních službách, na akademické půdě nebo v nevládních organizacích.

K výpočtům posloužila data z pracovní tabulky 1.

---

¹¹⁶ Vzhledem k celkovému počtu zkoumaných objektů je procentuální vyjádření vztažené k celku téměř shodné s absolutní hodnotou výskytů jevu.

3.3.1. Výzkum motivací

3.3.1.1. Stanovené kategorie klíčových motivací k ochraně přírody v ČR

Získané informace a odhalené hnací síly vedoucí k ochraně přírody jsem vyhodnocovala nejprve samostatně pro každý zkoumaný případ zvlášť *v okamžiku návrhu nebo ustavení ochrany* (tak, jak byl navržen) a dále *z perspektivy výsledku*, tedy současného stavu: jak stavu ochrany, tak jejího předmětu, stupně a metod. Dále jsem situaci zkoumala, pokud jsem takové hodnocení našla, z perspektivy pozdějšího nebo soudobého hodnocení konkrétního daného dobového ochrannářského úsilí. V dalším opakování hermeneutického kruhu jsem usilovala o hlubší porozumění motivacím vyhodnocováním všech případů dané doby současně, přičemž jsem ještě více přihlížela k dobovým kontextům (tyto jednotlivé časové „řezy“ materiálem jsem nestanovila nijak přesně a konkrétní případy jsem ve svých úvahách často podle okolností řadila i do obou po sobě následujících období). V posledním z opakování hermeneutického kruhu jsem brala v úvahu všechnu předchozí zkušenost a výsledky při hodnocení sebraného materiálu *jako celku*, v jakémisi jediném časoprostorovém kontinuu. Výsledkem tohoto hodnocení je *šest základních skupin klíčových motivací*, které se u jednotlivých území mohou vyskytovat samostatně i ve variabilních kombinacích. Samotné skupiny nejsou (ani z povahy věci nemohou být) ostře odděleny; měly by spíše přispět k porozumění celému procesu historického utváření ochrany přírody a krajiny v českých zemích a snad se stát i jistou metodickou pomůckou.

Ze zkoumání nakonec vyplynulo 6 skupin klíčových motivací, které se u jednotlivých území mohou vyskytovat samostatně i ve variabilních kombinacích. Skupiny nejsou ostře odděleny.

Tyto skupiny jsou: motivace **emocionální/estetické** – lokality jsou chráněné pro svůj vzhled, krásu, tedy z estetických důvodů nebo jako odkaz (například historický, souvislost se známými osobnostmi). Tato motivace se týká také pozoruhodností, dominant apod. (často geologické útvary – varhany apod.), velmi často jsou motivy provázeny *lokálním zájmem* (ochrana rodáky), hrdostí na lokalitu a/nebo starostí o majetek (zahrnuje i oblibu *zvěře*, starých lesů apod.) či tzv. *Geniem loci*.

Další skupinou jsou motivace **vědecké** – převažuje u nich důraz na (zpravidla výslovně uvedený) předmět ochrany, argumenty výzkumu, poznání, zachování historických dokladů apod., iniciativa ochrany pochází většinou od odborníků. Pod tuto

skupinu se dají shrnout i motivace vycházející ze zájmu o konkrétní druh (významný, vzácný, ohrožený...) a specifický typ lokality (rašeliniště, geologické útvary...).

Dále se objevují motivace označitelné jako **turistické** – frekventovaná místa chráněná pro další návštěvy, pro zvýšení návštěvnosti i jako prevence proti poškozování lokality; týká se zejména národně významných lokalit a příměstských oblastí, souvisí většinou s estetickou hodnotou místa.

Motivace **praktické** – tyto často nesouvisejí s předmětem ochrany a jejich hnací síly vycházejí z jiných zájmů než čistě ochranných. Často mají souvislost s pozemkovou reformou a snahou uchovat rozlohu velkostatků, nebo má ochrana strategické důvody (vodohospodářství, poloha v rámci země), umístění orientačního bodu apod., týkají se i uchování území z důvodu veřejné hygieny, čistoty, zdraví (hlavně u Prahy) a dalšího veřejného zájmu.

Motivace **národnostně-vlastenecké** – u několika lokalit se objevuje celkem silný důraz na „etnické argumenty“ – tedy ochranu území, protože „je naše“ – ochrana přírody je zde mimo jiné výsledkem, ale i prostředkem národnostního střetu (hlavně v pohraničí), vyskytují se např. žádosti o zábor pozemků Němcům z důvodu ochrany přírody.

Poslední skupinou motivací je **přímé ohrožení lokality** – tato kategorie je specifická tím, že nejde o skupinu, ale samostatný jev, zároveň se nikdy nevyskytuje u lokality jako jediný důvod ochrany a domnívám se, že by jako argument pro ochranu ani sama o sobě nemohla stačit. Ohrožení nicméně bývá často spouštěčem ochranných snah a velmi významnou hnací silou urychlující proces výzkumu a ochrany, proto považuji za důležité tuto kategorii do seznamu zařadit.

3.3.1.2. Výsledky výzkumu motivací

Z celkového počtu 98 zkoumaných případů (včetně exkurzů a fakticky nechráněných lokalit) se nejčastěji vyskytovala ochrana motivovaná *esteticko-emocionálními* pohnutkami, a to v 75 případech, tedy ve více než 76 %. Z toho je možné nejméně 10 případů nazvat „láskou k panství“, kdy byla ochrana přírody (přirozenou) součástí citlivého přístupu k dědičnému majetku. U 16 případů ze zmíněných 75 šlo prokazatelně zároveň o lokální zájem (ochranné snahy byly ovlivněny láskou k rodišti), u pěti byl deklarovanou motivací mimo jiné krajinný ráz území, 4 území byla chráněna zároveň jako obora – sama o sobě zvláštní případ ochrany, kdy je omezena většina lidských zásahů v území, ale myslivost a chov zvířete má na podobu přírody většinou výrazný vliv.

O něco méně se ve výběru objevuje motivace *vědecká* – v 69 případech, tedy zhruba v 70 %. Pro doplnění však musím poznamenat, že určitý přírodovědný význam předmětu ochrany je nezbytný pro samotný vznik ochranných aktivit, výše uvedená hodnota se tedy vztahuje na případy, kdy ochranu iniciovali odborníci či byl vědecký aspekt (často jako důležitost výzkumu a vzdělání) přímo zdůrazňovaný a podložený výzkumy či odbornou argumentací. Ze zmíněných 69 případů bylo 26 (tedy více než čtvrtina z celkového počtu) orientováno primárně na ochranu druhu a lokalita měla být/byla chráněna kvůli jeho výskytu – v sedmi případech šlo o ptáky, ve dvou o hmyz, v jednom o rybu a ve zbylých případech se jednalo především o rostliny (16).

Jako další v počtu výskytů se objevují motivace spojené s *rekreací a turistikou*. Těchto případů bylo zaznamenáno 24 – turistika tedy hrála určitou roli zhruba ve čtvrtině všech případů (24,5 %). Většinou šlo přitom o ochranu lokalit, kde byla již nějakou dobu pozorována zvýšená míra návštěvnosti, a proto bylo záhodno tato místa jak preventivně chránit před dopady turismu, tak jim statusem ochrany jaksí potvrdit jejich (přírodní/estetickou) hodnotu. V několika málo případech bylo zvýšení návštěvnosti regionu i cílem vyhlášení ochrany dané lokality. Téměř vždy je turistika jako argument pro ochranu doprovázena rovněž vyzdvižením estetických hodnot území (min. 19 z 24).

Další vybraná skupina motivací, nazvaná motivace *praktická*, byla na základě dostupných informací odhalena ve 14 případech – tedy ve více než 14 %. Vzhledem ke sledovanému období, do něhož spadají obě pozemkové reformy (tedy prvorepubliková i poválečná), bylo hlavní hnací silou vyhlášení těchto chráněných území především (nebo mimo jiné) zachování rozlohy pozemkového majetku majitelů velkostatků. O tomto jsem našla doklady u 11 případů (z oněch 14), z toho u 4 se jednalo o náznaky. Ve zbylých 3 případech šlo o argumenty jako ochrana z důvodu umístění orientačního bodu či vodohospodářského významu. Domnívám se, že vzhledem k ostatním získaným informacím mohlo jít částečně o snahu iniciátora ochrany zvýšit pravděpodobnost, že bude území vyhlášeno za chráněné.

Nepočetnou skupinou, avšak jasně se odlišující od předchozích uvedených, se ukázala motivace *národnostně–vlastenecká*. Doklady o významnější roli národnostních sporů ve snahách o vyhlášení ochrany byly nalezeny „jen“ u 4 území nacházejících se v pohraničí v oblastech s vysokým zastoupením německých obyvatel. U těchto lokalit byly patrné snahy o zabránění německého majetku „kvůli vyhlášení ochrany“ nebo přetlačování se národnostních skupin o zásluhy na vyhlášení. V těchto případech silně vystupují vlastenecké projevy lásky k domovu a sounáležitosti s českými dějinami. Zejména

v období první republiky je však takto laděna značná část aktivit (např. okrašlovacích a jiných spolků).

Jako poslední motivaci či hnací sílu uvádím pro zajímavost kategorii *přímého ohrožení* lokality. Případů, v nichž skutečnost bezprostředního ohrožení nebo postupující devastace hrála významnou roli a stala se důvodem pro vznik či posílení ochranných snah, bylo 30 – tedy téměř třetina.

Pro doplnění zmíním, že v minimálně 11 případech bylo uvedeno přání zachovat současný stav lokality do budoucna, často jako ukázka starých časů – v těchto případech se často jedná o lesy či doposud „nedotčená“ území. U 10 lokalit je již zmiňován veřejný zájem či souhrn argumentů jemu odpovídajících. Zde jde především o lokality „národního významu“, rozsáhlé a unikátní oblasti jako jsou například Krkonoše a dále území v dosahu Prahy, která měla sloužit coby ozdravná a očištná výletní zóna Pražanů (okolí Prahy, Brdy apod.).

3.3.2. Iničiátoři ochrany přírody a předmět ochrany

S počátky ochrany přírody a jejími motivacemi významně souvisí především iniciátoři i předmět ochrany. U některých případů je iniciátor jasně patrný, někdy nelze rozlišit prvního původce, proto uvádím všechny zjištěné. Předmět ochrany je dobře patrný ze zřizovacích předpisů (případně argumentů iniciátorů), v mnoha případech se však liší od současného předmětu uvedeného např. v ústředním seznamu ochrany přírody. Většinou byl pouze konkretizován a rozšířen, v několika případech byl však změněn zásadním způsobem.

3.3.2.1. Předmět ochrany

U předmětu ochrany byly stanoveny zjednodušené kategorie **les** (pro lesní, pralesní porosty i obory), **mokřady** (včetně typických druhů, rašelinišť, slatinných luk, lužních lesů, rybníků apod.), **geologické útvary** (nadměnné útvary, jeskyně, sopky i paleontologická naleziště), **druhy** (rostlinné i živočišné i charakteristická společenstva) a **krajinný ráz** (včetně kulturních a historických hodnot). Každému území byla přiřazena jen jedna kategorie považovaná za hlavní, aby byl zachován počet korespondující s počtem lokalit a snáze demonstrovatelné posuny. Případy, kdy nebylo možné vybrat jeden zásadní předmět ochrany, nebo byly z jiného důvodu nejasné (např. nebyly vyhlášeny) byly zařazeny do kategorie **kombinace**. Podrobnější údaje viz Tab. 1 (Tabulkové přílohy) či kapitola *Motivace k ochraně přírody*.

Téměř třetina (30) lokalit byla chráněna kvůli druhům či jejich charakteristickým společenstvům. To je způsobeno zejména odborným zaměřením ochrany na typická společenstva a vzácné druhy, které jsou v centru pozornosti odborníků iniciujících ochranu. O něco méně početnou kategorií předmětu ochrany jsou lesní porosty různé podoby, často pralesovitého typu či smíšené. Ty byly zaznamenány v 22 případech, tedy téměř ve čtvrtině; lesy byly velmi často chráněny jejich vlastníky, pro něž znamenaly významné procento obživy. S 16 výskytů se objevují jak kategorie geologické útvary, tak kombinace. Geologické útvary byly velmi často navrhované na ochranu i vědci i laiky (spolky), jelikož mívají značnou estetickou hodnotu, bývají nápadnými krajinnými dominantami, oplývají pověstmi a tajemstvím. Co se týče kombinací ochrany, velmi často se k jakékoliv jiné kategorii přidává ochrana konkrétních druhů. Mokřady a jejich společenstva jsou předmětem ochrany v 11 případech, o jejich vyhlášení se zpočátku zasloužili především majitelé či odborníci.

Nejméně početnou kategorií je krajinný ráz, který se jako předmět ochrany více uplatňuje až novodobě, navíc se relativně překrývá s kategorií kombinace s tím rozdílem, že je jako předmět ochrany přímo vyslovený a obsahuje v sobě také prvky kulturní a historické – proto byl ponechán jako samostatná kategorie obsahující 3 zástupce. Ve všech těchto případech již hraje roli spoluiniciátora ochrany i státní správa.

Posun v předmětu ochrany

U 44 lokalit, tedy u necelé poloviny, zůstal předmět ochrany do dnešního dne prakticky nezměněn: nejčastěji se tak stalo u ochrany lesa. Ve velkém množství případů byl předmět ochrany doplněn a specifikován, což souvisí i s novými průzkumy, přehlašováním ZCHÚ a přesnější používanou terminologií. Do původních předmětů tak nejčastěji přibyla zmínka o druzích, někdy i jejich stanovištích či o celých ekosystémech a geologických hodnotách. Tato změna byla pozorována u 43 lokalit (u jedné z toho částečně změna). Zúžení předmětu ochrany je pozorováno u 3 lokalit, z toho u jedné je však v jiném bodě předmět naopak rozšířen. Nemožnost specifikovat soudobý předmět ochrany se objevila u 7 lokalit z důvodu nevyhlášené ochrany, z toho u tří byl dokonce zaznamenán zánik lokality či předmětu ochrany. Výrazná změna předmětu ochrany se objevila u dvou lokalit.

3.3.2.2. Iniciátoři ochrany

Iniciátory ochrany jsou rozděleni podle předpokládané odbornosti a vlivu do 4 hlavních skupin a to *odborníci* (přírodovědci, lesníci), *státní správa* (ministerstvo, obce, konzervátoři, úředníci), *majitelé* a *spolky* (okrašlovací, turisté i odborné). Iniciativa ze stran jedinců-laiků nezařaditelných do žádné skupiny byla zaznamenána jen v jednom případě (Klánovický les), u ostatních lokalit je velmi těžko prokazatelná vzhledem k chybějícím záznamům, ale dlouhodobější proces vyhlášení ochrany často vzbudil zájem široké veřejnosti.

Ukázalo se, že již od počátků vzniku prvních chráněných území se na ochraně podíleli nejen samotní osvědčení majitelé, ale i odborníci – lesníci, přírodovědci či učitelé, kteří často ochranu zmiňovaným majitelům navrhli. Podíleli se tak na vzniku ochrany minimálně u 53 lokalit, tedy u více než poloviny (54 %). Zvláště aktivní pak byli v tomto směru botanici, což je v Evropě poměrně ojedinělé (jinde šlo spíše o ornitology a zoology), svůj podíl měli asi na 23 případech, tedy téměř na čtvrtině všech sledovaných území (a to neuvažujeme zástupce botaniků mezi majiteli panství, členy spolků, ministerstva apod.). Jimi navrhovaná území měla rozmanitý charakter, často šlo o ochranu spojenou

s výskytem konkrétních druhů, případně geologickými útvary či paleontologickými nalezišti. Ve 43 případech ochranu iniciovali či podporovali majitelé panství ať již ze své vůle, na radu odborníků či donuceni okolnostmi (jak bylo zmíněno výše, asi u 11 mohla být zásadní hybnou silou pozemková reforma). Asi 17 takto chráněných lokalit patřilo mezi lesní porosty, 9 mezi ochranu druhů (často rostliny a ptáci, racci), 5 mezi mokřady, 4 mezi geologické útvary. U obou výše zmíněných případů jde především o iniciativu vlivných jedinců, kteří sami, nebo základě rady podniknou první kroky k ustavení ochrany, která bude následně veřejnosti sdělena „jako hotová věc“. Takovíto vlivní jedinci se však objevují i v ostatních kategoriích. V době svého působení na ministerstvu i mimo ni měl velmi výrazný vliv na formování státní ochrany přírody několikrát zmiňovaný Rudolf Maximovič, ve spolcích figurovaly významné osobnosti či lokální názoroví vůdci, většinou vzdělaní, v různých částech země pak působili oblastní vědci, či odborníci, kteří odsud pocházeli – například Alois Zlatník na Moravě, F. Maloch na Plzeňsku či F. Hrobař na Rychnovsku a Kostelecku.

Ochranné snahy minimálně u 28 lokalit vyvíjely spolky, především Spolek okrašlovací a ochranný, ale také KČT či odborné spolky jako botanické, geologické či speleologické kluby. Spolky často fungovaly i jakýsi odborný dozor a urychlovač ochranných snah, měly hojně styky i se státní správou a odborníky, navíc se u nich projevoval lokální zájem. Oblast jejich zájmu tedy nebyla soustředěna (vyjma specializované spolky) na jeden typ lokalit, jejich činnost je rozložena mezi všechny předměty ochrany i napříč územím ČR. Spolky ve své době sdružovaly obrovské množství členů, prosazovaly „veřejný zájem“ a odrážely i formovaly postoje svých členů, často v nich ovšem figurovaly silné vůdčí osobnosti.

Státní samospráva zpočátku zasahovala do ochrany přírody jen sporadicky, neorganizovaně, v podstatě jako iniciativa jednotlivých úředníků, jejichž motivace byly shodné s motivacemi jedinců, řekněme odborníků, později se relativně výrazně projevil vliv okresních konzervátorů (lokální zájem spolu s odborností) i ministerstva, především pak R. Maximoviče, který se osobně podílel na vyhlásování značného počtu chráněných území. Stát se tedy prostřednictvím svých zástupců podílel na iniciaci ochrany zhruba ve 27 případech, tedy ve více než čtvrtině sledovaných území. Stejně jako u spolků není u státu vysledovatelné zaměření na konkrétní typ lokalit. To se odvíjelo spíše od oboru vzdělání jednotlivých konzervátorů. Obce se pak často soustředily na ochranu hojně navštěvovaných míst jako turistických lákadel (např. Svatošské skály). Jak u spolků, tak u státu jsou motivace předpokládaně ovlivněné veřejným zájmem, hlasy odborníků a dalšími

aspekty, často se u nich objevuje vliv výraznější osobnosti či současných trendů, stát je například tlačěn situací v zahraničí. Deklarované motivace tedy bývají výsledkem „společné dohody“, mívají racionálnější a komplexnější charakter.

Stejně jako tomu bylo u motivací, se i vliv jednotlivých iniciátorů prolíná a často je jich u jedné lokality několik. Navíc musíme vzít na vědomí, že i role samotných jedinců se prolínají – například konzervátory spadající pod státní ochranu přírody ještě nelze brát jako zástupce státu v dnešním slova smyslu – byli to výborní přírodovědci, nadšenci a průkopníci nového přístupu. Stejně tak byly na vysoké odborné úrovni znalosti spolků a sami majitelé panství měli často lesnické vzdělání. Většinu iniciátorů můžeme tedy zjednodušeně označit za vzdělance.

3.3.3. Shrnutí

Esteticko–emocionální motivace, jak jsem je zde nazvala, slouží jako nejčastější argument/motivace ochrany přírody doprovázející často jak motivace turistické, tak vědecké. Nejčastějším předmětem ochrany jsou konkrétní druhy nebo jejich společenstva a iniciátorem pak vědci.

„Ideálním“ typem chráněného území by tedy mělo být stanoviště významných druhů (častěji rostlin) vyhlášené na základě iniciativy přírodovědce (botanika), který pravděpodobně působí v okolí dané lokality, má k ní osobní vztah a argumentuje i její vysokou estetickou hodnotou. Takovýchto území, kde ochranu druhů iniciuje odborník/přírodovědec (ne státní zástupce) je relativně hodně, z vybraných lokalit 19, u 12 z nich je přitom skutečně deklarovaná i estetická hodnota.

Obecně se dá také říci, že majitelé pozemků vyhlašovali nejčastěji ochranu nad lesními porosty, jejich moc ovšem slábla spolu s pozemkovými reformami a zánikem velkého pozemkového majetku. Jejich éra tedy v podstatě končí ještě před druhou světovou válkou, stejně tak po ní ochabují i spolkové snahy, ke slovu se naopak více dostává stát. Odborníci a vzdělanci provázejí zásadním způsobem celé sledované období.

Přestože tedy konečné vyhlášení ochrany stojí vždy na reálné (a vědecky potvrzené) hodnotě území (druhu), velmi významnou a zcela zásadní roli v procesu ustavování ochrany hrají hnací síly v podobě emocionálních a estetických prožitků. Je možné, že jistá výjimečnost/neobvyklost spojená s mnoha chráněnými oblastmi a druhy vzbuzovala v lidech zájem a zálibení, které vedly k bližšímu zkoumání a potřebě uchovat lokalitu do budoucna v nezměněném stavu.

Výše zmíněné motivace je možné zařadit většinou do skupiny motivací vnitřních vznikajících na základě vlastních myšlenkových a emocionálních pochodů jedince, naproti tomu motivace vnější, z výše rozebíraných zejména skupina motivací označených za praktické, v ochraně přírody nehrála nikdy příliš významnou roli.

Ochrany přírody lze tedy podle výše zjištěného docílit snadněji, pokud je předmět ochrany také esteticky přitažlivý a/nebo je-li iniciativa na straně místních subjektů (vědci, úřadů, jedinců). Roli hraje vědecká podloženost přírodní hodnoty území a rozhodně vzdělanost/poučenost zúčastněných stran a jejich zájem o okolí i sociální sounáležitost (spíše bude nutnost ochrany vnímána vzdělavcem, člověkem milujícím své okolí nebo člověkem patřícím do komunity, která formuje jeho potřeby a vnímání „nezávisle“ na jeho vzdělání). Zásadní se ukázala také role vlivných osobností, které „jdou příkladem“ a/nebo mají dostatečné možnosti (styky) ochranu zprostředkovat.

3.3.4. Diskuse výsledků

Výzkum si kladl za cíl odhalit psychosociální motivace k ochraně přírody, tedy v podstatě odpovědět na otázku „*co je důvodem/hnací silou ke vzniku ochranných aktivit*“? Tyto motivace byly zkoumány v rámci možností co nejpodrobněji na „rekonstrukci příběhu ochrany“ jednotlivých vybraných ZCHÚ a dalších vhodných území v ČR, u nichž byly ochranné snahy zaznamenány v časovém rozmezí cca 1800 až 1956. Pro získání komplexnějšího obrazu ustavování ochrany byly v rámci výzkumu rovněž sledovány údaje o iniciátorech ochrany a předmětu ochrany. Vzhledem k absenci podobného předchozího průzkumu chybí možná konfrontace výsledků a je tak vytvořen částečně nový pohled na ochranu přírody a prostor pro další zkoumání.

Typologie motivací, resp. výzkumem a jeho interpretací identifikované kategorie ukazují, že jako nejčastější motivace k jednání v ochraně přírody figurují pohnutky spojené s *emocionálními a estetickými prožitky* souvisejícími s předmětem ochrany/lokalitou (asi 76 %). S tím je často spjatý i fakt, že ochranné aktivity vznikají v místě ochrany – jinými slovy, o ochranu bude spíše usilovat člověk pocházející z okolí dané lokality (který k ní má osobní vztah). Jako další významná motivace se objevily pohnutky *vědecké*, korespondující s faktem, že nejčastějšími iniciátory ochrany byly *vzdělanci a odborníci* (u více než poloviny). I tito velmi často mimo hodnot přírodních uváděli jako důvod pro ochranu estetickou hodnotu místa (výtvoru, druhu), což odpovídá tvrzení, že ocenění krásy přírody napomáhá i její vědecké poznání. To je vidět zejména u ochrany druhů, kterých si laik často ani nepovšimne, ale odborník vnímá „krásu“ už jen v jejich vzácnosti a odlišnosti od jiných druhů. Samozřejmě platí i obrácený vztah: krásné přírodní lokality nebo scenérie inspirují i badatelskou činnost.

Další odhalené souvislosti ukázaly, že v *ochraně vlastních pozemků* (majiteli–šlechtici) dominuje ochrana lesních porostů, které byly samy o sobě ceněny jako významný zdroj obživy, neobvyklá ovšem není ani ochrana rybníků, potažmo vodního ptactva, především racků,¹¹⁷ dále ochrana geologických útvarů a rašelinišť. U pozemkové šlechty je často patrný velmi kladný a šetrný přístup k rodovému majetku a tedy jakási přirozená ochrana proti devastaci, přestože často orientovaná na „udržitelný“ výnos (především u lesů). Tato, často složitě doložitelná spontánní ochrana, která by za normálních, nezměněných podmínek patrně zůstala ve stejné podobě zachována, byla

---

¹¹⁷ Jak bylo zmíněno v práci dříve, rackové byli již ve sledované době považováni za „přírodní památku“, podle zkoumaných materiálů byli i státem chráněni (viz např. Krvavý rybník), navíc byli považováni za užitečné (sběr škůdců z polí). Nehledě na to jsou rackové nápadní „pohlední“ ptáci.

v některých případech oficializována pod tlakem okolností (pozemkové reformy). Z těchto podmínek je samozřejmě diskutabilní, komu by měly být zásluhy za ochranu připsány a do jaké míry došlo ke zlepšení podmínek v chráněném území – ze zkoumaných skutečností vyplývá, že často zůstaly stejné (při zachování majitele) a státem přiznaná ochrana tedy byla jen jakousi stvrzující formalitou. Musíme vzít také v úvahu, že dlouhou dobou byla pravidla hospodaření v rezervacích nejasná a stav území závisel na libovůli majitele a dalších faktorech. Za zmínku pak stojí také poznatek, že některá ochotně vyhlášená území (jako deklarace osvětleného přístupu a ochrana proti pozemkové reformě), zvláště rašeliniště či vrcholové partie lesů, byla hospodářsky téměř nevyužitelná nebo jen s obtížemi (např. Labský důl, Praděd...).

V případech šlechty se také jednalo o vzdělance, kteří byli zkušenými hospodáři nezřídka nakloněnými novým přístupům i radám odborníků. Dá se tedy zjednodušeně říci, že pozemky v dlouhodobé držbě jednoho majitele (rodu) budou patrně šetrně obhospodařovány i bez státní ochrany – často postačí jen dobrovolná dohoda či odborný návod na hospodaření. Předchozí odstavec by neměl být chápán tak, že existuje kauzalita mezi vzděláním jedince (příp. úrovní/kvalitou vzdělání) a jeho „ochotou“ chránit přírodu. Spíše poukazuje na skutečnost, že od prvopočátků byly ochranné akce iniciovány a organizovány nejčastěji vzdělanými a/nebo vlivnými jedinci (pro něž může být zřejmě snazší uvědomit si problémy přesahující jejich základní potřeby). Nejjednodušeji se dá tedy říci, že to, že je někdo vzdělaný, automaticky nepovede k jeho environmentálnímu citění, ale pokud někdo bude chránit přírodu, má zpravidla jistý stupeň vzdělání.

Jak u spolků, tak u státu není jasně stanovitelný převažující typ chráněných lokalit, *spolky* (vznikající již před první světovou válkou) více inklinují k emocionálním a esteticky motivovaným aktivitám založeným často na vztahu k místu (bydlišti), neopominutelné je však jejich napojení na odborníky i státní instituce a jejich relativně silný vliv. Přesto je jejich jednání v některých případech v rozporu se zájmy ochrany přírody (Mohelenská step). Důležitou roli hrál v ochraně přírody romantismus a s ním se rozvíjející turistika, která přispěla nejen ochraně jako takové (v některých případech byla spíše na škodu), ale především vedla k posílení zájmu o přírodu, k jejímu poznávání a rozvoji schopnosti vnímat její krásy. S rozmachem výletnictví zprostředkovaně souvisí patrně také množství amatérských ornitologů a především botaniků, kteří se objevovali mezi učiteli i jinými povoláními a kteří dále šířili povědomí o lokálních zajímavostech především v období první republiky. Další silnou organizací byl samozřejmě český Junák (Svaz skautů a skautek), který se ve svých členech od dětství snažil vzbudit mimo jiné

lásku k přírodě a odpovědnost za své činy. Přestože se práce skautingu a jeho roli v ochraně přírody nevěnuje, jeho vliv by byl námětem na samostatné zkoumání.

Stát (zastupovaný nepočetnou sumou aktivních jedinců) zpočátku do ochrany přírody příliš nezasahuje nebo reaguje na podněty veřejnosti (spolků a odborníků). Situace státní ochrany přírody za První republiky je s dnešními poměry naprosto nesrovnatelná – nešlo o rutinní záležitost, standardní výkon státní správy, ale spíše o průkopnickou činnost raženou odborníky, přáteli přírody. Jejich zařazení do kategorie „stát“ je tedy sporné, pro formování legislativní („technické“) ochrany přírody však byli konzervátoři i další úředníci zcela neopominutelní. Po II. světové válce stát naopak téměř úplně přebírá iniciativu a nahrazuje spolkové a soukromé aktivity.

Výraznější **vliv veřejnosti** (potažmo spolků i státu) se objevuje ve velkých městech, především Praze, kde je výrazněji vyvinutý systém komunikace a kontroly mezi jednotlivými subjekty a argumenty obsahují oproti ostatním částem země některé nové požadavky. Obyvatelé velkoměsta již velmi cílevědomě prosazují své nároky hygienické, rekreační, zdravotní a další, související s veřejným zájmem a životní úrovní

Naproti tomu se ukázalo, že vyloženě **praktické, vnější motivace** v ochraně přírody nikdy příliš velkou roli nehrály. Výraznější tlak způsobila pozemková reforma (zejména první), jistým motorem byl také vzor zahraničí, který nutil především stát (i spolky) k ochranným činnostem. Finanční motivace (náhrady) měly patrně spíše okrajový vliv. Stejně tak nerozlišitelná je činnost jedinců-laiků, patrně také proto, že velkou většinou vystupovali jako členové spolků nebo naopak o jejich činnosti nelze dohledat záznamy. Co se týče předmětu ochrany, ve většině případů zůstal stejný nebo došlo k jeho rozšíření a specifikaci (až 89 %), jen v malém množství případů došlo k zúžení či výraznější změně, což může dokladovat udržení uspokojivého stavu chráněných lokalit.

Omezení spolehlivosti získaných informací a vypovídací hodnoty dat spočívá ve značném množství zkoumaných materiálů a tedy nutnosti zúžení typu informací. Výzkum byl proto veden především jako analýza dokumentů, jen okrajově formou přímých dotazů a osobní komunikace (se sporými výsledky). Zvolené dokumenty (většinou dobové články v časopisech *Krásy našeho domova* a *Ochrana přírody* či souhrnné publikace o ochraně přírody) mají také svá omezení daná především výběrem článků, jejich formou a zaměřením, poskytují ovšem nejvíce požadovaných informací k výzkumu a dá se předpokládat jejich důvěryhodnost. Údaje ohledně prvotních kroků k ochraně lokality a tedy i skutečné motivace nemusí být v případě sekundárních zdrojů zcela přesné, nemusí být již ani známé. Jejich odvození tedy místy vzešlo na základě největší pravděpodobnosti

a průzkumu souvisejících okolností (např. odbornosti a zaměření předpokládaného iniciátora, předmětu ochrany apod.).

Výzkum byl prováděn jako analýza dlouhého časového období na ploše celé České republiky. Je sice řazen podle krajů, což zajišťuje rovnoměrnější prostorové rozmístění zkoumaných objektů, samostatnými kraji a vývojem ochrany přírody v nich se však nezabývá. Rovněž změny v průběhu sledovaného období jsou z důvodu množství dat zachyceny jen okrajově.

Zvolená metoda spadá pod metody kvalitativní a odráží snahu odhalit motivace k ochraně přírody, pro něž je nutné zmapovat „příběh vyhlášení ochrany“, je ovšem nutně subjektivní a pochopitelně postrádá možnost exaktního ověření získaných informací. Rovněž kategorie jsou sice výsledkem získaných poznatků a jejich hermeneutické interpretace, právě proto však nelze zcela vyloučit subjektivitu výzkumnice a bylo by možné je stanovit i poněkud odlišně. Pro velký rozsah zkoumaných objektů bylo také nutné držet práci v povrchnější rovině a spokojit se s menším množstvím dat ke každému území i sekundárními prameny, což může vést k jistému zkreslení výsledků.

Nestandardní podoba a rozsah práce souvisí se zvolenou metodou, tématem i laděním výzkumu pro účely možného použití ve vznikající publikaci Agentury ochrany přírody a krajiny.

Pro budoucí navazující či podobné výzkumy bych doporučila volbu kratšího časového období či menší prostorové jednotky, například území jednoho kraje, což by umožnilo podrobnější průzkum založený na větší šíři dokumentů (archivních zpráv, kronik, osobních sdělení apod.). Rovněž by pak bylo možné odlišit změny ve vývoji jednotlivých územních celků či v časových obdobích.

Pro účely výzkumu psychosociálních motivací se však ukázalo jak zvolené období asi 150 let, tak velké území českých zemí přijatelné. Předpokládejme, že motivace k ochraně se v rámci krajů nelišily, změny v průběhu času byly plošné a měly jen několik málo zásadních výkyvů, které mohly motivace výrazně ovlivnit. Takovými byly například pozemkové reformy a zánik velkých pozemkových vlastníků či okrašlovacích spolků. Větší počet zkoumaných lokalit poskytl dostatečný objem dat pro srovnání i jednoduchou statistiku, jejíž výsledky se pravděpodobně blíží skutečnému stavu. Výsledná teze, *že kroky k ochraně (lokality) nejpravděpodobněji vzniknou v jejím okolí a budou vycházet od vzdělaného (vlivného) jedince se vztahem k místu a schopností rozpoznat jeho přírodní hodnotu (v podobě význačných druhů)*, je snadno pochopitelná a odpovídá logické kontrole.

4. ZÁVĚR

Musíme vzít v úvahu, že myšlenky o zachování toho, co člověk vnímá jako krásné, blízké nebo jinak *cenné*, jsou nejspíše staré jako lidstvo samo (viz místa tabu, dědění artefaktů z generace na generaci, přisuzování duše předmětům či péče o památky). Tyto tendence se samozřejmě nevztahují jen na přírodu, ale prakticky na cokoli v lidském „dosahu“. Z tohoto důvodu se zdá být pátrání po pohnutkách k ochraně zdánlivě bezpředmětné a přisuzování zásluh jednotlivcům poněkud nespravedlivé. Toto tvrzení je však pravdivé jen zčásti – relativně nedávné „počátky“ ochrannářských aktivit v dnešním slova smyslu jsou totiž důležité především z důvodu snahy o „globální, definitivní“ ochranu některých míst (a samozřejmě i druhů), která by jim zajistila pokud možno trvalou existenci. Jde především o onu *všeobecnou platnost* (řekněme *zákonnost*) a *zřejmou orientaci na budoucnost* (ve smyslu zachování odkazu), které dávají smysl pátrání po impulsech, které k nim vedly.

Ochrana přírody se jako vědomá a cílená (systematická) činnost začala formovat zhruba od počátku 19. století, přestože její náznaky jsou vysledovatelné již v dávné historii. Státním, potažmo legislativním opatřením předcházelo relativně dlouhé období, kdy neměla své pevné hranice, pravidla a zásady a závisela jen na dobrovolném rozhodnutí vlastníků půdy či osvědčeném smýšlení zástupců státní správy (jedinců) i široké veřejnosti.

Počátky vzniku „vyšší potřeby“ ochrany přírody jako takové můžeme spojovat s několika faktory, jakými byla změna ve vnímání přírody s příchodem romantismu, vyšší stav poznání, pokračující urbanismus a industrializace a zhoršující se stav životního prostředí, ale i přirozená snaha uchovat ze svého okolí to, co je krásné, tajemné, důležité pro obživu či například prestiž.

Ve chvíli, kdy se pohled na ochranu přírody takto změnil a určitá úroveň životního prostředí se tedy stala v podstatě „aktivačním činitelem“ (potřebou, cílem, zájmem, citem, příkazem...) vzbuzujícím v nás potřebu jednat, byl odstartován proces motivace (tíhnoucí k naplnění potřeby). Tímto okamžikem také vznikla možnost ptát se, *proč* jedinci/skupiny začínají podnikat dané kroky?

Provedený výzkum nám snad pomohl odhalit souvislosti, které nám umožní lépe nahlédnout na proces ustavování ochrany přírody jakožto naplňování osobního či veřejného zájmu. Přestože v minulosti nebyla ochrana toliko strategická a systematická a chránilo se zdánlivě z jiných důvodů než dnes (vlastní prospěch, lov, hospodářská nevyužitelnost, romantika, móda a reputace), můžeme již od počátku vysledovat hnací síly,

kteře jsou v mnoha případech napříc historie i územím stejné, jako je pocit nevyčísitelné hodnoty území, krásy, nutnosti uchovat odkaz pro budoucí generace...

Hlubším nahlédnutím na vznikající a vyvíjející se ochranu přírody jakožto *běžnou* součást společenské praxe se zdá být zásadní odpovědí v nejjednodušší podobě to, že téměř jakákoli motivace k jednání (vztaženo na ochranu přírody) má určitý *emocionální základ*, který jakožto impuls musí být natolik silný, aby se změnil v aktivní činnost (v jakékoli podobě) směřující k ochraně přírody. Tento motiv bývá často (dnes vždy) podložen vědeckými argumenty či praktickým účelem, což je vzhledem k faktu, že jde o ochranu přírody v podobě cenných území (významných druhů) nejen logické, ale také to výrazně zvyšuje šanci na úspěch argumentace.

Významnou, ne-li zásadní, roli v ochraně přírody sehrály vlivné osobnosti (majitelé panství, kteří si mohli dovolit požadavky na ochranu reálně naplnit), ovšem velmi často již od počátku zkoumaného období vystupovali odborníci – lesníci a přírodovědci. V České republice šlo (na rozdíl od situace v jiných zemích) zejména o botaniky, kteří se velmi aktivně zasazovali o ochranu přímo i nepřímou svými průzkumy, pracemi (často články v časopisech) či radami a přímlyvami. Tito jedinci dokázali strhnout a oslovit širokou veřejnost, měli vliv a styky a v podstatě jedině u nich jsou opravdu rozpoznatelné motivace jednání. U spolků, sdružení a zájmových skupin motivace „zaniká“ v mase členů, v jejich zaměření, stanovách a cílech, dá se však předpokládat, že společné motivace jsou právě tím, co lidi ve spolcích spojuje. Co se týče státu, motivace jsou zde nutně vědecké či praktické, jeho jednání bývá ovlivňováno veřejným přáním a vzorem ze zahraničí. Kategorie stát je do značné míry spíše označením pro menší složky samosprávy i jeho jednotlivé zástupce (konzervátory, úředníky, obce), které nelze brát zcela jako jednotlivce, jelikož jsou v ochraně přírody vedeni a limitováni státním zájmem a možnostmi.

Rozhodnutí Jiřího Buquoye skutečně zůstává průlomovým a spontánním aktem, ve své šíři a rozhodnosti jedinečným, ne však zela ojedinělým. Před ním i po něm se objevilo mnoho takto osvícených činů, za ostatní připomeňme alespoň markraběte Pallaviciniho, které připravily půdu pro pozdější ochránáře i zákonné normy. To, co se tedy v průběhu sledovaného období (cca 150 let) změnilo především, jsou aktéři ochrany přírody – ke slovu se dostal především stát na úkor jedinců a spolků, které postupně zanikaly a ochrana byla odosobněna a zestátněna. Změnily se také obecné podmínky, zejména pozemkové vztahy i národnostní složení. Troufám si tvrdit, že druhá světová válka a následný komunistický převrat znamenal na dlouhou dobu „konec“ soukromým ochranným aktivitám a prvorepublikovému trendu, který byl, přes všechny chyby a omyly, plný osobní

účasti, zájmu a nadšení. Blízké okolí se člověku odcizilo, ochrana přírody je považována za úkol státu, který je (mimo jiné) za ni placen daněmi.

Pokud má poznání vycházející z této práce přinést nějaké doporučení pro budoucnost ochrany přírody ve smyslu jejího (znovu)přiblížení lidem, v mnohém koresponduje se závěry brožury *Dobrovolná ochrana přírody v České republice: historie, současnost a perspektivy* Ladislava Ptáčka, který je přesvědčen, že „*silná dobrovolná ochrana přírody a krajiny je základním předpokladem dobrého fungování celého systému ochrany přírody a krajiny, protože jako jediná dokáže zajistit nezbytnou podporu veřejnosti pro sektor životního prostředí*“ (Ptáček 2005: 24). I další postřehy jsou velmi podobné a zakládají se na tom, že dobrovolná ochrana přírody, ve smyslu aktivní činnosti jedinců, spolků a organizací je vnímána odlišně (pozitivně) od státní ochrany přírody, má moc rychle reagovat na lokální potřeby a poskytuje prostor pro seberealizaci. Výzkum také ukázal potřebu odborníků, lokálních elit či spolupracujících vzdělavců, kteří jsou oporou i koordinátory dobrovolné ochrany a zároveň šíří obecné povědomí o ekologických tématech stejně, jako tomu bylo dříve u většiny okrašlovacích spolků. Dnes mohou k podobnému účelu dobře posloužit rozmanitá ekocentra, poradny, naučné stezky a programy, která by veřejnosti znovu přiblížila ochranu přírody jako osobní problém každého jednotlivce.

Je třeba, aby se dobrý stav životního prostředí a efektivní ochrana přírody (na všech úrovních společnosti) v budoucnu staly jedněmi ze „standardních“, základních cílů lidského úsilí. Tato úvaha nás dále vede k neméně „triviálním“ závěrům, že „motivovat“ široké vrstvy lidí k samostatné a dobrovolné ochraně přírody lze skrze silné emocionální prožitky (odpovídající úrovni subjektu, na něž jsou zaměřeny) spolu s posilováním zájmu a jistou úrovní vzdělanosti; chceme-li, můžeme tento souhrn nazvat environmentální výchovou. Vnímání krásy přírody a její hodnoty „o sobě“ je třeba pěstovat od raného dětství nejen jako nezbytnost a otázku možného budoucího přežití vůbec, ale i jako součást podstaty každého z nás.

ZDROJE

Literatura

- A B-N. 1946. *Vzácné přírodní památky kraje pod Zelenou horou*. In: Krása našeho domova. 1946, roč. 37, č. 3, s. 55-56.
- ADAIR, John. 2009. *Effective motivation: how to get the best results from everyone*. Pan Books.
- ALBRECHT, J., a kol. 2003. *Českobudějovicko*. In: Mackovčín, P. a Sedláček, M. (eds.). 2003. Chráněná území ČR, svazek VIII. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR a EkoCentrum Brno. ISBN 80-86064-65-4. Kapitola Krvavý a Kačležský rybník, s. 241-242.
- AMBROŽ, J. 1924. *Nová soukromá rezervace na Moravě*. In: Krása našeho domova. 1924, roč. XVI, s. 124.
- ANDRESKA, J. 1988. *K stopadesátému výročí Žofínského pralesa*. In: Památky a Příroda. 1988, roč. 6, s. 368-370.
- ANDRESKA, J. 2006. *K dějinám Národní přírodní rezervace Žofínský prales*. In: Živa. 2006, roč. 5, s. 214.
- ANOYM (KND). 1914. *Ochrana památek přírodních na V Sjezdu přírodopytců a lékařů v Praze 1914*. In: Krása našeho domova. 1914, roč. X.
- ANONYM. 1922a. „*Přírodní park*“ *na Štramberku*. In: Krása našeho domova. 1922, roč. XIV, s. 83-84.
- ANONYM. 1922b. *Ochrana Polabských kyselek*. In: Krása našeho domova. 1922, roč. XIV, s. 115.
- ANONYM. 1922. *Činnost státního památkového úřadu pro Čechy za rok 1921/1922*. In: Krása našeho domova. 1922, roč. XIV.
- ANONYM (redakce). 1922. *Naše úřady a ochrana památek (Zřízení ptáčích rezervace u Doks)*. In: Krása našeho domova. 1922, roč. XIV, s. 42-45.
- ANONYM (redakce). 1924a. *O Brdy*. In: Krása našeho domova. 1924, roč. XVI, s. 142-144.
- ANONYM (redakce). 1924b. *Ochrana přírody v okolí Pražském*. In: Krása našeho domova, roč. XVI, s. 94.
- ANONYM (redakce). 1924. *Zprávy ze svazu okrašlovacího a ochranného: Třemdava na Karlově Týně*. In: Krása našeho domova. 1924, roč. XVI, s. 87.
- ANONYM (E. E.). 1926. *Divoká a Tichá Šárka má být prohlášena za přírodní rezervaci*. In: Krása našeho domova. 1926, roč. XVIII.
- ANONYM (kTk). 1946a. *Buližnickové skály v Šárce*. In: Krása našeho domova. 1946, roč. 37, č. 1
- ANONYM. 1946b. *Chráněné přírodní oblasti: Pralesovitá a rašeliništní chráněná oblast v Jeseníku pod Koprníkem*. In: Krása našeho domova. 1946, roč. 37, s. 159-161.
- ANONYM (Kka). 1946. *Reservace v Krkonoších*. In: Krása našeho domova. 1946, roč. 37, č. 1, s. 94.
- ANONYM. 2011. *Tiché údolí – Suchdol*. In: Lysolajský zpravodaj 2011, č. 8, s. 4.
- BARCHÁNEK, V. 1947. *Šternberská obora v Březině na Rokycansku*. In: Ochrana přírody. 1947, roč. 2, č. 5-6, s. 62.
- BAYER, A. 1922. *Ochrana přírody při skautingu a turistice*. In: Krása našeho domova. 1922, roč. XIV, str. 61-62.
- BERKOVEC, J. 2009. *Samovolný vývoj habrové doubravy v PR Zábělá*. Plzeň: Česká inspekce životního prostředí, oddělení ochrany přírody, OI Plzeň.
- BUČEK, A. 1998. *Ochrana přírody na Moravě a ve Slezsku*. In: Veronica. 1998, č. 4, s. 5-9.

- BUČEK, A.** 2002. *O potřebě pralesů*. In: Veronica. 2002, roč. 16, č. 2, s. 1
- BUČEK, A.** 2010. *Vývoj sítě lesních rezervací v ČR*. In: Simon J. et al.: Strategie managementu lesních území se zvláštním statutem ochrany. Lesnická práce, Kostelec nad Černými lesy. 2010, s. 60-66.
- BURIAN, T. 2012. Myslivna u Libochovic. Osobní emailová korespondence. Email 2.2. 2012 08:44. Oddělení ŽP Ústecký kraj.
- ČACKOVÁ, M.** 2009. Obnovení tišnovského kláštera v roce 1901. Bakalářská diplomová práce na Filosofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Historický ústav.
- CATTELL, R. B. 1957. *Personality and motivation: structure and measurement*. New York: World Book Co.
- CENIA. 2007. *Stav životního prostředí v jednotlivých krajích České republiky v roce 2006*. Zpracovala česká informační agentura životního prostředí. Praha: Ministerstvo životního prostředí.
- CIBULKA, V.; SCHWARZ, T.** 2011. *Historie přírodní rezervace Habrov*. In: Zpravodaj Českého svazu ochránců přírody: Ochrana přírody a krajiny Pardubického kraje. 2011, č. 1, s. 4.
- CÍLEK, Václav. 2010. *Jak to vidí...Václav Cílek*. 1. vyd. Praha: Radioservis a. s. ve spolupráci s Českým rozhlasem. 123 s. ISBN 978-80-86212-84-5.
- CLEGG, B. 2000. *Instant Motivation: Encourage Others to Achieve More Now!* London: Kogan Page.
- CULEK, A.** 1926. *Kamajka, chráněná přírodní památka na Čáslavsku*. In: Krása našeho domova. 1926, roč. XVIII, s. 42–43.
- ČÁKA, J. 1998. *Střední Brdy – krajina neznámá*. Praha: Mladá fronta. ISBN: 80-204-0752-9.
- ČEČETKA, F. J. 1914. *Na středním Polabí: Obrazy lidu a kraje*. Praha: C. k. Školní knihosklad.
- ČEŘOVSKÝ, J. 1964. *Vznik, vývoj a současný stav ochrany přírody ve světě i u nás*. Praha: Společnost národního musea v Praze, sbor ochrany přírody.
- ČEŘOVSKÝ, J. 2008. *Historie územní ochrany přírody v České republice v globálním kontextu*. Přeposláno V. Tvardkovou 19. 2. 2012 15:02. Poskytnuto J. Čeřovským 14. 10. 2008
- ČIHAŘ, Martin. 1998. *Ochrana přírody a krajiny I. Územní ochrany přírody a krajiny v České republice*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 229 s. 382-200-97.
- ČSOP Salamandr. 2008. *Příklady dobré praxe v ochraně přírody (v chráněných krajinných oblastech v Moravskoslezském kraji)*. Projekt CZ.04.1.03/4.2.16.4/0026. Vydáno v rámci projektu Rozvoj sítě environmentálních poradenských a informačních center Moravskoslezského kraje, který je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.
- DĚDINA, V. (red.). 1931. *Československá vlastivěda: Za vrchníred*. Praha: Sfinx. Svazek 10, s. 558 an.
- DEYL, M.** 1947. *Porost dubu pýřitého v Čechách*. In: Ochrana přírody. 1947, roč. 2, 76-78.
- DOMIN, K.** 1918. *Rostlinnogeografické vycházky do středního Polabí*. In: Časopis musea království českého. 1918.
- DRÁBEK, K.** 2003. *Naučná stezka komorní hůrka*. In: Naše rodina. 2003, ročník 35, číslo 28, s. 10.
- DVOŘÁK, Z.** 2008. Český speleoalpinismus (1723 – 2000). Magisterská diplomová práce na Filosofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně.
- DYK, V.** 1943. *Kolonie racků na Vodňansku*. In: Krása našeho domova. 1943, roč. 35, č. 4, s. 84-85.
- ĐURĐOVIČ, M. 2010. Hermeneutika a fenomenologie - Studie genetických souvislostí formování pozice hermeneutické fenomenologie. Dizertační práce na katedře filozofie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci.

- EXKURSIONSKLUB. 1912-1916. *Novozámecký rybník (výpisky)*. Mitteilungen des Nordbömischen Exkursionsklub 1912 – 1916. Z archivu CHKO Kokořínsko. Email od M. Holubové 1. 2. 2012 12:20.
- FALTYSOVÁ, H.; BÁRTA, F. a kol.** 2002. *Pardubicko*. In: Mackovčín P. a Sedláček M. (eds.). 2002. Chráněná území ČR, svazek IV. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR a EkoCentrum Brno.
- FLEGL, M.** 1998. *Hradní zříceniny v péči Klubu českých turistů (Poznámky ke stavebním a zabezpečovacím pracím před rokem 1945)*. In: Zříceniny historických staveb a jejich památková ochrana. Příloha časopisu Zprávy památkové péče. 1998, roč. 58, s. 78–85.
- FRANTL, F.** 1931. *Barrandova skála a okolí* in Krása našeho domova. 1931, roč. XXIII, s. 65-66.
- FRIČ, J.** 1934. *Péče o staré památné stromy*. In: Krása našeho domova. 1934, roč. XXVI.
- FRIEDL, K.; ZIEGLER, V. 2004. *Ochrana přírody se zřetelem k ochraně přírody a krajiny a České republiky*. Praha: Univerzita Karlova. ISBN 80-7290-194-X.
- GADAMER, H.-G. 1994. *Problém dějinného vědomí*. Praha: Filosofia. ISBN 8070070625
- GAJDOŠÍKOVÁ, Vlasta (mod.). 2009. *Čtyřicet let komunismu se krutě podepsalo na stavu životního prostředí*. Rozhovor na ČRo Brno. Čtvrtek, 19. listopadu 2009, 10:08.
- HÁNYŠ, R.** 2009. *Přírodu Jeseníků chránil už Liechtenstein*. In: Mladá fronta Dnes. Střední Morava. 2009, 31. 1. 2009, s. 1.
- HANZÁK, J.** 1951. *Rybník „Velký Tisý“ na Třeboňsku – dosavadní výsledky výzkumu jeho avifauny a několik poznámek ke zřízení rybníční rezervace*. In: Ochrana přírody. 1951, roč. 6, č. 4, s. 75-92.
- HANZÁK, J.** 1958. *Ke zřízení rezervace „Velký a Malý Tisý“*. In: Ochrana přírody. 1958, roč. 13, č. 2, s. 35-38.
- HÄRTEL, H.** 2009. *Českosaské Švýcarsko – přeshraniční spolupráce jako nezbytný předpoklad efektivní péče/ochrany území*. In: Ochrana přírody. 2009, roč. 6, s. 28-30.
- HÁTLE, M.** 2007. *Národní přírodní rezervace Velký a Malý Tisý – 50 let od vyhlášení*. In: Ochrana přírody. 2007, roč. 62, č. 3, s. 34.
- HEIDEGGER, M. 1996. *Bytí a čas*. Praha: OIKOYMENH. ISBN 8086005127.
- HENDL, J. 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, s.r.o. ISBN 80-7367-040-2
- HERZBERG, F.; MAUSNER, B.; SNYDERMAN, B. B. 2009. *The Motivation to Work*. New Jersey: Transaction publishers (twelve printing).
- HILITZER, A.** 1930. *Státní rezervace na Jezerní stěně*. In: Krása našeho domova. 1930, roč. XXII, s. 131.
- HLAVINKA, V. 1923. *Organisace ochrany a zachování přírodních památek*. Brno: Svaz pro ochranu přírodních památek.
- HLÁVKA, K. 1948. *Prachovské skály*. Praha: Klub Českých turistů.
- HLÁVKA, K.; KUNSKÝ, J. 1948. *Chýnovská jeskyně*. Praha: Vlastivědná knihovna KČT. Řada II., sv. 2.
- HONCŮ, M. 2006. *Metody monitoringu ptačích oblastí – Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady*. Praha: AOPK ČR.
- HORA, J. a kol. 2009. *Ptáci: Národní přírodní rezervace Velký a Malý Tisý: Změny v avifauně a biotopech v období let 1947-2009*. Třeboň: MŽP ve spolupráci s ČSO a AOPK ČR – Správa CHKO Třeboňsko. ISBN-978-80-7212-528-9
- HORÁK, J.** 2007. *Nově vyhlášená přírodní rezervace Boršov a péče o ni*. In: Ochrana přírody. 2007, č. 6, s. 6-8.

- HORT, L.; VRŠKA, T.; ADAM, D.** 2008. *Výzkum a monitoring přirozených lesů ponechaných samovolnému vývoji*. In: Ochrana přírody. 2008, roč. 63, č. 1, s. 22-27.
- HOSTIČKA, M. 1970. *Komorní hůrka: Chráněný přírodní výtvar*. Plzeň: Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody.
- HRABEC, J.** 2007. Ochrana přírody a krajiny ve Zlínském kraji – minulost a současnost. In: Centrum Veronica Hostětín. 2007. Ochrana přírody a krajiny ve Zlínském kraji. Pilotní vzdělávací program - sborník přednášek. s. 7-11.
- HRČKA, D.** 2006. *Lipnice bádenská a nově rozšířená PR Kopeč na Mělnicku*. In: Ochrana přírody. 2006, roč. 61, č. 7, s. 199-201.
- HROBAŘ, F.** 1934. *Pozoruhodná lokalita „Zámělský borek“ u Mníšku-Vamberka*. In: Krása našeho domova. 1934, roč. XXVI, s. 89-90.
- HROBAŘ, F.** 1946a. *Botanická lokalita „Zámělský borek“ u Mníšku-Vamberka částečnou rezervací*. In: Krása našeho domova. 1946, roč. 37, s. 162-163.
- HROBAŘ, F.** 1946b. *Pozoruhodná botanická lokalita u Mníšku-Vamberka částečnou rezervací*. In: Ochrana Přírody. 1946, roč. I, č. 1-2, 59-60.
- HROCH, J. 1997. *Filosofická hermeneutika v dějinách a v současnosti*. Masarykova univerzita v Brně: Georgetown. ISBN 80-902197-6-4.
- HROMAS, J.** 1972. *Jeskyně – současná problematika jejich ochrany a využití*. In: Ochrana přírody. 1972, roč. 27, č. 10, s. 225 – 232.
- HUBENÝ, P. 2012. *Emailová korespondence o ochraně Šumavy z ledna 2012 – čerpáno z archivních materiálů CHKO Šumava: Grossleden 1922, Řehák 1977, Ševětínský 1883, Nožička 1959. Správa NP a CHKO Šumava. Email 25. 1. 2012 11:17*.
- HUŠEK, J.** 2008. *Jizerské hory*. In: Krása našeho domova. 2008, roč. 50, č. 15, s. 8-11.
- CHKO Slavkovský les; ONV Karlovy Vary. 1982. *Naučná stezka Doubí - Svatošské skály*. Karlovy Vary: CHKO Slavkovský les ve spolupráci s ONV Karlovy Vary.
- CHLAPEK, J.** 2009. *Historie ochrany jesenické přírody*. In: Campanula: Zpravodaj chráněné krajinné oblasti Jeseníky. 2009, roč. 1 (u příležitosti 40. výročí CHKO Jeseníky), s. 4.
- JASA, L. 2009. *Prameny - Bad Sangerberg, ztracené lázně Západních Čech*. Sokolov: Fornica. 202 s. ISBN 9788087194089.
- JEDLIČKA-BRODSKÝ, B.** 1914. *Zpráva o sjezdu a valné hromadě Svazu českých spolků pro okrašlování a ochranu domoviny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku konané ve dnech 6. a 7. června 1914 v Jindřichově Hradci*. In: Krása našeho domova. 1914, roč. X., č. 6, s. 2 (příloha).
- JELÍNKOVÁ, D.** 2011. *Příběh rodiny Huga Salm-Reifferscheidta: Příspěvek ke konfrontaci šlecht s totalitními režimy*. In: Securitas-imperii. 2011, roč. 18, č. 1., s. 42-69.
- JOHN, O.** 1952. *Kokořínský důl (k návrhu státní přírodní rezervace)*. In: Ochrana přírody. 1952, roč. VII, č. 5, s. 109.
- JUNEK, J.** 2008. *Raději než na recepcce chodil Dr. Radslav Kinský do lesů za fořty*. In: Silva Bohemica. 2011, č. 8, s. 5.
- JUNEK, J.** 2009. *Kde byla Černická obora*. In: Lesu zdar: Internetový časopis lesníků a přátel lesa. 2009, č. 05, 28-30.
- JUŘÍK, P.** 2011. *Liechtensteinové a myslivost*. In: Myslivost. 2011. Roč. 59 (89), č. 5, s. 96.
- KADERA, J. 2012. *„Z historie Americké zahrady“*. Archiv CHKO Český les (nedatováno). Zasláno panem Jiřím Kaderou z CHKO Český les. Email 27. 1. 2012 08:54.
- KAMARÁD, L. 1959. *Komorní hůrka u Chebu: Proslavená česká sopka*. Praha: Státní ústav památkové péče a ochrany přírody.

- KÁRNÍK, Z. 2000. *České země v éře První republiky (1918-1938)*. Kapitola 2: Turistika, ochrana přírody a památek. Praha: Libri. ISBN 8072770306.
- KAŠPAR, J. 1946. *Zbrašovské aragonitové jeskyně u Hranic na Moravě*. In: Ochrana přírody. 1946, roč. I, č. 1-2, 36-39.
- K., Fr. 1920-1921. *Z kraje babičky Boženy Němcové*. In: Krása našeho domova. 1920-1921, roč. XIII, s. 87-88.
- KHOL, Fr. 1907. *K ochraně historických a přírodních památek v zemích českých*. In: Časopis Musea království Českého. 1907, roč. LXXXI, sv. IV.
- KLADIVO, O. 2007. *Řeka Desná - III. poznávací pochod*. In: Deseňáček, Zpravodaj obce Desné. 2007, roč. 6, č. 23, s. 3-4.
- KLAUS, A. 1898. *Lichnice: Studie místopisná i historická*. Kutná hora: Nákladem A. Švarce.
- KLIKA, J. 1920. *O ochraně květeny v Čechách*. In: Krása našeho domova. 1920, roč. XIII.
- KLIKA, J. 1920-1921. *Návrh na ochranu přírodním památek v Jizerských horách a v Krkonoších*. In: Krása našeho domova. 1920-1921, roč. XIII.
- KLIKA, J. 1922. *Co bude s Nedošínským hájem u Litomyšle?* In: Krása našeho domova. 1922, roč. XIV, s. 45.
- KLIKA, J. 1924. *O Zachování Babiččina údolí v nynějším stavu jednala anketa*. In: Krása našeho domova. 1924, roč. XVI.
- KLIKA, J. 1943. *Buková rezervace „Staré Sáhy“ u osady Rukávec*. In: Krása našeho domova. 1943, roč. 35, č. 2, s. 29-32.
- KLIKA, J. 1946. *Národní chráněná oblast Karlštejska*. In: Krása našeho domova. 1946, roč. 37, s. 94.
- KLOSTERMANN, K. 1922. *Chraňte přírodu (výňatek z knihy Kulturní naléhavost)*. In: Krása našeho domova. 1922, roč. XIV, s. 89-93.
- KNÍŽEK, F. 2002. *Přírodní park Třemšín*. Okresní úřad Příbram: Referát životního prostředí.
- KNOTEK, J. 2006: *Mohelenská hadcová step: Historie (nejen právní) vyhlášení a ochrany jednoho (zvláště) chráněného území*. In: České právo životního prostředí. 2006, č. 2, s. 50-67.
- KNOTEK, J. 2007. *Hadcová step u Mohelna*. Třebíč: AMAPRINT-Kerndl.
- KOLÁŘOVÁ, V. 2011. *Lesní zkoušky v oboře Kněžičky*. In: Myslivost. 2011, roč. 59, č. 6, s. 13.
- KOLEKTIV AUTORŮ. 1912. *Moravský kras aneb Dr. Karel Absolon v pravém světle*. Brno: Nákladem Společnosti pro zachování přírodních krás v Moravském krasu.
- KOLEKTIV AUTORŮ. 2000. *Českolipsko, praktický turistický průvodce*. Ústí nad Labem: Magma a MěÚ Česká Lípa.
- KOLEKTIV AUTORŮ. 2008-2010. *Studie rozvoje šetrného cestovního ruchu a NPP a NKP Babiččino údolí*. Česká Skalice: Občanské sdružení Centrum rozvoje Česká Skalice.
- KOLEKTIV AUTORŮ. 2009. *Národní přírodní rezervace Žákova hora*. Konference konaná na počest pana hraběte Dr. Radslava Kinského k výročí 80. let od začátku ochrany NPR Žákova hora 14. 6. 2009 v zámku ve Žďáru nad Sázavou. Sborník příspěvků. Praha: Česká zemědělská univerzita. 55 s. ISBN 9788021319431
- KOPŘIVA, L. 1946. *Chráněná oblast Karlštejská*. In: Krása našeho domova. 1946, roč. 37, č. 10, s. 111.
- KÖRBER, P. 1922. *Körbrův průvodce po Čechách: Babiččino údolí: Krajem Boženy Němcové*. Praha: Nakladatelství Pavla Körbra.
- KOŠNAR, J. 2012: *Informace poskytnuté emailem*. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. Správa CHKO Žďárské vrchy a KS Havlíčkův Brod. Email 22.2. 2012 09:11.

- KOŠTÁL, M.** 2008. *Ochrana ptactva v zákoně na ochranu přírody a krajiny a v souvisejících předpisech*. Diplomová práce na katedře práva životního prostředí a pozemkového práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně.
- KOUŘIL, V.** 2007. *Věci mají trochu růst, a ne mizet do ztracena*. In: Sedmá generace. 2007, roč. 16, č. 3.
- KOUŘILOVÁ, L.** 1998. Hermeneutika jako filosofická metoda. Semestrální práce (kombinace Ph/VN, III. Ročník). Masarykova univerzita Brno. 1998.
- KRÁSA, P.** 2009. *Floristický a vegetační nástin botanicky opomíjené lokality Rotavské varhany*. In: Příroda Kraslicka. 2009. č. 2, s. 89-102. Praha: Nakladatelství Jan Farkač. ISBN 978-80-903590-4-8.
- KRUŽÍKOVÁ, E.** 2009. *Právo životního prostředí*. In Bobek, M.; Molek, P.; Šimíček, V. (eds.) Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví. Brno: Mezinárodní politologický ústav, Masarykova univerzita. 2009, str. 652 – 669.
- KUBÍNOVÁ, J. et MALÍKOVÁ, M.** 1980. *Vegetace a květena Tichého údolí, Roztockého háje a Sedleckých skal na severozápadním okraji Prahy*. In: Bohemia Centralis. 1980, č. 10, s. 129-206.
- KÜHN, Petr.** 2010. Panská skála u Kamenického Šenova. In: Bezděz, vlastivědný sborník Českolipska. 2010, čís. 19, s. 69.
- KUNA, M.** 2002. *Archeologické záhady roztockého údolí*. In: Odraz. 2002, září. Městský úřad v Roztokách u Prahy.
- LACINA, J.** 1999. *Květnice a příroda Tišnovska*. Brno: Sursum. ISBN: 80-85799-56-1.
- LACINA, J.** 2009. *Cena Josefa Vavrouška za rok 2008: Laudatio na Antonína Bučka*. In: Veronica. 2009, roč. 13, č. 4, s. 28.
- LANDA, M., POLÁK, V.** 2006. *Žofínský prales v historii a v současnosti*. In: Dudák, V. (ed.). 2006. Novohradské hory a podhůří: příroda, historie, život. S. 273-275. Praha: Baset, ISBN: 80-7340-091-X.
- LEBEDA, A., KRÍSTKOVÁ, E.** 2008. *Průvodce botanickou zahradou Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého v Olomouci*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci.
- LHOTÁK, Z.** 2007. *Národní přírodní památka Americká zahrada*. Přimda: Správa CHKO Český les.
- LOŽEK, V.** 1951. *Několik poznámek o rezervaci Kuchyňka a jejím okolí*. In: Ochrana přírody. 1951, roč. VI, č. 5, s. 111-112.
- MACKOVČIN, P., SEDLÁČEK, M. a KUNCOVÁ, J. (eds.)**. 2002. *Liberecko*. In: Mackovčín P. a Sedláček M. (eds.): Chráněná území ČR, svazek III. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR a EkoCentrum Brno.
- MALOCH, Fr.** 1934a. *Zámecký park na Březině u Radnice*. In: Krása našeho domova. 1934, roč. XXVI.
- MALOCH, F.** 1934b. *Tisové porosty na Plzeňsku*. In: Krása Našeho domova. 1934., roč. XXVI.
- MARÁK, S.** 1931. *Napoleonovy duby*. In: Krása našeho domova. 1931, roč. XXIII, s. 90.
- MARŠÁKOVÁ, M. a kol.** 1984. *Vývoj ochrany přírody a její náplň*. Praha: Státní ochrana přírody v ČSR, Státní ústav památkové péče a ochrany přírody v Praze a ústřední výbor Českého svazu ochránců přírody.
- MAŠEK, P.** 2003. *Modrá krev: minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích*. Praha: Mladá fronta. 3. vydání, 330 s.
- MAXIMOVIČ, R.** 1922. *Soupis památných a významných stromů, keřů, alejí a porostů v Hejtmánství Čáslavském*. In: Krása našeho domova. 1922, roč. XIV.

- MAXIMOVIČ, R. 1933. *Ochrana přírodních památek, vzácných, vymírajících druhů zvěře a naše přírodní rezervace*. Praha.
- MAXIMOVIČ, R. 1934. *Ochrana přírody*. Brno: Nákladem vlastním.
- MAXIMOVIČ, R. 1946. *Úvodem*. In: Ochrana přírody a krajiny 1946, roč. I, číslo 1-2, s. úvod.
- MELICHAR, V.; KRÁSA, P. 2009. *Krušné hory – smutné pohoří*. In: Ochrana přírody. 2009, roč. 64, č. 6, s. 2-7.
- MENCLOVÁ, D.; MIKA, A. 1961. *Bezděz: Státní hrad a památky v okolí*. Praha: ÚV ČSVT.
- MIKYŠKA, R. 1943. *O lesních rezervacích v třemšínské skupině Brd*. In: Krása našeho domova. 1943, roč. 35, č. 4, s. 55-62.
- MIKYŠKA, R. 1946. *Bukový prales u Žďár-Ždírcu na Plzeňsku*. In: Krása našeho domova. 1946, roč. 37, 56-61.
- MOLDAN, B. a kol. 1990. *Životní prostředí České republiky. Vývoj a stav do konce roku 1989*. Praha: Academia.
- MOLDAN, B. 1999. *Problémy životního prostředí. (Podklad pro zpracování Strategického programu sociálního a ekonomického rozvoje ČR)*. Prosinec 1999. Praha: Centrum pro otázky životního prostředí.
- MUCHA, L. a spol. 2007. *Vinařská stezka Po stopách Napoleona (katalog vinařství Hort a Lahofer 2007)*. Dobšice: Vinařství Lahofer.
- MUSIL, R. 2006. *Moravský kras – výjimečná oblast Moravy*. In: Ochrana přírody, roč. 61, č. 8, s. 225-226.
- MUSSCHENGA, A., W. 2004. *Identity-Neutral and Identity-Constitutive Reasons for Preserving Nature*. In: Journal of Applied Philosophy. 2004, volume 21, Issue 1, pg. 77-88.
- MYSLIKOVJAN, T. 2011. *Historie Beskydských lesů*. In: Zpravodaj chráněné krajinné oblasti Beskydy. 2011, č. 3., s. 6-7.
- NÁBĚLEK, F., PODPĚRA, J. 1933. *Nutnost ochranné oblasti pod Pradědem - Velký kotel*. In: Krása našeho domova. 1933, roč. XXV, s. 152.
- NAKONEČNÝ, M. 1997. *Motivace lidského chování*. Praha: Academia. ISBN 80-200-0592-7.
- Národní listy z 9. listopadu 1924. 1924. *Ohrožený přírodní skvost*. In: Krása našeho domova. 1924, roč. XVI.
- NAUMAN, J. 1924. *Dvě bitovské zajímavosti*. In: Krása našeho domova. 1924, roč. XVI, s. 94-95.
- NEUWIRTH, F. 1947. *Geologická a botanická přírodní rezervace u Komořan na Moravě*. In: Ochrana přírody. 1947, roč. 2, 17-18.
- NOŽIČKA, J. 1957. *Přehled vývoje našich lesů*. Praha: Státní zemědělské nakladatelství.
- OBENBERGER, J. 1913. *Několik slov k projektované Labské rezervaci*. In: Krása našeho domova. 1913, roč. IX., s. 110.
- OBENBERGER, J. 1925. *Krkonoše*. In: Krása našeho domova. 1925, roč. XVII, s. 96.
- OTTO, J. 1903. *Ottův slovník naučný*. Sv. XX (Pohora-Q). Praha: J. Otto.
- PALUSKA, A.; KÜHN, P. 2011. *Historie úsilí o záchranu „Čertovy zdi“: Zpráva o geologickém výzkumu*. Nevydáno. Zasláno emailem 26. 1. 2012 19:01.
- PANÁČEK, J.; WÁGNER, J. 1990. *Karel Hynek Mácha v kraji svého Máje*. Ústí nad Labem: SČN (Severočeské nakladatelství). ISBN 8070470283.
- PEJSKAR, F., a kol. 1921. *Zřízení Národního parku ze skal Abršpašských, Teplických, Ostašských a Hvězdeckých*. In: Krása našeho domova. 1922, roč. 14, s. 7-10.
- PEKÁREK, M.; PRŮCHOVÁ, I. 2003. *Pozemkové právo*. MU Brno, str.73 an.

- PEŠOUT, Pavel.** 2011. „Znovuobjevená“ spolupráce při ochraně přírody a památek. In: Ochrana přírody. 2011, č. 4.
- PETÁK, A.** 1939. *Historie obce Hluboš do roku 1939*. In: DRBY pod BRDY. 1939. Mimořádné vydání k výročí 650. let obce, s. 2-18.
- PETRÁČKOVÁ, V., KRAUS, J. a kol. 2001. Akademický slovník cizích slov. Praha: Academia, vyd.1. (dotisk). ISBN 80-200-0982-5.
- PETRBOK, J.** 1922. *Z výzkumu Českého krasu*. In: Krása našeho domova. 1922, roč. XIV, s. 41-42.
- PLÍVA, K.; ŽLÁBEK, I. 1986. *Přírodní lesní oblasti ČSR*. Praha: Státní zemědělské nakladatelství.
- PODPĚRA, J.** 1912. *Über das Vorkommen des Avenastrum desertorum (Less.) Podp. in Mähren*. In: Österreichische botanische Zeitschrift. 1912, Wien, č. 62, s. 249-252.
- POPELÁŘOVÁ, M.; PETŘVALSKÝ, J.; JASKULA, F.** 2008. *CHKO v běhu času*. In: Zpravodaj CHKO Beskydy. 2008, roč. 4, č. 2, s. 10-11
- POSPÍŠIL, B.** 1984. *Křídové útesy na Kamajce*. In: Hutur. 2011. Tilia – leták pro ochranu přírody. Listopad 1984. Kolín: Obchodní tiskárny n.p. Kolín.
- POSPÍŠIL, B.** 1984. *Háj Kamajka*. In: Hutur. 2011. Tilia – leták pro ochranu přírody. Listopad 1984. Kolín: Obchodní tiskárny n.p. Kolín.
- PROCHÁZKA, J. S. 1917. *Ochranné oblasti přírodní*. Praha: F. Topič.
- PROCHÁZKA, J. S.** 1920-1921: *Záchrana Kamajku u Chotušic*. In: Krása našeho domova. 1920-1921, roč. XIII, s. 85-87.
- PROCHÁZKA, J. S. 1922. *Okrašlování a ochrana domoviny*. Praha: Svaz československých spolků pro okrašlování a ochranu domoviny.
- PROCHÁZKOVÁ, A. 2012. *Emailová korespondence se Stome – Lesy s.r.o.* Email 26.1. 2012 12:57.
- PRŮŠA, R. 1990. *Přirozené lesy České republiky*. Praha: Státní zemědělské nakladatelství.
- Přednosta politické expozitury v Jílovém. 1924. Kandík na Medníku**. In: Krása našeho domova. 1924, roč. XVI.
- PTÁČEK, L.** 2004. Okrašlovací hnutí a Svaz okrašlovací a ochranný. In: Sborník materiálů konference „Dobrovolná ochrana přírody v ČR“, Průhonice, 10. a 11. 12. 2004, str. 10-21, ISSN 1213-0699.
- PTÁČEK, LADISLAV (ed.). 2005. *Dobrovolná ochrana přírody v České republice - Historie, současnost a perspektivy*. 1.vyd. Praha: ČSOP. 34 s. ISBN 80-86770-08-7.
- PULCHART, M.** 1947. *Zajímavá orchidejová louka v Orlických horách*. In: Ochrana přírody. 1947, roč. II, č. 1-2.
- PULCHART, M.** 1946. *Obrazy z Orlických hor: Příspěvek k plánování kraje: Louky u Masarykovy chaty*. In: Krása našeho domova. 1946, roč. 37, č. 10.
- REIL, R. 2005. *Radvanice: kapitoly z dějin obce pod Jestřebími horami*. Radvanice: Obec Radvanice ve spolupráci se Státním okresním archivem v Trutnově. ISBN 9788023938340.
- REJMAN, R.** 1946. *Chráněná oblast Karlštejnská*. In: Krása našeho domova. 1946, roč. 37, č. 10.
- ROJÍK, P.** 2009. *Proměny vztahu člověka a hory*. In: Příroda Kraslicka. 2009, č. 2, s. 3-22. Praha: Nakladatelství Jan Farkač. ISBN 978-80-903590-4-8.
- ROUBAL, J.** 1918-1919: *Některé významné přírodní památky české ohrožené neb z části už zničené* in Krása našeho domova. 1918-1919, roč. XII.
- RUBÍN, J.** 2001. *Kokořínské "pokličky"*. In: Český rozhlas (archiv). 2001, 27. prosince 2001.

- RUBLIČ, J.** 1925. *Přírodní park zřízený k ochraně ptactva v Ústí n. L.* In: Krása našeho domova. 1925, roč. XVII, s. 90-92.
- RŮŽIČKA, J.** 2007. *Českolipsko do kapsy.* Praha: Levné knihy. Kapitola Panská skála, s. 119. ISBN 978-80-7309-488-1.
- RŮŽIČKA, T.; PTÁČEK, L.; HUŠKOVÁ, B.** 2004. *Péče o krajinu: příručka pro výměnné pobyty k péči o krajinu a pozemkové spolky.* Brno: Nadace Partnerství, s. 44.
- RYNDA, I.** 2002. *Přínos českých zemí Evropě a světu (trvale udržitelný rozvoj a jeho kořeny v českých zemích).* In: Životné prostredie. 2002, č. 5, roč. 36.
- ŘÍHA, M.** 2012. *Emailová korespondence.* Kastelán zámku Kynžvart. Email 20. 4. 2012 10:12.
- SAGITTARIA.** 2008. *Koncepce interpretace Novozámeckého areálu a Třesína.* Olomouc: Sagittaria.
- SAMEK, V.; JAVŮREK, M.** 1964. *Lesní společenstva rezervace Mionší v Beskydech.* In: Časopis Slezského zemského muzea. 1964, ser. C, č. 3, s. 11-30.
- SERVUS, M.; VRBICKÝ, J.; DOČKAL, O.** 2010. *Chráněná krajinná oblast Litovelské Pomoraví.* In: Ochrana přírody. 2010, č. 5, s. 2-6.
- SCHMIDTOVÁ, T.; HAJNÝ, L.; HALFAR, J.; CHLAPEK, J.** 2009. *Chráněná krajinná oblast Jeseníky.* In: Ochrana přírody. 2009, č. 3, s. 2-6.
- SILLINGER, P.** 1938. *Kašpar Sternberg a jeho Březina.* In: Krása našeho domova. 1938, roč. XXX, s. 38-40.
- SIMON, J.** 1943. *Reservace Homole-Buky u Vysokého Chvojna.* In: Krása našeho domova. 1943, roč. 35, č. 8, s. 24-25.
- SKUTIL, J.** 1951. *K 70. narozeninám Jaroslava Petrboka.* In: Československý kras. 1951, roč. IV, č. 9, s. 1.
- SLAVINGER, M.** 2009. Přírodní rezervace „V Klučích“. In: Štumarová, H. (red.). 2009. Sborník muzejního spolku v Třešti. č. 1, s. 60-66.
- SLEZÁK, V.** 2012. *CHKO Jeseníky (emailová komunikace).* Email 1.2. 2012 11:34.
- SMOLAŘ, G.** 1906. *Prachovské skály.* Praha: Nákladem Pavla Körbra.
- SOAO.** 1924. *Zprávy ze svazu okrašlovacího a ochranného: Kopeč.* In: Krása našeho domova. 1924, roč. XVI, s. 103.
- SORRENTINO, Richard M., HIGGINS, E.** Tory (eds.). 1990. *The handbook of motivation and cognition: Foundations of social behavior* (Vol. 2). New York: Guilford.
- SPŮ.** 1924. *Záchrana lesa „Vidrholce“ v obci Újezdě nad Černými lesy.* In: Krása našeho domova. 1924, roč. XVI, s. 69.
- STEIN, K.** 1994. *Zpřístupňování jetřichovických skal a počátky zdejšího horolezectví.* In: Děčínské vlastivědné zprávy (DVZ). 1994, roč. 4, č. 2-VIII, s. 37-39.
- STEJSKALOVÁ, Z.; JESLÍK, R.** 1975. *Roztocký háj, Tiché údolí: Průvodce po státní přírodní rezervaci a blízkém okolí.* Praha: Středisko státní památkové péče a ochrany přírody Středočeského kraje.
- SUZA, J.** 1947. *Dolnokralovické serpentiny s hlediska botanického.* In: Ochrana přírody. 1947, roč. II, č. 1-2, s. 2-3.
- SVOJSÍK, A. B., a kol.** 1922. *Skauti a ochrana přírody.* In: Krása našeho domova. 1922, roč. XIV.
- ŠALDA, F.** 1956. *Český ráj - III. díl: Maloskalsko, Železnobrodsko, Semilsko.* Praha: Státní tělovýchovné nakladatelství.
- ŠEBEK, S.** nedatováno. Hrabanovská černava a její ochrana. Z archivu CHKO Kokořínsko. Zasláno v lednu 2012 paní Holubovou. Email 1.2. 2012 12:20.

- ŠIGUTOVÁ, L. 2011. *Horní Bečva – obec vody a mokřadů*. In: Zpravodaj CHKO Beskydy. 2011, č. 2, s. 16.
- ŠIMKOVÁ-BROULOVÁ, K. 2010. *Bílá není jen bílá*. In: Lidé a země. 2010, roč. 01
- ŠMARDA, J. 1948. *Rašeliniště u Rejvízu*. In: Ochrana přírody 1948, roč. 3, č. 1, s. 79-94.
- ŠPECINGER, O. 2003. *Herbersteinové a ti druzí*. In: Libochovické noviny. 2003, 9.8.2003.
- ŠRÁMEK-HUŠEK, R.; LHOTSKÝ, O.; RŮŽIČKA, J. 1952. *Návrh na zřízení hydrobiologické rezervace na rybníce Řežabinci u Ražic*. In: Ochrana přírody. 1952, roč. VII, č. 2, s 25–28.
- ŠTEFKA, L. 2006. *50 let CHKO Moravský kras*. In: Ochrana přírody. 2006, roč. 61, č. 8, s. 227-229.
- ŠTEFKA, L. 2011. *CHKO Moravský kras – unikátní kout naší republiky*. In: Ochrana přírody. 2011, č. 4., s. 2-6.
- ŠTĚTKA, J. 2011. *Lesk a bída církevních lesů*. In: Ekonom. 2011, č. 50, s. 50-53.
- ŠTYS, D., SASSMANN, A. 2006. *Kapitoly z dějin vědy*. In: Dudák, V. (ed.). 2006. Novohradské hory a podhůří: příroda, historie, život. s. 429-432. Praha: Baset, ISBN: 80-7340-091-X.
- ŠULC, J. 1940. *Český ráj: Básně*. Edice Českého ráje. Sobotka: Leopold Lažan.
- ŠVANDRLÍK, R. 1986. *Mariánskolázeňské anály 1193 – 1985*. In: Hamelika. 1986, č. 2, 26. 4. 1986, s. 19-33.
- TREFULKA, J.; FORAL, T.; ŠTOLFA, V. 1998. *Mohelenská step*, Třebíč: Arca JiMfa spol. s.r.o. ISBN 8072210246.
- UHLÍŘ, J. 2001. *Lesnická výročí*. In: Lesnická práce. 2001, roč. 80, č. 10
- VACEK, S. 1990. *Analýza autochtonních smrkových populací na Strmé stráni v Krkonoších*. In: Opera corcontica. 1990, č. 27, s. 59-103.
- VACEK, S.; HŘEBAČKA, J. 1998. *Harrachův smrk a jeho konec...* In: Krkonoše. 1998, č. 12, s. 14–15.
- VAŠÍČEK, J. 2006. Hospodářská úprava lesů a ochrana lesa. In: Baňar P., Holuša J. (eds.): Vztahy a vazby ochrany lesa na ostatní odvětví lesního hospodářství. Sborník referátů z 30. setkání lesníků tří generací. Praha, 9. března 2006. Zpravodaj ochrany lesa, 12: 6-10. ISBN 80–86461–63–7.
- VELENOVSKÝ, J. 1914. *Pamětní spis o zřízení komise zemské na ochranu přírodních památek*. In: Krása našeho domova. 1914, roč. X, s. 119 – 121.
- VESELÝ, J. 1984. *Ochrana přírody 5: Příroda v Bratislave*. Bratislava: Pre ústredie štátnej ochrany prírody v Liptovskom Mikuláši.
- VESELÝ, P. 2002. *Mohelenská hadcová step: Historie vzniku rezervace a jejího výzkumu*. Vyd. 1. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně. ISBN 80-715-7595-X.
- VÍTEK, O. 2011. *Pomůžte Koncepci udržitelného rekreačního využívání oblasti Pradědu?* In: Ochrana přírody. 2011, č. 2, s. 16-17.
- VLASATÁ, Z. 2011. *Jak se rodí patrioti?* In: Sedmá Generace. 2011, č. 3.
- VOLEK, M.; HLÁVKA, K. 1940. *Zemní pyramidy u Mšena (opis)*. Z archivu CHKO Kokořínsko. Zasláno v lednu 2012 paní Holubovou. Email 1.2. 2012 12:20.
- VOTRUBA L. 1993. *K dějinám péče o přírodu*. In: Dějiny věd a techniky. 1993, sv. 26, č. 1, s. 1-9.
- VRÁNA, J. 1983: *Státní přírodní rezervace Razula*. Praha: AOPK ČR.
- VRŠKA T., 2009. *Žákova hora. 80 let od založení rezervace*. In: Lesnická práce. 2009, roč. 88, č. 8, s. 37.

VRŠKA, T.; HORT, L.; ODEHNALOVÁ, P.; ADAM, D.; HORAL, D. 2000. *Prales Mionší – historický vývoj a současný stav*. In: Journal of Forest Science. 2000, roč. 46, s. 411-424.

VRŠKA, T.; HORT, L., a kol. 2002. *Dynamika vývoje pralesovitých rezervací v České republice: Sv. I. Českomoravská vrchovina*. Praha: Academia.

VRŠKA, T.; HORT, L. 2008. *Historie vzniku lesních rezervací v ČR do roku 1945*. In: Ochrana přírody. 2008, roč. 63, č. 1, s. 8-10.

VYSKOT, M. et al. 1981. *Československé pralesy*. Praha: Academia.

WEISS S.; KUKAL, Z. 1998. *Skály Českého ráje*. Turnov: RA Turnov.

ZAHRADNICKÝ, J., MACKOVČIN, P. (eds.) a kol. 2004. *Plzeňsko a Karlovarsko*. In: Mackovčín P. a Sedláček M. (eds.). 2004. Chráněná území ČR, svazek XI. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR a EkoCentrum Brno.

ZAJONCOVÁ, D. 2008. *Kulturně historické dědictví v péči místních komunit*. In: FOLTÝN, D. 2008. Prameny paměti: sedm kapitol o kulturně historickém dědictví. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy. s. 1-42. ISBN 9788072903528.

ZÁLESKÝ, M. 1923. *Zpráva o rezervaci hnízdiště racka chechtavého na rybníku Krvavém u Jindřichova Hradce za rok 1923*. In: Krása našeho domova. 1923, roč. XVI.

ZÁLESKÝ, M. 1924a. *Ochranné území pro sumce (Silurus glanis L.) v Čechách*. In: Krása našeho domova. 1924, roč. XVI, s. 23-24.

ZÁLESKÝ, M. 1924. *Ochránce květeny Jindřichohradecké, botanik P. Ant. Rundensteiner*. In: Krása našeho domova. 1924, roč. XVI.

ZÁLESKÝ, M. 1924. *Poslední útočiště českých bobrů u Třeboně*. In: Krása našeho domova. 1924, roč. XVI, s. 44 – 45.

ZÁLESKÝ, M. 1926. *Zpráva o rezervaci hnízdiště racka chechtavého na rybníku Krvavém u Jindřichova Hradce za léta 1924 a 1925*. In: Krása našeho domova. 1926, roč. XVIII, s. 8-9.

ZÁVIŠOVÁ, B. 2010. Analýza motivačního systému organizace. Bakalářská práce na fakultě sociálních studií katedry psychologie Masarykovy univerzity v Brně.

ZAVŘEL, H. 1958. *Státní přírodní rezervace na okrese kroměřížském*. In: Věstník musea v Kroměříži. 1958, listopad, č. 1, s. 7-11.

Právní a úřední dokumentace

IUCN. 1980. *World conservation strategy*. Geneva.

Zákon č.114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 215/1919 Sb. z. a n., o zabránění velkého majetku pozemkového (záborový zákon).

Zákon č. 81/1920 Sb. z. a n., přidělový zákon.

KINSKÝ, Z. R.; MAXIMOVIČ, R.; VESELÝ, J. 1948. Dotazník A. objektu/území, navrženém za státní přírodní rezervaci: Žehuňská obora, Žehuňský rybník: Prohlášení. Chlumeck nad Cidlinou, 23. 1. 1948.

Krajský soud civilní v Praze. 1933. Usnesení č.j. 10187/33-z.d. ze dne 19. 6. 1933. (opis), podepsán Vilém Ponec. Z archivu CHKO Kokořínsko. Email od M. Holubové 1.2. 2012 12:20.

Krajský výzkumný ústav zemědělský. 1953. Prohlášení č.j. 162, 31. 3. 1953. Z archivu CHKO Kokořínsko. Email od M. Holubové 1.2. 2012 12:20.

Městský úřad Mšeno. 1943. Odpověď na dotaz č.j. 4/43 ze dne 23. června 1943. Věc: Pokličky – Močidla + přílohy. Z archivu CHKO Kokořínsko. Zasláno v lednu 2012 paní Holubovou. Email 1.2. 2012 12:20.

Ministerstvo kultury. 1954. Výnos č.j. 11.877/54-HSO/4 z 27.02.1954, o vyhlášení rezervace Pernovka.

Ministerstvo kultury. 1988. Výnos č.j.14.200/88-SÚOP z 29.11.1988, o zřízení rezervace U Bezděkova.

Ministerstvo kultury. 1955. Výnos č.j. 38.193/55-IX ze dne 4. 6. 1955.

Ministerstvo kultury. 1956. Výnos č.j. 70.847/54 ze dne 14. 1. 1956, o zřízení rezervace Strabišov, neověřená kopie.

Ministerstvo kultury. 1969. Výnos č.j.: 13.367/69-II/2 ze dne 28.12.1969, o zřízení rezervace Zábělá, s účinností od 17.12. 1970.

MŠANO. 1933. Dopis č.j. 33.464/33-V/1 ze dne 22.03.1933, Památkovému ústavu o ponechání velkostatku Nekmíř majiteli.

MŠANO. 1933. Výnos č.j.143.547/33-V z 31.12.1933, o vyhlášení státních rezervací v ČSR.

MŠANO. 1933. Vyhláška č.j. 34850/33-V/1 ze dne 15.9.1933, o velkostatku Olšová vrata.

MŠANO. 1938. Stanovisko č.j. 100.802/36-V/1, ze dne 15.3.1938, k rozhodnutí o ponechání nemovitostí velkostatku Doksy.

MŠANO. 1948. Vyhláška č.j. B-34041/48-III/1 z 19. 2. 1948, o zřízení přírodní rezervace v k.ú. Zubří.

MŠANO. 1933. Výnos č. 100.585/51-IV/5 z prosince 1933, o vyhlášení částečné rezervace Komorní Hůrka.

MŠANO. 1948. Vyhláška č. B-17.959-III, o zřízení rezervace u Komořan. In: Věstník MŠVU. 1948, roč. 4, č. 7, 5.4. 1948.

MŠANO. 1953. Výnos č.j. 155.1.-1/5-53 D II/3, ze dne 8.5.1953, o zřízení rezervace Oulehla, neověřená kopie.

MŠO. 1946. Výnos č. B-45 727/46-III/1 ze dne 15. 8. 1946, o zjištění nerespektování opatření ochrany „Obřího dolu“.

MŠK. 1960. Výnos č. 35.013/59-V/2 ze dne 09.01.1960, o zřízení přírodní rezervace Šipka.

MŠK. 1957. Výnos č.j. 52.056/57-D/1 ze dne 17.06.1957, neověřená kopie.

MŠVU. 1948. Vyhláška č. B-216674/48-I/2 ze dne 5. 11. 1948, o zřízení rezervace, opis.

MŠVU. 1949. Vyhláška č.j. 48 988/49-IV/1 z 5. 4. 1949, o zřízení řízené přírodní rezervace Špraněk, opis.

MŠVU. 1952. Vyhláška č. 35.789/52-V-VII/5 z 9.6. 1952, o zřízení rezervace „Babiččino údolí“ u Ratibořic.

MŠVU. 1952. Výnos č. 30.579/52-IV/5 z 21.01.1952, o zřízení SPR Pod Juráškou.

MŠVU. 1952. Výnos č.j. 33263/52-V-VIII/5 ze dne 18. dubna 1952, opis.

MZe. 1938. Vyhláovací dokumentace č.j. 1268-VIII/P-1938 ze dne 8.2.1938.

MŽP. 2011. Předpis č. 13/2011 Sb., vyhláška o vyhlášení Národní přírodní památky Hadce u Želivky a stanovení jejích bližších ochranných podmínek.

Okresní správní komise v Mikulově. 1946. Vyhláška č. 8.963/1-VII ze dne 10.05.1946, o zřízení přírodní rezervace Šibeničník.

OÚ Radvanice. 1930. Vyhláška č. 31.981/1930 z 1.8. 1930, o ochraně zbytků zkamenělého lesa u Radvanic.

Plány péče

- ADAM, D.; HORT, L.; VRŠKA, T. 2003. Plán péče pro NPR Mazák na období 2005-2014. Ivančice, Studnice, Vranov nad Dyjí. 10. listopadu 2003.
- ADAM, D.; HORT, L.; VRŠKA, T. 2003. Plán péče pro NPR Salajka na období 2005 – 2014. Ivančice, Studnice u Budišova, Vranov nad Dyjí. 10. listopadu 2003.
- ADAM, D.; HORT, L.; VRŠKA, T. 2004. Plán péče o Národní přírodní rezervaci Razula na období 2006-2015. CHKO Beskydy, Ivančice, Studnice, Vranov nad Dyjí. 10. listopadu 2004.
- ADAM, D., HORT, L., VRŠKA, T. 2007. Plán péče o Národní přírodní rezervaci Mionší na období 2009-2018, Ivančice, Studnice, Vranov nad Dyjí.
- AOPK ČR. 2004. Plán péče o Chráněnou krajinnou oblast Český ráj (platnosti do 2014). Turnov: Správa CHKO Český ráj.
- AOPK ČR. 2006. Plán péče o Národní přírodní památku Svatošské skály na období 2007 – 2016.
- AOPK ČR. 2007. Plán péče o Národní přírodní památku Bílichovské údolí na období 2007 – 2012.
- AOPK ČR. 2009. Plán péče o NPR Vývěry Punkvy na období 2010–2020. Blansko: Správa CHKO Moravský kras.
- AOPK ČR. 2010. Plán péče o Chráněnou krajinnou oblast Jizerské hory na období 2011–2020. AOPK ČR, Správa CHKO Jizerské hory.
- AOPK ČR. 2010. Plán péče o Národní přírodní památku Chýnovská jeskyně na období 2010 – 2017.
- AOPK ČR. 2010. Plán péče o národní přírodní rezervaci Černé a Čertovo jezero na období 2010 – 2013. Správa NP a CHKO Šumava.
- AOKP ČR. 2011. Plán péče o Národní přírodní památku Žehuňský rybník na období 2011 – 2017. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, 25.01.2011.
- AOPK ČR. 2011. Plán péče o národní přírodní rezervaci Břehyně-Pecopala na období 2011–2015. Mělník: Správa CHKO Kokořínsko.
- AOPK ČR. 2011. Plán péče o národní přírodní památku Hrabanovská černava na období 2011-2015.
- BUREŠ, J. a kol. 2007. Plán péče o zvláště chráněné území na období let 2008-2017: Národní přírodní rezervace Řežabinec a Řežabinecké tůně. Třeboň: Správa CHKO Třeboňsko.
- ČERVENKA, M. 2006. Plán péče o Přírodní rezervaci V Klučí na období 2008-2017. AOKPČR Havlíčkův brod.
- DOSTÁLEK, J. 2009. Plán péče o Přírodní rezervaci Divoká Šárka na období 2010-2024. Praha: AOPK ČR
- EKO LES-PROJEKT s.r.o. 2009. Plán péče pro PR Prachovské skály na období 1.1.2009 – 31.12.2018.
- EKOLES-PROJEKT, s.r.o. 2006. Plán péče o Přírodní rezervaci Kokořínský důl na období 1.1.2007 – 31.12.2016. Jablonec nad Nisou: EKOLES-PROJEKT, s.r.o.
- GeoVision s.r.o. 2006. Dodatek k plánu péče o NPR Boubínský prales. Plzeň: GeoVision s.r.o.
- HALFAROVÁ, Z.; CHLAPEK, J.; KAVALCOVÁ, V. 2004. Plán péče o Národní přírodní rezervaci Šerák-Keprník na období 2005-2014. Správa CHKO Jeseníky, duben 2004.
- HAMERSKÝ, R.; KOŠNER, M.; VLAČIHA, V. 2006. Plán péče o národní přírodní památku Vrkoč na období 2006 – 2015. Litoměřice: Správa CHKO České středohoří.
- HAMERSKÝ, R.; KOŠNER, M. 2006. Plán péče o Přírodní rezervaci Myslivna na období 2007-2016.

- HÄRTEL, H.; ŠTEFLOVÁ, D.; DROZD, J. (ed.). 2007. Plán péče o Národní park České Švýcarsko 2009-2016. Krásná Lípa: Správa Národního parku České Švýcarsko.
- HAVLÍČKOVÁ, A. 2011. Plán péče o Národní přírodní rezervaci Hadce u Želivky na období 2011-2012. Správa CHKO Blaník.
- HRČKA, D. 2006. Plán péče o přírodní rezervaci Kopeč a návrh na rozšíření na období 2006-2015.
- HUTUR o. s. 2009. Plán péče o Přírodní rezervaci Kuchyňka na období 2009-2018. Občanské sdružení Hutur a NT Naturam.
- HUTUR o. s., a kol. 2011. Plán péče o Přírodní památku Kamajka na období 2011-2020. Hradec Králové: HUTUR - občanské sdružení, a kol.
- CHLAPEK, J. 2005. Plán péče o Národní přírodní rezervaci Rejvíz a její ochranné pásmo na období 2007-2016. Správa CHKO Jeseníky.
- CHYTIL, P. 2003. Plán péče přírodní památky „Zubří“ na období 2005 – 2014. Rožnov pod Radhoštěm: CHKO Beskydy.
- CHYTIL, P. 2004. Plán péče přírodní památky „Pod Juráškou“ na období 2005-2014. Rožnov pod Radhoštěm: Správa Chráněné krajinné oblasti Beskydy.
- JAGOŠ, B. 2006. Plán péče o Národní přírodní rezervaci Javorina na období 2007 – 2017. CHKO Bílé Karpaty, listopad 2006.
- KAVALEC, K. 2005. Plán péče o přírodní rezervaci Bučina pod Františkovou myslivnou na období 2006 – 2015. CHKO Jeseníky.
- KAVALCOVÁ, V., a kol. 2005. Plán péče o Národní přírodní rezervaci Praděd na období 2006 – 2015. Správa CHKO Jeseníky.
- KOBEROVÁ, Z.; KOPECKÝ, A. 2008. Plán péče o přírodní rezervaci Habrov na období 2009 – 2018. Slatiňany.
- KOHLÍK, V. 1999. Plán péče o přírodní památku Cyrilov. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. Březen 1999.
- KOPECKÝ, A. 2008. Plán péče o Přírodní památku Žehušická obora na období 2009 – 2018. Podlažice.
- KOPECKÝ, A. 2008. Plán péče o přírodní rezervaci Polom na období 2009–2018. Správa Chráněné krajinné oblasti Železné hory.
- KOUTECKÝ, B. 2003. Plán péče o Národní přírodní rezervaci Boubínský prales na období 1.1.2005 – 31.12.2014, České Budějovice: Ekoservis, červenec 2003.
- KOUTECKÝ, B. 2005. Plán péče pro národní přírodní památku Peklo, na období 2009 – 2013. Správa CHKO Moravský kras. Říjen 2005.
- KRÁSA, P. 2007. Plán péče o přírodní památku Příšovská homolka na období 2009-2018. Sokolov
- KROČA, J. 2003. PR Mazácký Grúnik (včetně navrhovaného rozšíření) – hydrobiologický průzkum s komentářem k optimálnímu managementu území z pohledu druhové ochrany (Příloha 15). In: Adam, D.; Hort, L.; Vrška, T. 2003. Plán péče pro NPR Mazák na období 2005-2014. Ivančice, Studnice, Vranov nad Dyjí. 10. listopadu 2003.
- KVITA, D., ŽÁRNÍK, M. 2011. Plán péče o národní přírodní památku Šipka na období 2011-2022. Kopřivnice: Občanské sdružení Hájenka.
- LACINA, J. 2009. Plán péče o přírodní památku Květnice na období 2010-2019.
- LIŠKOVÁ, D. a kol. 2002. Plán péče pro Národní přírodní památku Americká zahrada na období 2003-2012. Plzeň: AOPK ČR Plzeň.
- LUKAVSKÝ, F. 1920. *Návrh člena Národního shromáždění Dra. Lukavského a soudruhů, aby byl zřízen "Národní park" (rezervace) "Třemšín, - Kobylí Hlava - Teslín, Padrťská jezera" u Rožmitálu.* V Praze dne 23. ledna 1920. Tisk 2242.

- MACEK, B., a kol. 2006. Plán péče o Národní přírodní rezervaci Kněžičky na období 2006 – 2014. Brandýs nad Labem: Muzeum východních Čech v Hradci Králové a Příroda, s.r.o.
- MAJER, J. 2004. Plán péče pro přírodní rezervace Zábělá na období od 1.1.2005 do 31.12.2014. Plzeň.
- MARHOUL, P. a kol. 2012. Plán péče o přírodní rezervaci Roztocký háj – Tiché údolí na období 2012 – 2021. České Budějovice: Daphne ČR – Institut aplikované ekologie (opraveno dle AOPK).
- MASOPUSTOVÁ, A. 2007. Plán péče o přírodní památku „Rotava“ na období 2008 – 2017. Krásno: Odborné přírodovědecké práce.
- MATĚJKA, K. 2006. Plán péče o NPP Barrandovské skály na období 2006-2015. Praha: Karel Matějka.
- MEJSTŘÍK, J.; TAUBR, K. 2006. Plán péče pro přírodní památku Rukávečská obora na období: 1. 1. 2007 – 31. 12. 2020. České Budějovice: LESNÍ PROJEKTY České Budějovice a. s. ve spolupráci s Ústavem pro hospodářskou úpravu lesů Brandýs nad Labem pobočka České Budějovice.
- MELICHAR, V. a kol. 2002. Plán péče pro Národní přírodní rezervaci Kladské rašeliny navrženou k přehlášení na období od 1.1.2004-31.12.2013. Mariánské lázně: Správa CHKO Slavkovský les.
- MIKESKA, M. 2004. Plán péče pro přírodní rezervaci Boršov u Litětín na období 2007-2016. Listopad 2004 (upraveno dle OOP, leden-červen 2007).
- MIKESKA, M., a kol. 2010. Přírodní rezervace Zámělský Borek: Plán péče na období 2011 – 2020.
- MOUCHA, P. a kol. 2003. Plán péče NPR Týřov na období: 2005 -2014. Správa CHKO Křivoklátsko.
- MYSLIKOVJAN, T.; VALASOVÁ, A. 2010. Plán péče o Přírodní rezervaci Travný potok na období 2011–2019. Rožnov p. Radhoštěm: Správa CHKO Beskydy. Červen a prosinec 2010.
- POLÁŠEK, V. 2010. Plán péče o Národní přírodní rezervaci Špraněk a její ochranné pásmo na období 2012-2019: podklad k návrhu na nové vyhlášení. Správa CHKO Litovelské Pomoraví, aktualizace 31. 8. 2011.
- RAUŠOVÁ, J. a kol. 2001. Plán péče Přírodní rezervace Karlické údolí na období 2002-2012. Stará Boleslav: Lesoprojekt Stará Boleslav s.r.o.
- SERVUS, M. 2003. Plán péče o přírodní rezervaci na období 2004 – 2014: Přírodní rezervace Mazácký Grúník, Prostějov: CHKO Beskydy.
- SERVUS, M.; ZIFČÁK, P. 2006. Plán péče o Národní přírodní rezervaci Velký a Malý Bezděz na období 2008–2016. Olomouc: Ekologická projekce s.r.o. a CHKO Kokořínsko.
- SLAVÍK, P. a kol. 2007. Plán péče o národní přírodní rezervaci Strabišov-Oulehla na období 2007 – 2015, Brno: Správa CHKO Litovelské Pomoraví.
- Správa CHKO Litovelské Pomoraví. 2009. Plán péče o Chráněnou krajinnou oblast Litovelské Pomoraví na období 2009–2018. Litovel: AOPK ČR, Správa Chráněné krajinné oblasti Litovelské Pomoraví.
- Správa CHKO Český kras. 2010. Plán péče o Chráněnou krajinnou oblast Český kras na období 2010–2019. Správa CHKO Český kras.
- Správa CHKO Pálava. 2010. Plán péče o Přírodní rezervaci Šibeničník na období 2010-2019. Správa CHKO Pálava: AOPK ČR.
- STANĚK, J.; ZABLOUDIL, V.; ŘETICKÝ, J.; MÜCKSTEIN, P. 2008. Plán péče o národní přírodní rezervaci Žákova hora na období 2008-2018. Správa CHKO Žďárské vrchy.
- STARÝ, P. 2003. Návrh plánu péče o přírodní památku Nedošínský háj na období: 1. 1. 2007 - 31. 12. 2016.

- ŠEFČÍK, J. 1992. Ochranařský plán na období 1993-2002, oddíl „A“ pro přírodní rezervaci Roztocký háj – Tiché údolí. Praha: Český ústav ochrany přírody, 29.10.1992.
- TÁJEK, P. 2011. Plán péče o NPP Komorní hůrka na období 2011-2018, Správa CHKO Slavkovský les, 2011
- TUROŇOVÁ, D. a kol. 2001. Plán péče o Národní přírodní rezervaci Novozámecký rybník na období 2009-2012. Správa CHKO Kokořínsko (úprava 2009), říjen 2001.
- VACEK, S. a kol. 2001. Plán péče o Národní přírodní rezervaci Adršpašsko-teplické skály a její ochranné pásmo na období 2001 – 2016. Opocno: VÚLHM VS Opocno, září 2001.
- VANĚK, F., a kol. 2006. Plán péče o národní přírodní památku Babiččino údolí na období 2006 – 2015. Červený Kostelec a AOPK ČR středisko Pardubice.
- VLAČIHA, V. 2010. Plán péče o Národní přírodní památku Panská skála na období 2010-2019. CHKO České středohoří. 7. 12. 2010.
- ZABLOUDIL, V. a kol. 2006. Plán péče o národní přírodní rezervaci Dářko na období 2009-2018. Žďár nad Sázavou: Správa CHKO Žďárské vrchy.
- ZATLOUKAL, V. a kol. 2006. Plán péče o Národní přírodní rezervaci Chejlava na období 2007 – 2019. Srpen 2006.

Internet

Literatura dostupná online:

ADAMEC, M. a spol. 2006. *Bílá Opava*, In: ACTEA, propagační materiál. 2006. Dostupné online: http://www.actaea.cz/fileadmin/user_upload/PDF/Bila_Opava.pdf 20.2.2012 15:55:00

BÁLEK, V. Nedatováno. *Habrov*. Dostupné online: <http://www.zelenydum.estranky.cz/> 5.4.2012 10:28:00

BUCHAROVIČ, S. Nedatováno. *Sigmund Freud v Karlových Varech*. Dostupné online: <http://kvmuz.cz/typ/zajimavosti-typy-na-vylet/sigmund-freud-v-karlovyeh-varech> 3.6.2012 08:46:00

BUREŠ, L.; CHLAPEK J. (red.). Nedatováno. *Velká kotlina* In: ACTEA, propagační materiál. Dostupné online: http://www.actaea.cz/fileadmin/user_upload/PDF/Velka_kotlina.pdf 20.2.2012 14:31:00

CIBULKA, R. 2010. *Karlické údolí – přírodní rezervace*. Dostupné online: <http://botany.cz/cs/karlicke-udoli/> 27.3.2012 18:09:00

ČELADÍN, J. 2012. *Wankel: fenomén archeologie a legenda Moravského krasu*. Dostupné online: <http://blanensky.denik.cz/serialy/wankel-fenomem-archeologie-a-legenda-moravskeho-krasu-20120322.html> 26.3.2012 20:34:00

Česká skalice. Nedatováno. *Ratibořice a Babiččino údolí: Ratibořický zámek*. Dostupné online: <http://www.ceskaskalice.cz/cs/nase-mesto/ratiborice-a-babiccino-udoli/> 21.2.2012 13:30:00

ČSOP Stopa. Nedatováno. *Naučná stezka Klánovickým lesem*. Dostupné online: <http://www.stopa-csop.cz/stezka.php?msgThread=1> 28.3.2012 10:18:00

ČSOP Vlašim. 2002. *Okrašlovací hnutí na Podblanicku*. Dostupné online: <http://www.csopvlasim.cz/tiskovka.php?id=295> 26.3.2012 19:28:00

ČT1. 2011. *Výletníci: Český ráj II*. Dostupné online: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10320991349-vyletnici/211562220400007/video/> 20.2.2012 20:38:00

ČT1. Nedatováno. *Prales Mionší*. In: Toulavá kamera. Dostupné online: <http://toulavakamera.ceskatelevize.cz> 17.3.2012 14:28:00

ČT24. 2009. *Americká zahrada v Chudenicích zve k návštěvě*. Archiv ČT24, 29. 8. 2009 11:11. Dostupné online: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/65241-americka-zahrada-v-chudenicich-zve-k-navsteve/> 30.1.2012 8:32

ČT24. 2009. *Svatošské skály na Karlovarsku okouzly i Sigmunda Freuda*. Dostupné online: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/61817-svatosske-skaly-na-karlovarsku-okouzly-i-sigmunda-freuda/> 13.5.2012 20:07:00

ČTK. 2011. *Okolí pralesa Polom na Chrudimsku se přiblíží původní podobě*. Dostupné online: <http://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/okoli-pralesa-polom-na-chrudimsku-se-priblizi-puvodni-podobe> 18.2.2012 16:21

Europarc. 2007. *RNDr. Jan Čeřovský a jeho celoživotní aktivity na poli ochrany přírody*. Dostupné online: http://www.europarc.cz/download/conf2007/rndr_jan_cerovsky.pdf 23.4.2012 15:00:00

GIORMANI, G. 2006. *Co mají společného Rudolf Slánský ml. a František Oldřich Kinský?*. Dostupné online: <http://szcpv.org/06/slansky.html> 28.3.2012 19:23:00

GOTTHARD, J. 1995. *Okres Mariánské lázně*. In: Švandrlík, R. 1995. *Od Dyleně, měsíčník pro vlastivědu, osvětu a aktuality okresu Mariánské lázně, Planá, Chodov a Teplá*. 1948, roč.1/9-10. (Tisk čísla byl zakázán, zachováno jako nečistopis a vyšlo v roce 1995 jako přepis.) Dostupné online: <http://www.hamelika.cz/analy/ODDYLEN1947.htm> 23.5.2012 13:58:00

- GUTZEROVÁ, N. 2001. *Nedošínský háj – přírodní památka*. Dostupné online: <http://botany.cz/cs/nedosinsky-haj/> 7.4.2012 18:59:00
- GUTZEROVÁ N. 2011. *Polom – přírodní rezervace*. Dostupné online: <http://botany.cz/cs/polom/> 28.3.2012 16:37:00
- HÁJKOVÁ, J. 2008. *Sopka Komorní Hůrka*. Dostupné online: <http://www.priroda.cz/clanky.php?detail=1071> 2.2.2012 16:12:00
- HEFLER, Václav. 2011. *Významná chráněná území v péči Lesů ČR v Plzeňském kraji*. Dostupné online: <https://lesycr.cz/cs/download/informacni-zpravodaj---kraje/plzensky/pl-lcr-25-10-2011.pdf> 16.1.2012 11:38:00
- HLOUŠEK, J. 2006. *V USA ho střeží v rezervaci, v Česku skončil na dlažbě*. Dostupné online: http://cestovani.idnes.cz/v-usa-ho-strezi-v-rezervaci-v-cesku-skoncil-na-dlazbe-f9a-/tipy-na-vylet.aspx?c=A060323_112803_igcechy_tom 28.3.2012 21:15:00
- HONZÁKOVÁ, A. 1960. *Z dětského světa*. Dostupné online: <http://www.jicinsko.cz/lsk/99/lsk991-2.htm> 20.2.2012 17:59:00
- HONZOVÁ, M. 2009. *Hodnocení současného stavu území PP Květnice z 19. 11. 2009*. Dostupné online: <http://www.utok.cz/sites/default/files/data/USERS/u22/Honzova-Kv%C4%9Btnice.pdf> 6.4.2012 11:25:00
- HOŘENÍ, J. 2011. *Osvícený hrabě Harrach má v jilemnickém zámku stálou expozici*. Dostupné online: http://liberec.idnes.cz/osviceny-hrabe-harrach-ma-v-jilemnickem-zamku-stalou-expozici-p6q-/liberec-zpravy.aspx?c=A110720_1621470_liberec-zpravy_oks 7.4.2012 12:45:00
- HOSKOVEC, L. 2007. *Strabišov-Oulehla – národní přírodní rezervace*. Dostupné online: <http://botany.cz/cs/strabisov-oulehla/> 13.5.2012 17:06:00
- HRADECKÝ, P. 1993. *Příšovská homolka*. Dostupné online: <http://lokality.geology.cz/991> 8.3.2012 16:17:00
- HRČKA, D. 2007. *Kopeč – přírodní rezervace*. Dostupné online: <http://botany.cz/cs/kopec/> 28.3.2012 11:03:00
- HROMAS, J. 2012. *Jeskyňě - ochrana kontra využívání*. Dostupné online: <http://www.caves.cz/cz/sprava/pece-o-jeskyne/vyzkum/?id=1597> 24.5.2012 13:21:00
- HUK, J. 2006. *Levý Hradec - z nedalekého okolí: Čtyřikrát po Roztokách a okolí*. Dostupné online: <http://www.levyhradec.cz/z-okoli.html> 28.3.2012 11:41:00
- CHALUPOVÁ, R. 2006. *Nedošínský háj: Státní přírodní rezervace u Litomyšle*. Dostupné online: <http://www.hrady.cz/?OID=3819> 7.4.2012 18:46:00
- CHODĚJOVSKÝ, J. 2011. *Josef Páta*. Dostupné online: <http://abicko.avcr.cz/2011/01/12/> 7.4.2012 19:53:00
- Informační cedule. Nedatováno. *PR Bučina pod Františkovou myslivnou*. Dostupné online: <http://www.ejeseniky.com/turistika/prirodni-rezervace/bucina> 8.4.2012 18:10:00
- JAROŠOVÁ, Y. 2008. *Dějiny a osobnosti botanického oddělení MZM. Diplomová práce Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně*. Dostupné online: http://is.muni.cz/th/110827/ff_m/jarsova_DP.txt 13.5.2012 19:15:00
- J AŠA. L. 2009. *Zajímavá místa Slavkovského lesa: Areál Kladská*. Dostupné online: <http://www.slavkovsky-les.cz/zajimava-mista-slavkovskeho-lesa/areal-kladska/> 23.5.2012 13:10:00
- KČT. 2005-2011. *Historie, začátky české turistiky a KČT*. Dostupné online: <http://www.kct.cz> 3.6.2012 20:23:00
- KMÍNKOVÁ, V. 2006. *Co znamená Josef Konšel pro dnešní lesníky?*. Dostupné online: <http://www.silvarium.cz/lesnicka-prace-c-4-05/co-znamena-josef-konsel-pro-dnesni-lesniky> 26.3.2012 18:13:00

- KOPÁČEK, M. 2009. *Josef Podpěra: Rektor, botanik, legionář*. Dostupné online: http://www.online.muni.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=1361&Itemid=134 5. 5. 2012 12:46
- KRÄTZIG, N. 2012. *Naturschutzgebiet „Großer Kranichsee“ - eines der ältesten und bedeutendsten Naturschutzgebiete Sachsens*. Dostupné online: http://www.erzgebirgskreis.de/fileadmin/user_upload/Abt3/100_Jahre_GrKranichsee_redigiert.pdf 2.4.2012 19:17:00
- KREJČÍ, J. 2008. *Obraz zkázy a zmaru*. Dostupné online: <http://krejci.bigblogger.lidovky.cz/c/57943/Obraz-zkazy-a-zmaru.html> 21.2.2012 15:47:00
- KULHAVÝ, V. Nedatováno. *Zkušenosti významné pro formování vztahu člověka k přírodě – shrnutí dosavadních poznatků*. Dostupné online: http://www.vztahkprirode.cz/soubory/vk_sle.pdf 1.1.2012 12:35:00
- KULICH, J. Nedatováno. *Harrachova cesta*. Dostupné online: http://knap.wz.cz/Kk7_soubory/Kk33.htm 7.4.2012 15:06:00
- Lesní družstvo s.r.o. Nedatováno. *Historie PR Buky*. Dostupné online: http://www.lesnidruzstvo.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=54:historie-pirodu-ni-rezervace-buky&catid=34:historie&Itemid=29 3.3.2012 18:35
- Lesy ČR. 2010. *Krásy Národní přírodní rezervace Razula*. Dostupné online: <http://www.lesy.cz/o-nas/casopis-lesu-zdar/Stranky/krazy-narodni-prirodni-rezervace-razula.aspx?retUrl=%2Fo-nas%2Fcasopis-lesu-zdar%2FStranky%2Farticlelist.aspx%3Fubric%3DKraje%26Page%3D7> 17.4.2012 22:06
- LUŠTINEC, J., KOZÁK, J. Nedatováno. *Jan Nepomuk hrabě Harrach*. Dostupné online: <http://www.harrachov.cz/jan-nepomuk-hrabe-harrach.asp> 7.4.2012 13:58:00
- Majovyhonzik. 2011. *Petrovy kameny – místo setkávání čarodějnic – vlašští hledači zlata*. Dostupné online: <http://majovyhonzik.wordpress.com/> 20.2.2012 13:25:00
- MAREK, J. 2003. *Žákova hora, národní přírodní rezervace*. Dostupné online: <http://www.vojnumestec.cz/subregion-velke-darko/turistika-subregion-velke-darko/zakova-hora,-narodni-prirodni-rezervace.html> 20.2.2012 12:50:00
- MATĚJŮ, K. Nedatováno. *Šemnická skála*. Dostupné online: <http://kvmuz.cz/typ/priroda-karlovarska/semnicka-skala> 8.4.2012 11:40:00
- MIKESKA, M.; VACEK, S. 2012. *Funkce lesa a trvale udržitelné hospodaření*. Dostupné online: <http://www.silvarium.cz/lesnicka-prace-c-4-10/funkce-lesa-a-trvale-udrzitelne-hospodareni> 15.8.2012 17:30
- MOOS, P. 2008. *Obecná teorie motivace*. Přednáška pro Ústav adiktologie v Praze 2. 4. 2008. Dostupné online: http://snncls.cz/wp/wp-content/uploads/file/Motivace_Moos.pdf 2.5.2012 08:16:00
- MRÁZEK, T. 2007. *Medník – Národní přírodní památka*. Dostupné online: <http://botany.cz/cs/mednik/> 28.3.2012 12:54:00
- Novinky.cz. 2011. *Zemský ráj to na pohled aneb Kam do Českého ráje*. Dostupné online: <http://www.novinky.cz/cestovani/tipy-na-vylety/241003-zemsky-raj-to-na-pohled-aneb-kam-do-ceskeho-raje.html> 20.2.2012 19:02:00
- ONDRÁČEK, Č. 2008. *Přednáška 2. března 2008 o problematice vzniku a vyhlášení lokalit Natura 2000 v České republice, podrobněji pak v Krušných horách*. Dostupné online: <http://www.gueg-downloads.eu/downloads/ondracekcz.pdf> cit. 2.4.2012 18:39:00
- ONDRYÁŠ, J. Nedatováno. *Národní přírodní rezervace Šerák-Keprník*. Dostupné online: <http://www.lipova-lazne.cz/soubory/8466/NPR-%C5%A0er%C3%A1k-Keprn%C3%ADk.pdf> 8.4.2012 17:42

- PÁLENÍKOVÁ, R. 2011. *Kandík psi zub: tajemný klenot z Medniku*. Dostupné online: <http://www.radkapalenikova.cz/clanky/rosliny/kandik-psi-zub-tajemny-klenot-z-medniku/> 28.3.2012 13:14:00
- PÁLENÍKOVÁ, R. 2010. *Na Medniku právě kvete vzácný kandík: Posázavím po nejstarší stezce u nás*. Dostupné online: http://cestovani.idnes.cz/na-medniku-prave-kvete-vzacny-kandik-posazavim-po-nejstarsi-stezce-u-nas-147/igcechy.aspx?c=A100402_132002_igcechy_tom 28.3.2012 12:30:00
- PATZELT, Z. Nedatováno. *Příroda Českého Švýcarsko: Ochrana přírody*. Dostupné online: http://www.patzelt-foto.cz/index.php?pagename=ochrana_prirody 5.1.2012 13:25:00
- PATZELT, Z. a kol. 2008. *Ochrana přírody a krajiny v České republice (multimediální aplikace)*. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR ve spolupráci s Ministerstvem životního prostředí, Správou NP České Švýcarsko, Správou NP Krkonoše, Správou NP Podyjí, Správou NP a CHKO Šumava a Federací EUROPARC Česká republika. I. vydání. Dostupné online: http://www.cittadella.cz/europarc/index.php?p=index&site=default_cz 12.4.2012 13:30:00
- PAVLÍK, K. 2007. *Procházka českým lesem / Walk throuhg the Czech Forest*. Dostupné online: ftp://ftp.uhul.cz/Public/mezinarodni_aktivity/Publikace/Prochazka%20ceskym%20lesem.pdf 20.2.2012 17:12:00
- PEŠOUT, Pavel. 2000. *Okrašlovací spolek v Miličíně (díl 1.)*. In: Pod Blaníkem. 2000. Dostupné online: <http://www.ceskasibir.cz/dok/d5.php> 23.2.2012 10:19:00
- PETERKOVÁ, M. 2009. Motivace jednání. Dostupné online: www.psychoveb.cz 1.3.2012 09:27:00
- POLÁŠEK, J. 2008. *Dominanty našeho regionu*. Dostupné online: http://fm.denik.cz/zpravy_region/tema-deniku-dominanty-naseho-regionu20081022.html 30.3.2012 13:27:00
- POLÁK, K. 1993. Pověst o zaječím skoku. Dostupné online: <http://www.plandry.cz> 6.4.2012 15:28:00
- POPELÁŘOVÁ, M. Nedatováno. *Krist Vladimír*. Dostupné online: <http://www.ms-cbs.cz/osobnosti/krist-vladimir/> 23.5.2012 13:26:00
- RIGASOVÁ, M. 2007. *Přírodní rezervace Šibeničnick na jižním okraji Mikulova*. Dostupné online: <http://www.rmm.cz/region/2007/04%20sibenice.pdf> 27.3.2012 16:56:00
- ROME, A. 2003. *Conservation, Preservation, and Environmental Activism: A Survey of the Historical Literature*. Dostupné online: <http://www.cr.nps.gov/history/hisnps/NPSThinking/nps-oah.htm> 29.2.2012 21:53:00
- RUDOLF, E. Nedatováno. *Kronika velkostatku Nasavrky, 1906-1940*. Dostupné online: <http://www.lukavice.com/historie/historie-obora-kronika.php> 28.3.2012 15:21:00
- RYNDA, I. 2000. *Josef Vavroušek - poselství stále naléhavější*. Dostupné online: <http://www.stuz.cz/Zpravodaje/Zpravodaj002/rynda.htm> 6.2.2012 16:32:00
- ŘEHOŘEK, V. 2004. *Jan Šmarda (1904–1968)*. Dostupné online: <http://www.sci.muni.cz/botany/historie/smarda.htm> 13.5.2012 19:48:00
- ŘÍHA, M. 2004. *Zámek Kynžvart - Kynžvartské muzeum příběhů: Vánoční dárky z Kladské*. Dostupné online: <http://www.kynzvalt.cz/story/storyC72.html> 23.5.2012 13:40:00
- SCHREITER, B. in NEUMEISTER, H. a kol. 1999-2001. *Hochmoore im Westerzgebirge*. Dostupné online: <http://www.uni-leipzig.de/geographie/landschaft/files/2011/06/PSMoore2000.pdf> 8.4.2012 15:55:00
- SOUČEK, Zdeněk. Nedatováno. *Bilichovské údolí*. Dostupné online: <http://zdeneksoucek.blog.cz> 7.5.2012 18:35:00
- Společnost pro záchranu Babiččina údolí. Nedatováno. *Národní přírodní památka Babiččino údolí - výtahy z různých studií území*. Dostupné online: <http://www.babiccinoudolii.info> 21.2.2012 13:54:00

- Správa CHKO Český kras. 2012. *40 let historie Chráněné krajinné oblasti Český kras (1972-2012) přiblíží výstava fotografií na hradě Karlštejně*. Dostupné online: <http://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/tiskove-zpravy/40-let-historie-chranene-krajinne-oblasti-cesky-kras-1972-2012-priblizi-vystava-fotografii-na-hrade-karlstejne> 27.5.2012 17:15:00
- Správa jeskynní ČR. Nedatováno. *Zbrašovské aragonitové jeskyně: historie*. Dostupné online: <http://www.jeskynecr.cz/cz/jeskyne/zbrasovske-aragonitove-jeskyne/o-jeskynich/historie/> 27.3.2012 16:29:00
- STEIN, K. Nedatováno. *Počátky horolezectví na Jetřichovicku (převzato z České silnice)*. Dostupné online: <http://jetrichovicko.euweb.cz/horolezeni.htm> 8.2.2012 18:42:00
- SVOBODOVÁ, V. 2008. *Peklo u České Lípy – národní přírodní památka*. Dostupné online: <http://botany.cz/cs/peklo/> 7.1.2012 10:25:00
- STONAWSKI, J. 2010. *Sto let ochrany NPR Černé a Čertovo jezero*. Dostupné online: <http://www.lesycr.cz/o-nas/casopis-lesu-zdar/Stranky/sto-let-ochrany-npr-cerne-a-certovo-jezero.aspx?retUrl=%2Fo-nas%2Fcasopis-lesu-zdar%2FStranky%2Farticlelist.aspx%3Fubric%3DZpr%25C3%25A1vy%26Page%3D7> 29.3.2012 15:10:00
- ŠAFÁŘ, J. 2008. *Zkamenělý zámek*. Dostupné online: http://toulavakamera.ceskatelevize.cz/article.asp?article_id=713&play=1 13.5.2012 16:22:00
- ŠIKULA, Z. 2009-2011. *BUDOUCNOST: Spolek pro okrašlování královského města Německý Brod a okolí 1886-1919*. Dostupné online: <http://www.budoucnost-hb.cz/> 29.1.2012 14:18:00
- ŠVADRLÍK, R. (ed.). 2012. *Historie Mariánských lázní a okolí*. Dostupné online: <http://www.hamelika.cz/historie.htm> 27.2.2012 17:17:00
- TRČKA, M. Nedatováno. *Dějiny rodu Schwarzenbergů*. Dostupné online: http://www.zamky-hrady.cz/1/hluboka_dejiny_schw.htm 29.3.2012 18:04:00
- TŮMA, J. 2011. *Tajemství cínového lágru*. Dostupné online: <http://www.phoenixcasopis.cz/krasy-nasi-vlasti/article/1123-tajemstvi-cinoveho-lagru.html> 8.4.2012 14:19:00
- VANČURA, K. 2006. *Historické souvislosti*. Zpracované pro Katedru ekologie a životního prostředí PřF UP v Olomouci. Upraveno Ing. Mariánem Horváthem r. 2007. Dostupné online: <http://ekologie.upol.cz/ku/zlho/> 16. 8. 2012 16:58
- VLČEK, R. 2008. *Krkonošský národní park 1963 – 2008*. In: Časopis Krkonoše - Jizerské hory. 2008, květen. Dostupné online: http://krkonose.krnapp.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=9937&Itemid=30 6.4.2012 19:16:00
- VYBÍRAL, S. 2008. *Javoříčské jeskyně*. In: Ochrana přírody. 2008, č. 4. Dostupné online: <http://www.casopis.ochranaprirody.cz/clanky/javoricske-jeskyne.html> 15.5.2012 16:52:00
- VYHNAL, S. 2011. *Černická obora*. Dostupné online: <http://www.kct-tabor.cz/gymta/ChranenaUzemiCR/Taborsko/CernickaObora/index.htm> 8.4.2012 10:39:00
- WALENKA, P. 2007. *Přírodní park Třemšín*. Dostupné online: <http://www.pribram-city.cz/index.php?vid=1265> 6.4.2012 09:20:00
- WOITSCH, J. 2011. *Proměny lesa ve středověku*. In: ČRo Leonardo: Pořad Natura. 21. února 2011. Dostupné online: http://www.rozhlas.cz/priroda/rostliny_houby/_zprava/promeny-lesa-ve-stredoveku--852415 23.5.2012 21:15:00
- ZAJÍČEK, P. 2011. *Javoříčské jeskyně*. Dostupné online: http://www.rozhlas.cz/priroda/krasy/_zprava/javoricske-jeskyne--902082 13.5.2012 16:28:00
- ZEMANÍKOVÁ, P. Nedatováno. *Lysá hora-Albrechtova chata*. Dostupné online: http://www.seniortip.cz/?&module=article&uniqid_article=aaba8e6e7e94c834e790c33ccfc7d6dc 1.4.2012 10:40:00

Citované odkazy

- Web1 <http://www.silvarium.cz/lesnicka-prace-c-4-10/funkce-lesa-a-trvale-udrzitelne-hospodareni> 3.2.2012 17:12
- Web2 <http://www.budoucnost-hb.cz/historie/budoucnost/historie---prispevky/historieokraslovacihospolkubudoucnost1886-1919> 5.2.2012 18:13
- Web3 <http://www.ceskasibir.cz/dok/d5.php> 17.3.2012 11:45
- Web4 <http://www.hamelika.cz/analy/ODDYLEN1947.htm> 19.3.2012 11:45
- Web5 <http://www.silvarium.cz/lesnicka-prace-c-8-09/zakova-hora-80-let-od-zalozeni-rezervace> 20.3.2012 13:20
- Web6 <http://www.mzp.cz/ris/ais-ris-info-copy.nsf/da28f37425da72f7c12569e600723950/9195607220488429802568990045f319?OpenDocument> 4.4.2012 10:29
- Web7 http://liberec.idnes.cz/osviceny-hrabe-harrach-ma-v-jilemnickem-zamku-stalou-expozici-p6q-liberec-zpravy.aspx?c=A110720_1621470_liberec-zpravy_oks 18.4.2012 22:10
- Web8 <http://www.kolanakrivo.cz/data/npk/aktuality/oznameni-navrhu-na-vyhlaseni-narodniho-parku-krivoklatsko/Navrh-planu-pece-o-navrhovany-NP-Krivoklatsko.pdf> 2.5.2012 20:52
- Web9 <http://www.jicinsko.cz/lsk/99/lsk991-2.htm> 8.5.2012 7:37
- Web10 http://cestovani.idnes.cz/v-usa-ho-strezi-v-rezervaci-v-cesku-skoncil-na-dlazbe-f9a-/typy-na-vylet.aspx?c=A060323_112803_igcechy_tom 13.5.2012 8:04
- Web11 <http://old.ochranaprirody.cz/labskepiskovce/index.php?cmd=page&id=1389> 21.5.2012 21:43
- Web12 <http://botany.cz/cs/kopec/> 28.5.2012 14:38
- Web13 <http://www.geology.cz/aplikace/fotoarchiv/fotoarchiv.php?foto=225> 1. 7. 2012, 14:54
- Web14 <http://prirodakarlovvarska.cz/clanky/970-npp-jan-svatos-svatosske-skaly> 1. 7. 2012, 14:59
- Web15 <http://jetrichovicko.euweb.cz/horolezeni.htm> 5.6.2012 21:23

Další používané odkazy

- <http://www.cesky-raj.info>
- <http://www.boubinsky-prales.cz/>
- <http://www.chranenauzemi-hk.cz>
- <http://old.ochranaprirody.cz>
- <http://rostliny.prirodou.cz>
- <http://www.hrad-bezdez.eu>
- <http://www.npu.cz>
- <http://www.cittadella.cz>
- <http://www.obora-zehusice.cz/>
- <http://www.municipal.cz>
- <http://hs-os-dobris.webgarden.cz>
- <http://www.brdy.org>

<http://www.turistik.cz>
<http://www.ceskatelevize.cz>
<http://www.zeleznehory-hm.cz>
<http://envis.praha-mesto.cz>
www.atlasceska.cz
<http://cs.wikipedia.org>
<http://www.obecbitov.estranky.cz/>
<http://www.outdoor-activity.cz>
<http://botany.cz>
<http://www.jizerky.eu>
<http://www.mikulovsko.info>
<http://www.biolib.cz>
<http://www.hermeneutika.cz/inpage/filosoficka-strukturalni-a-hlubinna-hermeneutika/> 12.1.2012 10:14:00
<http://www.npcs.cz/historie-ochrany-prirody> 12.1.2012 10:36:00
<http://www.ceskesvycarsko.cz/narodni-park-ceske-svycarsko/> 13.1.2012 13:40:00
<http://www.pbrana.cz/historie.php> 14.1.2012 15:11:00
<http://www.ceskesvycarsko.cz/historie-turistickeho-ruchu/> 15.1.2012 18:20:00
<http://old.ochranaprirody.cz/labskepiskovce/index.php?cmd=page&id=1389> 18.1.2012 15:50:00
<http://stanislavkropik.web.cz/buquoyaugust.htm> 20.1.2012 09:38:00
http://www.cittadella.cz/europarc/index.php?p=index&site=NPR_boubinsky_prales_cz 20.1.2012 10:37:00
<http://chranene-uzemi.sije.cz/buky-vysoke-chvojno/> 20.1.2012 12:50:00
<http://www.atlasceska.cz/praha/barrandovske-skaly/> 20.1.2012 14:42:00
<http://www.botany.cz/cs/barrandovska-skala/> 20.1.2012 15:30:00
<http://www.prazskestezky.cz/barrande/z06.html> 20.1.2012 16:10:00
http://www.cittadella.cz/europarc/index.php?p=index&site=NPP_barrandovske_skaly_cz 20.1.2012 18:06:00
<http://www.plzenskonakole.cz/cz/prirodni-pamatka-prisovska-homolka-u-prisova-564.htm> 23.1.2012 11:25:00
<http://komornihurka.eu/cs/historie/> 24.1.2012 16:18:00
<http://www.ejeseniky.com/turistika/naucne-stezky/sedlo-serak> 26.1.2012 15:33:00
<http://www.mavlast.cz/top-turisticke-cile.prirodni-zajimavost-serak-keprnik> 26.1.2012 19:40:00
<http://m.taggmanager.cz/cs/309> 27.1.2012 13:41:00
<http://www.turistik.cz/cz/kraje/vysocina/okres-zdar-nad-sazavou/nove-mesto-na-morave/u-bezdekova-prirodni-pamatka/> 3.2.2012 10:02:00
http://www.dedictvivysociny.cz/priroda/zvlaste_chranena_uzemi-11/prirodni_pamatka-39/?id=1059 5.2.2012 17:40:00
<http://old.ochranaprirody.cz/zdarskevrchy/index.php?cmd=page&id=1393> 7.2.2012 09:54:00
<http://www.usti-nad-labem.cz/cz/turistum/turisticke-cile/naucne-stezky/naucne-stezky/vetruse-vrkoc.html> 7.2.2012 15:05:00

http://www.cittadella.cz/europarc/index.php?p=index&site=NPP_vrkoc_cz 7.2.2012 15:23:00

<http://middleczech.kr-stredocesky.cz/?p=993> 9.2.2012 16:03:00

http://www.cittadella.cz/europarc/index.php?p=index&site=NPR_kladske_raseliny_cz 11.2.2012 13:35.00

<http://www.lysahora.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=109703> 12.2.2012 11:19:00

<http://nature.hyperlink.cz/Beskydy/Mazak.htm> 13.2.2012 14:12:00

http://nature.hyperlink.cz/Beskydy/Mazacky_grunik.htm 13.2.2012 14:50:00

<http://zajimavosti.beskydy.cz/content/beskydy-prirodni-zajimavosti-chranena-uzemi-pr-travny-potok-moravka.aspx> 13.2.2012 15:15:00

<http://beskydy-valassko.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=74768> 13.2.2012 15:40:00

<http://www.moravskykras.net/> 15.2.2012 13:20:00

[http://cs.wikipedia.org/wiki/Napoleon%C5%AFv_dub_\(Suchohrdly\)](http://cs.wikipedia.org/wiki/Napoleon%C5%AFv_dub_(Suchohrdly)) 18.2.2012 10:48:00

<http://tourism.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=75829&user=24&session=58348551&menu=&lng=> 19.2.2012 19:39:00

http://www.cittadella.cz/europarc/index.php?p=index&site=NPP_sipka_cz 22.2.2012 11:37:00

http://www.stramberk.cz/laska_naucna_stezka/?akce=ls1 23.2.2012 11:13:00

http://cs.wikipedia.org/wiki/Karel_Jaroslav_Ma%C5%A1ka 23.2.2012 11:25:00

<http://www.stramberk.cz/muzeumzb/index.php?mzb=divypraseveta> 23.2.2012 11:58:00

<http://www.skalyadrspach.cz> 23.2.2012 15:53:00

<http://botany.cz/cs/nauman/> 27.2.2012 13:30:00

<http://www.ouvrnov.cz/turisti02.htm> 28.2.2012 16:44:00

<http://www.turistika.cz/mista/karlicke-udoli> 3.3.2012 12:17:00

<http://botany.cz/cs/dictamnus-albus/> 4.3.2012 17:29:00

http://inldf.mendelu.cz/projekty/pestovani/ucebnitext/obnova/obn_var_seci.html 7.3.2012 18:40:00

<http://www.ceskykras.ochranaprirody.cz> 9.3.2012 13:36:00

http://www.knize-kinsky.cz/?t=6&s=2&id_clanek=0&id_kauza=0&id_pravo=0&id_diskuse=1&reakce=567 9.3.2012 15:73:00

<http://www.zamek-ceskykrumlov.eu/nejvyznamnejsi-vlastnici-ceskokrumlovskeho-hradu-a-zamku/schwarzenberkove/> 10.3.2012 15:20:00

<http://www.stromroku.ic.cz/cp.html> 12.3.2012 09:36:00

<http://historicky.blog.cz/0810/cerninove> 12.3.2012 12:41:00

www.webserver.cz/cewis/chko/jeseniky.html 12.3.2012 16:01:00

http://cs.wikipedia.org/wiki/Chr%C3%A1n%C4%9Bn%C3%A1_krajinn%C3%A1_oblast_Brdy 15.3.2012 18:14:00

http://cs.wikipedia.org/wiki/St%C5%99edn%C3%AD_Brdy 15.3.2012 18:25:00

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Hlubo%C5%A1> 20.3.2012 09:10:00

http://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Roubal 20.3.2012 09:55:00

http://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Obenberger 20.3.2012 10:05:00

<http://www.topvylet.cz/detailclanku/50/kokorinsky-dul-a-kokorinske-poklicky> 22.3.2012 14:59:00

<http://www.turistika.cz/mista/zajeci-skok> 22.3.2012 17:10:00

http://www.dedictvivyvociny.cz/priroda/zvlaste_chranena_uzemi-11/prirodni_rezervace-40/?id=1098 24.3.2012 15:02:00

<http://www.jihlava.cz/osobnosti-mesta-jihlavy/d-1769> 24.3.2012 22:43:00

http://www.freizeitbetriebe-wien.at/guides/download/KPRudolf/Finales%20Handout_eng.pdf 25.3.2012 16:15:00

<http://www.krnep.cz/historie-vlivu-cloveka/> 2.4.2012 10:00:00

<http://www.krnep.cz/krnap-a-jeho-historie/> 2.4.2012 10:08:00

<http://cestykrajom.sk/katalog/dle-typu/objekty/labsky-dul/> 2.4.2012 10:40:00

<http://www.brezina.cz/trasy/labskydul/index.htm> 2.4.2012 10:45:00

<http://www.cestykrajem.cz/katalog/dle-lokalit/objekty/labsky-dul/> 2.4.2012 10:50:00

<http://labsky-dul.ceskehory.cz/> 2.4.2012 11:15:00

<http://www.jizerskehory.ochranaprirody.cz/> 3.4.2012 18:38:00

<http://www.panstvi-bechyne.cz/cernicka-obora/> 3.4.2012 18:50:00

<http://www.jiznicechy.org/cz/index.php?path=prir/cernice.htm> 3.4.2012 18:59:00

<http://aquabooks.cz/autori/7> (Václav Dyk) 3.4.2012 19:12:00

http://www.cittadella.cz/europarc/index.php?p=index&site=NPR_rezabinec_cz 3.4.2012 19:28:00

<http://www.municipal.cz/turistika/rezabinec.htm> 3.4.2012 19:45:00

<http://semnicka-skala.ceskehory.cz/> 4.4.2012 10:02:00

http://www.cittadella.cz/europarc/index.php?p=index&site=NPP_svatosske_skaly_cz 4.4.2012 10:17:00

<http://cestovani.kr-karlovarsky.cz/cz/pronavstevniky/Priroda/Prirodnizajimavosti/Stranky/Svatosky.aspx> 4.4.2012 10:35:00

<http://de.wikipedia.org/wiki/Erzgebirgsverein> 4.4.2012 10:45:00

http://www.cittadella.cz/europarc/index.php?p=index&site=NPR_velke_jerabi_jezero_cz 4.4.2012 10:58:00

<http://www.saechsischer-heimatschutz.de/index.php?id=53> 5.4.2012 13:26:00

<http://old.ochranaprirody.cz/jeseniky/index.php?cmd=page&id=3169> 5.4.2012 14:43:00

<http://botany.cz/cs/gentiana-pneumonanthe/> 5.4.2012 15:05:00

<http://www.topolaci.unas.cz/habrov.htm> 5.4.2012 15:55:00

<http://www.zelenydum.estranky.cz/clanky/priroda-v-pardubickem-kraji.html> 5.4.2012 16:20:00

<http://www.zelenydum.estranky.cz/clanky/o-nas-a-kontakty.html> 5.4.2012 17:03:00

<http://www.jeskynecr.cz/cz/jeskyne/javorickske-jeskyne/o-jeskynich/historie/> 9.4.2012 14:33:00

http://www.cittadella.cz/europarc/index.php?p=index&site=CHKO_litovelske_pomoravi_cz 9.4.2012 18:29:00

<http://www.sagittaria.cz/cs/narodni-prirodni-pamatka-tresin> 10.4.2012 18:50:00

http://www.cittadella.cz/europarc/index.php?p=index&site=NPP_tresin_cz 10.4.2012 18:58:00

<http://nature.hyperlink.cz/literatura/zavrel-1958.htm> 10.4.2012 19:10:00

http://www.cittadella.cz/europarc/index.php?p=index&site=NPR_velky_maly_tisy_cz 10.4.2012 19:20:00

<http://lomnice-nl.cz/c-48-velky-a-maly-tisy.html> (Velký a Malý Tisý) 10.4.2012 20:05:00

<http://kctplzen.webpark.cz/misto/mistotz.htm> (Zábělá) 10.4.2012 20:42:00

<http://svatosske-skaly.ceskehory.cz/> 27.4.2012 12:17:00

<http://www.sagittaria.cz/cs/narodni-prirodni-rezervace-strabisov-oulehla> (Národní přírodní rezervace Strabišov-Oulehla) 28.4.2012 18:20:00

http://www.geocaching.com/seek/cache_details.aspx?guid=5695e971-53db-4a91-95fc-5f3adf739164 (Přírodní rezervace Zábělá) 30.4.2012 15:30:00

http://www.cittadella.cz/europarc/index.php?p=index&site=NPR_rejviz_cz 2.5.2012 11:05:00

http://www.cittadella.cz/europarc/index.php?p=index&site=NPP_svatosske_skaly_cz 2.5.2012 11:15:00

<http://cestovani.kr-karlovarsky.cz/cz/pronavstevniky/Priroda/Prirodnizajimavosti/Stranky/Svatosky.aspx> 2.5.2012 11:23:00

<http://prirodakarlovarska.cz/clanky/970-npp-jan-svatos-svatosske-skaly> 2.5.2012 12:48:00

<http://de.wikipedia.org/wiki/Erzgebirgsverein> 5.5.2012 19:20:00

http://www.cittadella.cz/europarc/index.php?p=index&site=NPR_velke_jerabi_jezero_cz 6.5.2012 23:16:00

<http://www.saechsischer-heimatschutz.de/index.php?id=53> 7.5.2012 00:12:00

<http://www.jeskynecr.cz/cz/jeskyne/mladecske-jeskyne/o-jeskynich/historie/> (Mladečské jeskyně) 9.5.2012 13:40:00

<http://csop-jihlava.euweb.cz/PR.htm> (Zaječí skok) 12.5.2012 10:05:00

<http://chranene-uzemi.sije.cz> (Přírodní rezervace Lipovka-Grado) 12.5.2012 12:00:00

<http://www.reocities.com> (Lichnice – historie) 12.5.2012 14:15:00

<http://www.turistika.cz/mista/lichnice> 12.5.2012 14:20:00

http://en.arup.cas.cz/cz/vyzkum/vyzkum_lichnice.html 12.5.2012 14:25:00

<http://www.reocities.com/Paris/gallery/2832/hist.html> 17.5.2012 08:45:00

<http://www.modrovic.cz/tipy-na-vylety/lichnice> 17.5.2012 09:12:00

<http://film.ff.cuni.cz/rozcestnik/metodika/hermeneutika.pdf> (Hermeneutika) 17.5.2012 09:33:00

<http://www.ceskasibir.cz/dok/d5.php> 17.5.2012 09:54:00

<http://www.hrad-svihov.cz> (Zámek Lázeň s parkem in Švihov, vodní hrad) 17.5.2012 10:48:00

<http://itras.cz/cerne-a-certovo-jezero/>; <http://www.cittadella.cz> 17.5.2012 11:32:00

(www.multilingualarchive.com) 17.5.2012 14:45:00

<http://www.luzicke-hory.cz/mista/index.php?pg=zmstudc> (Lužické hory – Studenec) 17.5.2012 15:15:00

<http://www.mezistromy.cz> (Křivoklátsko a Český kras) 17.5.2012 15:50:00

<http://www.geology.cz/1919/historie/reditele> 18.5.2015 10:17:00

http://envis.praha-mesto.cz/rocenky/CHRUZEMI/cr2_cztx/CHU26.htm (Klánovický les) 18.5.2012 18:30:00

http://nature.hyperlink.cz/vsetinsko/Pod_Juraskou.htm (PP Pod Juráškou) 20.5.2012 12:40:00

<http://nature.hyperlink.cz/vsetinsko/Zubri.htm> (PP Zubří) 20.5.2012 12:41:00

<http://www.mezistromy.cz/cz/les/galerie-lesniku/konsel-josef> (Konšel Josef) 20.5.2012 12:50:00

<http://www.utok.cz/node/175> (Příklady péče o lesní maloplošná zvláště chráněná území) 20.5.2012 13:32:00

<http://www.hrad-bezdez.eu/historie/> (Hrad Bezděz - text pro průvodce) 20.5.2012 13:45:00

www.stromy.cea.cz (jedle - Beskydy) 20.5.2012 17:16:00

<http://www.tournavigator.cz/tk/kao/> (Kladská a okolí - Mariánské Lázně-Kladská) 20.5.2012 17:53:00

<http://www.stezky.info/naucnestecky/ns-zehusice.htm> (Naučná stezka Žehušickou oborou) 20.5.2012 18:08:00

<http://www.tournavigator.cz/tk/bj/> (Bílí jeleni – Žehušice) 20.5.2012 19:43:00

<http://www.bmwmotoclub.cz/forum/viewtopic.php?f=3&t=74> (Chlumeck nad Cidlinou - Obora Kněžičky (2009)) 21.5.2012 16:37:00

<http://www.kinsky-dal-borgo.cz> (Historie myslivosti rodu Kinských) 22.5.2012 11:21:00

<http://cestyapamatky.cz> (Žehuňská obora) 22.5.2012 18:13:00

<http://www.zehun.cz> (Národní přírodní památka Žehuňský rybník) 24.5.2012 14:35:00

<http://old.gym-nymburk.cz> (Zeměpis místní krajiny - Nymbursko - Žehuňská obora - národní přírodní rezervace) 27.5.2012 10:16:00

<http://www.machuvkraj.cz> (Železniční most přes Peklo) 28.5.2012 19:44:00

<http://www.usti-nad-labem.cz/cz/zivot-mesta/historie-mesta/osobnosti.html> (Dr.h.c. Heinrich Lumpe) 31.5.2012 21:10:00

<http://www.usti-nl.cz/dejiny/1918-38/ul-6-26.htm> (Městské parky - Lumpeho park) 1.6.2012 13:50:00

http://www.hrady.cz/wnd_show_text.php?tid=34189 2.6.2012 16:48:00

www.hsceskyraj.cz/cz/cesky-raj (ZOO Ústí nad Labem - historie) 2.6.2012 18:27:00

<http://www.stavlisty.cz/2002/11/trebon.html> 4.6.2012 08:10:00